תלמוד בבלי · אחרונים · חידושי הלכות · סדר נזיקין

# מהרש"א - חדושי הלכות על בבא בתרא

רבי שמואל אליעזר איידלס [המהרש"א]

**ספריית אור ברסלב** · or-breslev.co.il

# מהרש"א - חדושי הלכות על בבא בתרא

רבי שמואל אליעזר איידלס [המהרש"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מהרשא-חדושי-הלכות-על-בבא-בתרא/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

# תוכן העניינים


דף ב. 8
דף ב: 8
דף ג. 9
דף ג: 10
דף ד. 10
דף ד: 11
דף ה. 11
דף ה: 12
דף ו. 13
דף ו: 13
דף ז. 13
דף ז: 14
דף ח. 14
דף ח: 14
דף ט. 14
דף ט: 15
דף יא: 15
דף יב. 15
דף יב: 16
דף יג. 17
דף יג: 17
דף יד. 18
דף יד: 19
דף טו. 19
דף טו: 20
דף טז: 20
דף יז. 20
דף יז: 20
דף יח. 21
דף יח: 22
דף יט. 23
דף יט: 23
דף כ. 24
דף כ: 25
דף כא. 25
דף כא: 26
דף כב. 27
דף כב: 27
דף כג. 27
דף כג: 28
דף כד. 28
דף כד: 29
דף כה. 29
דף כה: 29
דף כו. 30
דף כו: 30
דף כז. 30
דף כז: 31
דף כח. 32
דף כח: 32
דף כט. 33
דף כט: 34
דף ל. 35
דף ל: 35
דף לא. 36
דף לא: 36
דף לב. 37
דף לב: 37
דף לג. 37
דף לג: 37
דף לד. 39
דף לד: 39

**דף לה.** ..... 40
**דף לה:** ..... 40
**דף לו:** ..... 40
**דף לז.** ..... 41
**דף לז:** ..... 42
**דף לח:** ..... 42
**דף לט.** ..... 43
**דף לט:** ..... 43
**דף מ.** ..... 44
**דף מ:** ..... 44
**דף מא.** ..... 44
**דף מא:** ..... 45
**דף מב.** ..... 45
**דף מב:** ..... 45
**דף מג.** ..... 46
**דף מג:** ..... 46
**דף מד.** ..... 47
**דף מד:** ..... 47
**דף מה.** ..... 47
**דף מה:** ..... 48
**דף מו.** ..... 48
**דף מו:** ..... 48
**דף מז.** ..... 49
**דף מז:** ..... 49
**דף מח.** ..... 50
**דף מח:** ..... 51
**דף מט.** ..... 51
**דף מט:** ..... 51
**דף נ.** ..... 52
**דף נ:** ..... 52
**דף נא.** ..... 52
**דף נא:** ..... 53
**דף נב.** ..... 53
**דף נב:** ..... 54
**דף נג.** ..... 54
**דף נג:** ..... 55
**דף נד.** ..... 55
**דף נד:** ..... 55
**דף נה:** ..... 56
**דף נו.** ..... 57
**דף נו:** ..... 57
**דף נז:** ..... 58
**דף נח.** ..... 58
**דף נח:** ..... 58
**דף נט.** ..... 59
**דף נט:** ..... 59
**דף ס.** ..... 60
**דף ס:** ..... 60
**דף סא.** ..... 61
**דף סא:** ..... 61
**דף סב.** ..... 61
**דף סב:** ..... 62
**דף סג.** ..... 62
**דף סג:** ..... 63
**דף סד.** ..... 63
**דף סד:** ..... 63
**דף סה.** ..... 63
**דף סה:** ..... 64
**דף סו.** ..... 64
**דף סט:** ..... 65
**דף ע.** ..... 65
**דף ע:** ..... 65
**דף עא.** ..... 65
**דף עא:** ..... 65

**דף עב**. . . . . 66
**דף עב**: . . . . . 67
**דף עה**. . . . . 67
**דף עו**. . . . . 67
**דף עו**: . . . . . 68
**דף עז**. . . . . 68
**דף עז**: . . . . . 69
**דף עח**. . . . . 69
**דף עט**. . . . . 69
**דף עט**: . . . . . 70
**דף פ**. . . . . 70
**דף פ**: . . . . . 71
**דף פא**. . . . . 71
**דף פא**: . . . . . 71
**דף פב**. . . . . 72
**דף פב**: . . . . . 72
**דף פג**. . . . . 73
**דף פג**: . . . . . 73
**דף פד**. . . . . 73
**דף פד**: . . . . . 74
**דף פה**. . . . . 74
**דף פה**: . . . . . 74
**דף פו**. . . . . 75
**דף פו**: . . . . . 75
**דף פז**. . . . . 75
**דף פז**: . . . . . 76
**דף פח**. . . . . 76
**דף פח**: . . . . . 77
**דף פט**. . . . . 77
**דף פט**: . . . . . 77
**דף צ**. . . . . 78
**דף צ**: . . . . . 79
**דף צא**. . . . . 79
**דף צב**. . . . . 79
**דף צב**: . . . . . 80
**דף צג**. . . . . 80
**דף צג**: . . . . . 81
**דף צד**. . . . . 81
**דף צד**: . . . . . 82
**דף צה**. . . . . 82
**דף צה**: . . . . . 82
**דף צו**. . . . . 83
**דף צו**: . . . . . 83
**דף צז**. . . . . 83
**דף צז**: . . . . . 84
**דף צח**. . . . . 85
**דף צח**: . . . . . 85
**דף צט**. . . . . 85
**דף צט**: . . . . . 85
**דף ק**. . . . . 87
**דף ק**: . . . . . 87
**דף קא**. . . . . 88
**דף קא**: . . . . . 89
**דף קב**. . . . . 90
**דף קב**: . . . . . 91
**דף קג**. . . . . 91
**דף קג**: . . . . . 92
**דף קד**. . . . . 92
**דף קד**: . . . . . 93
**דף קה**. . . . . 94
**דף קה**: . . . . . 94
**דף קו**. . . . . 95
**דף קו**: . . . . . 96
**דף קז**. . . . . 97

**דף קז**. . . . . 97
**דף קח**. . . . . 97
**דף קח**: . . . . . 98
**דף קט**. . . . . 99
**דף קט**: . . . . . 100
**דף קי**. . . . . 100
**דף קי**: . . . . . 101
**דף קיא**. . . . . 101
**דף קיא**: . . . . . 102
**דף קיב**. . . . . 103
**דף קיב**: . . . . . 103
**דף קיג**. . . . . 104
**דף קיג**: . . . . . 105
**דף קיד**. . . . . 105
**דף קיד**: . . . . . 105
**דף קטו**. . . . . 106
**דף קטו**: . . . . . 107
**דף קטז**. . . . . 107
**דף קיז**. . . . . 108
**דף קיז**: . . . . . 109
**דף קיח**. . . . . 110
**דף קיט**. . . . . 111
**דף קיט**: . . . . . 111
**דף קכ**: . . . . . 111
**דף קכא**. . . . . 112
**דף קכא**: . . . . . 113
**דף קכב**. . . . . 114
**דף קכב**: . . . . . 114
**דף קכד**. . . . . 114
**דף קכד**: . . . . . 115
**דף קכה**. . . . . 115
**דף קכה**: . . . . . 117
**דף קכו**. . . . . 117
**דף קכו**: . . . . . 118
**דף קכז**. . . . . 118
**דף קכז**: . . . . . 119
**דף קכח**. . . . . 119
**דף קכט**. . . . . 119
**דף קכט**: . . . . . 120
**דף קל**. . . . . 120
**דף קל**: . . . . . 121
**דף קלא**. . . . . 121
**דף קלא**: . . . . . 121
**דף קלב**. . . . . 122
**דף קלב**: . . . . . 122
**דף קלג**. . . . . 123
**דף קלג**: . . . . . 123
**דף קלד**: . . . . . 123
**דף קלה**. . . . . 124
**דף קלה**: . . . . . 124
**דף קלו**. . . . . 125
**דף קלו**: . . . . . 125
**דף קלז**: . . . . . 126
**דף קלח**. . . . . 126
**דף קלח**: . . . . . 127
**דף קלט**: . . . . . 127
**דף קמ**. . . . . 127
**דף קמ**: . . . . . 129
**דף קמא**. . . . . 129
**דף קמא**: . . . . . 130
**דף קמב**. . . . . 130
**דף קמג**. . . . . 131
**דף קמג**: . . . . . 132
**דף קמד**. . . . . 133

**דף קמד**: 133
**דף קמה**. 134
**דף קמה**: 134
**דף קמו**. 135
**דף קמו**: 136
**דף קמז**. 136
**דף קמז**: 137
**דף קמח**. 138
**דף קמח**: 139
**דף קמט**. 139
**דף קמט**: 140
**דף קנ**. 140
**דף קנ**: 141
**דף קנא**. 141
**דף קנא**: 142
**דף קנב**. 143
**דף קנב**: 145
**דף קנג**. 145
**דף קנג**: 145
**דף קנד**. 146
**דף קנד**: 146
**דף קנה**. 147
**דף קנה**: 148
**דף קנו**. 149
**דף קנו**: 150
**דף קנז**. 151
**דף קנז**: 151
**דף קנח**. 151
**דף קנח**: 153
**דף קנט**. 153
**דף קנט**: 154
**דף קס**. 154
**דף קס**: 155
**דף קסא**. 155
**דף קסא**: 157
**דף קסב**. 158
**דף קסב**: 158
**דף קסג**. 159
**דף קסג**: 159
**דף קסד**. 160
**דף קסד**: 162
**דף קסה**. 162
**דף קסה**: 162
**דף קסו**. 162
**דף קסו**: 163
**דף קסז**. 164
**דף קסז**: 165
**דף קסח**. 165
**דף קסח**: 166
**דף קסט**. 166
**דף קסט**: 167
**דף קע**. 168
**דף קע**: 168
**דף קעא**. 169
**דף קעא**: 169
**דף קעב**. 169
**דף קעב**: 170
**דף קעג**. 170
**דף קעג**: 170
**דף קעד**. 171
**דף קעד**: 171
**דף קעה**. 172
**דף קעה**: 173
**דף קעו**. 173

## דף ב.

**תוס'** בד"ה השותפין כולה כו' מכדי תנא ממכות סליק מ"ש דקתני שבועות כו' עכ"ל ולא ניחא להו למימר דלמ"ד כולה נזיקין חדא מסכתא פריך דשבועות ומכות מנזיקין הן משום דסתמא דתלמודא ודאי למ"ד נמי דלא הוי חדא מסכת פריך הכי וק"ל:

**בד"ה** בגויל זה כו' ומיהו אם נהגו לעשות פחות מו' יעשה כו' עכ"ל והרא"ש כתב למעט נמי בפחות דמנהג גרוע הוא ולא אזלינן בתריה וראייתו מדלקמן דקאמרינן בגזית ד' אמות גובה אי הוה ה' טפחים קאי אי לא לא קאי כו' ע"ש ויש ליישב לדברי התוס' כמ"ש שם לקמן דה"ק דלא קאי כמשפט גזית כו' שיעמוד ימים רבים כו' וק"ל:

**בד"ה** לפיכך אם נפל כו' או משום דהקנו כו' וכגון דידוע לנו עדיין כו' וללישנא בתרא כו' עכ"ל ללישנא בתרא נמי צ"ל דהקנו זה לזה לעשות מחיצה כיון דאירי מתני' באין בה דין חלוקה אלא דאין צ"ל דידוע לנו שהקנו זה לזה דהא כיון דכבר היה כאן מחיצה ע"כ דרצו אבל ללישנא קמא היה אפשר לומר דלא רצו אלא שאחד היה כונס בתוך שלו והיה בונה וע"כ צ"ל דידוע לנו כו' וק"ל:

**בא"ד** אפי' נפל לרשותא דחד מינייהו כיון דאין חזית לא כו' עכ"ל בפשיטות ה"מ להקשות דלא יועיל בנפל לרשותא דחד דשותפין לא קפדי כדמסיק בריש הבית והעליה כמ"ש לקמן ויש ליישב דלא אמרינן שותפין לא קפדי אהדדי אלא במלתא דידיעא דהוי לתרוייהו כמ"ש לקמן בפרש"י בשם ר"ח ודו"ק:

**בא"ד** אבל בבקעה אם שהו הרבה היה נאמן לומר שעשאה במגו כו' עכ"ל וליכא לאקשויי דא"כ הדרא קושיין לדוכתין מאי פריך לא יעשה חזית כו' הא צריך לעשות חזית שלא יפול לרשות אחר וישהה שם ויאמר שהוא עשאה די"ל דמשום הך חששא בעלמא ודאי דלא תקנו לעשות חזית דהא אכתי יכול לטעון לקוח הוא בידו וליכא תקנתא אלא שצריך ליזהר עצמו מלשהות שם אבניו והכא במתני' דינא אשמועינן בחצר דאף אם שהה הרבה אינו נאמן דהוי מיגו במקום עדים וק"ל:

## דף ב:

**בד"ה** ה"א במסיפס כו' דהיכי מצי למימר דה"א במסיפס הא שמעינן ליה מסיפא כו' עכ"ל ק"ק דאימא דאשמועינן הכא דבונין באמצע דכה"ג כתבו לקמן למ"ד פלוגתא דאיצטריך למתני הכא באמצע דסד"א דאין לו לבנות בחלקו אלא לסייעו בבנין הכותל ונ"ל דאפשר דדוקא לגבי כותל משום היזק ראייה ה"א הכי דאין לו לבנות בחלקו בשביל היזק ראיית חבירו אבל הכא גבי מסיפס דאינו אלא משום דנתפס כגנב פשיטא הוא

דבונה באמצע על מקום שניהם ולמאי שפירשו התוספות לקמן דחולקין משמע באמצע ניחא טפי דה"נ הכא הא תני יחלוקו וק"ל:

**בד"ה** נפל שאני שהורגלו לעשות דבר הצנע בחצר כו' עכ"ל ולא ניחא להו כפרש"י דהא מדנפל והיה שם כבר כותל אינו מוכרח שנתרצו כבר בכותל דאימא כיון דיש בו דין חלוקה הא' הכניס בתוך שלו ולא דמי לנפל דקתני במתני' דכיון דקתני בה רצו מעיקרא יש לנו לומר דנפל ועדיין אנו זוכרים שהקנו זה לזה כמ"ש התוס' לעיל אבל הכא לא קתני בה רצו וק"ל:

## דף ג.

**בד"ה** מאי קמ"ל כו' אע"ג דקמ"ל דשמיה היזק כו' ביש בה דין חלוקה אע"ג דלא רצו פלגי ותימה כו' עכ"ל כצ"ל ופי' לדבריהם דודאי מהך מתני' דבזמן ששניהם רוצים אפי' פחות מכאן יחלוקו ליכא לאוכוחי דשמיה היזק דא"כ אדמקשה הכא תנינא לפרוך לעיל להאי לישנא דלא שמיה היזק אלא דהך מתניתין אף לפי סברת המקשה דלא ידע דאיירי במסיפס גרוע מ"מ הוה ידע דמצי איירי יחלוקו במסיפס גויל וגזית מלא חלונות כמ"ש התוס' לעיל ולזה כתבו התוספות אע"ג דאיכא למימר דמתניתין דהכא אשמעינן דשמיה היזק והך מלתא הא לא שמעינן ליה מהך דהתם כמ"ש דאיכא לאוקמי במלא חלונות ותירצו דה"פ והכי פריך דאי בעי לאשמועינן הך מלתא דשמיה היזק לישמעינן ליה ביש בה דין חלוקה אע"ג דלא רצו אלא ע"כ דלא בא לאשמעינן עיקר מלתא במתני' אלא הך מלתא דכי רצו פלגי בע"כ ולא אמרי' דלא הוי אלא קנין דברים וכדמסיק לקמן ואהא פריך דהך מלתא תנינא בסיפא בזמן ששניהם רוצים כו' ומשני דאי ממתני' דהתם ה"א דכי רצו פלגי במסיפס של קנים תקועים בארץ קמ"ל הכא דבעינן כותל גמורה כמנהג המדינה בגויל וגזית כו' ואהא הקשו התוס' דאכתי מאי פריך מעיקרא דאימא שפיר דקמ"ל דשמיה היזק באין בה דין חלוקה דלא נימא ע"מ לעשות גודא כו' אך יש לדקדק לתמיהתם דהך סברא דע"מ לעשות גודא לא איתרצאי שפירשו לעיל הוא מכח תמיהת ר"י דלעיל והשתא הא אין מקום לתמיהת ר"י דהא קושטא הוא דתלמודא מסיק הכא דלא אתא כלל לאשמועינן דשמיה היזק אלא דאשמעינן דרצו פלגי בע"כ אף לעשות גודא ולא סגי במסיפס ובמקצת גמרות הגיהו במקום ותימה ותירץ ור"ל דקושטא הוא דהמתרץ השיב כתירוץ ר"י דלעיל וצ"ל לפ"ז שגם כל זה לא היה בנוסחת גמרא דר"י שהרי תמיהתו ותירוצו הוא בעצמה קרובה לקושיית התלמוד ותירוצו הכא ולפי שראיתי

שרבו הגהות ופירושים כאן בדברי התוס' הארכתי בזה קצת כי הדברים כמ"ש ברורים הם בלי גמגום ודו"ק:

## דף ג:

**בגמרא** מאי בינייהו איכא בינייהו דאיכא דוכתא לצלויי מרימר כו' כצ"ל כנראה מדברי התוס' וק"ל:

**תוס'** בד"ה הג"ה בי קייטא ובי סיתווא הוי כמו איכא תיוהא ושרי עכ"ל הס"ד לפי הג"ה זו מקום אחד היה דבסיתווא התחילו לסתור אותו ולעשותו בי קייטא לקייטא ובקייטא התחילו סותרין אותו לעשותו בי סיתווא לסיתווא ושרי לכולי לישנא דהוי כמו תיוהא מחמת קור וחום וק"ל:

**בהג"ה** ואם ב' בתי כנסיות היו ב' מקומות כו' עכ"ל ההג"ה זו אינה לדעת הרא"ש שכתב דמרימר ומר זוטרא סברי משום צלויי אלא כדעת האחרונים שכתב הר"ן דמרימר ומר זוטרא נמי חיישי לפשיעותא דמדמסיק תלמודא בעיא דרבינא כו' ש"מ הכי נמי ס"ל כו' ע"ש והשתא כתבו דאם נפרש שלא כהגה"ה הראשונה שהיה במקום אחד אלא שהיו בב' מקומות שהיה להם ב"ה דקייטא וב"ה דסיתווא דהשתא לא היה תיוהא מקור וחום צ"ל דחזו להן בקוע ותיוהא ולכך לא חשו לפשיעותא א"נ כיון דיש שם ב"ה אחר אין לחוש כו' אפי' ללישנא דפשיעותא והא דקאמר דאיכא דוכתא לצלויי כו' ואפ"ה חייש לפשיעותא היינו באין שם ב"ה אלא דוכתא אחרת אבל ביש שם ב"ה אחר אין לחוש אפי' ללישנא דפשיעותא ודו"ק:

## דף ד.

**תד"ה** הכי קתני כו' וסיפא נמי יש לפרש כן אבל סתם בקעה כו' עכ"ל משום דקשיא להו דהשתא נמי תיקשי דיוקא דרישא דקאמר ובמקום שנהגו לגדור בבקעה מחייבין אותו הא סתמא אין מחייבין אדיוקא דסיפא דקתני ומקום שלא נהגו לגדור בבקעה אין מחייבין אותו הא סתמא מחייבין מש"ה הוצרכו לומר דבסיפא נמי יש לפרש כן אבל סתם בקעה כו' ומיהו רבא שפיר קא מקשה ליה מאי אבל כיון דברישא נמי מבקעה קסליק לא הל"ל אבל בבקעה כו' אלא אבל סתם כו' ובגינה מקום שלא כו' וממילא ההוא סתמא אבקעה הוה קאי דמיניה קסליק ודו"ק:

## דף ד:

**בגמרא** לא צריכא דקדים חד מינייהו כו' דאע"ג דחזית נעשה מבחוץ לצד חבירו והיאך יכנס לשם מ"מ טוב כו' עיין בר"ן ועוד נראה דבשעת עשיית הכותל כי הכא אפשר לו לעשות גם לצד חבירו וק"ל:

**בפרש"י** בד"ה המקיף את חבירו כו' דסתם בקעה מקום שנהגו שלא כו' עכ"ל וכשגדר הרביעית מגלגלין עליו הכל דה"ל כיורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות וכיון שלא מיחה חייב לשלם ועיין בר"ן:

**בד"ה** אימא סיפא כו' קס"ד השתא דתנא ניקף וה"ה מקיף אלא כו' עכ"ל ולעיל כתב דל"ג ניקף ודוחק לומר דקאמר דתנא ניקף משום דהלשון מוכיח כן דקתני אם עמד כמו שכתב לעיל ועוד אמאי קאמר דל"ג ליה דהא א"נ דגרסינן ליה מוקמינן לה נמי אמקיף משום דה"ה ונראה דמה שכתב לעיל דל"ג ליה אינו מפרש"י אלא מדברי הג"ה אבל רש"י גרס שפיר ניקף במתני' ושפיר קאמר הכא דתנא ניקף וק"ל:

**תוס'** בד"ה שניה ושלישית לא אומר ר"י דהיינו טעמא כו' עכ"ל האי טעמא דנפטר אשניה ושלישית פסיקא להו כדקאמר התם בפרק כיצד הרגל לדידי סגי לי בנטירה (זוטא) [בר זוזא] אלא דא"כ ליפטר נמי ארביעית וכתבו טעמא חיובה דרביעית דאין לך אדם כו' וכה"ג כתבו לקמן אבל בקונט' פי' טעם לפטור אשלשה משום דיצא מב"ד זכאי וע"ז הטעם הקשו דא"כ גם ברביעית כו' וק"ל:

## דף ה.

**תד"ה** ואי לא דאיננא לך כו' מדלא קאמר ואי לא מגבינא לאפדנא כו' עכ"ל ר"ל שלא היה לו להפחידו בדבר דלא דינא הוא אי לא הוה סבר כר' יוסי אלא אדינא דס"ל כרבנן דמחייבינן ליה מיהת אגר נטירא היה לו להפחידו דאי לא תתן לו אגר נטירא מגבינא לך לאפדנא כו' דבכה"ג אדינא קאמרי ליה בפ"ק או מחינא לך כו' עד שתתן לו אגר נטירא ודו"ק:

**בד"ה** ד' לצלא כו' והר"א פי' דהך ארעא כו' עכ"ל ויש ליישב גם לפירושו דשייך האי מעשה הכא דהך ארעא היתה היא שהיה רבינא מקפה מד' רוחות ורוניא היה בכולן אריסא של רבינא והיה סבור דאף אם נאמר במקום אחר שיהיה לאריס דין מצרן הכא שא"א לשום אדם שיהיה מצרן בקרקע זו גם לאריס אין דין מצרן והשיב לו רב ספרא כמו שאתה מצרן בגופה של קרקע מד' רוחותיו הרי גם הוא שהוא האריס ועובדן הוא מצרן מד' רוחותיה כדאמרי אינשי ד' לצלא כו' ודו"ק:

## דף ה:

**בד"ה** כי היכי דלא ליטרדן כו' ומיהו קשה מהא דפריך לר"ל מכותל כו' דשמא לא יבנה זה את הכותל כו' עכ"ל פי' דהדבר תולה באחרים אם יתחייב כלל לפרוע דומיא דשוכר ומשכיר אבל בסיפא בסמך לו כותל כו' פריך שפיר לרבא ולאביי דלא שייך למימר התם הכי דשמא לא יבנה כו' כיון דתוך זמנו מתחיל מתחילת סומכו לו כותל אחר עד שיגמר כפרש"י והדבר תולה בדעתו שיבנה עביד שפיר שיפרע גו זימניה וק"ל:

**בד"ה** אילימא דא"ל כו' הא כיון דאין אדם פורע תוך זמנו ואנן סהדי כו' עכ"ל צ"ע דה"ל להקשות בפשיטות כיון דאיכא עדים שזה עשה הכותל דומיא דסיפא דאיירי בכה"ג כמ"ש התוס' לעיל ועוד דאי לא הוי עדים היה נאמן במגו שלא הלוה לו כלום אי אמרי' מגו במקום חזקה ואפי' לא עביד איניש דפרע בגו זימניה וכיון דאיכא עדים ה"ל כמלוה בעדים ואיצטריך לאשמועינן דא"צ לפורעו בעדים ולמה תלו הדבר בכיון דאין אדם פורע תוך זמנו ויש ליישב בדוחק דהכא ברישא כיון שעל שניהם לעשות הכותל א"נ דמיירי במרצי חד לחבריה אי הוה עביד דפרע תוך זמנו אין כאן הלואה בעדים כלל ודו"ק:

**בד"ה** ואפי' מיתמי כו' וא"ל דההיא סוגיא סברה כטעמא דרב פפא דהא במסקנא משני כשחייב כו' עכ"ל ואע"ג דלית הלכתא כרב פפא מ"מ מצינן למימר כיון דמלתא דרב פפא הוזכר שם אזלא הסוגיא אליביה אבל הא לא קשיא להו למימר דההיא סוגיא סברה כאביי ורבא דהכא דפרע איניש בגו זימניה וה"נ סברי רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע דהא כיון דלא הוזכר שם זאת הסברא לית לן למימר דסוגיא סתמא דתלמוד התם אזלא שלא אליבא דהלכתא ודו"ק:

**בא"ד** ור"י אינו מוסיף כ"א כתובת כו' משמע ב"ח לא משכח בשום ענין דנפרעין כו' עכ"ל אע"ג דמשכחת ליה גם בב"ח וכשחייב מודה כדמסיק הא מלתא דפשיטא היא ולא איצטריך ליה לרב אסי ולר"י לאשמועינן ועוד דמברייתות דהתם שמעינן ליה דמוקמינן ליה התם בהכי וק"ל:

**בא"ד** ובפ' ד' וה' דפריך כו' דקי"ל דטעמא הוי משום צררי כו' עכ"ל הכי קשיא להו לפום ההוכחה שהוכיחו מדר' יוחנן דאינו מוסיף כו' ע"כ דלית לן לאוקמא מלתא דר"י כטעמא דרב פפא אלא כרב הונא דקי"ל כותיה וא"כ מאי פריך בפ' ד' וה' בשור שנגח דלא שייך צררי וק"ל:

## דף ו.

**בד"ה** סומך לפלגא כו' ומודה רב הונא בקרנא כו' עכ"ל במהרש"ל עשה כאן ב' דיבורים וכן הוא גם בדפוס חדש ואין צורך אבל כוונת דבריהם דכמו דפליגי בין באורך בין בגובה כן מפרש ר"ת דמודה רב הונא בקרנא ולופתא מיירי נמי בין באורך בין בגובה וכן ומודה רב נחמן כו' מיירי בכל גוונא וק"ל:

## דף ו:

**גמ'** במסיפס בציר מי' מצי משתמיט ליה אמר אמצורי קמצרינא במחיצת י' כו' כצ"ל וכ"ה בערוך בערך מצר וכ"ה ברי"ף ובראש"ש ובר"ן ע"ש:
**תוס'** בד"ה ב' חצירות כו' אינו נמוך אצל חצירו כו' לעיל כי קאימנא חזו לי כו' כצ"ל:

## דף ז.

**בד"ה** היינו הך וא"ת כו' ולעיל איצטריך לכדאמרי' כו' עכ"ל ק"ק דאין זה תלוי בקושייתם דהא בהאי דמתרץ דאע"ג דלא משתמש אלא בתיבנא כו' לא מתרץ למאי איצטריך הך דלעיל וע"כ צ"ל נמי דאיצטריך לכדאמרי' כו' ויש ליישב ודו"ק:
**בד"ה** א"ל בדידי כו' ותימה שהיה יכול להאפילו כו' עכ"ל דאפי' למאי דמסיק דלא מצי למימר אידור ביה כדדרו אבהתי דאחין שחלקו אין להם זה על זה כלום ניחא בדרך דמוכר בעין יפה מוכר והיינו פנימי כמו שפרש"י לקמן בהמוכר את הבית אבל בחלונות כיון דבית בלא אורה אינו שוה כלום אדרבה אית לן למימר דמוכר בעין יפה מוכר ומכר האור שבחלק חבירו ואין לו להאפילו עליו ודו"ק:
**בד"ה** והוא דקרו ליה כו' ונימא דדמים מודיעים כו' דמי בית כור כו' עכ"ל ולכאורה לפי קושייתם ה"ל לתרוצי בפשיטות דלא איירי בנתנו לו דמי בית כור דהשתא לא הוי הדמים מודיעים ובמ"י מצאתי וז"ל ונימא דדמים מודיעים אי דמי בית כור אי דמי לתך כו' דהשתא מדמי לתך נמי קשיא להו דהוי הדמים מודיעים ואפי' לא קרי ליה בית כור דהיינו שלא ידע הלוקח שקרוי בית כור אמאי ישלים לו המוכר עד בית כור ותרצו דאוזיל גביה אפילו מדמי לתך דהשתא ליכא מודיעים כלל ואי קרו ליה כו' א"נ דלא אוזיל גביה ואיכא דמים מודיעים למוכר ואפי' לא קרו ליה בית כור ודאי דלא ישלים ליה אלא דמ"מ יכול לומר הלוקח כיון דלא ידע שקרוי בית כור ע"כ לבית כור ממש נתכוונתי ואם תרצה כו' ומיהו קצת קשה אמאי לא אוקמוה לתרץ כגון שנתן לו דמים

יותר מלתך ופחות מבית כור דליכא הדמים מודיעים כלל ויש ליישב כיון דלתך בכלל דמיו דמי לתך מקרי ודו"ק:

## דף ז:

**בד"ה** ולא סולמות כו' ונראה לר"י כגון שלקח זה בית וזה עלייה וחצר כו' עכ"ל לא הוי צריך לפרש וזה עלייה וחצר אלא שהחצר של שניהם כן מצאתי במ"י:
**בד"ה** לפי קירוב בתים כו' פי' ר"ת ונותנים כו' עכ"ל מה שהכריחו לפרש כן עי' ברא"ש בשם ר"י הלוי:

## דף ח.

**בד"ה** איפרא כו' דהורמין בנו"ן כמו הורמין בר לילתא כו' עכ"ל כצ"ל ועיין ר"פ הספינה:
**בד"ה** יתיב רב יוסף כו' אלא כדפ"ה דרב יוסף דקבלה משום כו' עכ"ל כצ"ל:

## דף ח:

**בד"ה** אכפייה לרב נתן כו' ואר"ת דהאי כפייה בדברים כו' ועוד תירץ דהכא קבלו עליהם כו' עכ"ל ק"ק דא"כ מאי מייתי ראיה מהכא להההיא דממשכנין כו' ואי מיירי נמי בכי האי גוונא א"כ ל"ל לפלוגי בין אמיד ולא אמיד הוי ליה לפלוגי בין קבלו עליהם ללא קבלו עליהם או בין כפיית דברים לכפייה אחרת ויש ליישב וק"ל:

## דף ט.

**בד"ה** אין פוחתין כו' אבל ככר אין נותנין לו ולכך נותנין לו ב' סעודות כו' ואחת למחר דכי אזיל כו' עכ"ל כצ"ל:
**בא"ד** אבל אין לפרש דהטעם כו' היה ליתן לו ג' סעודות כי גם בלילה כו' עכ"ל ולא קשיא להו כיון דבלילה שנית אף כשיגיע בין יהודים לא יתנו לו א"כ גם למחר שני לא יהיה לו מה לאכול ויתנו לו עוד סעודה רביעית דאי הוה למיחש עוד למחר שני א"כ אין לדבר סוף וק"ל:
**בד"ה** שבת נותנין כו' היינו בלא אותה סעודה שיש לו לאכול מיד כו' עכ"ל דהך סעודה שאוכל מיד בשחרית היינו דמלווינא לה בהדיה ולא חש למיחשבה אבל בהך דמי שיש לו מזון י"ד סעודות פריך שפיר אי לרבנן חמיסר כו' כיון דמיירי בעניי העיר אמאי לא חשיב הך סעודה שאוכל מיד בהדייהו ודו"ק:

**בא"ד** וא"ת שבת אמאי נותנין לו ג' כו' והא הך מתני' ר"ע כו' עכ"ל וליכא לאקשויי דמי הכריח אותם לפרש דב' סעודות נותנין לו בע"ש אחת לליל שבת ואחת לשבת שחרית דאימא דאין נותנין לו בע"ש כ"א לליל שבת וסעודה שניה שלא יהיה אזיל ריקן אינו צריך בשבת וקושטא הוא דבשבת נותנין לו ג' סעודות אחד לשחרית ואחד למוצ"ש ואחד דלא אזיל ריקם ויעשה שבתו חול כר"ע וי"ל דמשמע ליה דנותנין לו בע"ש ב' סעודות כמו בכל שאר ימי השבוע דאל"כ לא לישתמיט נמי למיתני במתני' דבע"ש אין נותנין לו רק סעודה אחת גם מתוך הסוגיא דפ' כל כתבי מוכח דנותנין לו בשבת סעודה אחת יתירה לכבוד שבת ודו"ק:

## דף ט:

**בד"ה** דהא הסיט כו' וקשה לריב"ם דבת"כ בפרשת ויהי ביום כו' אפי' כלים כו' אע"ג דלא שייך כו' עכ"ל כצ"ל:

**בא"ד** דלא מהדר אלא שיש חילוק בין כו' עכ"ל ומיהו קאמר ליה שפיר משרץ דגמרי' ביה טומאת אדם מטומאת בגדים ה"נ אית לן למילף טומאת אדם מבגדים בימי ספורו ואע"ג דבנבילה לא גמרינן טומאת אדם מבגדים אפשר דאיכא התם שום מיעוטא יתירה למעט אדם וק"ל:

## דף יא:

**בד"ה** הכא אפשר כו' ואכסדריה דבי רב כו' והרביעית גבוה ד' אמות כו' עכ"ל אלא שהד' אמות אינן מגיעות עד התקרה כמו שאר ג' מחיצות ולכך קרוי אכסדרה ולא ניחא להו לשיטתו לפרש כפי' רש"י דברביעית מוקפת חלונות דא"כ לא הוי קרי ליה אכסדרה דכל בית נמי מוקף חלונות מצד אחד משא"כ לפרש"י דשפיר קרי ליה אכסדרה כיון דמוקף חלונות מכל ארבע מחיצות וק"ל:

## דף יב.

**בד"ה** ה"ג ר"ח ואי כו' בכרבא וזרעא ובהרודי כו' וזהו בהרודי עכ"ל מהרש"ל הגיה בהדורי ור"ל מלשון חזרה כמ"ש ובחזירתו עוד מושך כו' ואין צורך דבהרודי מלשון חרישה ור"ל דזורע בחרישתו וכן מפורש בערוך בערך רד גם ע"ש דברי המקשה לפר"ח שאינו כפרש"י וק"ל:

## דף יב:

**בד"ה** מעלינן כו' ופר"ת מעלינן כו' אם לא בדמים יקרים כמו בני מריון כו' והשתא בהני לא שייך למימר מעלינן כו' דאטו אם האחד כו' עכ"ל פי' כיון דבלא טעם וטענה אמר מעלינן ליה כו' כמ"ש הרא"ש לית לן למימר הכי אלא במקום שחבירו חפץ בה יותר משום דאית ליה ארעא אמצרא דחד אבל בהני שאין לחבירו ארעא אמצרא אי הוה אמרי' מעלינן בלא טעם וטענה רק כאילו בא להפסיד לחבירו שלא יקח א' מיצרא אטו אם הא' כו' ופרש"י בהך דמעלינן ליכא לקיומא לשיטת ר"ת דכיון דמטעם ומטענה אמר מעלינן בהני נמי מה"ט ומטענה הוה אמרי' מעלינן לחלוק כ"א מן השדות וקושטא דהוה תקשה לן דאטו אם האחד כו' דא"כ אין לדבר סוף ודו"ק:

**בא"ד** שהנגר מפסיק בין ב' השדות ואם יחלוקו כל שדה לב' כו' עכ"ל ולאביי דאמר אפילו בכה"ג שיחלוקו כל שדה לשתים משום דבעינא אפושי אריסי היינו דוקא בב' שדות במקום א' אבל בשדה א' הא אמרינן דמקיש בכור לפשוט דמשמע דפסיקא ליה בפשוט דיהבינן ליה אחד מיצרא והיינו בשדה אחד ומזה שדקדקו התוס' לפרש לשיטת ר"ת שהנגר מפסיק בין ב' השדות אבל אם היה מצד א' של נגר ולא היה דבר מפסיק ביניהם ודאי דיהבינן לכל א' אחד מיצרא אך ק"ל לפי' התוס' כיון דע"כ לכ"א מהם צריכין ליתן הנגרא כדמשמע בשמעתין דליכא מאן דפליג דאיכא קפידא בנגרא מה ירויח האומר לאפושי אריסי בעינא דאם נחלוק הב' שדות לשתים באורך לפי משך הנגרא ע"כ צריכין אנו לחלק שיהיה חלק האחד מצד ימין לשמעון וחלק ב' הסמוך לנגרא לראובן ומצד הב' יהיה חלק האחד מצד שמאל לראובן וחלק הב' הסמוך לנגרא לשמעון וא"כ יהיה צריך כל א' מהם לב' אריסין [כזה] ואם הא' יהיה באמצע בא' מהן גם חבירו כמו כן יהיה באמצע באחד מהן ואם נאמר לחלוק הב' שדות ברוחבן על רוחב הנגר גם בזה לא ירויח האומר לאפושי אריסי בעינא ולא יבא כלל חלקו באמצע ואפשר לקיים בדוחק הפי' הראשון ורצונו בב' אריסין ואע"ג שבחד מצרא נמי היה יכול לעשות לו כמו כן ב' שדות ובהן ב' אריסין הנה הוא רוצה שגם חבירו שבסמוך לו יצטרך לב' אריסין אבל מלשון הרא"ש ונ"י נראה שגם לפי' התוס' הוא חושש לחלק כך כדי שיבא חלקו באמצע ויהיה הוא שמור מב' צדדין ולא חבירו ולא ידעתי להולמו והיה נראה לדבריהם דלאביי מה"ט דקאמר לאפושי אריסי ושיבא חלקו באמצע לית לן למיחש כלל אף אם לא יבא לשני כלום מן הנגרא ע"פ גורל וגם זה הוא דחוק ודו"ק:

## דף יג.

**תד"ה** אית דינא כו' דא"כ יוכל אחד לסלק את חבירו ע"י עילוי דמים בחצר כו' עכ"ל לכאורה קשה למה נקט בחצר טפי משאר כל דבר ועוד בשויו בלא עילוי דמים נמי תקשי ליה דאחד יכול לסלק את חבירו בחצר שאין בו דין חלוקה ונראה כי דבריו מובנים לפי מה שכתב הרא"ש דדינא דגוד או אגוד קאי אכולה מתני' זולתי אחצר לפי שאינו דבר העומד לעצמו אלא משתמש הוא לבית כו' עכ"ל ועיין בזה בב"י ח"מ סימן קע"א בשם הרמב"ן והשתא הריצב"א מפרש לה דדינא דגוד או אגוד קאי אכולה מתני' אף אחצר ואם ישומו הב"ד בשויו ניחא אע"ג דהחצר משתמש הוא לבית הרי הב"ד ישומו החצר ממה ששוה הוא לפי שימושו לבית וכך יתן לו והרי לא יפסיד כלום אבל אי איירי בעילוי דמים בלא שומת ב"ד הרי האחד מעלה על החצר יותר משויו לצרפו לחצירו ולא לפי מה שהוא מפסיד בבית והרי הוא מפסיד את חבירו דבית בלא חצר אינו שוה הרבה ומיהו אי לא מעלהו בדמים אלא כפי מה ששוה לצרפו לחצירו הוי חבירו יוכל לומר אגוד אפי' אם הוא עני כיון שכך הוא שוה למוכרו לאחר אבל בעילוי דמים כיון דלא יכול לומר אגוד שאינו יכול למוכרו כך לאחר וע"כ יאמר גוד הרי הוא מפסיד בביתו וכל היכא דאיכא פסידא לחבירו ודאי דלית לן למימר גוד או אגוד משא"כ בשאר דברים אם מעלהו בדמים הרי יאמר לו גוד ודו"ק:

**ד"ה** כופין את רבו כו' וא"ת אמאי כופין כו' וימכור עצמו כו' דאסור למכור עצמו בעבד כו' כי לי בני ישראל כו' עכ"ל וליכא לאקשויי דאכתי אמאי כופין את רבו לשחררו ואומרים לו חטא כדי שיזכה עבדו טפי הל"ל שיחטא העבד עצמו וימכור עצמו כדי שיזכה די"ל דודאי משום מצות פרו ורבו דהוה מצוה רבה כופין את רבו לשחררו ולעבור בעשה אבל למכור עצמו כיון דלא קיים אלא שבת כל דהו לא דחינן העשה דכי לי בני ישראל וגו' ודו"ק:

**בא"ד** דאתי צד עבדות ומשתמש בצד א"א ישאנה בלא קדושין כו' וא"ת וישא ממזרת דצד עבדות כו' עכ"ל בהך קושיא דישא ממזרת נמי צ"ל דישאנה בלא קדושין משום צד א"א וכ"ה בתוס' בפרק השולח ע"ש והמגיה הכא בדפוס לובלין ומשתמש בצד חירות וישאנה בלא קדושין כו' טעה וק"ל:

## דף יג:

**בד"ה** ואי ס"ד לית כו' דהא כ"ש דאי לא צריכי תרוייהו להאי ולהאי פריך כו' עכ"ל אין פירושו דלא צריכי תרוייהו להאי ולהאי אלא לחדא הן צריכין כגון דהויין ב' כריכות

של תורה דבהא ודאי חולקין לכ"ע ולא שייך גוד או אגוד כיון דתשמישן שוין ואין לומר דר"ל באין שוין בדמיהן ושייך ביה גוד או אגוד דמ"מ ע"כ צ"ל המקשה דתרוייהו צריכי להאי כו' דהיינו יהושע ושמואל דומיא דכרך אחד ומסתמא אינן שוין אבל אי הוה מצי איירי בשני יהושע הוה מצינן נמי לאוקמא בדמיהן שוין ושפיר חולקין לכ"ע כמ"ש התוס' לעיל ועוד קשה מאי כ"ש הוא דקאמרי דודאי אית לן למימר גוד או איגוד בצריך לחדא מהן טפי מדצריכי תרוייהו להאי ולהאי אבל ר"ל דלא צריכי תרוייהו להאי ולהאי דלא צריכי אפי' אחד מהן כגון שיש לכל אחד יהושע ושמואל בלאו הכי והשתא מלתא דשמואל אפילו בשתי כריכות חולקין מצי אמרי שפיר בכה"ג ושפיר קאמרי כ"ש שטפי אית לן למימר גוד או אגוד בצריך כ"א לתרוייהו מלא צריכי האי והאי לכל אחד מהם ותו לא מידי ודו"ק:

## דף יד.

**בד"ה** שאם בא לחתוך כו' ופ"ה כגון תורה בכ"א כו' אבל תורה ונביאים כו' עכ"ל אף שגם התוס' פירשו לעיל דהך דב' כריכות איירי בב' ענינים כגון יהושע ושמואל מ"מ איכא לפלוגי דדוקא בכה"ג יהושע ושמואל דכולה נביאים איכא בזיון בכ"א לחלקן משא"כ הכא דאיירי בתורה ונביאים ולכך הוצרך לאתויי מפי' רש"י ודו"ק:

**בגמרא** נשתיירו שם ב' טפחים שלא יהא ס"ת נכנס כו'. יש מקשין ל"ל הנך ב' טפחים באורך הארון לס"ת דהא בהנך ב' טפחים שנשתיירו ברוחב היתה מונח שפיר הס"ת והיה יוצא ונכנס שם שלא בדוחק וי"ל שהארון לאורכו היה מונח מצפון לדרום אצל כותל מערבי והיה מונחין הלוחות ארכן לרוחב הארון זה אצל זה מצפון לדרום דהיינו ראשו אנכי למערב וסופו אשר לרעך למזרח שיהו נקראין כן לכ"ג הבא לשם ביה"כ ולכך בדרך הזה נמי היתה מונח הס"ת שם ראשה למערב וסופה למזרח באותן ב' טפחים שנשתיירו באורך הארון שתהיה נקראת כך לכ"ג הבא לשם כדרך שאמרו לגבי המזוזה:

**ודע** שהתוס' בפ' שתי הלחם כתבו ע"פ הירושלמי דהלוחות אורכן ו' ורחבן ג' ומונחות אורכן לרחבו של ארון ויכול ליישב הלוחות עם שברי הלוחות ארבעתן זו אצל זו ושמעתין נמי יש לפרש כן רוחבן ששה בין שתיהן זו אצל זו לרוחבן ואוכלות בארון י"ב היינו בין לוחות ושברי לוחות כשהיו מונחות זו אצל זו לרחבו של ארון עכ"ל ע"ש אבל רש"י ז"ל לא פירש כן בשמעתין אלא ששברי הלוחות היו מונחות תחת הלוחות כדברי התוס' הראשונים דהא בדברי דר"מ לא הוזכרו בברייתא כלל שברי הלוחות וע"פ הדברים האלה נראה ליישב מה שדקדק רש"י לפרש בדברי ר"י שהיו מוטלות הלוחות

על רוחבן ולא על חודן עכ"ל ולא פירש כן בדברי ר"מ משום דבדברי ר' יהודה שהזכיר שברי לוחות הוה אמינא לפרושי שפיר שהיו מונחות על חודן ואוכלות בארון י"ב היינו בין לוחות ושברי לוחות שהיה עוביין ג' והיו מונחות זו אצל זו לרוחבו של ארון וכן מפורש בבמדבר רבה פ"ד וז"ל שהלוחות ושברי לוחות על צדיהן היו מונחות לפי שלא היו עבות אלא ג' טפחים כו' עכ"ל אבל רש"י מיאן לפרש כן בשמעתין שהרי לא הוזכרו שברי לוחות בדברי ר"מ בברייתא ודומיא דהכי אית לן לפרושי בדברי ר"י ודו"ק:

**שם** רק לרבות שברי לוחות כו' ולא ניחא ליה לרבות עמודין שלא הוזכרו בתורה כלל וק"ל:

## דף יד:

**שם** בתרי פושכי היכי יתיב כו' וקים להו דס"ת של משה היה בשל גויל ולא בקלף ועוד דשל משה מסברא היה במצוה מן המובחר דהיינו בגויל כמ"ש הר"ן פרק המוציא יין ע"ש:

**תוס'** בד"ה בפורענותא כו' וא"ת ולמ"ד מעולי גולה היה לכתביה כו' עכ"ל אע"ג דהאי תנא סבר דבימי משה היה משמע להו דליכא מ"ד דפליג אסדרן של כ"ד ספרים כדקתני הכא וק"ל:

## דף טו.

**תד"ה** ירמיה כתב ספרו וספר מלכים והא דלא כתב ישעיה כו' ואפילו ספרו לא כתב עכ"ל. ומה"ט מהושע מעמוס ומיכה שהיו באותו הפרק לא קשיא להו שאפי' ספרם לא כתבו אך ק"ק חזקיה וסיעתו אמאי לא כתבו נמי ספר מלכים דליכא למימר משום שלא היו בזמן סוף ספר מלכים דא"כ לא תקשי להו נמי מידי מישעיה אלא ע"כ דר"ל דה"ל לכותבו עד זמנו וירמיה הוה ליה לאסוקי כמו בעזרא והא דלא תקשי להו אמאי לא כתב שלמה ספריו משלי שיר השירים קהלת די"ל לפי שבסוף ימיו נטרד ממלכותו וכתיב נשיו הטו וגו' ולא כתבו ספריהם רק בסופן לפני מותן כפי' רש"י ודו"ק:

**בד"ה** איוב לא היה כו' א"כ מאי קאמר שמו ושם כו' עכ"ל ולא קשיא להו מאי קאמר עליך אמר קרא איש היה בארץ עוץ איוב שמו דאכולה מעשה דאיוב ויסורין שבאו עליו פריך ודו"ק:

## דף טו:

**בד"ה** בלעם כו' כל ששמו ושם אביו בנביאות כו' עכ"ל. ק"ק דא"כ ברכאל נמי נביא היה ואמאי לא קחשיב בברייתא הכא ח' נביאים ולמאי דמסיק אליהו בן ברכאל מישראל הוה ניחא קצת דאפשר דברכאל עיקר נבואתו לישראל הוה וק"ל:

## דף טז:

**בד"ה** ככוחלא כו' ויונתן תרגם נרד וכרכום רשק ומוריקא כפרים כו' עכ"ל כצ"ל ואין זה מחובר למה שהקשה רשב"א על פירש"י דהא כמו דאתפרש לשון רישקא גבי כוחלא הכי איכא לפרושי לגבי כורכמא ובהדיא איתא האי לישנא גבי כורכמא בפרק ח' שרצים ומתקל זוזא כורכמא רישקא וכן בפרק המקבל בב"מ ולקמן בפרקין אבל הוא מלתא באנפי נפשיה לפרש מלת רישקא לת"י שפי' מקום מיוחד גן שמגדלים בו נרד וק"ל:

## דף יז.

**תוס'** בד"ה לא שיח כו' אבל הנך דלא עמיקי כו' ואי תנא הני ה"א דבור ושיח דעמיקי כו' עכ"ל וליכא לאקשויי בגמרא נמי גבי אמת המים ונברכת דאי תנא אמת המים משום דקביעא ואי תנא נברכת משום דקוו וקיימי בחד מהנך סברות הוי סגי כי הכא די"ל כיון דע"כ תנא בור ודאי דליכא למטעי בהנהו דבעי טפי דלא עדיפי מבור דקביעא וקוו וקיימי ולהכי בעי התם שני סברות וק"ל:

**בד"ה** סלעים אבנים כו' ולא סלעי נחושת כו' אית תנא תני טומנין כו' עכ"ל לכאורה שהתוס' מקיים פרש"י שטעם הרחקת הסלעים משום הבלא הוא אבל לפי גירסת נוסח ירושלמי שלפנינו דטומנין בשל נחושת ואין טומנין בשל כסף א"כ לא תקשי להו מידי לפרש הכא סלעים של נחושת ולפר"ח ע"פ הירושלמי לקמן בתוס' בד"ה משום דמשתכי דבסלעים של אבנים נמי לאו טעמא משום הבלא אלא שמחלידין ומעלין עפר תיחוח בקרקע ניחא ודו"ק:

## דף יז:

**בד"ה** בכותל בורו כו' גירסתו דוחקתו אבל אין נראה כו' עכ"ל ורש"י גופיה סותר דבריו דהכא שפירש לקמן גבי אלא לאביי קשיא כו' וע"כ לא הוזכר שם כותל אלא ללמדנו כו' עכ"ל דמשמע מדבריו שם דאי לא הוה תנא אלא מבורו לא הוה שמעינן הרחקה מכותל וק"ל:

**בא"ד** ומיהו יש ליישב הגירסא ופריך אליבא דאביי כו' עכ"ל נראה מדבריהם דאף לאותה גירסא ל"ג אלא וליתני אלא א"כ הרחיק מבורו וכן מוכח בדבריהם דלעיל דהשתא קאמרי דאיכא לפרושי ביה דששה טפחים קאמר וק"ל:

**בד"ה** אביי אמר כו' וקשה לרשב"א דהא מפסיד הוא שאם יטע אילן כו' עכ"ל ולרבא דאינו סומך ובעי הרחקה שלשה טפחים שהוא כותל בורו ודאי דצריך להרחיק בעל האילן שלא יקלקלו שרשיו כותל בור של חבירו שהוא בגבול חבירו אבל לאביי הרי מפסיד מגבול עצמו שצריך להרחיק עשרים וחמשה אמות ממיצר שלו שלא יקלקל כותל בור חבירו שבגבולו ודו"ק:

**בד"ה** ה"ג בספרים כו' אלא אגב דאייתי ברייתא מפרש לה כו' עכ"ל ומיהו אע"ג דידע סברא דאיכא לארחוקי טפי בבא בידים לא ניחא ליה לשנויי הכי בא בידים שאני דאפשר לומר להך גירסא דאין נראה לו לתלמודא לחלק לענין היתר לסמוך בין בא בידים ובין לא בא בידים וק"ל:

## דף יח.

**גמרא** דהני קשו לכותל כו' מהרש"ל הגיה דהבל קשה לכותל אבל בכל הספרים וברי"ף ובנ"י גרסינן דהני קשו לכותל וע"כ לאו כולהו מטעם הבל הם דהא סלעים לפר"ח לקמן בתוס' בד"ה דמשתכי לאו משום הבלא הוא אלא שמחלידין הקרקע ע"ש וק"ל:

**שם** דיקא נמי דקתני היה גדר בנתיים זה סומך לגדר מכאן כו' מהרש"ל הגיה תא שמע היה גדר כו' ה"נ בצונמא א"ה כו' עכ"ל ובכל הספרים ישנים איכא הגירסא דיקא נמי כו' ונראה לפרש דה"ק דיקא נמי דאף לאביי צ"ל דאיירי בצונמא מדקתני בהך ברייתא היה גדר בינתיים זה סומך לגדר כו' שסתם התנא דבריו ששניהם סומכים ומיירי בשדה לבן ואילן ומי לא עסקינן שבעל השדה סמך מתחלה ואח"כ סמך בעל האילן ואי לא איירי בצונמא הרי השני שהוא בעל האילן הוא המזיק וצריך להרחיק אף לאביי ומיהו לפי מה שפירשו התוס' לקמן בסוף פרקין דלא איירי בשדה לבן אלא בין אילנות לאילנות וגפנים לגפנים אבל בין אילן לזרעים בעי טפי ליכא לאוכחי מידי וי"ל דאף לפירושם תלמודא דהכא ס"ל דמיירי נמי בזרעים וכדבעי נמי למימר לקמן רבא בר רב חנן ע"ש וק"ל:

**שם** א"ה אימא סיפא ר' יוסי מתיר בחרדל ותני עלה מפני כו' כצ"ל וכ"ה בדברי בעל המאור ע"ש וק"ל:

**תוס'** בד"ה דיקא נמי כו' ותימה דלעולם בשאר הרחקות נמי מותר לסמוך כו' דאע"ג דהוה גירי דיליה כו' עכ"ל וליכא לתרוצי דמ"מ אמאי לא אשמעינן האי חידושא בבור

דהוה גירי דיליה לר' יוסי כמו שכתבו התוס' בר"פ דהא לא קאמרי' התם הכי אלא לרבא אבל לאביי דקיימינן הכא קאמרינן דליכא דיוקא דלית ליה הך סברא דבור הוה גירי דיליה וק"ל:

## דף יח:

**בד"ה** ואי לא סמיך כו' ואע"ג דהשתא קס"ד דדבורים נמי מזקי כו' עכ"ל הוכרח לפרש כן בדברי המקשה דקס"ד לכ"ע דדבורים נמי מזקי וכן פירשו לקמן בקושית א"ה כו' והיינו מדפריך לקמן מכלל דר"י סבר על הניזק כו' דמשמע דהשתא שמעינן ליה מרבינא שהדבורים אינן מזיקים כו' כמ"ש התוס' לקמן לשיטת רש"י ז"ל וק"ל:

**בא"ד** היכי משכחת לה כו' ולר"י לא ירחיק כלל דכיון דתרוייהו מזקי כו' להרחיק חצי ההרחקה כו' עכ"ל וצ"ל דלא אסיק תלמודא אכתי אדעתיה הא דמסיק לעיל לרבא לפלוגי לר"י בין שאר נזיקין לבור דאינו סומך משום דכל מרא ומרא כו' דהא לא אסיק אדעתיה כלל הך דר"י דזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו וס"ל השתא לר"י נמי על המזיק להרחיק וק"ל:

**בא"ד** ה"מ אילן שעשוי לעמוד שנים רבות כו' עכ"ל והיינו דוקא בסמכו בהיתר אבל לסמוך לכתחלה ודאי דליכא לפלוגי בין שאר נזיקין לאילן ולכך פריך שפיר לקמן וסבר ר"י על הניזק כו' וזה נוטע בתוך שלו דהכא לא שייך הפסד מרובה דלא יטע ולא יפסיד וק"ל:

**בא"ד** וצריך בעל הדבורים להרחיק כל ההרחקה כיון כו' עכ"ל הוצרכו לומר כן לדברי המתרץ דצריך בעל הדבורים להרחיק כל ההרחקה ולא שנאמר לר"י שגם בעל החרדל יסמוך ולא ירחיק כרבנן דהכי מפרש לה המקשה משום דא"כ ה"ל לאוקמי שפיר בפשיטות כשסמך בעל דבורים תחלה ובלוקח כו' כמ"ש התוס' בסמוך מיהו ק"ק דאיכא לפרושי בלוקח א' שעשה שניהם בשדהו בלא הרחקה ומכר החרדל לאחר והניח הדבורים לעצמו או שמכר לאחר הדבורים דהשתא תרוייהו סמכו בהיתר ושניהן אינן צריכין להרחיק כסברת המקשה ויש ליישב דלא בעי לפרושי הכי דודאי אין אחד עושה שניהם בשדהו בלא הרחקה כיון שמזיקין זה את זה וק"ל:

**בא"ד** א"ה מאי טעמא כו' אפילו משרה וירק כיון שנעשית המשרה בהיתר כו' כמו גבי אילן ובור כו' עכ"ל דליכא למימר דמשום הכי פליג בדבורים וחרדל לאשמועינן דבעל הדבורים צריך להרחיק כל ההרחקה מה שאין כן במשרה וירק דהך מלתא לא משתמע ממלתיה דר' יוסי אלא דקאמר ר"י מתיר בחרדל דהיינו דבעל החרדל לא בעי

להרחיק וא"כ הך מלתא שפיר ה"מ לאשמועינן במשרה וירק דלא בעי בעל המשרה להרחיק וק"ל:

**בד"ה** מכלל דסבר ר"י כו' וצ"ל שהמקשה הראשון הוה ידע כו' עכ"ל אין זה מוכרח דהא איכא למימר דהמקשה הראשון סבר דפליגי בהכי כמו לשיטת רש"י ומקשה השני סבר דאין סברא כלל דליפלגו בהכי כמו שכתבו התוס' אלא דלית לן למימר דשני המקשנין פליגי בהך סברא כיון דאיכא למימר דהמקשה הראשון ידע המסקנא דדבורים לא מזקו לרבנן ודו"ק:

**בד"ה** וסבר ר"י על כו' וק"ל מה הוצרך לחלק בדוחק בין לוקח אילן ללוקח המשרה כו' עכ"ל למאי דמסיק לר"י על הניזק להרחיק עצמו ודאי מצינן לאוקמי פלוגתייהו בחרדל ודבורים שפיר בלא לוקח ובעל דבורים סמך תחלה וצריך בעל החרדל להרחיק לרבנן ולר"י אינו צריך כדקאמר וזה נוטע בשלו מ"מ כיון דעד דמסיק הכי ופריך מר' יוסי ולא הוה קשיא ליה לרבנן מאילן ע"כ דמפליג בין לוקח אילן ללוקח משרה אבל לשיטת ר"ח ורבינו תם לא איצטריך לן לפלוגי כלל בהכי ורב פפא נמי דמוקי לה בלוקח גם לשיטת ר"ח ורבינו תם נמי לא מפליג בהכי והא פרכינן ליה אי בלוקח מאי טעמא דרבנן דר"ל דמ"ש הוא מאילן ובור ועוד נראה למסקנא נמי לשיטת רש"י למאי דקאמר ר"י אלא לדידכו כו' אלא חרדל ודבורים תרוייהו מזקי ע"כ דלא פליג ר"י עלייהו אלא בלוקח ואיצטריך לן לחלק בין אילן למשרה ודו"ק:

## דף יט.

**בד"ה** המבריך את כו' והא פירוקא מצא ר"י בירושלמי כו' עכ"ל דהכי איתא שם לא יביא זרע עליה הא מן הצד מותר במה אנן קיימין אי משום זרעים באילן למה לי גפן אפי' שאר כל האילן כו' ע"ש ומהרש"ל הגיה בתוס' האי פירוקא מצא כו' ואין צורך וק"ל:

## דף יט:

**בד"ה** מאי איריא כו' השתא סלקא דעתך כו' משום דאית ביה תרתי כו' עכ"ל לישנא דאפילו דחקם לפרש דאית ברקיק תרתי דאם לא כן לא הוה ליה למימר אלא מאי איריא רקיק עבה נמי וק"ק דאימא דקושטא הוא דנקיט רקיק דוקא משום דאית ביה תרתי אבל עבה ממעט והשתא לא תקשי לשמואל הנך תיובתי דמייתי מקופה ומעשבים ואם נאמר דהנך תיובתי לא קאי אדשמואל אלא אתלמודא דקאמר אפי' עבה נמי כו' ופסיקא ליה דמידי דחזי לא ממעט ניחא והוא דחוק גם רש"י לא פירש כן וע"כ נראה דסובר התלמוד

דמכח הך סברא לפי שהוא רך ועשוי ליפול לחוד ודאי לית לן למימר דאינו ממעט וא"כ אף אם נצרף לזה דאינו מבטלו לית לן למימר דאינו ממעט אי אינו ממעט בלחוד אלא ע"כ משום הך סברא דאינו מבטלו לחוד אמרינן דאינו ממעט ושפיר פריך אמאי נקט מלתא דאית ביה תרתי הא אפילו עבה דלית ביה אלא חדא דהיינו דאינו מבטלו אינו ממעט ודו"ק:

## דף כ.

**בד"ה** היא גופה כו' אבל היכא דסותם כל החלון כי הכא דקתני חוצצין כו' עכ"ל ובמסכת אהלות פי' הר"ש ובתבן וגרוגרות דבעי ביטול משום דאין סותמין הכל דהא איכא מקום קופה וחבית עכ"ל מדברי התוס' דהכא נראה דלית להו האי סברא דהא חוצצים דקתני בתבן וגרוגרות משמע להו סותם לגמרי וצ"ל לשיטת התוס' דהכא לחלק דלא קאמרינן הכי אלא בכלים היכא דסותמין הכל לא בעי ביטול אבל באוכלין אף בסותמין הכל בעי ביטול וק"ל:

**בא"ד** ועוד אומר הר"ש דכלי עץ נמי שאינו מקבל טומאה כו' לא בעי ביטול כו' עכ"ל איירי נמי בסותם כל הפתח כמו שאמר הר"ש בפירוש המשנה שם אבל אינו סותם כל הפתח אינו חוצץ ובעי ביטול דהא אפי' המעמיד דבר החוצץ כגון במפתח כתבו התוס' לעיל דאינו מועיל לרבנן דר"א כיון שהוא כלי אע"פ שאינו מקבל טומאה ודו"ק:

**בד"ה** בחבית כו' שהגרוגרות בולטות חוץ לפי חבית כו' ומכסות אותו לגמרי שאין נראה כלל ודייק ר"ת כו' עכ"ל נראה דליכא לפרושי שהחבית מונח על צדו ושוליו כלפי הבית שהמת מונח בו ופומיה לבר פיו שלמעלה על צדו כלפי הבית הטהור דזה הוא רחוק מן השכל שיהיו הגרוגרות בולטות למעלה ומתעקמות למטה נגד דופני החבית לכסותן מבחוץ ועוד קשה דקתני חבית מלאה גרוגרות ואי החבית מונח על צדו אי אפשר שלא יפלו הפירות ממנו קצת ואם נאמר בזה דאיירי בדרוסות מדובקות יחד ולא במפורדות א"כ לא הוה צריך רבינו תם להביא ראיה לפירושו ולדייק פירושו מפרק חבית דגרוגרות משמע דרוסות ולא מפורדות כיון דבלאו הכי ע"כ צריך להיות כן אם החבית מונח על צדו ונראה לי לפרש שדרך החביות שלהן היה פתוח מלמעלה קצת ולא כולו רק מצד אחד ופומיה לגאו ולבר דקאמר לא שהיה מונח על צדו אלא אותו צד שהפה כו' והשתא במתכת ופומיה לבר דהיינו בבית הטהור והגרוגרות מדובקות בולטות ומכסות למעלה שפת פה החבית ואין חבית מאהיל עליו אבל במפורדות היו נופלות ולא היו מכסות אותו לגמרי מלמעלה ותו לא מידי וק"ל:

**בד"ה** שעלו מאיליהן תימה כו' אלו לא מביאין ולא חוצצין הזרעים כו' עכ"ל וה"ה דאיכא לאקשויי ממלח דקתני התם לא מביא ולא חוצץ והכא קתני דחוצץ במלח וי"ל דה"מ לאוקמא הך דהתם במלח אסתרוקנית כדלקמן וק"ל:

**בא"ד** הקשה ר"י כו' לא בעינן מירוח כו' חבית שניקבה כו' פקקה בזמורה עד שימרח כו' עכ"ל נראה דליכא לפרושי לפי קושייתו שהבין דהתם נמי איירי בחוצץ באהל שלא להביא הטומאה למקום אחר וכפי' רש"י בפרק הגוזל ומשמע ליה דבעי התם מירוח כולה שלא ישאר בו שום נקב דאם כן תקשי ליה אכל הנהו משניות דסגיא להו בשיתמעט הטפח אפי' במשהו וההיא גופה תקשי ליה דלא קאמר דבעי מירוח אלא בזמורה שפקק בה אבל ברישא בחבית שסתמוה שמרים לא קאמר שימרח אותו ומאי קשיא ליה מחבית דהכא אבל ר"ל דודאי איירי התם בצמיד פתיל כפי' התוס' שם אלא דמדמה הך דהכא לדהתם כיון דבעי מירוח התם בזמורה הסותם הנקב שלא יכול לעמוד הזמורה יפה שם בלא מירוח ה"נ אית לן למימר הכא בחציצת אהל דדבר החוצץ וממעטו מטפח יהיה מירוח דבלא מירוח לא יכול לעמוד שם יפה ותירץ דיש לחלק בין צמיד פתיל דבעי טפי שיוכל לעמוד יפה מבחציצת אהל וכ"כ המרדכי וצריך שיוכל לעמוד בחלון בלא סמיכת ד"א ואם לאו אינו חוצץ מיהו מירוח אינו צריך וכו' ע"ש ודו"ק:

**בד"ה** כיון דאיכא כו' ולא נקט בהמה גופה דאי חזי לטיולי שקיל כו' עכ"ל דבחלון לא חזיא ליה לטיולי בבהמה כו' ושקיל לה מהתם לטייל עמה אבל בעוף ששכן כולה בחלון י"ל דמיירי דלא חזיא לטיולי ביה ומיהו לא חזיא נמי לכלבים דמיירי כעין קלניתא דלית ביה כזית בשר כדאמרינן בפ' ג"ה וק"ל:

## דף כ:

**בד"ה** תנור דידן ככירה דנחתומין כו' של נחתומין היו כולן שוות כו' ונ"מ למקח כו' עכ"ל מדתלה תנור דידן בכירה דנחתומין ולא קאמר תנור דידן וכירה דנחתומין שוין למדו לומר כן דתנור כ"א כו' אבל בכירה דנחתומין פסיקא ליה היאך היה גדול ותלה בו תנור דידן וק"ל:

## דף כא.

**בד"ה** ולמדתם אותם ולמדתם אתם י"ס דל"ג כו' משמע מעצמכם עכ"ל נראה מדבריהם לפי גירסתם דלא במצות האב קמיירי כפי' רש"י דהך מלתא מפורש בקרא ולמדתם אותם את בניכם כדאמרינן בפ"ק דקדושין האב חייב ללמדו תורה דכתיב ולמדתם אותם

את בניכם אלא באין לו אב קמיירי דחייב ללמוד את עצמו כדאמרינן נמי התם דמיחייב איהו למגמר נפשיה דכתיב ולמדתם ופי' רש"י שם קרא אחרינא הוא ולמדתם אותם ושמרתם וגו' ע"ש וה"ק הכא דאין לו אב לא היה למד תורה שלא היו מלמדין אותו אחרים מאי דרוש ולמדתם אתם שכ"א חייב ללמוד עצמו ולא אחרים וכן י"ל לגירסת דולמדתם משמע מעצמכם וק"ל:

**בד"ה** וגרדי וא"ת ומ"ש כו' וא"ת הא אמרינן בסמוך כו' ולקמן נמי תניא עושה אדם חנות כו' עכ"ל יש לדקדק למאי דס"ד השתא דההיא דעושה אדם חנות מיירי נמי באותו חצר תקשי להו בפשיטות ממתני' דחנות שבחצר יכול למחות כו' ונראה שהתוס' כבר אסקי אדעתייהו במתני' לחלק בין חנות שבחצר כו' דרישא דמיירי שבאין לקנות מן החנות דיש נכנסין ויוצאין טובא ובין פטיש וריחים דאין שם נכנסין ויוצאין דמי שיש לו כו' כמ"ש התוס' לעיל במתני' אבל לא אסקי אכתי אדעתייהו לחלק הכא בין אומן זה לאומן אחר ולכך הקשו הכא מעיקרא מריחים ופטיש אגרדי והשתא מההיא דלקמן עושה אדם חנות בצד כו' לא קשיא להו נמי אחנות דמתני' דהכא דאיכא לאוקמא נמי בכה"ג דלא איירי התם בחנות שבאין לקנות ממנה דאיכא נכנסין ויוצאין אלא דאיירי נמי בחנות של איזו אומנות שעושה בה אומן מלאכתו דמקרי נמי חנות כדאמרינן לעיל לא יפתח אדם חנות של נחתומין וצבעין כו' אבל אגרדי וריחים דבעושה לאחרים איכא נכנסין ויוצאין שפיר קשיא להו מהך דעושה אדם חנות כו' דמיירי נמי ודאי לכל הפחות בעושה בה לאחרים דהא אפסקת לחיותי מייתי לה לקמן דהיינו מי שבא שם לטחון והיה נותן לראשון עכשיו אפשר שנותן לשני ותו לא מידי וק"ל:

## דף כא:

**בד"ה** שתלא וא"ת מאי פסידא איכא אי יפסיד ישלם וי"ל כו' עכ"ל ומטבח ניחא להו דמסלקינן ליה דאיכא פסידא דאינו משלם בעביד בחנם וכן בסופר מתא דאינו אלא גרמא בניזקין ועיין בנ"י וק"ל:

**בד"ה** מרחיקין כו' קנה ממנו בשטר כו' ואח"כ נתן מעות עכ"ל אבל מעות ואח"כ שטר לא מהני ועיין בטור ח"מ סימן קצ"ד וק"ל:

**בד"ה** כופין בני כו' דבמלמדי תינוקות דנכרים איירי ולא יתכן אי גרסינן לעיל אחד מבני מבוי כו' עכ"ל ולא קשיא להו בפשיטות לאותו גירסא ארופא אומן וגרדי דקתני לעיל דמעכבין והכא קאמר בחייט ובורסקי וא' מבעלי אומניות דלשכנו אין כופהו דלפי מה שפירשו התוס' לעיל דיש לחלק בין גרדי דאית ביה טפי נכנסין ויוצאין מבריחים ופטיש

ה"נ איכא למימר דכל הני אומניות דקתני הכא מיירי נמי בלית בהו נכנסין ויוצאין כ"כ וק"ל:

## דף כב.

**בד"ה** וקמא היכי כו' וא"ת לרבא כו' דאסר לסמוך קמא היכא סמך כו' עכ"ל דאין לומר דהראשון הרחיק שתי אמות מגבולו וכן השני דא"כ לא אצטריך ליה לאשמועינן בנפל אלא לאשמועינן בראשון שצריך להרחיק ב' אמות ועוד אלא א"כ הרחיק ממנו ארבע אמות דקאמר משמע מגבולו ואם חבירו ג"כ הרחיק כבר ב' אמות לא הוה ליה למימר אלא א"כ הרחיק שתי אמות דהיינו ממיצר שלו כדקתני גבי בור שלשה טפחים דהיינו ממיצר שלו וק"ל:

## דף כב:

**בד"ה** והא אנן תנן ד' כו' אלא משום חלונות עכ"ל ומעיקרא נמי ממתניתין לחוד הוי מצי למפרך דמשמע ארבע אמות משום חלונות ולא משום דושא אלא דניחא ליה למפרך מדתני עלה דמפורש בה בהדיא מכנגדן שלא יאפיל וק"ל:

## דף כג.

**בד"ה** בת ארבע כורין כו' ור"י ורבנן לא פליגי בשגר כו' רבנן סברי כיון דבחמשים כו' עכ"ל נראה דודאי לדברי המקשה דלא אסיק אדעתיה דבחמשים אמה כרסייהו מליא ע"כ דפליגי בשגר ולתנא קמא לא שייטי כלל טפי מחמשים אמה וחמשים אמה הוה שגר לתנא קמא אלא למסקנא דע"כ לת"ק נמי שייטי טפי וא"כ אין חילוק בשגר כלל דהא שייטי טפי אלא בכמה דמליא כרסייהו תליא מלתא ודו"ק:

**בד"ה** וצריכי וא"ת כו' וי"ל דאשמועינן בלוקח וה"ה ביורש עכ"ל פירוש ודאי אי לא אשמעינן כלל ביורש לא הוה שמעינן יורש מלוקח מדאצטריך מתני' דלקמן אלא דבתר דשמעינן לקמן ביורש בחדא שמעינן שפיר יורש מלוקח דניהוי ביורש בתרתי והשתא רב זביד נמי מצינן למימר דהא מלתא אשמועינן דניהוי ביורש בתרתי כמו בלוקח אלא דמכל מקום ע"כ אמתניתין דלקמן סמיך דהא אי לא שמעינן מהך מתני' דלקמן בחדא לא הוה ילפינן כלל יורש מלוקח ודו"ק:

**גמ'** הרי הוא בחזקתו והא אמר רב נחמן כו' אין חזקה לניזקין וכו' ולוקח נמי אע"ג דטענינן ללוקח מ"מ לא עדיף מכח גברא דאתיא מיניה דאי טעין נמי איהו גופיה דיש לו חזקה ובטענה לא יועיל לו אלא בראיה כמו שכתבו התוס' לעיל וק"ל:

## דף כג:

**תוס'** בד"ה חוץ לחמשים אמה כו' בתר רובא דעלמא כו' עכ"ל לאו דוקא רובא דעלמא דהא למאי דמסיק ומוקי לה במדדה מצי איירי שפיר אפי' באיכא אחרינא דנפיש מיניה וק"ל:

**בד"ה** רוב וקרוב כו' תקשי ליה אמתני' דתשע חנויות בו' הא טעמא דבעינן תרי רובי כו' עכ"ל אבל אי הוו תרי רובי דהתם מדאורייתא לא הוה תקשי להו דתקשי ליה לר' זירא אמתני' דהתם דהא הכא בדאיכא אחרינא דנפיש מינה ורובא דעלמא הוו תרי רובי ואזלינן בתר קורבא די"ל דתרי רובי דהתם עדיפן רוב בעיר ורוב סביבות המדינה טבחי ישראל ועוד י"ל דאיכא למימר כיון דאיכא לשנויי הכא בדליכא ותו ליכא לאקשויי ניזל בתר רובא דעלמא דלא הוה אלא חד רובא להכי לא פריך לה אמתני' דהתם וכמ"ש התוס' לשיטת ר"י וק"ל:

**בד"ה** ודאי מההוא נפל וא"ת דלמא מעוברי דרכים נפל כו' עכ"ל ומיהו עוברי דרכים לא הוו רובא דעלמא דא"כ תקשי להו ברישא בתוך נ' אמה נמי יהא של מוצאו וק"ל:

**בד"ה** מצאו בין ב' שובכין כו' ה"מ למפרך אמתני' דט' חנויות דהאי קורבא דלא כו' עכ"ל ק"ק לדבריהם דעדיפא ה"ל לאקשויי דהך פירכא ה"מ למפרך אמתני' דהכא גופה למאי דבעי לאוקמא הרישא באיכא אחרינא דנפיש מינה ובתוך נ' אמה דהוי קורבא דמוכח אבל חוץ לנ' אמה הוי של מוצאו דתלינן בהפקר או בנכרים דהוי רובא אע"ג דמשמע דהאי דחוץ לחמשים אמה הוי קרוב כמו שכתבו התוס' לעיל ולמאי דמוקי לה נמי במדדה ע"כ בחוץ לנ' אמה קם לה בתורת מפריח וניזל בתר רובא דעלמא ולא בתר קורבא כיון דלא הוי קורבא דמוכח ודו"ק:

## דף כד.

**הג"ה** בד"ה ש"מ רובא כו' דברובא דאיתיה קמן לא צריך למידק ש"מ כו' עכ"ל צ"ע לפ"ז מאי קשיא להו לעיל מאי קמ"ל ר' חנינא דרוב וקרוב כו' הא מתני' היא ט' חנויות כו' הא איכא למימר דמהך מתני' לא שמעינן אלא ברובא דאיתיה קמן כדאמר בהדיא בפ"ק דחולין דהך דט' חנויות כו' הוי רובא דאיתיה קמן ואשמועינן ר"ח דאפי' ברובא דליתיה קמן הולכין אחר הרוב ולא אחר הקרוב דהכי משמע מתוך שמעתין דר"ח אפי' ברובא דליתיה קמן קאיירי ודו"ק:

**בד"ה** בי קופאי כו' ובכה"ג היה דהוה קורבא דמוכח עכ"ל אבל לפרש"י ודאי הא דמצאו בין הגפנים הוא קורבא דמוכח דמישראל המצויין שם הוא ולא מרובא דעלמא עוברי דרכים דעכו"ם וכמ"ש התוס' לעיל גבי ההוא חצבא דמטעם זה הוי קורבא דמוכח וק"ל:
**בד"ה** לימא רבא לית ליה דר"ח פי' והא רבא כו' עכ"ל משום דלעיל פריך תלמודא בהיפך לימא משום דסבר לה כר"ח כו' הוצרכו לומר דהכא לא פריך אלא משום דרבא אית ליה לעיל הא דר"ח ודו"ק:

## דף כד:

**בד"ה** מרחיקין את האילן כו' וזרעים צריך להרחיק כו' עכ"ל באו לפרש במתני' דנקט אילן ולא נקט נמי זרעים דלמאי דמסיק לרבנן בזרעים בעי אלף אמה וק"ל:

## דף כה.

**בד"ה** וצבא השמים כו' וי"ל דמשם אין ללמוד דאע"ג דשכינה בכ"מ א"א כו' אלא בצד אחד כו' עכ"ל פי' ומ"ל למערב ומ"ל לצד אחר וקשה דא"כ מצבא השמים נמי ליכא למילף מידי דאימא דהשכינה היא בכ"מ וא"א להשיב מהלך צבא השמים והשתחויות אלא לצד אחד ומ"ל לצד מערב ומ"ל לצד אחר ויש ליישב ודו"ק:
**בד"ה** רוח מזרחית כו' דמשמע במתני' שהיא נוחה מכל הרוחות כו' עכ"ל נקטו הכי לפירוש רש"י במתניתין אבל לפירושם במתני' משום דרוח מערבית שהוא קשה ירחיק ויוליך הריח מן העיר כו' אינו מוכרח אלא שרוח מערבית קשה ותדיר מכולם אבל שאר הרוחות אפשר דנוחין יותר אפי' מרוח מזרחית ודו"ק:

## דף כה:

**בד"ה** עני והעשיר כו' וה"ה חנות של נחתומין וצבעין ואין חילוק בין דירה כו' עכ"ל יראה שהוצרכו לכל זה משום דיש לבעל דין לחלוק ולומר דרפת בקר לא הוה גירי דיליה ומש"ה קאמרי דה"ה חנות של נחתומין כו' דהוה גירי דיליה ולאו דוקא נקט רפת בקר דהא בחד בבא מתני במתני' וכתבו דאין חילוק בין דירה לשאר כדבעי למימר מעיקרא אלא דלמסקנא דהיינו לפי' ר"ח ור"ת בשיטת חרדל דלמסקנא דקאמר אלא אמר רבינא כו' לרבא נמי שרי לסמוך בכל דבר ולא פליגי על אביי אלא בבור וק"ל:

## דף כו.

**בד"ה** זיקא כו' ואר"י דלא דמי לאש כו' אבל הכא אין עושה לבדו כל עיקר כו' עכ"ל דבריהם צריכין ביאור קצת דלא דמי נמי לאבנו וסכינו כו' כיון דבכוונה נטלן ממקום אחר והניחן בראש הגג ה"ל נעשה האש ע"י האדם לבדו ואח"כ הולכת ע"י רוח מצויה אבל הכא אין כונתו על הרקתא להניחו שם דכל דעתו אינו אלא לנפץ הכתנא ממנו ואין עושה לבדו כל עיקר רק ע"י הרוח ודו"ק:

**בא"ד** וי"ל דמתני' כרבנן והכא איירי אליבא דר"י דלא מחייב כו' עכ"ל והתוס' שכתבו לעיל בשם ר"ח דכולהו משניות אתיין כר"י ולא פליג אלא באילן היינו למר בר רב אשי ולאמימר ודו"ק:

## דף כו:

**בד"ה** עד דאמרי ליה כו' ומפרש הר"ר מנחם דמכולהו כו' אם האילן קודם לא יקוץ כו' עכ"ל ק"ק לפירושו דהדרא קושיין לדוכתין דמאי מייתי מלא יקוץ דע"כ באילן עצמו קמיירי אבל בשרשים שרי לקצוץ דאי לאו הכי קשיא מתני' דקתני קוצץ ויורד אהך מתני' דלא יקוץ ולפי' ר"ת ניחא ודו"ק:

**בד"ה** גזלן הוא כו' דרבנן לא בעי הרחקה אלא ד' אמות כו' עכ"ל פי' היכא דלא קדמו חבירו בבור סגי בהרחקת ד"א כדקתני במתני' דהכא וכרבנן אתיא דלר"י זה נוטע בתוך שלו כו' וק"ל:

**בא"ד** וי"ל דעולא הוה מוקי מתני' בצונמא כדמוקי לה בר"פ כו' עכ"ל מיהו ע"כ סיפא דמתני' דקתני היו שרשין יוצאין כו' מיירי באין צונמא מפסיק קשה דמשמע משום כדי שלא יעכב המחרישה מעמיק שלשה טפחים אבל גזלן לא הוי וי"ל דמיירי מתני' בחוץ לט"ז אמה וק"ל:

## דף כז.

**בד"ה** כמה מרובע כו' ולד' קרנות שמנה שלישים כו' עכ"ל פי' שמנה שלישים באורך וכל אחד מהח' שלישים רוחב שני שלישים וק"ל:

**בא"ד** רצועה אחת של קצ"ו ברוחב שליש כו' עכ"ל כצ"ל:

**בא"ד** תחתוך החוטין ותפשטם יהיה העליון אורכו מאה כו' עכ"ל לפ"ז נ"ל באילן דעולה דרך קצרה תשים עיגול של ל"ג ושליש על ל"ג ושליש בחוטין דקים עד הנקודה האמצעית כזה* ואח"כ תחתוך כל החוטין מן הנקודה ולמטה לשנים ותפשטם יהיה

העליון ארוך ק' אמה והאחרים מתקצרים והולכים עד הנקודה שהיא י"ו אמות וב' שלישים מן החוט העליון ויהיה כזה* שוב חתוך כל החוטין לשנים עד נקודה האמצעית ושים הארוך בצד הקצר והיה כזה* נמצא רצועה זו אורכה נ' אמה ורחבה ט"ז אמות וב' שלישים והיא בעצמה שליש סאה שהיא חמשים אורך וט"ז וב' שלישים רוחב והוא אילן המשנה וק"ל:

**בא"ד** עולה אלף וקי"א אמות ושליש כו' עכ"ל שהרי מרובע ל"ג על ל"ג הוא עולה אלף ופ"ט כדלקמן שים רצועה רוחב שליש לארכה של ריבוע זה וכן לרחבה יעלה כ"ב אמות עוד תצטרך שליש רוחב ושליש אורך שהוא תשיעית אמה בקרן הרי לך אלף וקי"א וחלק ט' מאמה וק"ל:

**בא"ד** או כעין זה שליש זה כו' דרך אחרת בית סאה היא ק' כו' עכ"ל כצ"ל והוא מחובר למטה או כעין זה או בדרך אחרת תחשוב שליש סאה שהיא ל"ג על כ"ה והם ל"ג ושליש על ל"ג ושליש עגולים כו' וק"ל:

**בא"ד** ל"ג ושליש מרובעים כו' עשה אותו עיגול כו' עכ"ל כצ"ל:

**בא"ד** ושלשה רביעי אמה ולא גרסינן פשו שבע אמה ושיתין כו' עכ"ל כצ"ל:

**בד"ה** הא ג' מביא וקורא ה"מ למפרך מסיפא דקתני בהדיא כו' עכ"ל ונראה נמי למאי דס"ד השתא דה"ה דה"מ למפרך מגופא דרישא בלאו דיוקא דקתני בב' אילנות דמביא ועולא קאמר דאין מביא כלל אלא דניחא ליה למפרך גם מקורא ולמאי דמסיק לא ט"ז אמה היינו טעמא דבב' אילנות מביא ולא קורא משום דמספקא לן אי קונה קרקע אי לא כדאמרינן לקמן בפ' הספינה וק"ל:

## דף כז:

**בד"ה** ובדחלולי סגי כו' שמביא בפיו ונשאר שם בענף כו' עכ"ל לפי' רש"י ניחא דממתני' מפני הטומאה לא הוה משמע אלא לחוש בעובר תחת הטומאה אבל אהל הטומאה דקתני בברייתא משמע נמי דהענפים מאהילין על העובר ועל הטומאה אבל לפי' התוס' קשה דמה שיש לחוש שישאר בענף אינו אלא נמי משום עובר תחת הטומאה וזה לא נשמע טפי מלשון הברייתא מבלשון המשנה וצ"ל לפירוש התוס' נמי דה"ק דקמ"ל בברייתא דע"י שיברח העוף כשינדנד הרוח באותן צורות המפחידין כמ"ש הערוך בערך דחל יש לחוש אף באהל הטומאה דמה שישאר בענף יפול לארץ ע"י נדנוד הרוח בענף ויבא תחת הענף ויאהיל הענף על העובר ועל הטומאה וק"ל:

## דף כח.

**בד"ה** ג' חדשים כו' והא דאמרינן בגמרא דאספסתא בחודש אחד הויא כו' עכ"ל פי' אספסתא הגדל בחדש אחד הוי חזקה בג' חדשים כשעקרה בסוף כל חודש וזרעה אחרת כדלקמן וא"כ למה יגרע ירק לר' ישמעאל דגדל נמי בחדש אחד ולתירוצם ניחא דלא דמי ירק לאספסתא דמיירי ירק שבראשונה לא זרעה ובאחרונה לא קצרה ודו"ק:

**בא"ד** אפי' זרעה הראשון או הוא כו' אמר כל שיבי דכרבא כו' כיון שמעכב העצים כו' ליכנס והא דאמר בגמרא כו' עכ"ל כצ"ל:

**בד"ה** כנס את כו' סיון ותמוז וחצי אב קיץ כו' א"נ לוקטין אותו כו' ולא הוי זמן כניסתו כו' תני להו כסדר גשמי שנה כו' עכ"ל כצ"ל פי' יורה בחשון ומלקוש בניסן וליתני כסדר הזה כנס קייצו באב וכנס תבואתו בתשרי וק"ל:

## דף כח:

**בד"ה** אלא מעתה חזקה כו' וי"ל דסוגיא דהכא כמ"ד לאייעודי תורא והולכי אושא כו' עכ"ל הוצרכו לכל זה ורצה לומר דודאי דסוגיא דתלמודא הכא דנקט במלתיה דבשלשה נגיחות אתחזק אזלא למאן דאמר לאייעודי תורא ומיהו מהולכי אושא שהוא ר"י שהיה תנא ליכא למפשט הכי דהוא לא הוה קאמר אלא דגמר משור המועד ולא יותר ואיכא למימר דיליף מג' התראות דגברא ולא מג' נגיחות דמג' התראות דגברא לחוד הוי מועד אף שלא עבר עדיין התראה כדקאמר תלמודא כי לא נגח רביעית מאי לישלם וכתבו ועי"ל דלמ"ד נמי לייעודי גברא נמי איתחזק בג' נגיחות של השור דע"כ א"צ שיהיה מוחזק לעבור כו' ולא צריך להתרות לו רק כדי שישמור שורו וק"ל:

**בד"ה** אלא מעתה כו' דלית ליה קלא ולא תהא חזקה אע"פ ששמע כו' עכ"ל לכאורה אין פירושו מכוון כפי המובן בפשיטות ובפי' רש"י דאית לן למימר כיון דהמחאה לית ליה קלא תהא חזקה וכמו שפר"י גופיה לקמן פירכא דאביי דמיירי כשהן בעיר א' ופריך דלא תהא המחאה ותהא חזקה ונראה לומר דודאי פירכא דאביי ליכא לפרושי אלא דפריך דלא תהא המחאה ותהא חזקה וכשהן בעיר אחת כפר"י מדקאמר דא"ל אי מחית באנפאי הוה מזדהרנא כו' דהיינו שהמחזיק אומר כן אבל הכא לא קאמר הכי וליכא למימר משום דלר' ישמעאל קיימינן הכא דהחזקה בג' אכילות לאו משום זהירות שטר הוא אלא דגמר משור המועד כיון דקפיד איניש בשלש אכילות וזה לא קפיד שהרי לא מיחה א"כ ודאי מכרה לו דא"כ מאיזה טעם קאמר אף הכא בפניו אלא דע"כ לר' ישמעאל נמי מחאה בפניו לשמירת שטרו היא באה עד דאכיל שלשה פירי כמ"ש הרמב"ן בספר

המלחמות וכפי' רש"י אלא דאית לן למימר דלא קאמר תלמודא הכא כדקאמר אביי בפירכא דלקמן לרבנן משום דהכא לאו המחזיק אומר כן ועיקר קושייתו דלא תהא חזקה שלא בפניו ומיירי הכא כשהמערער בעיר אחרת ופריך כיון דלית קלא למחאה שלא בפניו לא תהא לו חזקה דודאי אינו צריך לבא בעיר אחרת לבא לפני המחזיק ולמחות כמ"ש התוס' לקמן ומיהו ודאי דה"מ נמי הכא למפרך כשהן בעיר אחת דלא תהא המחאה ותהא חזקה והוא שכתבו ובלא שור המועד ה"מ למפרך דלא תהא מחאה כדפריך כו' אלא דהכא כיון דיליף ליה משור המועד ניחא ליה למיפרך דומיא דהכא דשלא בפניו לא הוה חזקה וזהו שכתבו דאע"ג דאינו דומה ממש דמחאה באה לבטל החזקה וההעדאה באה לקיים מ"מ פריך שפיר דהמכוון מהם דומיא דבשניהם שלא בפניו לא הוי חזקה ותו לא מידי ודו"ק:

**בד"ה** ודלמא עצה כו' ודלמא בסוף עשר הוה קאי ומזהיר על תחלת י"א כו' עכ"ל כצ"ל ולאו דוקא תחלת י"א אלא או בחדש רביעי שהובקעה העיר או בחדש חמישי שנחרב הבית וק"ל:

**בא"ד** ור"ח פי' דרב יוסף כו' ויסמכו על חזקת ג' שנים כו' עכ"ל ודקאמר עצה טובה קמ"ל ה"ק לעולם חזקה בשנה אחת וניחא להו בג' שנים דאיכא סהדי דידעי בזו ולא ידעי בזו וק"ל:

**בא"ד** וכן בסדר עולם שלנו תניא בשנה העשירית כו' עכ"ל גם מסדר המקרא מוכח דבשנת י' הוה דכתיב בשנת י' לצדקיהו וגו' ויאמר ירמיה וגו' היה דבר ה' וגו' בירמיה ל"ב וק"ל:

**בא"ד** ועוד דלגירסתו נמי קשיא מנא ליה ג' שנים כו' אלא י"ח [חדשים] שהרי כו' עכ"ל ויש לקיים גירסא זו כפי דרך פרש"י שהיו מזהירין לכתוב שטרות כי לא יחזיקו שלוש שנים רק י"ח חדשים ולאפוקי מר' ישמעאל דסגי ליה בג' אכילות וכן פי' הרמב"ן בחידושיו וק"ל:

## דף כט.

**בד"ה** אלא מעתה כו' אדרבא כיון דלא הויא מחאה לא הויא חזקה כו' כדמוכח לקמן עכ"ל הכי מוכח לקמן מההיא דבשוקא בראי הואי דהיכא דלא הויא מחאה לא הויא חזקה וע"ש פי' רשב"ם וכן מוכח מתוך הסוגיא ממתניתין דהיה ביהודה כו' וא"כ לפום הך סברא דלא אסיק אדעתיה השתא למימר חברך חברא אית ליה כו' וא"כ בעיר אחרת נמי דלא הויא מחאה לא הויא חזקה אך קשה לכאורה מ"ש דהא אינו צריך לבוא בעיר

לפני המחזיק ולמחות כו' מהיכא פסיקא ליה לר"י לומר כן דהא אדרבא לפום הסברא דהשתא דמחאה שלא בפניו לא תיהוי מחאה אית לן למימר דצריך לבא לפני המחזיק דהכי ס"ל לקמן תלמודא בההיא דאין מחזיקין בנכסי בורח ורבא נמי בעי למימר הכי אפי' אליבא דרבנן דהוי חזקה מיהודה ליהודה משום דבעי עד שיבא בפניו וימחה כמ"ש ר"י גופיה לקמן בד"ה ליתיב אדוכתיה כו' ע"ש ודוחק לומר דמ"ש הכא בעיר אחת היינו מיהודה ליהודה ובעיר אחרת היינו מיהודה לגליל ועוד דהא לפי אותה הסברא של רבא לא הוי טעמא דמיהודה לגליל לא הויא חזקה דלא הויא המחאה ואינו צריך לבא לפני המחזיק אלא דטעמא משום דההחזקה אינה נשמעת מיהודה לגליל כמ"ש התוס' בשם ר"י שם ונראה ליישבו דודאי לרבא לקמן בין לר"י בין לרבנן כיון דאפי' היכא דהמחאה נשמעת למחזיק בעי המחאה בפני המחזיק א"כ בעיר אחרת מיהודה ליהודה נמי בעי המחאה בפניו אבל אביי ודאי דלית ליה האי סברא דהא למאי דמסיק חברך חברא אית ליה לא בעי המחאה בפניו ואפי' אם ידוע לנו שלא הגיעה המחאה זו למחזיק כמ"ש התוס' לקמן א"כ בעיר אחרת נמי אפי' לפום דבעי המחאה בפניו היינו בעיר אחת דוקא משום שלא הגיע למחזיק המחאתו אבל לעיר אחרת ודאי דא"צ לבא ולמחות ודו"ק:

**בד"ה** אמר מר זוטרא כו' דדלמא מכחיש להו שהוא לא היה יודע כלל שהיו דרים באותו בית כו' עכ"ל נראה מלשונם שהמערער גופיה לא יכחיש אותם אף בלא עדים ואפשר שהוצרך לזה לאוקמי מלתא דמר זוטרא אף לבתר דתקינו רבנן שבועת היסת דהשתא אי הוה מכחיש להו המערער לא הוי מהימני בהאי מגו וק"ל:

## דף כט:

**בא"ד** והל"ל עדותן עדות אלא אגב דנקט ברישא דמילתא אי טעין כו' עכ"ל קאי גם לפי' ר"ח וק"ל:

**בד"ה** ומודה רב הונא כו' ומה"ט א"ש דבעינן להו שלש שנים שלימים דהיינו ו' כו' עכ"ל הכי משמע להו דבהך מודה רב הונא בחנותא כו' היינו שש שנים דומיא דלעיל ומודה רב הונא באתרא דמוברי באנא וק"ל:

**בא"ד** וכה"ג איכא בסוף המניח גבי ומודים חכמים כו' עכ"ל נ"ל דכצ"ל והיינו דתנן התם המדליק הגדיש כו' ר"י אומר כו' וחכ"א אינו משלם אלא כו' היה גדי כפות כו' ומודים חכמים לר"י ודו"ק:

## דף ל.

**בד"ה** לאו קמודית כו' פרשב"ם דאם כו' א"נ אם יש לו עדים שהחזיק בה המוכר יום אחד כו' עכ"ל ה"ה בלא עדים [א] אם הוא אומר שהיה המוכר דר בה חד יומא נאמן במגו דאי בעי אמר מינך זבינתא ואכלתיה שני חזקה אלא דנקט כולה מילתא דומיא דראייתו דהביא מהך דדר בקשתא דא"ל ר' חייא אייתי סהדי דדר ביה אפי' חד יומא וקאמר רב חזיתיה כו' דאי הוה א"ל קמי דידי זבנינה ודו"ק:

**בא"ד** אי הוה טעין קמי דידי זבני מינך או דר בה חד יומא היה נאמן כו' במגו דאי בעי אמר לא היתה שלך כו' עכ"ל נראה שזה הוא לפי שיטת רשב"א שכתבו התוס' לקמן דבעובדא דידן אי הוה מייתי המחזיק סהדי דדר ביה מוכר חד יומא טענינן ללוקח שהיה המוכר יכול לטעון זבינתה מינך מגו דאי בעי אמר לא היתה שלך מעולם אבל ר"י חולק בזה כנראה מדברי התוס' לקמן כמ"ש במרדכי וכ"כ בהדיא בהגהת אשר"י ואם לא החזיק בה ג' שנים גם המוכר אין לו שטר כו' אפילו באו עדים שהחזיק בה המוכר יום אחד אך אינם יודעים אם לקח אותו אם לאו אינו מועיל לו כלום עכ"ל והוא דעת ר"י וא"כ לפ"ז במכ"ש דאם אין לו עדים אלא שהוא אומר שהמוכר היה דר בו יום א' דאינו מועיל גם שם בהגהת אשר"י כתוב בהדיא דברי התוס' אלו בשם הרשב"א ודו"ק:

## דף ל:

**בד"ה** מפלניא זבינתא כו' דפי' דאין לו עדים שהחזיק בה המוכר אפילו יום אחד כו' עכ"ל פי' וגם שהוא לא אמר מעיקרא שהיה המוכר דר בו יום אחד דאי הוה אמר הכי מעיקרא היה נאמן במגו דאי בעי הוה אמר מינך זבינתיה ואכלתיה שני חזקה אבל השתא אינו נאמן לומר הכי דהוה מגו למפרע כמ"ש התוס' לעיל וק"ל:

**בא"ד** ואין נראה לר"י דהו"ל לאסוקי כדמסיק לעיל לאו קמודית לי כו' עכ"ל לפי מה שכתבו התוס' לעיל דלאו קמודית לי משמע דלא היה למערער עדים וא"כ הכא איכא למימר דהוה ליה עדים שהיה הקרקע שלו ולא המ"ל האי לישנא דלאו קמודית לי אלא דמ"מ כיון דלא ה"ל עדים שהוא גזלן לא הל"ל פלניא גזלנא ואי ה"ל סהדי דהקרקע שלו היתה הל"ל לאו אית לי סהדי דארעא דידי הוה ואת לא זבינתה מינאי כו' כדלעיל ודו"ק:

## דף לא.

**בד"ה** אבל אכלה כו' הקשה ריב"ם כו' יהא נאמן לומר לקחתיה קודם מינך במגו כו' עכ"ל זו קושיא לפרשב"ם דבעי עידי חזקה לשבע שנים אבל לפי הי"מ שכתב רשב"ם אימא דקושטא הוא מה"ט דלא בעי סהדי אלא לג' שנים וק"ל:

**בד"ה** ואמר רבה כו' רבה גרסינן דאביי ורבא תרוייהו כו' עכ"ל לפי מה שנראה מפרשב"ם דרבה הכא הדר ביה לגבי אביי הכא מצינן למימר שפיר דגרסינן ה"נ רבא והתם לבתר דהדר וק"ל:

**בד"ה** א"ל רבא והא כו' של אבותי יום א' במגו כו' עכ"ל אע"ג דשל אבותי מעולם משמע ולא שלקחוה דהיינו דאנן לא טענינן ליה אבל נאמן הוא לומר כן ולפרש דבריו וכדאמר ומודו נהרדעי היכא דאמר של אבותי שלקחוה מאבותיך דחוזר וטוען כמ"ש התוס' כל זה לעיל וק"ל:

## דף לא:

**בד"ה** וזו באה כו' ונ"ל דמגו במקום עדים לא אמרינן ועוד דמגו לא יוכל כו' עכ"ל בפ' מרובה בתוס' מלת ועוד אינו וכל זה חד תירוצא הוא ע"ש וק"ל:

**בד"ה** ורב נחמן כרב הונא כו' והתם כעדות אחרת דמי דהא אין מכחישין אלו את החתומים בזאת המלוה כו' ואומר ר"י דכי אמרו קטנים כו' עכ"ל הא דלא תקשי להו בעלמא בבאו והעידו על ב' עדים שהם גזלנים הא הוי עדות הגזלנים כעדות אחרת שאין מכחישים אותם בעדותם די"ל דשאני התם כיון שיש עדים שהם גזלנים הם אינן נאמנין להכחיש אותן העדים ולומר שאינן גזלנים שהם אינן נאמנין על עצמן וע"כ פסולים לכל עדות אבל הכא אלו קטנים היו והשתא גדולים וכן קרובים היו ונתרחקו ושפיר הם נאמנים להכחיש העדים שלא היו קטנים וקרובים וק"ל:

**בד"ה** ורבא כרב חסדא כו' ואומר ר"י דרבא דאמר חידוש הוא לא הוי אלא לפי המסקנא כו' עכ"ל ולפי חד תירוצא שכתבו התוס' לעיל דקרי ליה רבא עדות מוכחשת כיון דלא איתכחש מאבהתא דהיינו דוקא ללישנא דחידוש הוא ע"כ למאי דבעי למימר נמי הכא דרבא כרב חסדא הוי טעמא משום חידוש וצ"ל אהך קושיא שהקשו הכא וא"ת א"כ אמאי חשיב רבא כו' תירוצים אחרים ועיין עליהם בתוס' בפ' מרובה ובפ"ק דסנהדרין ודו"ק:

## דף לב.

**בד"ה** והאמר ר"י כו' וי"ל דהגמרא ידע דר"י מיירי כדמסיק דיצא עליו קול כו' עכ"ל ויש לדקדק אכתי מי הכריח לתלמודא לפרש דברי ר"י דיצא עליו קול מתחלה דאימא דערעור חד נמי הוה ערעור ומתחלה אתא חד ואמר דבן גרושה ובן חלוצה הוא ואחתיניה ואתא חד ואמר דכהן הוא ואסקיניה לוקמיה אחזקה ושוב אתא חד ואמר דב"ג וב"ח הוא ואחתיניה דהיינו אין ערעור פחות משנים כיון דאיכא עד אחד דמכשר ושוב אתא חד ואמר דכהן הוא ואסקיניה דאוקי תרי בהדי תרי ואוקי גברא אחזקתיה ולמאי דמסיק בלצרף עדות קמפלגי ניחא דלר"א כיון דבעדים הכשרים אין מצרפין אותם גם עדים הפסולים לא נצרף אותן כיון דלא העידו שניהן כאחד ודו"ק:

**בד"ה** אנן מסקינן ליה כו' אבל נשאת ואח"כ באו עדים לא תצא כו' ושנים אומרים לא נתגרשה אמאי לא תצא בנשאת כו' עכ"ל לשון אמ"ו ז"ל משמע דעיקר קושייתם מדברי ר' מנחם בר סימאי דסבר אם נשאת ואח"כ באו עדים לא תצא וצ"ע הלא מת"ק מכ"ש קשה דסבר נשאת לא תצא אף בבאו עדים ואח"כ נשאת ובפ"ב דכתובות מקשי' מסתמא דברייתא עכ"ל:

## דף לב:

**בד"ה** אמאי קא סמכת כו' ולא אמרינן מגו אלא להחזיק כו' אם יש לו שטר או חזקה כו' ואין נראה לר"י מדלא מפרש טעמא כו' עכ"ל כל זה מפורש ברא"ש ע"ש וק"ל:

## דף לג.

**בד"ה** ה"ג לבסוף אודי כו' ולשון אודי דחוק הוא וכן סברת אביי כו' עכ"ל ר"ל דכיון דלא נתן לו הדקל אלא בחנם ולא בשביל שהיה קרוב יותר לא שייך בזה לשון אודי ומטעם זה סברת אביי ורבא נמי דחוק למה נאמר דאודי ליה שהוא קרוב יותר כיון דלא נתן לו רק בחנם וק"ל:

## דף לג:

**בפרשב"ם** בהג"ה לא היא שהודה שאכל פירות אלא כדמפרש כו' אלא ע"פ של זה כו' ממון ואי הוה גרסי' הא אמאי כו' עכ"ל כן הגיה מהרש"ל אבל אין פי' הג"ה זו מובן לכאורה אם בא לדחות פר"ח וגירסתו ולקיים פרשב"ם וגרסתו א"כ מאי הקשה לפר"ח דמי הוא זה שאמר שהודה על אכילת פירות הלא לא הודה אלא על הקרקע כו' הא כיון

דנראה לו לבעל ההג"ה דחוק כיון דאודי אודי קאי על אכילת פירות כיון שלא נזכר לעיל כלום מהודאה ה"נ לא הוזכר לעיל שום הודאת קרקע לפר"ח ועוד מאי קאמר שרב אידי היה יותר קרוב אלא ע"פ של זה כו' הא לפר"ח וגירסתו לא הוה רק עדים שהיה רב אידי קרוב אבל הוא לא הודה כלל שהיה רב אידי יותר קרוב ולפרשב"ם נמי לא פטרינן לרב חסדא משום דאינו קרוב יותר אלא ע"פ של זה אלא משום דה"ל כנותן לו הדקל במתנה ולא שהוא קאמר שהוא קרוב יותר ועוד קשה מאי קשה ליה סברת רב חסדא דאדרבא סברת אביי ורבא היא דחוקה לפרשב"ם כמ"ש התוס' גם לפר"ח ולגירסתו סברת רב חסדא אינה דחוקה דאיכא מגו טוב כמ"ש גם התוס' ונ"ל שבעל ההג"ה זו בא לדחות פר"ח ולקיים גירסת הספרים שלפנינו לסוף אודי דאיהו קריב טפי כמו שכתובה גם בריב"ף ואף שהתוס' דחו אותה בעל ההג"ה זו מקיים אותה הגירסא ודחה גירסת פר"ח והוא שאמר דלא היא כפר"ח שהודה שאכל הפירות כדמפרש הרב רשב"ם לבסוף דלא נהירא ליה כו' וקאמר גם בעל הג"ה על פר"ח דשרא ליה מרא דהאי כיון דאודי אודי דקאמרי ודאי לא קאי על אכילת פירות דמי הוא זה שאומר שהודה על אכילת פירות שזה לא הוזכר לעיל אבל ניחא ליה כיון דאודי אודי על הקרקע לפי הגירסא דגרס לעיל לסוף אודי דאיהו קריב טפי וז"ש הלא לא הודה אלא על הקרקע אבל על אכילת פירות לא הודה אלא עדים היו בדבר כפי' רשב"ם ומ"מ אף שיש עדים על אכילת פירות לא מפקינן מיניה לרב חסדא כיון דליכא עדים בדבר שרב אידי היה קרוב יותר כ"א על פיו ונאמן לומר דלא אכל במגו דאין רב אידי קרוב יותר ואביי ורבא סברי כיון דאודי אודי שהרי כו' ולא שייך לומר נאמן במגו דה"ל מגו במקום עדים וכתב דלזו הגירסא הוה גרסינן נמי הכא אמאי לית ליה לרב חסדא האי סברא דהיינו משום הא איהו אמר לא אכלתי ואי בעי אמר אנא קריבנא טפי דומיא כדמסיק באידך פלוגתא דרב חסדא ואביי ורבא דבסמוך דפליגי במיגו במקום עדים ותו לא מידי ודו"ק:

**בד"ה** האי אייתי סהדי דאבהתיה היא כו' ומעולם לא מכרו כו' עכ"ל דקדק לפרש כן הכא דלא תקשי אמאי הוי מגו במקום עדים נימא של אבותי היתה יום אחד ולקחוה מאבותיך כו' כמו שהקשה רשב"א לעיל ומיהו לעיל ע"כ ליכא לפרש כפרשב"ם הכא דא"כ מאי קאמר ומודו נהרדעי היכא דאמר ליה של אבותי שלקחוה מאבותיך דחוזר וטוען וע"כ ליכא לתרוצי לעיל אלא כמו שפר"י לעיל וכן פי' הנ"י בשם הרנב"ר ההיא דלעיל והך דהכא דלא בגוונא חדא קאיירו ע"ש ובהכי ניחא דשפיר גרסי' לעיל נמי רבא וס"ל לעיל דלאו מגו במקום עדים מקרי משא"כ (היכא) [הכא] דהוי שפיר מגו במקום עדים כפרשב"ם דהעידו דמעולם אבותיו לא מכרו כו' וק"ל:

## דף לד.

**בתוס**' בד"ה הוי מחויב שבועה כו' איירי בתר דתקינו רבנן שבועת היסת דלא הוי השליח עד דנוגע כו' עכ"ל ומה"ט נמי הא דאמרינן התם דהשליח משלם למשלח היינו לבתר דתקינו רבנן שבועת היסת דלא הוה השליח עד והמשלח מפסיד כי המלוה נאמן לומר סטראי ננהו ואז המשלח נפרע מהשליח דא"ל לתקוני שדרתיך כו' אבל קודם דתקנו שבועת היסת הרי השליח נאמן ואין המשלח מפסיד כלום וק"ל:

**בד"ה** וכל המחוייב כו' ודוקא ביתומים מסקינן דעבד כרב ושמואל עבד כו' עכ"ל והיינו משום דיש לנו להקל על היתומים שלא להוציא ממון מהן וכדאמר הבו דלא להוסיף עלה מיהו ר' אבא ורב נחמן מדסתמו דבריהם ולא חלקו בין יתומים לדעלמא משמע דאפילו ביתומים אית להו האי סברא דמתוך שאינו יכול לישבע או תובע או נתבע משלם הנתבע וכן רב ושמואל מדלא מפלגי אינהו וקאמרי דלא להוסיף על היתומים משמע דבעלמא נמי אית להו האי סברא דמתוך שאין יכולין לישבע פטור הנתבע ולכך שפיר קאמר התם תלמודא דרב ושמואל פליגי אדרב נחמן אבל לאידך פירושא שכתבו לקמן דר' אבא ורב נחמן נמי סברי דהתובע נמי מפסיד היכא שאינו יכול לישבע ואם כן היינו דרב ושמואל ושפיר קשיא להו אמאי קאמר דפליגי וק"ל:

## דף לד:

**בא"ד** ור' אבא סבר כיון דעיקר שבועה על הנתבע כו' עכ"ל ר' אבא גופיה סבר כרב נחמן דלא אזלינן בתר עיקר השבועה כמ"ש לבסוף דא"כ ר' אבא ורב נחמן מצו סברי כו' אבל ר"ל ר' מאיר דמוקי ליה כר' אבא צ"ל דאית ליה כיון דעיקר שבועה על הנתבע כו' ודו"ק:

**בד"ה** ההיא ארבא כו' ומפר"ת דאוחזין שאני כו' צ"ל דשאר נמי חשיב ליה מוחזק כו' כדתניא התם בפ"ק גבי שנים אוחזין בשטר כו' עכ"ל ולמאי דמחלק לרבנן בין טלית לשאר התם האי מנה ודאי דחד מנייהו הוא אבל טלית דאיכא למימר דתרוייהו הוא יחלוקו צ"ל לפר"ת נמי למ"ד דשטר יחלוקו דלא דמי שטר לשאר דאפשר נמי בשטר שפרע לו החצי ודתרוייהו הוא וכן כתבו התוספות לפר"ת ברפ"ק דבבא מציעא ע"ש וק"ל:

**בד"ה** ומ"ש משני שטרות כו' היו כולן יוצאות ביום אחד כו' עכ"ל האי לישנא ליתא התם במתניתין אלא כולן יוצאות בשעה אחת אלא דמתניתין איירי בירושלים דכותבין שעות וה"ה ליום אחד בלא שעות דדומין זה לזה וע"ש במהרש"ל ומה שחלקו התוס' בין שטר שיעבוד לשטר מכר ומתנה מבואר באשר"י בפ' הכותב ע"ש וק"ל:

## דף לה.

**בפרשב"ם** בד"ה התם גבי המחליף כו' הלכך יחלוקו ושודא דדייני ליכא למימר הכא כו' עכ"ל דליכא למימר דלשמואל ליכא למיקם אמלתא משא"כ ההוא דמחליף דאיכא למיקם אמלתא דמשום דאיכא למיקם אמלתא לית לן למימר יחלוקו כמו בשל אבותי דלעיל וצ"ל לדברי התוספות שפירשו בהך דשודא דדייני דהיינו למי שירצה ליתן צריך לחלק בע"א וק"ל:

**תוס'** בד"ה ומ"ש מהא כו' זה כלל גדול בדין הוא לכי הא דהמוכר שור כו' עכ"ל ולהאי לישנא דקאמר זה כלל גדול איצטריך דאפילו ניזק אומר ברי כו' אין ראיה דאיכא למימר דגם זה לדבריהם לדברי חכמים אמר כן אבל הך דהמוכר שור נגחן כו' מלתא דאמרה שמואל בדוכתא אחריתא הוא משמע דאליבא דהלכתא אמרה ודו"ק:

## דף לה:

**בד"ה** דתני ר' חייא בו' ובקונטרס פירש דמיירי בחנוני שמכר במדה כו' עכ"ל ובקונטרס שלפנינו משמע דאיירי נמי שפיר בהך דשמעתין דזה אומר דשל אבותי כו' וכן הוא בחידושי הרמב"ן בשם רשב"ם ודחה הוא דבריו משום דלא אמרו אי תפיס לא מפקינן אלא כשתפס ברשות ב"ד כו' ע"ש ונראה דמה"ט פרשוה התוס' אליבא דר"ע בגזל מה' בני אדם ולא ניחא להו לפרש בהך דשמעתין דזה אומר של אבותי כו' וק"ל:

**בד"ה** אי לפירי כו' מ"ט דרבנן דבעי שלשה שנים כו' דהא לעולם צריך לשומרו פן יאמר לפירות כו' עכ"ל אבל לרבי ישמעאל דבמערער תליא מלתא אם אינו מקפיד בשלש אכילות פירות הוי חזקה ניחא היכא דאין המערער טוען לפירות הורדתיו ולא מיחה הרי לא הקפיד שלשה פעמים ויש חזקה למוחזק ודו"ק:

## דף לו:

**בד"ה** מאי בינייהו כו' דג' בצירות שלימות כו' דאיכא בינייהו חרפי ואפלי כו' עכ"ל ר"ל בצירות שלימות שתהיה כל שנה כל שנת הבצירה דהיינו מבצירת שנה זו עד בצירת שנה שאחריה (ומהא) [ואהא] קשיא להו דאימא דא"ב חרפי שתהיה תחילת בצירה שאחר סוף שנת בצירה שלישית בחרפי ואז לא יהיו ג' שנים שלימות ואם תהיה באפלי יהיו יותר מג' שנים שלימות וק"ל:

**בד"ה** היו לו שלשים כו' אבל תשעה אילנות גדולות ממטע שלשה לבית סאה כו' עכ"ל כצ"ל לפי הגהת מהרש"ל ע"פ דברי הרא"ש והטור ע"ש ואף שהדין דין אמת מכל מקום

דברי התוספות מוכיחין שאין כאן מקום להגיה כן ממה שכתבו בסוף דבריהם והני אילנות לא בגדולים איירי דגדולים לא כו' ולפי הגהתו וכי עד השתא לא ידענו כל זה שהרי כבר כתבו אבל לתשעה אילנות גדולות ממטע שלשה כו' ולעיל הוה ליה לפרושי אבל תשעה אילנות גדולות ממטע שלשה לבית סאה כדאמרי' פרק לא יחפור גם לשון ואכל אחת בשנה זו ואחת כו' לא משמע אחת מכל בית סאה אלא אחד ממש וע"כ נראה לקיים כל נוסחות ישינות בתוס' שלפנינו ומשום דלענין מכירה בפרק הספינה נקט ג' קנה שלשה קנה קרקע משו"ה קשיא להו אמאי נקט הכא שלשים ממטע י' כו' דהיינו לפי ערך מטע עשרה לבית סאה דקתני בעלמא דהוה ליה שלשה בית סאה לשלשים אילנות הוה ליה למנקט ה"נ הכא שלשה אילנות כדנקט גבי מכר לפי ערך ממטע י' לבית סאה דהוה ליה תש"ן אמות לשלשה אילנות ואכל אחת בשנה כו' ותרצו דבכה"ג לא הוי חזקה משום דלא הוי בזי בזויי ושוב שכתבו והני אילנות לא בגדולים כו' מלתא באנפי נפשיה הוא וכדברי הרא"ש והטור זה נראה לי ברור בדברי התוספות לקיים כל נוסחות הישנות וק"ל:

**בד"ה** ממטע י' לבית כו' ונראה דפחות מכאן דקתני גבי הקדש קאי נמי אכדי שיעבור בקר כו' עכ"ל ר"ל דאי קאי ממטע י' לבית סאה כדמשמע בברייתא דמייתי בהמוכר את הבית א"כ הדרא קושיין לדוכתין דיפה כח הדיוט מכח הקדש דבהדיוט קתני בתוספתא בפחות מכדי שיעבור כו' וק"ל:

## דף לז.

**בא"ד** ולפ"ז נמי ליכא למימר דאין חילוק בין חזקה למכר כו' עכ"ל ר"ל דלענין חזקה ליכא למימר דתליא בפלוגתא דתנאי כמו במכר והקדש דמ"מ תקשי מדאביי דהתם דסבר כרב נחמן אדאביי דהכא וק"ל:

**בד"ה** לימא ליה כו' ואפי' בשני אילנות כשיבשו יטע כו' משום דכי היכי דלדידך בעין יפה כו' עכ"ל ק"ק [א] לר' עקיבא דאית ליה במוכר לחבירו נמי דבעין יפה מוכר אמאי לא נאמר כן בשני אילנות כשיבשו שיטע אחרים במקומן כמ"ש התוס' לקמן בשם ר"י דאפילו רבי עקיבא מודה בשנים דאין לו קרקע כלל ודו"ק:

## דף לז:

**בד"ה** דאי לא מצי כו' ועוד שרוצה לזרוע מקום האילן עכ"ל דבאילנות משמע להו דאם אין לו קרקע אם מתו נמי לא יטע אחרים במקומן כההיא דקנה ב' אילנות דאין לו קרקע מה שאין כן בבור ודות ודאי דאף אם נפלו בונה אחרים במקומן וק"ל:

**בד"ה** מכר אילנות כו' או בשדה גדול ואומר בפירוש שכל הקרקע כו' עכ"ל אין לפרש בשדה גדול יותר מכדי צורך האילנות והג' אילנות עומדין בו מפוזרין דא"כ בלאו הכי לא קנה קרקע כלל כמ"ש התוס' לעיל דבמפוזרות לא קנה קרקע כלל אלא דר"ל שהשלשה אילנות נטועין כדין שדה אילן אלא שמחוץ להן כמלא אורה וסלו השדה גדולה מכדי צורך האילנות דהשתא אי לא היה אומר בפירוש שכל הקרקע משייר היה הלוקח קונה כדי צורך האילנות דהיינו ביניהם וחוצה להן כמלא אורה וסלו והשאר לעצמו וק"ל:

**בא"ד** ה"פ מני אילימא ר"ע ואליבא דרבנן דר"ש כו' ואלא רבנן ואליבא כו' וכיון דס"ל דכולי האי מקדיש בעין יפה ממכר דאפי' בור ודות כו' עכ"ל ר"ל דבין לר"ע ובין לרבנן דפליגי עליה במכר לענין דרך הרי לרבנן דר"ש יפה כח מקדיש כל כך דאפי' בור ודות גופיה מקדיש כ"ש במקדיש אפי' באילן א' שהקדיש גם הקרקע וצ"ל לפ"ז דלא הוה אצטריך ליה למימר לר"ע הא מוכר בעין יפה מוכר וכ"ש מקדיש וכן לרבנן דמודו דמקדיש לענין דרך דהא מיניה לא מוכח מידי דלא קאמרי הכי אלא לענין דרך וע"כ לא תילף מיניה לענין מקדיש אילן א' דמקדיש גם הקרקע דאם לא כן לר' עקיבא במכר דסבירא ליה הכי לענין דרך תקני ליה נמי קרקע באילן אחד אלא עיקר ההוכחה בין לר' עקיבא ובין לרבנן מבור ודות דמקדיש לרבנן דר"ש ויש לפרש דלא נקט הכי אלא משום דאי לאו דס"ל לר"ע ולרבנן הכי במקדיש לענין דרך א"כ ע"כ מכ"ש דלא הוה סבירא ליה כרבנן דר"ש לענין בור ודות גופיה במקדיש ודו"ק:

## דף לח:

**בפרשב"ם** בד"ה א"ל פשיטא בו' קרא מסייע ליה למר ויתן לה כו' עכ"ל פירוש למר דהיינו שמואל שהיה רבו של רב נחמן וכ"ה בהדיא בירושלמי דמסייע הוא לשמואל ויש לפרש דה"ק דמשמע דע"פ המלך השיבו לה אבל מדינא לא היו משיבין לה דמחזיקים בנכסי בורח כשמואל וק"ל:

**בד"ה** אפי' מיחה בפני ב' שאין כו' משום הכי מחזיקין בנכסי בורח דתיהני ליה מחאה כי הך כו' עכ"ל כצ"ל נראה לי ופירוש דאשמועינן רב דאפילו אין במקומו של בורח שיוכל למחות בפניהם אלא חגרין אם לא מיחה בפניהם הויא חזקה אי נמי דירא למחות

בפני שאינן חגרין שירא שילכו לשם וידעו מקומו וירדפו אחריו בעל חוביו מ"מ ה"ל למחות בפני חגרין ומשו"ה הויא חזקה וק"ל:

## דף לט.

**בד"ה** ויבא לשנה אחרת כו' אלמא מחאה שלא בו' והלכך חזקה כו' ואע"ג דלר"י הויא חזקה כו' ולרבא לא נצריכנו אלא כו' עכ"ל נראה פי' לדבריו דודאי רבא כרבנן ס"ל דהלכה כוותייהו לגבי ר"י ולא קפריך לרב נחמן אלא דבהך מלתא דבעי ר"י המחאה בפניו לא פליגי רבנן עליה כמ"ש רשב"ם לעיל דלא תסייע ליה מרישא כו' והשתא לרבנן דאף אם נאמר דהחזקה נשמעת באספמיא מ"מ חיישינן לשעת חירום ויהודה וגליל כשעת חירום דמי וכ"ש מאספמיא להכא דכשעת חירום דמי ולא נצריכנו לבא לפניו ולמחות והמחאה שלא בפניו נמי לא הוי מחאה ודומיא דהכי אמרינן לעיל לר"י בנכסי בורח דאין מחזיקים כיון דבעי המחאה בפניו והבורח לא יכול לבא לפניו ולמחות ודו"ק:

**תוס'** בד"ה ליתיב אדוכתיה כו' ליסייעיה מרבנן דמוכחין כו' עכ"ל לפום הך סברא דלסייעיה מרבנן ע"כ דאית לן למימר דההחזקה נשמעת יותר מרחוק מהמחאה כמ"ש התוס' לעיל א"כ יש לתמוה נמי דמאי פריך וליתיב אדוכתיה ולימחיה דאימא דהחזקה נשמעת עד אספמיא ולא המחאה וצריך לבא למדינה שהמחזיק בה ומתוך קושיא זו נמי הוצרך ר"י לפרש בתירוצו דרבא היה טועה גם בדרבי יהודה ודו"ק:

**בא"ד** ורבנן סברי אפי' מיהודה לגליל אין החזקה כו' עכ"ל ובהא פליגי רבנן ור"י לרבא ולא ניחא ליה דפליגי אי בעי מחאה בפניו או לא דכיון דלר"י בעי בפניו אית לן למימר לרבנן נמי דבעי בפניו ורב נחמן הניח לו לרבא סברתו דלא פליגי אי בעי בפניו או לא אלא דקאמר אדרבא דלר"י נמי לא בעי בפניו ומיהו תלמודא לעיל לרב לא חש להא גבי הא דאין מחזיקין בנכסי בורח דע"כ פליגי רבנן ור"י אי בעי בפניו או לא ודו"ק:

## דף לט:

**בד"ה** לית בה משום לישנא בישא פירוש לאותו שאומר לפני ג' בו' עכ"ל משום דלכאורה לפום סוגיא דשמעתין דבג' הויא גילוי מלתא ליכא לפרושי אלא שג' השומעים אין להם משום לישנא בישא ולכך הוצרכו להביא ראייה דהוא האומר לשלשה השומעים נמי אין בו משום לישנא בישא וק"ל:

**בד"ה** וצריך למחות כו' ולהאי טעמא הא דאמר לעיל אבל אכלה שית כו' פליגא אהך דהכא כו' עכ"ל אבל לטעם דלעיל איכא למימר דלא פליגא דהכא ה"ק דצריך לטעון

ולומר אחר המחאה לקחתיה ואי לא טעין לא טענינן ליה והתם במאי עסקינן בדלא טעין דהא קאמר מפלניא זבינתא ולא אמר מינך זבינתיה ולאחר השטר כו' עכ"ל בעל המאור ע"ש:

## דף מ.

**בד"ה** ואצ"ל כו' זכו בשדה זו לפלוני וכתבו לו השטר בו' והא דאמרינן בריש אע"פ כו' עכ"ל וכן בהך דזכו בשדה זו לפלוני וכתבו כו' בזכו בשדה זו לפלוני לחוד בלא אמר וכתבו נמי כותבין אלא משום חוזר בשטר נקט וכתבו דאפי' אמר וכתבו חזר בשטר וק"ל:
**בד"ה** אמאן דלא ציית כו' מ"מ הוה ליה למפרך ולשנוייי כדפריך בסמוך כו' עכ"ל פי' דה"ל לשנויא דקושטא הוא דרבה ורב יוסף לית להו דרבא אבל שנויא דבסמוך כההיא מעשה דפרדיסא לא ה"מ לשנוייי הכא כמ"ש התוס' דאפילו ציית דינא פשיטא דכתבינן וק"ל:

## דף מ:

**בפרשב"ם** בד"ה גלוי מלתא כו' ולא מהני ביה בטול דקודם כתיבה אא"כ ביטלו אחר כתיבה עכ"ל פי' אחר כתיבה ועדיין הגט מחוסר נתינה רשאי לבטלו וכל זה איירי בלא אונס אבל ביש אונס מבטלו אף קודם כתיבת השטר כמ"ש רשב"ם לעיל ומ"ש לעיל דאחר הכתיבה אין המודעא שוה כלום לאו דוקא אלא אחר מסירת השטר וכן מוכיחין דבריו שכתב לבסוף דא"כ כל כו' אחר שנעשו ונמסרו בכשרות כו' וק"ל:
**בד"ה** לא כתבינן כו' ומיהו רב הונא דאמר כו' חזינן דאכשר מודעא אזביני כו' עכ"ל הכי אמרינן התם דאמר רב הונא מאן דחתם אמודעא שפיר חתם ומאן דחתם אשקלתא כו' [א] וק"ק דאימא לרבא נמי דאמר בשדה סתם דהוי זביני זביני הייינו אם לא מסר מודעא אבל אם מסר מודעא מהני כמו לרב הונא ועיין בספר מלחמות ודו"ק:

## דף מא.

**תוס'** בד"ה שלא אמר כו' דכיון דלא מיחה ג' שנים ודאי מכר לו או מחל כו' עכ"ל מכר היינו כדמשני הכא מ"ד האי גברא מיזבן זבנה כו' ומחל היינו כמ"ש התוס' לעיל בריש פרקין ובשמעתין דנקט מכר ה"ה דה"מ למנקט מחילה וחדא מנייהו נקט מיהו התוס' לעיל דנקטו מחילה קשה למה שבקו מכר דנקט בשמעתין וי"ל דדברי התוס' דלעיל לשאר תירוצים שכתבו התוס' הכא דשפיר פריך תלמודא לעיל אלא מעתה חזקה שאין עמה טענה כו' דהיינו בלא טענה תהא שלו דאית לן למימר דהכי טען איהו גופיה שלא

א"ל אדם דבר מעולם דהיינו שמחל לי אבל מכר לא משמע בדבריו שאמר לא א"ל אדם דבר מעולם אבל בשמעתין דפריך פשיטא דאיהו לא טעין ומשני דאנן טענינן ליה קאמר שפיר דבמכר נמי איכא למימר דאנן טענינן ליה ודו"ק:

## דף מא:

**בפרשב"ם** בד"ה א"צ טענה כו' אבל ראיה בעדים שדר בה יום אחד כו' עכ"ל מפירושו נראה לכאורה כדעת המפרשים דדוקא בעי ראיה בעדים שדר בה יום אחד אבל היורש אינו נאמן לומר קמי דידי דר בה יום אחד במגו דאי בעי אמר מינך זבינתה אבל התוספות לעיל בד"ה לאו קמודית כו' כתבו דודאי מעיקרא יש להאמינו אלא כיון דכבר אמר דלאו מיניה זבניה לית ליה מגו כו' ע"ש בתוספות וק"ל:

## דף מב.

**בד"ה** מנכסים בני חורין וכגון שמודה שלא פרעו דהא קי"ל כו' עכ"ל מיהו לעיל גבי מוכר שדהו בעדים כו' לא יתיישב בהכי דאף אם המוכר מודה נטעון ללקוחות שפרעו ולא נאמין למוכר ועיין בזה בחידושי הרמב"ן ובנ"י וק"ל:
**תוס'** בד"ה ואס"ד לוקח כו' כאן בשטר כאן שלא בשטר דאין כו' עכ"ל אין להקשות ומאי קושיא דא"נ דאיירי הכא בעדים בלא שטר מ"מ תיהוי מחאה דלא בעי שטר די"ל דודאי מחאה בעדים מאן דידע המחאה יאמר למחזיק אבל מוכר שדהו בעדים כיון דלית ליה קלא לא מקרי מחאה דלא יגיע למחזיק וכה"ג כתבו התוס' לעיל:

## דף מב:

**בד"ה** שותף כיורד כו' וא"ת מנ"ל ודלמא כו' וכ"ת דמשמע כו' דלמא כשאר אריסי קאמר שיש כו' עכ"ל ובפשיטות לא קשיא להו דאימא שותף כיורד ברשות ויש לו חזקה כמו שאר אריסי קאמר דמהיכא פסיקא ליה בשאר אריסי דיש להן חזקה דתלה בהן שותף אבל אי אין לשותף חזקה שפיר תלה ליה באריס דקתני במתניתין דאין לו חזקה אבל הא קשיא להו דאימא דעיקר מלתא הכא לאשמועינן בשותף שבח מגיע לכתפים כמו באריס אבל בשאר דברים דהיינו לענין חזקה לא נחית לאשמועינן ומיהו גם בזה הוא שוה לאריסי שאינן בתי אבות ודו"ק:
**בד"ה** שבח המגיע כו' וע"ק לר"ת כו' הל"ל כגון פירות הבאות מאליהן כו' עכ"ל ממה שכתבו שם בשם רשב"א דאין תימה לפי' רש"י כו' אמאי חשיב להו בנכסים כו' הלא גם להן יש פירות כו' משמע דלפר"ת לא קשיא להו מידי דפשיטא דאיכא למימר דקושטא

הוא דלא חשיב להו בנכסים שנפלו לו ממקום אחר ואם כן מאי קשיא להו הכא דהל"ל כגון פירות הבאות מאליהם כיון דבפירות פשיטא להו לפר"ת דלא הוו כנכסים שנפלו לו ממקום אחר ויש ליישב דבעיקר קושייתם הכא לפר"ת סמכו עצמם לפי מה שהוכיח רשב"א לקמן דאי בדיקלא ואלים כו' חשיב כנכסים שנפלו לו ממקום אחר מכ"ש בפירות דאית לן לאחשבינהו כנפלו לו ממקום אחר וא"כ למאי דמבעיא לן לפר"ת בדיקלא ואלים כו' ה"ל למבעי הכי בפירות ודו"ק:

## דף מג.

**בפרשב"ם** בד"ה ואין לי עסק בה כו' דקמשני הב"ע בשקנו מידו ולא קא מתרץ באומר לא יהא עכ"ל ק"ק דהשתא לפירושו נמי אמאי משני בשקנו מידו ולא קא מתרץ ליה דיהביה ניהליה במתנה גמורה אלא ע"כ דאית לן למימר דרבותא אשמועינן דבקנין מהני אפי' כה"ג כמ"ש בחידושי הרמב"ן וא"כ השתא נמי איכא למימר דלא יהא הוי שפיר לשון מתנה ולרבותא קאמר הכא דאפי' אין לו עסק בה מהני בשקנו מידו ודו"ק:

**בד"ה** וליסלקו כו' כנגד המנה של צבור ה"נ בס"ת שפי' תנו מנה כו' עכ"ל פי' דבס"ת א"א שיתן כל דיין חלקו כנגד אותה מנה שכ"א צריך לכולה ואם יפסידו הקהל בדין לא יהיה גם לדיין ס"ת דשמא לא יתרצו לקנות אותה או אחרת וכן בכל דבר הצורך רבים וכל יחיד צריך לכולה כגון מרחץ דינא הכי כנראה מדברי הטור ח"מ ומדברי הרמב"ן ועיין בב"י וק"ל:

**תוס'** בד"ה ה"ג ותסברא כו' מיפסלי (א"ל) [אלא] ה"נ בס"ת כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דהכל מדברי המתרץ ולא כפרשב"ם וק"ל:

## דף מג:

**בד"ה** דאמר שמור לי כו' וא"ת אכתי שמירה בבעלים כו' דבעלים באמירה כו' עכ"ל וה"ה דה"מ לאקשויי הכי אמתני' דהאומנין דשמור לי ואשמור לך ש"ש שהביאו התוספות הכא דמוקמינן ליה נמי ע"כ בהכי דא"ל שמור לי היום כו' וק"ל:

**בד"ה** כגון דאית כו' וא"ל דמעיקרא ס"ד דאיירי כגון דאית ליה ליהודה כו' ולשמעון הנגזל אית ליה סהדי כו' וטעין מיהודה זבנה כו' עכ"ל דבריהם סתומים דא"כ על מה בא שמעון להעיד אם בא לפסול עדי יהודה בגזלנותא הא איהו גופיה קטעין דמיהודה זבנה וע"כ הוא צריך לעדי יהודה דשל אבותיו של יהודה היה ואם נאמר שבא להעיד על יהודה שהודה בפניו ובפני ע"א שמכר זו הקרקע ויצתה מידו והשתא בעדותו תעמוד

הקרקע ביד לוי ואע"ג דבהנהו סהדי דאית ליה דאכלה שני חזקה וטעין דזבנה מיהודה נמי ה"מ לאוקמה ביד לוי מ"מ אפשר דהנהו סהדי אינן כאן להעיד אבל מ"מ קשה מי הכריח אותן לפרש כל זה הא איכא לפרושי בפשיטות דהוא וע"א מעידין כן דאכלה שני חזקה וטעין דמיהודה זבנה והשתא בעדותו תעמוד הקרקע ביד לוי ואפשר דע"ז ודאי לא היה שמעון נאמן להעיד דה"ל כאלו העיד על עצמו להוציאה מחזקת יהודה לחזקתו ולא שתעמוד ביד לוי וצ"ע ודו"ק:

## דף מד.

**בפרשב"ם** בד"ה ומקשינן לרב ששת כו' והאי דקאמר ולוקמא ביורש כו' דהא קתני מכר כו' עכ"ל וכן הא דקאמר לעיל ולוקמא בגזלן כו' ע"כ לאו דוקא אלא למיתני גזלן ואגב שיטפא כו' דבגזלן לחוד לא מצי לאוקמא דהא קתני מכר וכן הוא בחידושי הרמב"ן וק"ל:
**תוס'** בד"ה אלא כדרבין כו' ומיירי ברייתא דוקא כו' עכ"ל ברישא דברייתא נמי מצינן למימר דרבותא קתני שלא באחריות אלא דניחא לן למימר דדוקא נקט משום סיפא וק"ל:

## דף מד:

**בפרשב"ם** בד"ה ומשני במכיר כו' והודאת בעל דין כו' מערער בעי לאפוקי מיניה בעדי כו' עכ"ל בעדי אמת של המערער נמי לא היה חוזר על המוכר דהודאת בעל דין כק' עדים אלא דקאמר דמש"ה מחזיקין ליה ביד הלוקח שהמערער לא בא לאפוקי אלא בעדים שקרים כפי עדות המוכר שפוסל עדות המערער ואין הוא נוגע בדבר שהרי הלוקח מכיר בה שהיא בת חמורו ואינו חוזר עליו גם הלוקח שאומר כן אינו נוגע בדבר זה שהרי גם אם היה אומר שאינה בת חמורו לא היה מפסיד כלום שהמוכר ע"כ היה מחזיר לו מה שנתן וק"ל:

## דף מה.

**תוס'** בד"ה אבל מסר כו' להד"מ שבא לידו בתורת אומנות אלא בתורת מכר א"נ כו' עכ"ל פי' מתוך שיכול לומר שלא בא מעיקרא לידו בתורת אומנות אלא שהוא מכר לו מתחלה א"נ אתה כו' מהימן נמי למימר שבא לידו בתורת אומנות ואח"כ מכרו לו וק"ל:
**בא"ד** כדפריך (לקמן) [לעיל מיניה] אי דאיכא כו' עכ"ל כצ"ל:
**בד"ה** א"ה כו' ומיהו קשה דלשון א"ה אפי' כו' אלא משמע א"ה דשלא כו' בעדים נמי לית ליה מגו כו' עכ"ל ור"ל דקשה דאינו כן דהא לאביי בעדים ולא ראה אית ליה מגו

דחזרתיו לך כשיטת רשב"ם ועיין בזה בחידושי הרמב"ן דמשום קושיא זו דחק לקיים שיטת הרי"ף בזה וקרוב לזה שיטת ר"ת ע"ש וק"ל:

## דף מה:

**בד"ה** המפקיד כו' ה"מ אבייי למפרך ליה א"ה בעדים נמי ליהמניה במגו דאי בעי אמר נאנסו אלא דלא אסיק אדעתיה כו' עכ"ל מיהו לפי מה שכתבו התוס' לקמן דהא דפריך ליה אבייי נמי מראה עבדו כו' אע"ג דאיכא תנא דאית ליה המלוה בעדים דצריך לפורעו בעדים סמך עצמו דמודה בפקדון משום דאיכא מגו דנאנסו א"כ אכתי קשה בפשיטות ה"ל למפרך ואכתי דליהמניה במגו דאי בעי אמר נאנסו ודו"ק:

**בד"ה** נתנה לו כו' דלא עבר בבל תלין דמ"מ חזקה דאין שכיר משהה שכרו ליכא כו' עכ"ל ואנן תרתי חזקות בעינן דמשום חזקה דאין בעה"ב עובר בבל תלין לחוד לא אמרינן הכי משום דאיכא חזקה כנגדה דחזקה דאין השכיר עובר בבל תגזול כדאיתא התם בפ' המקבל וק"ל:

**בד"ה** אי דאיכא כו' ה"ל למיתני ראוהו בידו אע"פ שהטלית כו' עכ"ל ויש ליישב דלרבותא נקט נתנה לו אע"פ שיכול לומר לא שכרתיך מעולם הכא נשבע ונוטל כמ"ש התוס' לקמן הך מלתא לא הוה שמעינן מראוהו בידו דלא שייך לומר לא שכרתיך כיון שהוא ביד האומן ותקנו וק"ל:

## דף מו.

**בד"ה** שפיר קאמר כו' אבל אי הוה טעין לקוח כו' דירא לומר כן הואיל ויש עדים כו' עכ"ל דה"ל כעין מגו דהעזה ועיין בהגהת אשר"י וק"ל:

## דף מו:

**בפרשב"ם** בד"ה לוקח ראשון כו' ודוקא לוקח ראשון אינו מעיד ללוקח שני היכא דלית ליה ארעא אחריתא אבל לוקח שני כו' אבל אם מכר לו באחריות כו' עכ"ל כצ"ל ומיהו לעיל בלוקח ראשון מעיד ללוקח שני כו' לא בעי לפרושי דמכר לראשון באחריות וחייש שמא יערערו אקרקע שלו דגזולה היא ויוציאה הנגזל ממנו ולא יהיה לו מה לגבות וכפי' התוספות דאי הוה מיירי באחריות ה"ל למיתני נמי בכה"ג לוקח שני מעיד ללוקח ראשון כו' ולפי' התוס' קשה ודו"ק:

**תוס'** בד"ה לוקח ראשון כו' ואם תאמר ומלוה וערב כו' כדחיישינן לחד נגזל גבי לוקח כו' עכ"ל אבל לפרשב"ם לא קשיא להו אמאי לא חיישי במלוה וערב לחד ב"ח כדחיישינן

לחד ב"ח גבי לוקח דיש לחלק דבערב ומלוה לא חייש כולי האי דשמא יפרע לו הלוה בזמנו במעות וא"ת לא יפרע לו במעות בזמנו שמא לא יהיה לו ב"ח ויהיה לו ממה לגבות משא"כ בלוקח ראשון דאיכא חדא חששא דשמא יהיה לו ב"ח אע"ג דבלוקח נמי איכא למימר דשמא יפרע לו במעות ולא יפסיד כלום מ"מ הלוקח חפץ בקרקע ודו"ק:

## דף מז.

**בפרשב"ם** בד"ה ל"א כתוב כו' אבל הראשון נראה שאמר רבא כו' עכ"ל דהכי משמע דאמלתא דסליק מיניה קאי דקאמר בבן גזלן אע"ג דאודי לא מהימן כדרב כהנא כו' ועלה קאמר רבא פעמים שאפילו בן גזלן כו' וק"ל:

**תוס'** בד"ה פעמים שבן כו' והא דאמר לעיל בן בן גזלן בן אומן כו' עכ"ל כ"ה בכל הספרים ישנים בן אומן ודאי דליכא לפרושי אלא בהודה דלא שייך הכא טוענין ליורש דא"נ הוה טעין הדר זבינתיה אבא אומן ממך לא מהימן כיון דאביו לא היה מהימן אבל עיקר דבריהם אבן בן גזלן דאית לן לפרושי ביה נמי בהודה דוקא דומיא דבן אומן ור"ל דבין לפי תמיהת ר"י מסברא אגירסא זו אמאי אין לו חזקה הא טוענין ליורש כו' ובין לפי תירוצו משום דמלתא דלא שכיח הוא לא תקשי מבן בן גזלן דקתני בהדיא לעיל דיש לו חזקה דהיינו בהודה דומיא דבן אומן ואדרבה משם יש להוכיח כתירוץ ר"י דמשמע כו' וכן פי' הרא"ש ההיא דבן בן גזלן דיש לו חזקה בהודאה דומיא דבן אומן ע"ש ולאפוקי מפרשב"ם שפי' בבן בן גזלן דאתי בטענתיה דאבוה מאבי ירשתי כו' דא"כ לא הוה דומיא דבן אומן ודו"ק:

**תוס'** בד"ה ירד מאומנתו כו' דומיא דאריס דירד מאריסתו כו' עכ"ל דירד מאריסתו א"א לפרושי אלא שהחזיק בשדה אחר שירד מאריסתו אבל אם החזיק בה בשעה שהיה עדיין אריס אם הוא ירד אח"כ מאריסתו דהיינו שהחזיר השדה לבעלים הרי אינו מוחזק בשדה אבל באומן אפשר לפרש שהחזיק בכלים בשעה שהיה עדיין אומן ולא החזירם לבעלים ועדיין מוחזק בהם אלא שירד מאומנתו שכל מי שיביא לו כלים לתקן אינו מקבלם לתקן שלא רצה לעשות עוד מלאכה זו וק"ל:

## דף מז:

**בד"ה** מגורשת כו' וכגון שייחד לה ארעא כו' עכ"ל דבאשתו גמורה אפי' בייחד לה ארעא אחריתא אין לה חזקה כדלקמן ולא ניחא להו הכא כפרשב"ם דגם אם הוא שונא לה מייחד לה ארעא כיון שהוא חייב במזונותיה וק"ל:

**בד"ה** אבל בשטר כו' בפ"ק דב"מ אחריות לאו ט"ס בשטרי מקח וממכר ורב סבר אחריות ט"ס כו' עכ"ל וההיא דפ' מי שהיה נשוי כשפירשה דלא קבלה אחריות מידי כ"כ התוס' בפ' הניזקין ובפ' הכונס אבל עיקר התירוץ חסר הכא מדבריהם ונראה הכא מדקדוק דבריהם לתרץ דדוקא בשטרי מקח וממכר סבר רב אחריות ט"ס אבל בשטרי מתנה מודה רב דאחריות לאו ט"ס הוא וההיא דמי שהיה נשוי איירי בשטר מתנה כמ"ש התוס' לעיל ודו"ק:

## דף מח.

**בד"ה** יקריב אותו כו' שור שנגח ד' וה' חייבי כו' עכ"ל כצ"ל:
**בד"ה** אלא סברא כו' אמאי איצטריך קרא גבי קרבן למכתב דכופין כו' עכ"ל נראה דאע"ג דמסברא דאגב אונסיה גמר ומקני לא שמעינן אלא דאם כפוהו אבל לא שמעי' דמצוה על הב"ד לכוף אותו י"ל דסמכו עצמן בקושיתם דלשמעינן נמי דמצוה על הב"ד לכופו לא איצטריך דכל מצות עשה נמי כופין כדאמרינן בפרק נערה כו' וכ"ה בתוס' פ"ק דר"ה אבל תירוצם שם קצת בע"א שכתבו דאיצטריך קרא הכא דסד"א דאין כופין כאן לפי שכתוב לרצונו כו' ע"ש בתוס':
**בד"ה** גט מעושה כו' וי"מ דהוי פי' דסיפא כיצד בכותי פסול כו' עכ"ל כצ"ל ועיין ברא"ש בפרק המגרש:
**בא"ד** דישראל שעישו כמעשה עובדי כוכבים כשר באומר כו' תני רבי חייא עובדי כוכבים שעישו כמעשה ישראל פסול ואפי' כו' עכ"ל כ"ה בתוספות וברא"ש בשמעתין אבל בירושלמי שלפנינו ובתוספות וברא"ש ובמרדכי פרק המגרש איכא הגירסא בהיפך זה ועיין הפי' שם במרדכי לפי גירסתם ולפי גירסת התוס' ורא"ש בשמעתין יש לפרש בהיפך ולשון שאמר ברישא באומר איני זן כו' ובסיפא אמר אפי' איני זן כו' מוכח כגירסא זו דברישא אמר דדייני ישראל שעישו על ידי מעשה עובדי כוכבים כשר דוקא באומר איני זן כו' דהיינו מעושה כדין דשלא כדין אפי' כולה בישראל פסול כדאמר שמואל בפרק המגרש ובסיפא אמר דייני עובדי כוכבים שעישו ע"י מעשה ישראלים פסול אפי' באומר איני זן כו' דהוי כדין וק"ל:
**בד"ה** אמר רבא כו' ואם מסר מודעא לא הוי זביני דקי"ל כרב הונא כו' עכ"ל לא קאי אדסמיך ליה אמעשה דפרדיסא דבהא לא איצטריך לפסוק דקי"ל כרב הונא דרבא נמי מודה ביה דמהני ביה מודעא כדאמרינן לעיל אלא דאעיקר מלתא דתלויה וזבין כו' קאי דבכל גוונא קי"ל כרב הונא דכתבינן מודעא אזביני כדפ"ה כו' וק"ל:

## דף מח:

**בד"ה** אמר רב נחמן כו' וכ"ש עדים דאלימי לארועי שטרא דהכי אמר כו' עכ"ל ומיהו רב נחמן אין נראה לו לחלק בין עצמו לעדים דאל"כ מאי פריך ליה לרב הונא גנבי כו' אי סבירא לך כר' מאיר כו' הא שפיר מצי סבר כרבנן ושאני עדים דאלימי לארועי שטרא וע"ש בתוס' וק"ל:

## דף מט.

**בד"ה** מר בר רב אשי כו' אע"ג דכשכתב ידן יוצא ממקום אחר אין נאמן כו' עכ"ל הכי משמע להו דאיירי הכא דוקא באין כתב ידן יוצא ממקום אחר מדקאמר ניתן ליכתב כו' כמ"ש התוספות לעיל ורשב"ם לא פירש כן וק"ל:

**בד"ה** וכדרב כהנא כו' וא"ת בלא רב כהנא כו' וי"ל שאני התם שעושה תנאי גמור כו' עכ"ל ק"ק דא"כ מאי מייתי נמי מדרב כהנא דאימא נמי הא דקאמר מתנה עליה כו' היינו תנאי גמור ואם נאמר כמ"ש לקמן דאלשון דין ודברים לא צריך לאתויי ראיה כו' א"כ הדרא קושיין לדוכתה דמצי שפיר לאתויי נמי מהך דשאר כסות ועונה ונראה דהך קושיא שהקשו בלא רב כהנא כו' מ"ד אשאר כסות ועונה כו' אינה דוקא לפר"י אבל היא קשה גם לפי הי"מ כנראה מדברי התוספות דפרק הכותב ולפי' הי"מ תרצו שפיר דשאני התם שעושה תנאי גמור אבל מדרב כהנא מייתי שפיר כמי שפי' הי"מ דע"כ איירי בלשון גרוע כו' אבל לפר"י הוצרכו לתרץ כתירוץ שני דהכא שאומר מעצמו כו' ודו"ק:

## דף מט:

**בא"ד** וא"ת רב דפסיק כו' וי"ל דשאני ירושה דנפלה קמיה דבעל דיורשי האשה כנכרים כו' עכ"ל ומיהו רב כהנא דאמר אדם מתנה עליה שלא ירשנה כו' משמע דאיירי נמי בכה"ג בירושה דנפלה קמיה והיורשים הוו כנכרים ואפ"ה קאמר דיכול להסתלק עצמו ואפשר דרב ודאי פליג אדרב כהנא אלא דלגבי פירות דמוקמינן מתני' בהכי מודה רב דשפיר יכול להסתלק כיון שנשארו ביד מי שהן עכשיו ודו"ק:

**בד"ה** יכולה אשה כו' ומ"מ אומר רשב"א דא"א לומר כן כו' משמע דלטובת האשה נתקן כו' עכ"ל וצ"ע דלפ"ז מאי מייתי מדרב הונא כיון דלטובתו תקנו יכול לומר איני חפץ באותה טובה כמו שפירש ר"י גופיה לעיל הא בפירות לא לטובת האיש נתקן אלא לטובת אשה ואימא דלא יכול האיש להסתלק ולא דמיא למזונות דהאשה תוכל להסתלק כיון דלטובתה נתקן ועוד דבפירות אפי' האשה שנתקן לטובתה לא תוכל להסתלק

מפורקנא כמ"ש התוס' מיהו בהא איכא למימר דמה שהאיש יוכל להסתלק היינו דוקא בעודה ארוסה ודו"ק:

## דף נ.

**בד"ה** אילימא כו' לכך נראה לר"י לפרש כו' ואפילו בשלשה שדות מקחו קיים עד שעת טריפה כו' עכ"ל לא בעי למימר דמשום דיוקא דמקחו קיים נקט לרבותא ג' שדות דהוה ס"ד בהו דמקחו בטל לאלתר כיון דיחדן לה הא שפיר איכא למימר דמשום הא גופה דמקחו בטל נקט ג' שדות לרבותא כדקאמר בשאר נכסים כ"ש דהוה ליה איבה וכן פירש רשב"ם אלא דקושטא דמלתא קאמר דאפילו בג' שדות מקחו קיים עד שעת טריפה ואינו בטל לאלתר דאל"כ הל"ל למעוטי שאר נכסים דאין מקחן בטל לאלתר ס"ל לר"י דהא לאו פשיטא הוא כמו שדקדק רשב"א לקמן מכח סברת המקשה ודו"ק:

**בד"ה** קסבר קנין כו' ומנא ליה דתחתיו דייקא טפי מכספו כו' עכ"ל וכיוצא בזה איכא למימר בדר' יהודה דקסבר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי משום דדריש כספו ה"נ כתיב תחתיו ומנ"ל דכספו דייקא טפי מתחתיו א"ק לר' יוסי אמאי איצטריך ליה למימר דמספקא ליה בקנין פירות הא שפיר איכא למימר דטעמיה משום דקראי תרוייהו דייקי ליה כדקאמר זה מפני שהוא תחתיו וזה מפני שהוא כספו ויש ליישב וק"ל:

## דף נ:

**בד"ה** ר"א אומר כו' ואינו מעוכב אלא גט כו' דאין לו בגופו כלום כו' עכ"ל ר"ל דהעבד אין לו בגופו של עצמו כלום דהרב אין לו בפירות אלא שהגוף עדיין שלו וכ"ה בתוספות ביבמות בפ' אלמנה ע"ש:

## דף נא.

**בפרשב"ם** בד"ה שמעת כו' ופלוגתא היא לקמן עכ"ל ליכא לפרושי שמעת מינה לאפוקי מדרב הונא דפליג ארב נחמן ואית ליה דאמרינן לגלויי זוזי הוא דבעי דהך מלתא ליכא למשמע ממתניתין דאימא דטעמא דמתני' נמי מטעמא דקאמר רב הונא דדל זוזי מהכא כו' אלא דאיכא לפרושי דשמעת מינה לאפוקי מרבא דאית ליה לקמן לגלויי זוזי הוא מכוין במעות טמונין ומתני' לא מפלגא מידי ודו"ק:

**בתוס'** בד"ה למה כתב בלשון כו' מכורה או נתונה וקאמר אפילו בשכתב מכורה במתנה עכ"ל יש לדקדק לפ"ז דאכתי תקשה דשמואל אמאי בשטר מכר לא קנה עד שיתן לו דמים אימא דבמתנה בקש ליתנו לו כו' ויש לפרש דאיירי בשידעינן דשטר מכר הוא

ועדיין חייב לו הדמים ולא קאמרינן דבמתנה בקש ליתנו כו' אלא בסתם דלא ידעינן בודאי דהוה מכירה ואין להקשות לדבריהם כיון דע"כ הא דקאמר דבמתנה בקש כו' לאו משום דינא דבר מצרא דהא כיון דאית ביה אחריות לית ביה משום דינא דב"מ אלא דקאמר דבמתנה בקש כו' שיקנה ולא בעי שיתן דמים א"כ בעיקר קושייתם נימא הכי דכתב לו גם שדי נתונה מה"ט שיקנה ולא בעי דמים דלא ניחא להו למימר הכי כמו שכתבו התוספות לקמן דקשה לטעם זה דאמאי בעי בשטר כו' ודו"ק:

## דף נא:

**בד"ה** ר"ת כו' וסברי דמוכר לאשתו לא קנתה דלגלויי זוזי הוא דבעי וסברי כרב הונא כו' עכ"ל הוצרכו לזה ולא ניחא להו בפשיטות דאי לא הוי אמרינן לגלויי זוזי הוא דבעי לא הוה אמרינן דבמתנה בקש כו' אלא במכירה ממש ואפי' לחד פירוש שכתבו התוספות לעיל דאפילו בשכתב מכירה לחוד אמרי' דבמתנה בקש כו' היינו בסתם דלא ידעינן בודאי דהוה מכירה אבל הכא באשה איירי דהיה הקנין בתורת מכר שהרי נתנה לו דמים ולא הוה מתנה אי לאו כרב הונא דדל זוזי וכו' ולפי' ר"ת לא בעו לפרש נמי הכא כרב הונא דדל זוזי והוה מתנה דאכתי תקשי דא"כ מה צריך לומר במתנה דהא למ"ד לגלויי זוזי הוא דבעי ניחא טפי דהבעל אוכל הפירות וק"ל:

**בא"ד** דאפי' למ"ד קנתה במוכר לאשתו ולא אמר לגלויי כו' מ"מ אם תקף ממנה או כו' עכ"ל ואין להקשות דאם כן מאי פריך מלוה מן העבד ומן האשה כו' הא כיון דהוציא מידה דרך ערמה הם שלו דיש לומר דאית לן למימר נמי התם כיון דנתן לה שטר על הלואה הוי לה זוזי מתנה כי הכא במכר דהוה מתנה בשטר ודו"ק:

## דף נב.

**בד"ה** קבל מן הקטן כו' אימור מציאה אשכח כו' אבל מ"מ לכתחילה כו' עכ"ל דמשבא לידו אין לו לתלות דנתנו לו אחר דה"ל אבידה מדעת אבל לכתחילה אינו חייב ליטלו מידו דשמא מדעת נתנו הבעלים כו' עיין בהג"ה אשר"י:

**בד"ה** ומודה לי אבא כו' ומאין פשיט לו כ"כ הא לרב יש חזקה לבן אריס כו' עכ"ל למאי דמדמה השתא הך דאחין לבן אריס ולא אסקי אדעתייהו לחלק דהך דהכא מוכח מלתא דשלו הן קשה דטפי תקשי להו בפשיטות לשמואל דאמר על האחין להביא ראיה ממתני' דתני באריס דאין לו חזקה ואפשר לומר דודאי לשמואל אסקי אדעתייהו למימר דהכא

כיון דיוצאין על שמו מוכחא מלתא טפי אבל לרב בשמת דעל האחין להביא ראיה אין נראה להם מטעם זה דא"כ בלא מת נמי אמאי קאמר עליו להביא ראיה וק"ל:

## דף נב:

**בד"ה** דברים העשויים כו' ואין לומר נמי דלאו מגו הוא כו' לפי שאותו יודע בו שהוא משקר כו' עכ"ל וה"ה דאין לומר דהשתא מודה שחייב ליתן לו מעות שהוציא משום תקנת השוק וכשא"ל השאלתיו לך מחזיר לו בחנם דהוה ככופר הכל דאיכא העזה כו' כמ"ש בהג"ה אשר"י ע"ש ואפשר דהיינו טעמא דמה שאומר גנובים ונתן דמים אין זה כמודה כיון שמוציא כל החפץ הגנוב ודו"ק:

**בד"ה** נעל וגדר כו' אבל סגר הדלת ונעל במפתח כו' דליכא דמסר ליה כו' עכ"ל משום דלא ליקני במסירת מפתח קאמר דליכא דמסר ליה בגר אבל דלא ליקני בנעילה אפילו במכר דאיכא דמסר ליה לא קני דהוה כמבריח ארי וק"ל:

**בפרשב"ם** בד"ה ראיה בעדים כו' ראיה דמעיסתו קמץ כו' עכ"ל ק"ק דמה צריך ראיה דמעיסתו קמץ אם הם חלוקין בעיסתן כדקאמר אימור מעיסתו קמץ ובפירושים אחרים מצאתי דאינו ויש ליישב לפירושו דודאי צריך ראיה דקמץ מעיסתו אבל א"צ ראיה דקמץ כ"כ בקרקע שקנה או ההלואה ואהא קאמר אימור דמעיסתו קמץ כ"כ א"נ דא"צ ראיה דקרקע זו שקנה או ההלואה הוא מעיסתו שקמץ ואהא קאמר אימור מעיסתו כו' וק"ל:

**תוס'** בד"ה נעל וגדר כו' וקתני סיפא הכניס תרנגולין כו' וקנה נמי בנכסי הגר כו' עכ"ל אבל אי לא קנה בגר איכא למימר קנין אחרינא דקונה בהכניס תרנגולין ולא מטעם נעילת דלת כפרשב"ם שם ועיין ברא"ש בשמעתין ודו"ק:

## דף נג.

**בא"ד** אבל קשה לרשב"א כו' אלא ודאי בנעל איירי ומשמע דוקא שהעמיד דלתות כו' עכ"ל זו הקושיא גם לפרשב"ם דמשמע מפירושו דקבע מנעול בדלת לחוד דהוה בנין ולא הוה כמו דאפיך ליבני בעלמא ועיין ברא"ש בזה אבל מה שכתב מהרש"ל בשם התוספות דבסמוך דבהעמיד דלתות לחוד סגי אין זה מוכרח מדבריהם שם ודו"ק:

**בד"ה** נעל וגדר כו' ואינה קשיא דאיכא למימר כו' ועוד דבעי רב במתנה היאך כו' עכ"ל ולא ניחא להו השתא למימר דמשום אחין שחלקו לחוד קתני בפניו כיון דבגר ובמתנה ליתא וק"ל:

**בפרשב"ם** בד"ה ומה מכר כו' א"נ יהיב ליה כו' כדתניא בקידושין מכר לו י' שדות כו' עכ"ל הך ראיה דמכר לו י' שדות כו' ה"ל לאתויי גם לעיל בד"ה שלא בפניו כו' וכ"ה בפירושים אחרים וק"ל:

**בד"ה** והשתא קעיילי כו' ולא בעי לתרוצי דמעיקרא לא עיילי כלל כו' עכ"ל היינו לפי הך גירסת ספרים שלנו ושהסכימו בה התוס' דגרסינן דמעיקרא לא עיילי בה והשתא עיילי בה טובא עבד ויש לפרשו כך דמעיקרא לא עיילי כלל והשתא עיילי לה בדוחק דטובא עבד וכה"ג פרשב"ם לעיל גבי דמעיקרא הוי סלקי לה והשתא לא סלקי לה כו' ואפשר דגירסת רשב"ם הכא לא היה כך אלא כגירסא ראשונה שכתבו התוס' וק"ל:

## דף נג:

**בד"ה** (והאי דאר"י) [מהו] כו' ואמרי' בקדושין תדע אלו מכר לו כו' א"ד האי לחודיה כו' כדאמרינן נמי בקדושין מי דמי התם אגדו כו' עכ"ל מיהו ע"כ דלא דמי ממש לדהתם דהתם אי' שדות בי' מדינות קאמר הכי בדרך דיחוי אבל הכא בהחזיק במיצר סלקא בתיקו והיינו דבי' שדות דכולהו חד סדנא הוא וה"ל שפיר אגדו בידו משא"כ הכא במיצר (דאין המיצר) בכלל שדה ולא הוה כ"כ אגדו בידו וק"ל:

**תוס'** בד"ה המציע כו' דהגבהה חשובה בעינן עכ"ל ובאשר"י דתשמיש חשוב בעינן ומצאתי מוגה חזקה במקום הגבהה אבל מלשון רשב"ם בד"ה הגביה העבד כו' נראה שפיר דהמציע כו' מטעם הגבהה הוא ע"ש:

## דף נד.

**בד"ה** אדעתא כו' וא"ת מצא בגל כו' אמאי לא קניא ליה חצירו כו' עכ"ל פי' דמצא בגל כו' אפי' אחר שמצא הוא שלו ואמאי לא קניא ליה לבעל הגל מטעם חצירו שלא מדעתו ועיין בתוס' שם וק"ל:

**בד"ה** מוליא כו' דלקמן תנן דבהעמדת בהמה לא קני כו' עכ"ל לקמן מוקי לה בשותפים דוקא דלא קפדי מיהו היינו דוקא לענין חזקת ג' שנים אבל לענין קניה כי הכא בנכסי גר קיימא סברא דעלמא דבהעמדת בהמה לא קני וק"ל:

## דף נד:

**בפי'** רשב"ם בד"ה כדאזיל תיירא כו' דהיינו ב' שורות כו' ממזרח למערב כו' עכ"ל ק"ק לכאורה דמשמע דלא מסתבר ליה באינה מסויימת במצריה בבקעה גדולה לקנות במכוש א' וא"כ לפירושו בב' שורות חרישה נמי באורך מה יועיל לרוחב של הבקעה

הגדולה ואם נקדים המאוחר למוקדם בפירושו א"ש וכצ"ל ממזרח למערב כו' מן צפון לדרום מתוך כך כו' כל אורך השדה ועל כל רחבו כו' ודו"ק:

**תוס'** בד"ה וישראל כו' שהיו עומדין במקום שכותבין כו' מעפרון בק"ו מגופו כו' עכ"ל משום דלא אימעוט שטר בעכו"ם מספר המקנה דירמיה כמ"ש לעיל אלא שטר לחוד אבל דבעי שטר עם כסף לא אמעיט מהתם ולכך הוצרכו לק"ו מגופו כו' אך ק"ק כיון שכבר כתבו שהיו עומדין במקום שכותבין וא"כ מדינא קונה בכסף בפשיטות ה"ל לרשב"א להקשות על זה דמאחר שהעכו"ם מסתלק למה לא יגמור בדעתו לקנות כו' ומי הצריכו לקושייתו למה שכתב דקונה בכסף גרידא מעפרון בק"ו ויש ליישב ודו"ק:

## דף נה:

**בד"ה** דרך היחיד ודרך כו' כן הוא בסדר המשנה דרך היחיד ואח"כ דרך הרבים ומדבריהם הכא ובפ' הכונס נראה דגרסי' נמי שביל היחיד ואח"כ שביל הרבים ולא כפרשב"ם וק"ל:

**בא"ד** לא ליתני שביל הרבים ואנא כו' או איפכא כו' מדתנן שביל הרבים ולא תנא כו' עכ"ל ולפי מה שכתב הר"ש בפ"ב דפאה דה"א דשביל הרבים דקביע עדיף להפסיק אילן מדרך הרבים דלא קביע כו' עכ"ל ע"ש לא קשה מידי והתוספות הכא לא ניחא להו למימר הכי דע"כ שביל הרבים אע"ג דקביע לא עדיף מדרך הרבים דא"כ כדפריך בירושלמי אמאי תנא שביל הרבים כו' ה"ל לשנויי הכא דמשום אילן איצטריך למיתני כדמשני לעיל גבי דרך הרבים ודו"ק:

**בד"ה** ר"א מטהר כו' ואע"ג דתלינן אדעתא דממונא קאתי והוי ס"ס כו' עכ"ל צ"ע כיון דלא אסקי השתא אדעתייהו כפרש"י התם דרוב גנבי עכו"ם הוו בפולמסא ולכך הוה שפיר ס"ס כהך גנבי דנהרדעי א"כ אמאי לא תקשי להו מאי פריך מעיקרא ספק ביאה ספק מגע הוא הא שפיר הוי ספק ביאה ספק עכו"ם על ספק ישראל על ומה"ט הוכרח רש"י לפרש התם דבפולמסא רוב עכו"ם הוו כמ"ש שם התוספות ויש ליישב בדוחק ודו"ק:

**בא"ד** והדר גריס האי ספק ביאה כו' דאדרבה ספק ביאה היא כו' עכ"ל הוצרך לזה דלא ניחא ליה כדפרש"י למימר דגבי גנבי ספק ישראל וגבי פולמסא אמר ודאי עכו"ם דא"כ ה"ל לתלמודא לפרש כמו שהקשו שם התוס' וע"כ כתבו להוסיף בגירסת ר"ת מלת האי דבלאו מלת האי משמע כפרש"י התם דפריך ספק ביאה קאמרת הא לאו ספק ביאה הוא דודאי עכו"ם נינהו אבל אי גרסינן האי ספק ביאה כו' יש לפרש כפי' ר"ת דודאי

ספק ביאה הוא אם באו עכו"ם אם לאו אלא דפריך האי ספק ביאה כיון דלא הוי ס"ס ספק מגע הוא ולא שרי ר"א בספיקא א' ודו"ק:

## דף נו.

**בפרשב"ם** בד"ה ואזדא רבא כו' דאמר לעיל אפילו לענין שבת עכ"ל בפשיטות טפי ה"ל לפרש לענין פיסלא כמ"ש מהרש"ל וכן מוכחא הסוגיא דפ' המוציא אלא דפי' כן דמשמע ליה דמייתי ליה הכא אמצר וחצב וק"ל:

**בד"ה** וקבעי גמרא כו' דאלו רב ושמואל אמרו לעיל כדאזיל תיירא כו' עכ"ל אף שרשב"ם גופיה פירש לעיל אהא דקביע ושאינה מסויימת במיצריה עד כמה היינו דוקא לרב מ"מ למאי דמסיק כדאזיל תיירא כו' מצינו למימר שפיר דאליבא דשמואל נמי סגי בהכי ולא פליג בהא אדרב וק"ל:

**תוס'** בד"ה אבל פיסלא כו' דלא אשכחן רשות בפני עצמו שהוא חשוב בפחות מד' כו' עכ"ל ק"ק א"נ דהוי פחות אם הוא רחב ג' אמאי לא הוי רשות בפני עצמו דהיינו מקום פטור כפרשב"ם ויש ליישב ודו"ק:

**בד"ה** הר שעיר כו' נמי איירי כו' שלא טיהרו בסיחון כו' אלא מפרש למה מעשרין מעשר עני כו' עכ"ל ודאמר מר הרבה כרכים כבשו כו' והניחום כדי שיסמכו עליהם עניים אע"ג דמא"י היו כו' כ"ש עמון ומואב כו' ע"כ מתוס' דפ"ק דיבמות ע"ש:

**בפרשב"ם** בד"ה משלמין לו כו' כאשר זמם ולא כאשר עשה כו' עכ"ל ולא הוי הכא כאשר עשה כמ"ש בנ"י ע"ש:

## דף נו:

**תוס'** בד"ה הרי אלו ג' עדיות שהרי העד כו' כמו כן אחיו כו' עכ"ל אין מלת שהרי הוכחה ונתינת טעם דהוי ג' עדיות דאדרבה אימא דהוי עדות א' כר' עקיבא והוא עצמו יכול להעיד בשנים אבל אחיו לא יעיד אלא שבאו לומר דלהך מלתא חשיב להו ג' עדיות דס"ל כמו שהוא עצמו יכול להעיד בשנים כך אחיו יכול להעיד משא"כ אי הוה עדות א' אחיו לא היה יכול להעיד וק"ל:

**בד"ה** אלא מעתה כו' א' אומר אכלה אג"ה ובד"ו הניחה בורה כו' וא' אומר לא כי כו' עכ"ל אבל בשנים אומרים אכלה אג"ה ובד"ו הניחה בורה כו' וב' אומרים לא כי כו' אע"ג דמכחשי אהדדי הוי חזקה דלעדות א' עדות ב' הכיתות בטלות דלא ידעינן הי מינייהו

דמשקרי אבל הכא אע"ג דכת א' ודאי משקרי מתקיימת החזקה בכת השניה ולפרשב"ם יש להסתפק בזה בב' כתות שאמרו בדילוג ודו"ק:

**בא"ד** דהכא לא מכחשו כו' ודקאמר התם אשתא דקא מסהיד מר כו' עכ"ל אין זה עיקר הטעם דהא כשא' אומר אכלה אב"ג וא' אומר דה"ו הוי חזקה מעלייתא כריב"ק אע"ג דאשתא דקא מסהיד מר לא קמסהיד מר אלא דר"ל אשתא דקא מסהיד מר כו' ובאתרא דמוברי באגי הוה הכחשה וכה"ג צ"ל לפירוש רשב"ם דאין זה עיקר הטעם אלא משום דאכלה בדילוג ודו"ק:

## דף נז:

**גמרא** ואב"א הא והא דליכא ינוקא כו' ול"ק הא דאיכא שמעא כו' כ"ה בנוסחאות אחרים וק"ל:

**תוס'** בד"ה בשותפין כו' ועוד נראה דיש לחלק בין שדה לחצר כו' עכ"ל ולעיל דקשיא ליה לתלמודא דשמואל אדשמואל לא בעי לשנויי ולחלק בין שדה לחצר דתרתי מלתייהו דשמואל משמע ליה דבשדה קאיירו ואין להקשות אמאי לא תרצו הכא נמי כדמשני רבינא לעיל לחלק בין יש בו דין חלוקה ובין אין בו דין חלוקה די"ל הא דפריך משותפין שנדרו מוקמינן לה אף באין בהן דין חלוקה דיכול לאסור עליו כמ"ש התוספות לקמן וא"כ לרבינא ע"כ דאית לן לפלוגי בין שותפין שנדרו ובין קניית שותפין דהכא דהא לענין קניה לא קפיד באין בה דין חלוקה ובנדר קפיד והיינו כדמסיק רבינא דהא מני ר"א דלענין נדרים מחמיר אפילו בויתור אבל תלמודא הכא דלא אסיק אדעתיה למימר דר"א היא וע"כ לא מפליג בין אין בה דין חלוקה ליש בה דין חלוקה דאל"כ אכתי תקשי ליה הך דשותפין שנדרו דאוסר אף באין בהן דין חלוקה ודו"ק:

## דף נח.

**בד"ה** מציין כו' ואפילו רבנן כו' לא מרבה לה בנזיר אלא כו' שלפני הדבור כו' עכ"ל ומדברי התוס' דנזיר פ' כ"ג נראה דאדרבה דלפני הדיבור עדיף טפי ומטמא אפילו לר"ש וכ"ה בחידושי הרמב"ן וק"ל:

## דף נח:

**בד"ה** אנבג כו' כדמשמע בפרק עשרה יוחסין כו' עכ"ל מדבריהם נראה דל"ג בפרק עשרה יוחסין כמו שהביא רשב"ם או אינטל כדקרויה רבנן אלא דגרסי אנבג כדקריוהו רבנן וכ"ה בנוסחאות גמרא שלנו שם ודו"ק:

**בד"ה** מרזב כו' וכענין זה פר"ח שהם כו' עכ"ל היינו דלפי' הר"ר יוסף ולפר"ח שאין יכול לסלקו לראש השני של המזחילה לאפוקי מפירוש קמא שהוא פרשב"ם וק"ל:

## דף נט.

**תוס'** בד"ה החוט כו' לבן של אחרונים כפתח היכל זה ר' אושעיא כו' כצ"ל וכ"ה בפ' כיצד מעברין ע"ש:

**בד"ה** למטה מד' כו' ותני עלה מלמטה כדי שלא יעמוד כו' עכ"ל כצ"ל:

**בד"ה** עד טפח כו' ולא מטעם דפי' כו' עכ"ל דמה"ט דלעיל שכתבו דבטפח יכול לתלות דברים גדולים כו' ויתקלקל הכותל כו' בתוך ג' נמי שלא החזיק היה יכול למחות בבעל החצר וק"ל:

**בא"ד** והא דמפליג בין טפח לפחות הא בהא כו' עכ"ל אין לפרש דר"ל הא דמפליג בין טפח לפחות ולא קמפליג בטפח גופיה בין תוך ג' לאחר ג' דהא ודאי לאו קושיא הוא דאימא דניחא ליה לפלוגי כולה מלתא בלאחר ג' ועוד דא"כ לא תרצו כלום דטפח גופיה נמי כולה מלתא הא בהא תליא דבטפח לאחר ג' דמהניא ביה חזקה יכול למחות ובתוך ג' דלא הוה חזקה אינו יכול למחות וע"כ נראה לפרש דבריהם דר"ל והא דמפליג בין טפח לפחות כו' דבטפח קאמר דיכול למחות ובפחות קאמר דאינו יכול למחות דהיינו בעל הגג בבעל החצר והל"ל איפכא דבטפח אינו יכול למחות ובפחות יכול למחות דהיינו בעל החצר בבעל הגג ואהא קאמר דהא בהא תליא ר"ל דהמחאה תלוי בחזקה וכיון דבטפח קאמר דיש חזקה לבעל הגג קאמר נמי ביה דיכול למחות בבעל החצר ובפחות דקאמר דאין חזקה לבעל הגג קאמר נמי ביה דאינו יכול למחות וק"ל:

## דף נט:

**בד"ה** ואפי' בעל כו' וא"ת והיאך יכול בעל הגג להשתמש כו' עכ"ל ואמתני' לא קשיא להו הך קושיא משום דכולה מתני' דיכול למחות ואינו יכול למחות איכא לפרושי כולה בעל הגג בבעל החצר וק"ל:

**בד"ה** מאי אריא כו' ולפי' קשה לרשב"א דא"כ כו' הל"ל קמ"ל דבב' מקומות כו' עכ"ל ואמתני' לא קשיא הא ודאי דבר פשוט הוא דבב' מקומות שייך היזק טפי כדתניא א' לא יעשנה שנים מיהו לפ"ה לא קשה דהל"ל דקמ"ל דבב' מקומות כו' משום דלא קתני הכי אלא בב' פתחים ואשמועינן הכא תלמודא בפותח חלון נמי איכא למימר הכי דהשתא אפי' בבית נמי בעינא לאיצטנועי מינך אבל לפר"י כיון דהמקשה נמי ידע הך סברא דב'

מקומות אפי' בחלון לא ה"ל למתרץ להשיב אלא בפשיטות דקמ"ל דבב' מקומות לא מצינו כו' וק"ל:

**בא"ד** ונראה לו דמעיקרא כו' לא ס"ד שיש לו שותפות בחצר עכ"ל וכפ"ה לפי דעת המקשה מזיק לשנים אחרים והמתרץ השיב דחצר השותפין היינו שיש לו שותפות בו וק"ק כיון דהמקשה לא הקשה אלא מכח דהוה ס"ד דחצר השותפין שאין לו שותפות בו דניתני רבותא טפי בחצר חבירו שאינו מזיק לשנים ה"ל למתרץ להשיב בפשיטות דחצר השותפין שיש לו שותפות בו דאינו מזיק נמי לב' דהשתא ליכא רבותא טפי בחצר חבירו מבחצר השותפין וי"ל דמ"מ לא ה"ל למיתני חצר השותפין אלא חצר חבירו ה"ל למיתני טפי וקאמר דאי חצר השותפין באין לו שותפות בו ובמזיק לשנים דוקא קאמר הא אינו דאפי' לחצר חבירו נמי דינא הכי ודו"ק:

## דף ס.

**בפרשב"ם** בד"ה ומאי עלייה כו' דההוא חדר שלפנים מביתו דהיינו נמי כו' ועולה דרך ארובה כו' עכ"ל הכי משמע ודאי לישנא מאי עלייה אפתאי דהיינו יציע שאחורי בית שחלקה חדר שאחורי הבית בגובהו ועולה בו דרך ארובה אבל קשה מי הכריח תלמודא למימר מאי עלייה אפתאי דהיינו שחלק החדר בגובהו לימא בפשיטות שחלק כל הבית בגובהו דאין כאן תוס' בנין כלל בעלייה ויש ליישב ודו"ק:

**תוס'** בד"ה ראויין הללו כו' דכתיב ותהי עליו כו' עכ"ל וכינוי דעליו קאי על ישראל שראה בלעם את ישראל שוכן לשבטיו אמר שראוי שתהא על ישראל רוח אלהים וק"ל:

## דף ס:

**גמרא** ואיפכא אתמר ר"י כו' במהרש"ל נ"ל דאינו מגיה הדברים כו' אלא ה"פ אסברא כו' ור"ל אמר דאי להחזיר אסור משום דכבר מחל כו' ה"ה דאסור להוציא כו' עכ"ל והוא דחוק ונ"ל דודאי אינו מגיה הדברים אלא ה"פ אסברא לך דלא פליגי בלהוציא אלא בלהחזיר וה"ק ר' יוחנן כנס מוציא דכל כנס שרי להוציא כיון דאסור להחזיר הכותל אבל אי הוה שרי להחזיר הכותל הרי מצינו בכה"ג שהחזיר הכותל דכנס אינו מוציא ור"ל אמר דמצינו שפיר כנס אינו מוציא דסבר שרי להחזיר הכותל ובכה"ג כנס אינו מוציא ותו לא מידי וק"ל:

## דף סא.

**תוס'** בד"ה והתא שש כו' ועוד נראה לר"י כו' והיתה כותל ההיכל מלמטה ו' ומחצה כו' עכ"ל וכותל התא למטה היה ה' ומחצה דהשתא ניחא טפי דלא נקט התחתונה כיון שלא היה כותל היכל וכותל התא אמות שלמות ניחא ליה למנקט תיכונה שהיו שש אמות שלימות וק"ל:

**בא"ד** והא דתנן במסכת מדות כו' ורובד שש כו' שורה בולטת דרובד היינו שורה כדתנן כו' עכ"ל משום דלשון רובד משמע רצפה כההוא דתנן בפ' טרף בקלפי עלה רובד הרביעי שבהיכל וא"כ משמע דלמטה על רצפת התחתונה היה רחב שש ובקרא דהיציע התחתונה חמש באמה רוחב משמע דלמטה היה חמש משו"ה הוצרכו לפרש דלשון רובד הוא שורה בולטת כההיא דמסכת תמיד רובד למעלה על התחתונה דהיינו במגרעת ודו"ק:

**בא"ד** דבבית שני היתה יציע התחתונה שש והיה חלוק מבית ראשון כו' עכ"ל והא דתני התם התחתונה רחבה חמש ורובד כו' ע"כ בבית ראשון איירי דמייתי ליה התם מקרא דהיציע התחתונה ה' באמה כו' ע"ש וק"ל:

## דף סא:

**בד"ה** אלא דקרו כו' לבירה נמי בית היינו כמו שקורין לבירה בירה קורין כו' עכ"ל מדבריהם נראה דלבית בלא בירה אין קורין בית אבל לבירה בלא בית קורין שפיר בירה אבל רשב"ם לא פירש כן שכתב דליכא דקרי לבית בית ולבירה בירה אלא כו' וקשה ליישב לדבריו לבירה נמי בית כו' ואפשר שהתוס' לא כתבו אלא על כל הספרים שלפניהם אבל בספרי רשב"ם לא היה כתוב לבירה נמי כו' אלא דלבירה קרו ליה בית כו' וק"ל:

## דף סב.

**בפרשב"ם** בד"ה היכא דאיכא כו' ומצר יהודה מן המערב כו' ולוי לא הזכיר כו' ויהודה מצר מערב כנגד שניהן כו' עכ"ל נקט הכי לפי גירסת כל הספרים דהוה כתוב מדה"ל למכתב מצר שמעון כנגד יהודה ולא כתב כו' כמו שהוא בתוס' אבל לקמן כתב רשב"ם דאין נ"ל הך גירסא וכמ"ש גם התוס' וק"ל:

**תוס'** בד"ה מדה"ל למכתב כו' אלא קאי אדיוקא דכי כו' אם מצר ראובן ושמעון מצד מזרח כו' ואצל לוי קרקע עולם כו' עכ"ל מצינן למימר הכא שפיר דמיצר ראובן לחוד

מצד מזרח בכה"ג דפליגי לעיל ומודה רב דקנה כנגד הארוך כיון שלא מצא עוד מה למצור מצד מערב אלא דהך מלתא דקאי אדיוקא דמודה ביה רב דקנה נגד ראש תור ע"כ לא מצי איירי אלא בכה"ג דראובן ושמעון מצד מזרח ודו"ק:

**בד"ה** כמין גא"ם פר"י מזרח ודרום כו' וק' לפי' דא"כ אמאי צריך למכתב כו' עכ"ל ק"ק דתקשי להו לפר"י אמאי קאי הך אבעיא דכמין גא"ם בתיקו לרב אסי דאמר אפי' בג' רוחות לא קני רק תלם א' ויש ליישב ודו"ק:

## דף סב:

**בפרשב"ם** בד"ה ה"ג וכי לא כו' ואמאי דקאמר רבא בהדיא חוץ ממיצר רביעי קאי כו' עכ"ל פי' ול"ג וכי מובלע לא אמרן אלא דליכא עליה כו' דלפי זה לא קאי האי ולא אמרן אמאי דקאמר רבא בהדיא וק"ל:

**בד"ה** מבי מר כו' הוה מוכיח בסופו כו' חצי השדה בכך וכך ממון ואותו שכתב בו כו' היה מפרש כו' רביע השדה עכ"ל דקדק לפרש דבההוא היה מפורש רביע השדה אבל בההוא דחצי השדה אין זה מפורש דיש לפרש פלגא דהוה ריבעא אלא דמוכח בסופו שכתוב בכך וכך ממון כשיעור חצי השדה ואף שהרשב"ם כתב לעיל דבקרקע לא אמרי' הדמים מודיעים שאני הכא דכתב הדמים בשטר לאודועי הדמים וק"ל:

**תוס'** בד"ה איתמר להאי גיסא כו' אמר התם דפליג משום דהמע"ה דמספקא כו' עכ"ל פי' דמספקא לן הי מינייהו מוחזק וכ"א מהם המע"ה ולכך יחלוקו דע"כ הבכור לא יאמר שהוא מוחזק דא"כ ה"ל ראוי ואינו נוטל פי שנים ובראש"ש לישנא דהמע"ה אינו ע"ש ודו"ק:

## דף סג.

**בד"ה** אין פחות כו' וי"ל דנותן רביעית הלוג או יותר אבל הגמ' כו' עכ"ל ר"ל כיון דע"כ נותן לו שיעור מה דהיינו רביעית הלוג או יותר דאל"כ מה מתנה היא וא"כ יבא למקבל מתנה טפי מרביעית הבור דהא רביעית הלוג יש לו ודאי והמותר ע"ז עד מחצית הבור יחלוקו ולהכי קאמר דהתלמוד אינו חושש להזכיר מה שיבא לו יותר מרביעית הבור כיון שאינו מגיע לרביעית הלוג ודו"ק:

**בד"ה** ואמאי כו' דאפי' ר"מ מודה לדבר שאינו כו' והכא קתני כו' עכ"ל כצ"ל:

## דף סג:

**בפרשב"ם** בד"ה האי מאן כו' דמסתמא לא הוי קני ליה לוקח אלא הרי הוא של מוכר להוצאת זיזין כו' עכ"ל הנהו הוצאת זיזין דנקט הכא לאו הנהו דקאמר רב זביד דהנהו מסתמא של לוקח הן ולא של מוכר עד דאמר ע"מ שדיוטא כו' דאל"כ לקמן דפריך לרב פפא ואי ס"ד לא קני במסתמא ל"ל ע"מ תקשי ליה נמי הכא לרב זביד וצ"ל דזיזין דנקט הכא היינו הוצאת זיזין על הדיוטא ולא בחצר ודו"ק:

## דף סד.

**תוס'** בד"ה ואי ס"ד בסתמא כו' וזה דחקו לרבינו שמואל לפרש דלא קאי כו' עכ"ל היינו מה שפי' רשב"ם לעיל בדברי רב דימי דסתמא לא קני וכשכתב לו עומקא ורומא קני ליה לגג היינו משום דאין סברא שהגג שבאמצע לא יקנה אבל לעיל דקיימינן לפי מה דס"ד דמסתמא קני כתבו דבחנם פי' כן דהא א"נ דקאי אריש איירי בלא כתב כמו שכתבו התוס' לעיל ודו"ק:

## דף סד:

**בפרשב"ם** בד"ה אלא לאו ש"מ כו' והא ליכא למימר דלרבנן איצטריך כו' עכ"ל וק"ק דאימא לר' עקיבא איצטריך למיתני הך סיפא דאי לא תני ליה ה"א דדוקא בטענת דריסת בית שאינה כ"כ טענה מעולה אית ליה לר"ע דבתר דעתא דלוקח אזלינן ולא בתר דעתא דמוכר אבל טענת דוושא שהיא טענה מעולה מהני אפי' במוכר וצריך הלוקח ליקח לו דרך ולכך אשמועינן הך סיפא בשדה דסבר ר"ע א"צ ויש ליישב ודו"ק:

## דף סה.

**תוס'** בד"ה לא מכר כו' ואין להקשות אמאי נקט בגמ' ולא את הרחיים כיון דאפי' ר"א מודה כו' עכ"ל לפי הגירסא קמא במתני' דגרסינן לא את התנור ולא את הכירים כו' לא קשיא להו אמאי נקט להו ת"ק דר"א כיון דר"א מודה בכולהו דכן דרך התנאים דת"ק נקט אף דברים דלא פליגי אלא להך גירסא הכי קא קשיא להו כיון דנקט בברייתא ת"ק במלתיה תנור וכירים דלא מכר ור"א פליג בהו לא ה"ל למיתני שוב ולא את הרחיים דכ"ש הוא דלא מכר דבהא אפי' ר"א מודה דלא מכר ודו"ק:

## דף סה:

**בד"ה** צינור שחקקו כו' ודוקא שמים נופלים כו' אבל אם נפלו מצינור לקרקע כו' אם יש כבר במקוה כ"א סאה כו' עכ"ל ולא ניחא להו למימר דאיירי שפיר בנפלו מצינור לקרקע ומקרקע למקוה ע"י המשכה ואיירי באין כבר במקוה כ"א סאה דלישנא דפוסל את המקוה ואינו פוסל המקוה לא משמע הכי דכיון דבכולה ע"י המשכה נמי הוי דינא הכי א"כ ה"ל למתני בהאי לישנא צינור שחקקו ולבסוף קבעו פסול להמשכת המקוה קבעו ולבסוף חקקו כשר להמשכת המקוה וכיוצא בזה כתב הרשב"ם לקמן בשמעתין ע"ש ודו"ק:

**בד"ה** הרי היא כקרקע כו' ולענין טומאה נמי מקבל הדבש טומאה אפי' כו' עכ"ל ולא ניחא להו למימר בזה כפרשב"ם דהדבש בטל לגבי כוורת אלא דאמרי' דלא בטיל והוה אוכל ולא בעי נמי מחשבה כדאמר רב כהנא בפ' הספינה וסמכו בזה ג"כ אראייתם דלעיל דומיא דפת לגבי תנור דלא חשיב הפת מחובר אע"ג דתנור הוא מחובר ה"נ לא ליחשיב הדבש מחובר בשביל הכוורת מיהו לפרשב"א שכתבו התוספות לעיל דכל תנור הוא מחובר ואפ"ה טמא משום דלא חשיב חיבורו חיבור כמו כוורת דהכא דאינו מקבל טומאה משום דהוה חיבורו חיבור גמור אין כאן ראייה כ"כ וי"ל דמ"מ הדבש לא הוי מחובר לכוורת טפי מפת לתנור ודו"ק:

## דף סו.

**תוס'** בד"ה ושאני פשוטי כו' ואי דרשה גמורה היא דת"כ אמאי תיבעי ת"ל כו' עכ"ל יש לדקדק אמאי לא הוכיחו כן מדלעיל מיניה דקאמר למ"ד מסגרתו למטה היתה כו' דדרשינן השלחן הטהור מכלל שהוא טמא ואי הך דרשה דת"כ דרשה גמורה היא ל"ל האי קרא דהטהור וי"ל (כו'):

**בד"ה** מכלל דשאיבה כו' ועוד אור"ת כו' אבל במקוה שלם כל מים שאובין שבעולם אין פוסלין כו' עכ"ל וההיא דיבמות דנתן סאה ונטל סאה דכשר ומוקי לה ר"י דוקא עד רובו מפר"ת דהיינו במי פירות ועיין באשר"י בפ' מרובה וההיא דצינור דפוסל מדרבנן לפר"ת צ"ל דלא היה שם מעיקרא מקוה שלם מיהו רשב"ם לא פי' כן בשמעתין שפירש דההיא דיבמות איירי שפיר במים וכן ההיא דצינור איירי שהיה כבר עשוי מקוה כהוגן וצ"ל דלא ס"ל בהא כר"ת אלא דמקוה שלם נמי אפשר שיפסל ברובו ודו"ק:

## דף סט:

**בפרשב"ם** בד"ה א"ל מוכר שדה כו' דיקלא טבא הוא כלומר מן הבינונים כו' עכ"ל דליכא לפרש טבא ממש אבל בבינוני שייר לו כל הטובים ממנו דא"כ סתמא הל"ל בכל הדקלים דטבא מזה שהזכיר שייר לו אלא ע"כ דלא אמרינן הכי אלא בבישא ממש דשרי למקצייה דלא טעין קבא כפרשב"ם ודו"ק:

## דף ע.

**תוס'** בד"ה ולימא ליה כו' לאו משום דליהוי מגו במקום עדים קפריך דא"כ מאי משני כו' עכ"ל ולא ניחא להו למימר כפרשב"ם דלא הוה מגו במקום עדים דהא עביד איניש למדחיה כו' דעיקר התירוץ חסר מן הספר דמאי דמשני ליה דכי אמר ליה נאנסו מי מצי כו' נמי ידע המקשה אלא דהוה ס"ד דהך טענה דהחזרתיו הוה כמגו במקום עדים אבל לפירוש התוס' ניחא דלפי סברת המקשה נמי לא הוה מגו במקום עדים מטעם שפרשב"ם ועוד נ"ל דחוק בפרשב"ם דמאי פריך רב עמרם לרב חסדא טפי דהא איהו גופיה קמבעיא ליה אי נימא מגו דאי בעי אמר נאנסו ותקשי ליה לנפשיה ולימא ליה שטרך בידי כו' וק"ל:

## דף ע:

**בד"ה** מ"ד נשבע כו' כי הכא אין מוציאין מהן כו' בדבר הגבוי אדם מוריש שבועה לבניו עכ"ל פי' פטורין ונשבעין שבועת יורשין דהיינו שלא פקדנו וכו' ועיין בהגהת אשר"י:

## דף עא.

**בד"ה** אמר רב הונא כו' מאי קאמר רב הונא אע"ג דאמרי כו' א"כ מאי קאמר ואפי' לר' עקיבא כו' עכ"ל ק"ק בפשיטות ה"ל לאקשויי מאי קאמר רב הונא אע"ג כו' הא ודאי אי הוה ס"ל לרבנן דקונה ב' אילנות קנה קרקע משום דמוכר בעין יפה מכר טפי איצטריך ליה לאשמועינן בשייר שני אילנות דקונה קרקע ולא מכר בעין יפה וכן היא הקושיא בחידושי הרמב"ן ותירוצם כמו שתרצו התוס' ויש ליישב דבריהם ודו"ק:

## דף עא:

**בפרשב"ם** בד"ה דאם איתא כו' אבל לוקח אילנות אין לומר כו' עכ"ל לר' עקיבא ודאי בלוקח ב' אילנות נמי קנה לפרשב"ם אבל לרבנן דבלוקח אילנות לא קנה קרקע איצטריך

למימר הכי דלא שייך ביה דאם איתא כו' דעביד איניש דזבין כו' דאי הוה שייך ביה האי טעמא הוה קונה קרקע אע"ג דאית להו לרבנן בעין רעה מכר כמו לר"ע דשייר ליה קרקע מהאי טעמא אע"ג דאית ליה בעין יפה מכר ודו"ק:

**תוס'** בד"ה לימא ליה כו' ע"כ נראה לר"י כו' אבל גבי לוקח לא שייך למימר הכי מגו כו' עכ"ל ולענין דרך בור ודות הוה דינייהו איפכא משום עין יפה דמגו לא שייך התם וק"ל:

**בא"ד** ולעיל משמע דאי לאו דרב הונא כו' אפי' לרבנן כדמסיק דאי נפיל הדר כו' עכ"ל פי' דלפום סברא דהשתא דאיצטריך ליה לר"ע וכן לפי המסקנא דלקמן דר"ש לדבריהם דרבנן קא"ל איכא למימר נמי הכי דעיקר מלתא דרב הונא לר"ע איצטריך ולא לרבנן אלא דלמאי דבעי למימר לקמן דרב הונא דוקא לרבנן ונ"מ דאי נפיל כו' קשיא להו שפיר ודו"ק:

**בד"ה** מדנפשייהו כו' דא"כ מגופא דמתני' תיפשוט דר"ש דלא כו' עכ"ל ר"ל דלפום הסברא דפריך לקמן לר"ע משום כיון דמוכר בעין יפה מוכר אית לן למימר במקדיש דהוי עין יפה כמו במתנה תפשוט ליה הכי ממתני' דע"כ דלר"ע כיון דמוכר בעין יפה מוכר הוי במקדיש עין יפה כמו במתנה דנתן את כולן ור"ש לא ס"ל הכי וק"ל:

**בא"ד** והשתא לפי' זה כו' ותימה דמשמע דאי לאו מלתא דרב הונא ה"א מוכר כו' אין לו קרקע כו' אע"ג דכשמכר אילן לא מכר כו' עכ"ל ק"ק דתקשי להו הכי למאי דמשני ר"ש דאמר כר"ע דאמר דשייר שני אילנות לפניו אי לו קרקע אלא מכר הקרקע אע"ג דכשמכר אילן לא מכר קרקע הצריכה לאילן ויש ליישב ודו"ק:

## דף עב.

**בד"ה** מדמוכר בעין כו' אדקשיא לך מדר"ש לרב הונא תקשי לך דר"ש אדר"ש כו' עכ"ל אע"ג דבלאו רב הונא ה"א דאי נפלי לא הדר שתיל לה מ"מ בלאו רב הונא פשיטא לן לזרוע תחתיהן דמשייר לעצמו וא"כ לא יונקין משדה הקדש הן וק"ל:

**בא"ד** אבל אי אמרת דאי נפלי לא הדר שתיל להו אע"ג דר"ש כו' עכ"ל ולפ"ז צ"ל הא דפריך לעיל מדר"ש דאמר מה טעם הואיל כו' לרב הונא דהוה ידע שפיר דאתא רב הונא לאשמועינן דאי נפל הדר כו' כפרשב"ם ולא כמ"ש התוס' מדמסיק בתר הכי דאי נפל הדר כו' משמע דעד השתא כו' היינו לזרוע תחת האילן כו' ודו"ק:

## דף עב:

**בפרשב"ם** בד"ה שהוא שדה כו' הוא לו שדה אחוזה ויחזור לו ביובל אבל הקדישה ואח"כ מת אביו ס"ל כו' עכ"ל וזה החילוק יש בין שדה מקנה לשדה אחוזה כו' ששדה מקנה חוזרת לבעלים ביובל ואינה מתחלקת לכהנים אבל שדה אחוזה מתחלקת ביובל לכהנים וכפרש"י בחומש אבל מה שפרשב"ם לחלק בין שדה מקנה לשדה אחוזה לענין פדיון דלשדה אחוזה דמיו קצובין בית זרע גו' ולשדה מקנה פודין בשוה רש"י בחומש לא פירש כן ופלוגתא היא במסכת ערכין בפרק יש בערכין ע"ש:

## דף עה:

**בפרשב"ם** בד"ה ואותיות כו' במשיכה כשיבא לידו שימסור לו המוכר עכ"ל לישנא שימסור לו הוא מגומגם דבקנין משיכה קיימינן הכא וא"צ מסירה לומר לך חזק וקני [א] ויש להגיה שימכור לו המוכר ודו"ק:

**תוס'** בד"ה קפל מגדלין כו' עמודין עשויין למגדלין כו' ובד"ה אחזה בטלפה כו' אלא תא חזק וקני כו' דליקני באחיזה בעלמא עכ"ל כצ"ל:

## דף עו.

**תד"ה** רבי נתן כו' ואותיות במסירה ובשטר כו' ניחא ליה טפי למיתני מסירה כו' עכ"ל כך פי' גם רשב"ם דתרוייהו בעי מסירה ושטר אבל מדבריהם נראה דהוו גרסי הכי וק"ל:

**בד"ה** ספינה כו' אי מסירה לא מהני בסימטא כו' עכ"ל עיקר קושייתו לפי' זה כיון דמסירה לא מהני בסימטא ע"כ קניית הסימטא במשיכה ומאי פריך לרב דאימא נמי בסימטא קאיירי אבל לפר"ת ניחא דמשמע ליה דמתני' בין בר"ה בין בסימטא קאיירי ודוקא במסירה אבל משיכה אפי' בסימטא לא קני וקשה לרב דאמר במשיכה ובריית בשמעתין דקתני במסירה ומוקי לה דוקא בר"ה היינו משום דסמך עצמו אמה דקתני באידך ברייתא ספינה במשיכה והיינו ע"כ בסימטא כדאמר אביי ורבא ודו"ק:

**בא"ד** משום דבעי לאשמועינן דאפי' בסימטא דבעי משיכה אותיות כו' עכ"ל היינו למאי דמסיק דכאן בסימטא ודקתני ספינה במסירה היינו בר"ה אבל למאי דס"ד דההיא דקתני ספינה במסירה איירי נמי בסימטא לית לן למימר הכי דכיון דקני בסימטא אפי' במסירה לא ה"ל למיתני הכא משיכה משום אותיות ולכך פריך שפיר ודו"ק:

**בא"ד** ובפניו וקניא בר"ה וכ"ש בסימטא דאפי' משיכה קונה בסימטא כדאמר אביי ורבא כו' כצ"ל:

**בא"ד** ומיהו י"ל דלמאי דמסיק כו' ומעיקרא כי הוה ס"ד כו' הוה ס"ד דטעמא דרבנן משום דמסירה לא קניא בסימטא כו' אבל אין לומר דמעיקרא ס"ד כו' עכ"ל שיעור דבריהם כך הוא דלמאי דמסיק דטעמא דרבנן משום קפידא ניחא לפר"ת אבל מעיקרא ע"כ דהוה ס"ד דטעמייהו משום דמסירה לא קניא בסימטא הוא קשה לפר"ת דהא כיון דמשיכה קונה בה מכ"ש מסירה אבל אין לומר דמעיקרא נמי ניחא לפר"ת דהוה ס"ד דפליגי דלר' שייכא כו' ולרבנן לא שייכא זה אינו דא"כ מאי כו' ודו"ק:

**בא"ד** וע"ק לפר"ת כו' הא נמי במשיכה תנן בפ"ק כו' עכ"ל אבל לפר"י הא דקתני התם משיכה דחשיבא ממסירה לא תקשי ליה כדתקשי ליה לרב משום דמתניתין לאו דין משיכה אתא לאשמועינן אלא דין אחד רוכב ואחד מנהיג כו' וק"ל:

## דף עו:

**בד"ה** במאי אוקימתא בר"ה כו' בסימטא או לא ואביי כו' ולא כרבנן דאפילו ר' מודה דמשיכה קניא עכ"ל [א] דהכי משמע לישנא דעד שימשכנה כו' דר' דסבר מסירה קניא מכ"ש משיכה כשיטת ר"י לעיל והמגיה כאן בספרים חדשים הגיה ללא צורך ועיין בתוס' בפ"ק דקדושין שהקשו כעין זה לפר"ת דלמאי דמוקי לה בסימטא ומסירה קונה בסימטא לאביי ורבא מכ"ש דמשיכה וא"כ לא אתיא מלתייהו אלא כר' דרבנן סברי עד שימשכנה כו' ודבריהם קשיא קצת דהא אם נאמר כן לרבנן דוקא משיכה ולא מסירה אע"ג דעדיפא א"כ נאמר ג"כ לאביי ורבא הכי ע"ש ודו"ק:

**בד"ה** אמר רב פפא כו' אבל אי לא אמר למלתיה אלא אליבא דחכמים כו' עכ"ל והרא"ש כתב דלפי זה נמי ראייה דהלכה אין אותיות נקנית במסירה מדלא קאמר רב פפא מלתיה אלא אליבא דחכמים וע"ש אבל התוס' ימאנו בזה והיינו משום דאי הוה גרסינן לקמן אותיות נקנית במסירה הרי פסק הלכתא דלא כחכמים וכרב פפא דס"ל כוותייהו אבל מסתמא דתלמודא דהתם הוה שפיר ראייה להגיה ולגרוס הכא אין אותיות כו' אי רב פפא אמר דצריך אפילו לר' כו' וק"ל:

## דף עז.

**בד"ה** אמר אמימר כו' אע"ג דלא הוחזקו דאי בהוחזקו פשיטא כו' ה"ל למיחש לנפילה ופקדון דשכיחי כו' עכ"ל הכי הוא קושטא דמלתא דבהוחזקו התם פשיטא דחיישי' ולנפילה ופקדון לא חיישינן אפילו בשכיחי וא"כ ודאי ליכא לאתויי ראייה מדלא חיישי'

לנפילה ופקדון אהוחזקו דהתם אלא דמייתי דאי אף בלא הוחזקו ניחוש ה"נ ניחוש לנפילה ופקדון וק"ל:

**בא"ד** דלגבות החוב הם יודעים דאין המסירה כו' עכ"ל ודקאמר בפרק האשה שלום דכי היכי דלא חיישי' דלמא מסר ליה ה"נ לא חיישי' לב' יצחק היינו נמי מה"ט לא חיישי' דלמא מסר דלגבות החוב כ"ע יודעים דאין המסירה מועלת ודו"ק:

**בד"ה** אותיות מילי כו' אבל כשכותב שטר בשמו כו' עכ"ל כתב מהרש"ל ולפ"ז גרסינן לעיל גבי רב אשי ואמר לי כו' עכ"ל ע"ש ואין צורך דלדברי התוס' ודאי דלא הוי מספקא ליה לרב אשי לעיל דבעי למכתב קני דאין אותיות נקנין במסירה משום דמילי נינהו אלא דקאמר הא אי לא כתב ליה הכי דהיינו איהו וכל שיעבודיה לא קני וכי לצור ע"פ צלוחיתו הוא צריך וכיון דכתב לו קני לחוד סגי וא"ל אין כו' וכה"ג אמרינן בפ' האיש מקדש דר"מ ורבנן פליגי בדר' פפא דלכ"ע בעי למכתב קני אלא דפליגי אי בעי למכתב נמי איהו וכל שיעבודיה ודו"ק:

## דף עז:

**בד"ה** רב פפא כו' דהתם איירי בהלוואת מטבע שאינו נקנה בחליפין כו' עכ"ל אבל בהלוואה אחרת שאינו מטבע לא מצינו ביה שום חילוק בין קנין חליפין לקנין אגב ודו"ק:

**בפרשב"ם** בד"ה כולה זבין כו' וגם הדמים מודיעין כו' עכ"ל דאם הדמים לא היו מודיעין שמכר שניהם ודאי דלא הוה אזלינן להא דקורין גם לצמד בקר והוי מקח טעות ודו"ק:

## דף עח.

**בד"ה** ת"ש ר' יהודה כו' ור' יהודה בעודן עליו מיירי דהא קתני חמורך זו כו' עכ"ל לפי נוסחת סדר המשנה שלפנינו בהדיא קתני בדברי ר' יודא כיצד היה חמור לפניו וכליו עליו וק"ל:

## דף עט.

**בפרשב"ם** בד"ה שובך מלא כו' ועוד כל הני דקתני למזבח ולא לבדק כו' עכ"ל ר"ל כיון דהני ג' חלוקות דקתני למזבח ולא כו' לבדק ולא כו' לא למזבח כו' ע"כ לא קאי אלא אמה שבתוכן דלמזבח ולא לבדק הבית לא אשכחן במועלין בהם אית לן למימר דשייך איירי דומיא דכל הני מועלין בהן דקתני דלא איירי בלא למזבח ולא לבדק הבית אלא לדמיו וק"ל:

**בד"ה** ה"ק כו' כלומר כי' קמ"ל רבי דבבור ושובך מידי דלא אלים רשות הקדש כו' עכ"ל וכ"כ התוס' דאין מועלין כו' דלא אמרינן שיקנה חצר כו' [א] ולא ניחא להו למימר דטעמא משום דאין אדם מקדיש דשלב"ל משום דרבי קאמר הכי וקים להו דרבי אית ליה בקדושין פרק האומר דאדם מקנה דשלב"ל ומש"ה הוצרכו למימר דהקדש גרע משום דאין לו יד וק"ל:

## דף עט:

**תוספות** בד"ה אבל בשדה כו' המ"ל ד"ה מועלין כו' למ"ד אין מעילה בגידולין ומיהו הא כו' לפי מה שמפרש ר"י בסמוך כו' עכ"ל לפי מה שמפרש ר"י כו' קאי גם למה שכתבו דהמ"ל ד"ה מועלין בו ולא במה שבתוכו כו' אבל בלאו פר"י נהי דאין מועלין בגידולין לד"ה מ"מ למה יגרע שדה ואילן מבור ושובך למ"ד אדם מקנה דשלב"ל ומועלין במה שבתוכו:

**ודע** דר"ל דלא מצי למימר בזה ובזה פליגי ברישא אף בשדה ואילן ובאדם מקנה דשלב"ל דלפר"י אפילו למ"ד אדם מקנה דשלב"ל הא בעי שזוכה בהן תחלה וזה אינו בשדה ואילן מיהו מצינו למימר דפליגי שפיר נמי בשדה ואילן ובמועלין בגידולין דה"נ פליגי לעיל רבי יהודה ורבי יוסי אלא דלא ניחא להו למימר הכי דפליגי ברישא בתרי טעמי בשדה ואילן במועלין בגידולין ובבור ושובך באדם מקנה דשלב"ל ודו"ק:

## דף פ.

**בפרשב"ם** בד"ה במתני' כו' ואחר כך מסרס זה נוטל א' הלוקח נוטל אחד ומניח א' כו' כצ"ל:

**תוס'** בד"ה הא באמה כו' ובריית נמי ה"ק כו' וה"ה שניה ושלישית כו' עכ"ל ובנ"י בלשון התוס' לא כתב וה"ה שניה דהא קתני ושניה בהדיא אבל נ"ל לפי כוונת דבריהם ליישב כל נוסחות התוס' שלפנינו וביאור דבריהם דה"ק הא באמה מתניתין איירי בבריכה ראשונה של כל אם ואם ומשום דאיכא לפרושי דוקא כל אם ואם שהיו שם כבר הוסיף בברייתא בברתא כלומר דאף בריכה ראשונה של הבנות שנולדו מפריח והיינו כל אם ואם שאף הבנות קרוין אם לגבי בריכה ראשונה שלהן ובריכה ראשונה ושניה דקתני בברייתא חדא מילתא היא כולה מוקמה לה בברתא דבת הבת היא ראשונה לבריכה שהפריח כבר והיא שניה לאמה של בריכה ראשונה כו' והשתא קאמר שפיר ה"ה שניה ושלישית כו' דהיינו שניה לבריכה ראשונה שהפריח מעיקרא והיא שלישית לאם

הראשונה וכן שלישית ורביעית שלישית לבריכה ראשונה ורביעית לאמה וכן לעולם רביעית שהיא חמישית אלא דאטו כי רוכלא כו' ודו"ק:

## דף פ:

**בפרשב"ם** בד"ה כדרכו אסור כדמפרש לקמיה מן הקרקע כו' ולת"ק איכא למימר כו' כגון מג' ולמעלה אסור עכ"ל דלישנא דתלמוד דפריך מעם הארץ הוא דקשי כו' דדוקא לר' יהודה פריך אבל לת"ק איכא למימר דאינו אסור עד למעלה מג' ומיהו לא ניחא ליה לאוקמא ברייתא דלעיל דלא כר"י אלא כת"ק וק"ל:

## דף פא.

**תוס'** בד"ה ממאי כו' וכ"ת איידי דנקט ר"מ ב' מביא וקורא נקט נמי ג' לרבנן כו' עכ"ל והכא לא קשיא להו דא"כ מאי קשיא ליה הכא משנה יתירא כו' כמו שהקשו לקמן דאינו דומה דאיכא למימר הכא דהאי איידי ודאי אמרינן דהיינו מביא וקורא לרבנן בג' משום מביא וקורא דר"מ בב' אבל מביא וקורא דר"מ משום מביא ואינו קורא לרבנן לא אמרינן ודו"ק:

**בד"ה** למעוטי אדמת כו' ולר"י נראה דמתניתין נמי איירי בבני קיני ולא פליג משום דאמו כו' עכ"ל ר"ל דבהא לא פליג אמתניתין דע"כ מתניתין נמי בבני קיני קמיירי מדקתני האשה כו' ולא עדיף מאמו אבל ודאי ההיא תוספתא רבי יהודה קתני לה ופליגא אמתניתין ולא בעי אמו מישראל כמו שפר"י לעיל דקי"ל כר"י דאמר בירושלמי דשפיר יאמר הגר לאבותינו דאמר קרא כי אב המון גוים גו' ודו"ק:

## דף פא:

**בד"ה** תרומה לכהן כו' א"נ שיפריש עליה ממקום אחר על כו' עכ"ל ר"ל אחר שהפריש מכרי שבמקום אחר תרומה גדולה כדינא יפריש ממנו מעשר על בכורים האלו ודו"ק:

**בד"ה** דעביד להו כו' משמע שמביא הוא בעצמו ולא כו' עכ"ל ודמוקמי לה כרבי יוסי ב"ח לאו בבצרן ושגרן כפרשב"ם דאם כן לא הויא הבאה בעצמו ובמת בדרך נמי ודאי ליכא לאוקמי מילתא דר"מ דאתא לאשמועינן דין קנה אילן אחד היאך יעשה אלא דאיכא לפרושי דומיא דמת בדרך כגון שהשליח לא הוליכה רק חצי הדרך והבעל הבית גמר ההבאה וכן צ"ל לפר"ת לקמן וכ"כ מהרש"ל לפר"ת ע"ש ודו"ק:

## דף פב.

**בד"ה** בצרן ושגרן כו' ללקט מה שנותן בעין יפה ולא כו' עכ"ל כ"ה לשון התוס' בפרק השולח ע"ש:

**בד"ה** עד שתהא כו' אין נראה שיקראו בעלים כדמשמע בירושלמי עכ"ל היינו לפי שיטתן דלקיחה לאו היינו בצירה ולקיטה וא"כ מדקאמר בירושלמי בשלקטן לשלחן ביד אחר לא נראה לקריאה ואי הוה לקיחה והבאה ע"י שליח קורין הבעלים דשלוחו של אדם כמותו הרי אף בשלקטן הבעל לשלחן ביד אחר דהיינו נמי הלקיחה וההבאה ע"י שליח נראו להיתר קריאה מקרי וכן יש להוכיח מסיפא דקאמר אבל אם לקטן להביאן הוא לא ישלחנו כו' ואי הוה הלקיחה וההבאה ע"י שליח מיקרי נראו להיתר קריאה אמאי לא ישלחנו ביד אחר מיהו לפרשב"ם שפי' שהבצירה והלקיטה היא הלקיחה גופה ליכא לאוכוחי מידי מן הירושלמי ודו"ק:

**בד"ה** מתקיף לה כו' והיינו טעותא דא"כ אמאי קאמר רב נחמן דקל כו' עכ"ל ר"ל דלכל שאר הפירושים קשה לישנא דקאמר דסבר רב זביד למימר כו' דמשמע דס"ל לתלמודא דהא רב זביד טעותא היא ולפי זה ניחא דהיינו טעותא דאם כן אמאי קאמר רב נחמן דקל אבל לכל שאר הפירושים שפיר נקט רב נחמן דקל ומתניתין נמי לא קשיא ליה דהא משני לה רב זביד וליכא טעותא ולא הל"ל סבר רב זביד כו' ודו"ק:

**בא"ד** כדמוכח לקמן דתניא כו' משמע נקצץ אע"פ שלא יבש עדיין וראוי להחליף כו' עכ"ל ובלאו מתני' מהך ברייתא בלחוד ה"מ למפרך הכי למאי דנקט דוקא דקל אלא שאין הדבר מוכרח דנקט דוקא דקל אלא מכח מתניתין דקתני בהדיא בשאר אילנות דיש לו גזע ודו"ק:

## דף פב:

**בד"ה** וזורע כו' אלא כדי עבודת הכרם כו' לצד אחר חשיבא כרם כו' עכ"ל כ"ה בכל נוסחת התוס' שלפנינו ור"ל כמו שכתבו בסוף דחשיבי כרם מדרבנן הני ב' שורות ששיערום לצד אחר ולכך צריך מיהא בין ב' השורות הרחקה מכל צד ד' אמות כדי עבודת הכרם וזורע ח' אמות ביניהן ולא סגי בהרחקת ג"ט כמו מגפן יחידי כמ"ש ר"ש והרע"ב בפירוש המשניות ע"ש ובספרי גמרות דפוס חדש הגיהו הכא בתוס' כדעת הר"ש והרע"ב ולשון התוס' אינו מכיון רק כדברי התוס' הישנים שלפנינו ודו"ק:

## דף פג.

**בפרשב"ם** בד"ה מפוזרין ח"א דהיינו לכל היותר רצופין ד"א לכל הפחות עכ"ל הלשון מגומגם ויותר נכון בהיפך מפוזרין ח' כו' לכל הפחות רצופין ד' כו' לכל היותר וק"ל:
**תוס'** בד"ה הרכובה כו' ועוד דמנ"מ בהך הרכבה לענין כלאים עכ"ל לפי מה שמפרש רשב"ם דמודד מעיקר השני היינו מפקק שני קשיא להו שפיר מנ"מ בהך הרכבה אבל ר"ש בפי' משניות נראה שמקיים פי' זה מלשון הרכבה ומפרש מעיקר השני היינו מן העיקר שהרכיב שהתחתון שהוא העיקר הראשון עב מן העליון ותו לא מידי ודו"ק:

## דף פג:

**בד"ה** ר"ה מהו כו' לאו ברוחב ט"ז איירי כו' עכ"ל לכאורה לפי מה שפירשו התוס' לעיל דגבי מכר הוי עד ועד בכלל מצינן למימר שפיר דברוחב ט"ז איירי ואפשר שהוצרכו לומר דלאו ברוחב ט"ז איירי דגבי ר"ה הוי אמות שוחקות כמו בכלאים וא"א דלא הוי יותר מט"ז אמות דגבי מכר ועי"ל בר"ה לא שייך קניה ונהי דלא מפסיק מה יקנה שהרי הקרקע רשות של אחרים הוא דמצר שהוחזקו בו רבים אסור לקלקלו ולכך הוצרכו לומר דלאו בר"ה רוחב ט"ז איירי ואמותר הקרקע קמבעיא ליה אי קני אי לא וק"ל:
**בד"ה** לוקח יכול כו' ותניא כותיה דרבא דקא מייתי התם היינו מרבי יהודה הנשיא דאמר רצה כו' עכ"ל דבריהם תמוהים דאע"ג דאיכא למימר דרבא נמי ס"ל אם רצה וכר"י הנשיא וקאי רבא אמתני' מ"מ אינו מוכרח לומר כן ולא שייך לומר ארבא ת"כ מדר"י הנשיא כיון דרבא לישנא דרבי נתן נקט ודברי התוס' בפרק הזהב ג"כ בשם ר"ת הרגישו בזה וכתבו ות"כ מייתי משום דקתני בברייתא זה וזה בכדי שיראה כדרבא כו' עכ"ל וע"ש ודו"ק:

## דף פד.

**בד"ה** ותנא תונא יפות כו' שוה בשוה איירי כו' ולא מוכר פשיטא כו' עכ"ל אבל אי לא איירי שוה בשוה לא הוה קשיא פשיטא דשפיר אשמועינן ולא מוכר דסד"א דיכול אף להחזיר כיון דנתאנה הלוקח כמו בביטול מקח דחוזר אף המאנה וק"ל:
**בד"ה** והוזלו כו' אלא איידי דנקט לעיל שהוקרו שנים נקט כו' עכ"ל דלעיל אם לא הוקר רק א' ועמד על ז' לא הוי ביטול מקח אלא דקנה ומחזיר אונאה ומש"ה נקט רבותא טפי בעמד על ז' דהוי ביטול מקח כמ"ש רשב"ם וק"ל:

## דף פד:

**בפרשב"ם** בד"ה אם היה פקח כו' אם ברשות בעלים הן כו' עכ"ל לפי מה שפרשב"ם כו' מתניתין בסימטא וכרבי זירא לא הוה אצטריך ליה הכא נמי לפרש אם ברשות בעלים כו' אלא דאיירי בפשיטות נמי בסימטא ודו"ק:

**תוס'** בד"ה מדד והניח כו' [א] אבל על גבי קרקע לא אע"ג דמשיכה מועלת כו' עכ"ל האי אע"ג כו' שכתבו אין לו מקום הכא לפי ענינו ולולי שיראתי היה נראה להגיה ויש לדחות אע"ג דמשיכה כו' ור"ל דמצינן למימר דאיירי שפיר במדד לוקח דאע"ג דמשיכה כו' בלא משיכה על גבי סימטא גרע ולא קנה אף במדד לוקח ודו"ק:

**בד"ה** ואי בר"ה ממאן אגר אבל בסימטא מצי אגר כו' עכ"ל ולעיל בפרקין כתבו התוס' בשם רשב"א דבסימטא נמי לא מצי אגר אלא דאפשר לאוקמא ברשות של שניהם ודו"ק:

## דף פה.

**בד"ה** כל מקום כו' ואר"י דבעי למימר זיל קני וכיון דמדד כו' עכ"ל יש לדקדק דמשמע דבלא אמר לו זיל קני לא קנה אפילו בסימטא וא"כ מאי קמבעיא ליה לקמן בכליו של לוקח ברשות מוכר אי קנה אי לא והיינו אפילו בלא א"ל זיל קני דבא"ל זיל קני ודאי קנה כדמסיק לקמן מהך דרב ושמואל וי"ל דזיל קני דלקמן דקנה היינו דווקא במפרש בהדיא יקנו כליך כמ"ש הרשב"ם וק"ל:

**בד"ה** ה"ג בתוספתא כו' שיגביהנה או עד שיוציאנה או ישכור כו' אבל לפי ספרים כו' עד שיגביהנה כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל לאותה גירסא דלא גרסינן עד שקיבל עליו ועד שישכור כו' וק"ל:

## דף פה:

**בד"ה** כגון שהיה בעלה כו' וא"ת נהי דנותן לה רשות ומשאילה מ"מ הא בעי חזקה כו' עכ"ל ק"ק אהך דהכא כליו של לוקח ברשות מוכר דקנה בא"ל זיל קני כדמסיק ובלא א"ל זיל קני נמי קמבעיא ליה דשמא משאיל לו מקום ותקשי להו נמי מ"מ הא בעי חזקה ויש ליישב ודו"ק:

**בד"ה** בין פסק עד כו' ואפילו מדד ופסק נמי שניהם כו' עכ"ל דמדד דהכא משמע להו דלא הונחו לרשות הלוקח עדיין כפרשב"ם דא"כ היינו מדד עד שלא פסק כו' דקתני בסיפא ועוד דפריך לקמן אסיפא מכדי פריקא קתני מ"ל פסק כו' אהך דהכא דרישא מדד עד שלא פסק כו' נמי ה"מ למפרך הכי מ"ל לא פסק ומ"ל פסק ודו"ק:

## דף פו.

**בפרשב"ם** בד"ה לצדדין כו' דהא אפילו גסה לר"ש בהגבהה ולא כו' עכ"ל כצ"ל:

## דף פו:

**בתוס'** בד"ה ראשון ראשון קנה פ"ה דלא כו' דאיכא לאוקמא כשנתמלאת המדה ואין נראה לר"י כו' עכ"ל אין זה פ"ה שלפנינו שפירש דאיכא לאוקמא כשהקנה לו כל התבואה מיירי דקני ליה רשותא כו' מיהו גם זה קצת דחוק דלא הוה דומיא דרישא דראשון ראשון קנה דאיירי השתא לפי סברת המקשה בכור אני מוכר לך ביחד ודו"ק:
**בא"ד** בהדי בבא דסרסור וליתני בר"ה כו' וברשות לוקח כו' עכ"ל דהא אי איירי דוקא בנתמלא ברשות לוקח ודאי דמהני נמי בסרסור דלא גרע רשות לוקח מר"ה ורשות שאינו של שניהם אבל אבבא דמדה של אחד מהם דראשון כו' לא ה"מ למיתני ברשות לוקח דא"כ במדה של מוכר ברשות לוקח קנה מוכר ותפשוט אבעיין מדה של לוקח ברשות מוכר דתלמודא משוה להו ומה שכתב מהרש"ל שפירש וליתני כו' שכתבו התוס' היינו דליתני בד"א בר"ה כו' וברשות לוקח קודם הבד"א הראשון עכ"ל שיהיה קאי וברשות לוקח אמדה דסרסור לחוד ומיהו זהו דוחק דליתני האי בד"א בר"ה כו' קודם הבד"א הראשון דא"כ בתר דמדה של אחד מהם ראשון כו' וצריך למיתני שוב בד"א בר"ה כו' ונ"ל דהכי פריך לרב ושמואל דאי בשנתמלאת איירי א"כ ליתני בר"ה כו' וברשות לוקח דהכי דינא במדת סרסור ואי משום דמדה של אחד מהם ראשון כו' דקתני מקמיה לא תני בתר הכי ברשות לוקח א"כ תפשוט לרב ושמואל מהך ברייתא דמדה של מוכר ברשות לוקח לא קנה מוכר והכלי בטל לגבי רשות ודו"ק:

## דף פז.

**בפרשב"ם** בד"ה אי מדה דלוקח היא וליקני ליה כליו כו' עכ"ל דליכא למימר דאיירי ברשות מוכר דא"כ היינו בעצמה אבעיין דלעיל ותפשוט מהכא דלא קנה לוקח וק"ל:
**תוס'** בד"ה מי כאן תנא דליתנייה לרב מדות כו' עכ"ל היינו כגירסת ר"ת כמו אתנייה לרב בפרק כ"ה דמשמע דהוא שנה לרב ור"ש מגיה דאתנייה רב בלא למ"ד דמשמע דרב שנה לו וק"ל:

## דף פז:

**במשנה** השולח את בנו אצל חנוני ומדד לו באיסר שמן כו' כצ"ל וכ"ה בריף ובראש וכן מוכח מפרשב"ם שכתב ואם תאמר ולתנייה לפונדיון כו' ועיין במהרש"ל:

**בפרשב"ם** בד"ה כדשמואל כו' ואע"ג דתניא כוותיה דשמואל בפרק ד' דנדרים בהליכה חייב בה עכ"ל הוא מגומגם לכאורה ובדפוס חדש מחקו כל זה מפרשב"ם ויש לקיים פירושים הישנים דרצה לומר ואע"ג דתניא כוותיה דשמואל בעי תלמודא לאוקמא פלוגתא דהכא אליביה ובפי' אחר בדפוס הגיהו בהליכה חייב בה בחזירה פטור דהשתא יש לפרש דאע"ג דבחזירה דהתם פטור שהיא על ידי בן דעת הכא בחזירת התינוק חייב כיון שאינו בן דעת וק"ל:

**תוס'** בד"ה אלא צלוחית כו' הכי נמי דהוה פטור הס"ד ואח"כ מ"ה וכגון שנטלה חנוני כו' כצ"ל:

**בד"ה** אי הכי אימא כו' ורבה ורב יוסף סברי בזמן שצלוחית כו' שהביאה מבית אביו עכ"ל ותלמודא לעיל ניחא ליה לאוקמא בהכי משא"כ הכא לרבה ורב יוסף דלא הוי סיפא דומיא דרישא וק"ל:

## דף פח.

**בפרשב"ם** בד"ה ור"י סבר כו' בהמפקיד הא דאמר רבא שואל שלא מדעת גזלן הוי היינו לרבנן דהכא עכ"ל רצה לומר דלכך ליכא לאקשויי הכא אהך דרבה דהתם תנאי היא כדמקשינן לעיל ודו"ק:

**בד"ה** וה"מ דקייצי כו' נראה בעיני דלאו דוקא כנושא שכר דא"כ לא כו' עכ"ל מהך סוגיא דפ' האומנין ודאי מוכח דמפני שהוא כנושא שכר אסיפא קאי וכמ"ש התוס' לעיל וכמ"ש מהרש"ל אבל בדברי רש"י בפרק ה' דנדרים משמע שהוא מפרש לה כפרשב"ם דהכא דקאי אריש וצריך לומר לפירושם דמשמע להו דקאי נמי אריש מדקאמר מפני שהוא כנושא שכר ואי לא הוה קאי רק אסיפא לחוד הל"ל פטור מפני שאינו אלא כנושא שכר ותו לא מידי ודו"ק:

**בד"ה** סטין חיטין בלשון יון כו' עכ"ל והוא דחוק למאי דמוקי לה בכלי הלח ובערוך פי' פירוש אחר מוכר שמן והיינו כלי הלח וק"ל:

## דף פח:

**בד"ה** וחייב להכריע כו' וה"ה לי' לטרין ביחד להכריע טפח כו' ונראה בעיני דלפחות כו' עכ"ל משמע מפירושו דלמעלה לעולם אינו נוהגין יותר הכרע מטפח אבל לקמן גבי תלויה באויר ג' טפחי' משמע דבעי הרחקה כ"כ משום הכרע ג"ט וצריך לומר דהיינו במשקל גדול כדמוקי לה בגרדומי אבל במשקל בעה"ב וחנוני דהכא שוקלין בו בשר לעולם למעלה אינו נוהגין רק טפח וק"ל:

**בד"ה** לא ימוד כו' כ"כ א"נ משום שמודד לו בריוח ובדקה מודד יותר וכשמודד בגסה מפסיד הקונה עכ"ל וכן נ"ל להגיה פירושים הישנים וכה"ג פי' רשב"ם ג"כ לקמן בשוקל שא"א שלא ישקול לו בריוח כו' ע"ש ודו"ק:

**תוס'** בד"ה וקללם כו' במסכת מגילה דקורין קללות שבת"כ לפני עצרת עכ"ל והוא ראייה לפר"י דהא אנן לא עבדינן הכי דאנן קורין במדבר לפני עצרת וע"כ אית לן למימר כדי להפסיק בין קללות לעצרת ה"נ אית לן למימר דקורין נצבים לפני ר"ה כדי להפסיק בקללות דכי תבא דכי הדדי מתניין התם וק"ל:

## דף פט.

**בפרשב"ם** בד"ה אלא שוקל כו' ובמקום שמכריעין נותן שלשה רביעית באחת כו' עכ"ל וה"ה דבמקום שאין מכריעין יכול לעשות כן אלא דלרבותא נקט בגוונא דלעיל וכ"ה בנ"י ע"ש:

**בד"ה** ונותן הכרע א' לכולן משום דא"א לצמצם כו' עכ"ל לאו משום הכרע דבלא הכרע נמי איכא האי טעמא דשוקל לו כ"א משום דא"א לצמצם וכמ"ש לעיל במקום שאין מכריעין עסקינן דאי כו' ע"ש:

**בד"ה** י"ב טפחים ד' טפחים הקנה כו' במהרש"ל ולפ"ז לא דק מה שכתב כדי שלא יגע בגג כו' עכ"ל ע"ש וכן יש להקשות גבי מ"ש וגבוה מן הארץ ג' טפחים שלא יגע בקרקע כו' וק"ל:

## דף פט:

**בד"ה** וחצי תומן ועוכלא כו' תומן שמינית הלוג כו' עכ"ל מהרש"ל מחק כל זה מפרשב"ם וטעמו דהא רשב"ם בפירושו הסכים לפרש דתומן שמינית הקב הוא והוא חצי לוג אבל נ"ל דבהך ברייתא לפירוש התוס' שכתב רשב"ם דגרסינן הכא תומן ועוכלא במדת הלח ע"כ דתומן לא קאי אקב דהא לא הוזכר הכא במדת הלח מדת הקב וע"כ תומן ועוכלא

דהכא אלוג קאי ותומן דהכא היינו שמינית הלוג דקתני לקמן גבי מדת הלח וע"כ יש לקיים כל נוסחות ישנות שבפירוש רשב"ם ודו"ק:

**בד"ה** תומן איכא למימר היינו שמינית הלוג כו' ועוכלא מפרש לקמיה א' משמנה כו' קפריך לה כו' ואם שמינית הקב הוא האי לאו קושיא כו' יותר מכפלים ועוד אם שמינית כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל דע"כ תומן לאו היינו שמינית הלוג דא"כ מאי האי דקפריך לה כו' דהא שמינית הלוג היינו עוכלא והגהת מהרש"ל בזה מגומגם מיהו כיון דלפום אלו הספרים גרסינן עוכלא אחד משמונה ברובע וכן נראה דכן היה גרסת הטור לשון רשב"ם הוא קשה שכתב שהרי התומן גדול מן העוכלא יותר מכפלים כו' הל"ל התומן גדול מן העוכלא ד' פעמים שהתומן הוא שמינית הקב והעוכלא הוא שמינית הלוג ומצאתי מוגה בפרשב"ם הכא ועוכלא לקמן מפרש א' מחמשה ברובע כו' והיינו כגרסתנו לקמן וע"פ גרסא זו ניחא טפי הכל שהקשה אם תומן שמינית הלוג מאי האי דקפריך כו' משום דטעו אינשי בריבעא דהא הוי שפיר העוכלא גדול מתומן טפי מריבעא שהתומן הוא אינו אלא שמינית הלוג והעוכלא הוא חמישית הלוג ואם תומן שמינית הקב ועוכלא חמישית הלוג הוי שפיר התומן גדול מן העוכלא קצת יותר מכפלים ועוד כו' ותו לא מידי ודו"ק:

**תוס'** בד"ה ובמשורה כו' וא"ת פשיטא דגזל גמור הוא כו' עכ"ל אבל לעיל מיניה גבי שלא יטמין משקלותיו כו' לא קשיא להו הכי דפסיקא להו כדמפרש התם לעבור עליו משעת עשייה אלא דגבי במשורה לא אסקי אדעתייהו למימר כי התם וק"ל:

## דף צ.

**בפרשב"ם** בד"ה שלישית ההין כו' לקמן מפרש למה התקינו עכ"ל ק"ק דמאי קשיא ליה בשלישית ההין דהויא דכוותיה קב במדת היבש אבל לא בא לפרש לקמן למה תקנוה אלא ארביעית ההין דלא הוה דכותיה במדת היבש משום דטעו אנשי בריבעא ויש ליישב ודו"ק:

**בד"ה** רביעית ההין היינו ג' לוגין והא דלא עבד נמי חצי רביעית ההין כו' משום דאתי כו' דהיינו ב' לוגין כו' עכ"ל וקשה דאכתי אמאי לא עבדי במדת הלח חצי שלישית ההין דהיינו ב' לוגין דהויא דכוותיה במדת היבש חצי הקב דהא ליכא ביה למטעי ולוג ומחצה נמי לא תהוי משום דהוי איכא למטעי בגופיה וצ"ע:

**בד"ה** דלא ליהוי כו' כ"א שתות והוא לא ידע ומכר כמו כו' עכ"ל ר"ל שלא יתוודע לו לעולם שיתבע אונאתו והלוקח נמי לא יתוודע לו לעולם שהמוכר לא ידע בהוספה אלא שהיה סובר שזלזל במקחו ומהרש"ל דחק בזה לאין צורך ואין להאריך וק"ל:
**תוס'** בד"ה במקדש כו' למדוד בלוגין לחצי הין ו' לוגין כו' עכ"ל חצי הין כדי נקט דבחצי הין לא שייך למגזר אלא אגב אינך נקט לה וק"ל:
**בד"ה** והשקל עשרים כו' מה שיש לדקדק בדבריהם שם בפ"ק דבכורות ע"ש בחידושינו:

## דף צ:

**בפרשב"ם** בד"ה וש"מ מוסיפין כו' לכל חלק שמונה שקלים ודינר כו' והוי נ"ח סלעים ודינר עכ"ל ולא דק עוד בשליש דינר לכל חלק וק"ל:

## דף צא.

**גמרא** מארץ ישראל לח"ל כו' ותהום כל העיר כו' הזאת נעמי מאי הזאת נעמי כו' כ"ה בילקוט והוא מלתא באנפי נפשיה וק"ל:
**תוס'** בד"ה חד אמר כו' וא"ת מאי אריא ביצים אפילו שאר דברים כו' עכ"ל וה"ה דה"מ להקשות מאי איריא על חד תרי אפי' יותר משתות נמי וק"ל:

## דף צב.

**בפרשב"ם** בד"ה לשחיטה כו' ואפילו לסומכום כו' הכא מודה סומכוס כו' עכ"ל צ"ע דלא משמע כן בפרק הפרה דאמר שמואל זו דברי סומכוס כו' אבל חכ"א זה כלל גדול בדין המע"ה לל"ל זה כלל כו' אצטריך דאפי' כו' א"נ לכי הא דאתמר כו' ושמואל אמר יכול לומר לשחיטה מכרתיו ע"ש דמשמע מזה דסומכוס לית ליה הא דשמואל וכ"כ התוס' בהדיא בפרק ח"ה ע"ש ויש ליישב פרשב"ם בדוחק ודו"ק:
**בד"ה** ה"ג וליחזי כו' וכגון שהיו מכירין זה את זה כו' עכ"ל וכ"כ הרא"ש והכירו המוכר מיהו לא ניחא ליה לאוקמא פלוגתייהו באין מכירו המוכר ללוקח דמסתמא מכירו ועוד דניחא ליה לתלמודא לאוקמא פלוגתייהו בכל גווני וק"ל:
**תוס'** בד"ה זרעוני גנה כו' לפי שלא זרעת אותה בזמן כו' כל זרעה זרע לה כו' עכ"ל דליכא לפרושי התם דכל יומי זריעה ליזרע וליזיל משום דאנו חוששין דזריעה ראשונה לא היה ראוי לזריעה דא"כ בזורע נמי כל ימי זריעה אימא דכולה היה זרע שאינו ראוי לזריעה וכ"ה מבואר באשר"י שכתב אהך דכל זרעה ליזרע וליזיל דמה שלא צמחה לפי שעדיין

לא הגיע זמן הזריעה ואמאי ואפילו אם זרעה קודם כל זמן זריעה לימא ליה מה שלא צמחו לפי שלא היו ראוין לזריעה כו' ודו"ק:

**בד"ה** וליחזי כו' קים לי בנפשאי שאני מן המיעוט כו' עכ"ל פי' ולא איירי בדמים מודיעים דדמי הכד קרובים לדמי חבית אי נמי כו' כמ"ש התוס' בר"פ המניח ע"ש ולהכי בצמד ובקר איצטריך ליה למימר דרובא קרו לצמד צמד דאל"ה לא המ"ל המוכר שאני מן המיעוט כיון דהתם הדמים מודיעים ודו"ק:

## דף צב:

**בד"ה** אי דליכא כו' ולא דמי להלואה דהלואה להוצאה כו' עכ"ל ולהכי הוצרך לפרש דמוטב ליתן זוזי לב"ח מלאשה ולא בעי לפרש דמיירי באיתנהו להנהו זוזי דבב"ח ודאי אין חילוק בין איתנהו וליתנהו דהלואה להוצאה נתנה ובכל גונא לא משלם זוזי וק"ל:

**בא"ד** דאצטריך לאשמועינן דלא נימא ממרי כו' והיינו היכא דלית ליה זוזי דבב"ח כו' עכ"ל סבירא ליה כשיטת רשב"ם דלא גרסינן בשמעתין אי דליתנהו להנהו זוזי כו' אבל לפירוש ר"י דגרס ליה ע"כ הכא באית ליה נמי זוזי אמר ממרי רשוותך כו' וה"נ איכא למימר התם גבי פועל וק"ל:

**בד"ה** ואמאי לימא כו' ויש לומר דאליבא דרב כו' דגט גובה עיקר כו' עכ"ל ור"ל לפי זה מנתגרשה לחוד פריך וק"ל:

## דף צג.

**בגמרא** מ"ט לאו משום דרובא כו' משמע ליה דאיירי דהלוקח עדיין מוחזק מדקתני בסיפא הרי שלך לפניך ולא קתני מקח טעות ועיין בחידושי רמב"ן וק"ל:

**בפרשב"ם** בד"ה אין אומרים כו' דמאן לימא לן שזה נגחו הואיל ואיכא שורים אחרים ולא דמי לשור כו' עכ"ל דודאי היכי דליכא לספוקי בשור אחר לכ"ע אמרינן בודאי דזה נגחו [א] והשתא לכאורה לא ק"מ מהך דשור שנגח את הפרה דמצינן למימר דאיירי שפיר דליכא לספוקי בשור אחר ואפשר לומר דמשמע ליה הך דשור שנגח את הפרה שיש עדים שזה השור נגח את הפרה אבל אי לא ראו העדים הנגיחה הוי איכא לספוקי באחר דאל"כ הכי הל"ל שור שנמצא פרה הרוגה בצדו ועוברה בצדה כו' דכיון דליכא לספוקי באחר משלם חצי נזק לפרה כדין תם ורביע נזק לוולד מספק וק"ל:

**בד"ה** בתר רובא כו' ואיכא למימר דרוב שוורים שבעולם כו' עכ"ל י"מ היאך בעי המקשה למימר דרב כרבי אחא דאזיל בתר החזקה דא"נ רובא וחזקה כהדדי נינהו מ"מ הכא

איכא רוב שוורים נגד החזקה וי"ל דהא דבעי למימר דרובא וחזקה כהדדי נינהו דהיינו דחזקה שהוא מוחזק ליגח אית לן למתלי ביה מטעם דתלינן בעלמא ברובא ומאחר דלית ליה בעלמא רובא לית ליה נמי הך חזקה מיהו הך חזקה ודאי עדיפא מרובא דעלמא משום דהוא גופיה מוחזק ותו לא מידי ודו"ק:

**תוס'** בד"ה איכא למימר מקמא כו' למיעוט דמביעתותא הפילה ואתרע כו' עכ"ל דעל כרחך הספק לא הוי משום דאיכא למימר דמביעתותא הוי פלגא דהא במתניתין קתני ואם עד שלא נגחה ילדה כו' דמשמע דבספק דמפילות תלה הספק לפטור אלא ע"כ דאית לן למימר דבתרתי הני מיעוטי תלה הפטור ועוד דאי היה מביעתותא פלגא סמוך מיעוטא דמפילות להך פלגא והוי רובא לפטור ודו"ק:

## דף צג:

**בד"ה** מאן יש אומרים כו' קבלה היתה בידו דהאי י"א רשב"ג כו' עכ"ל ר"ל דקבלה היתה בידו דהאי י"א רשב"ג הוא דאמר כך בשום מקום ואהא מסיק הי רשב"ג כו' וק"ל:

**בד"ה** חייב מפני כו' דס"ד דמיירי הך ברייתא בחנם למה היה לו להיות כנושא שכר כו' עכ"ל ולא ניחא להו למימר דס"ד דחייב אף בחנם מטעם דאמר שמואל התם טבח אומן שקלקל חייב מזיק הוא פושע הוא ומסיק כר"מ דנתקל פושע הוא דלישנא דכשנושא שכר לא משמע הכי כיון דפושע הוא וש"ח חייב ביה לא ה"ל למתני כנושא שכר וק"ל:

## דף צד.

**בד"ה** נותן לו כו' ולא דמי לשורף שטרותיו של חבירו דהתם כו' עכ"ל ר"ל משום דאפלוגתא דר"ש ורבנן קאמר בפרק הגוזל אימור דאר"ש בדבר שעיקרו ממון בדבר שאין עיקרו ממון כגון שורף שטרותיו לא אמר הוצרכו לומר דהך דהכא לא דמי ליה ומקרי שפיר עיקרו ממון לכ"ע וק"ל:

**בד"ה** סאה שיש כו' ואלישנא דקנסא פריך כו' עכ"ל ר"ל דרשב"ם לפי שיטתו דמפרש ליה ימעט קודם שיזרענו לא שייך ביה כלל קנסא אבל לפי מה שפירשו התוס' דע"כ מיירי אחר זריעה שפיר שייך ביה קנסא על שעבר וזרע כלאים וקנסינן ליה פחות מרובע אטו רובע מיהו ק"ק דלא דמי דהכא קנסינן משום דעריב ומי יימר דלאו כוליה עריב משא"כ בכלאים דלא שייך למימר הכי ובחידושי הרמב"ן כתב דהתם נמי שייך דילמא עריב אפי' ברובע דפירי דזריעה פירי שפירי אינון ומש"ה קנסינן ליה לעקור ואפ"ה לא קנסינן אלא למעט כו' עכ"ל ע"ש:

## דף צד:

**בד"ה** אימא סיפא ולא גרסינן ת"ש כו' עכ"ל דאין לומר דהמקשה לית ליה סברת המדחה לומר דחומרא בעלמא הוא מה"ט דאין סברא שיקנוס ר"י דא"כ תיהדר הקושיא מת"ק אלא ע"כ דקושטא הוא דליכא למיגרס ת"ש דמשמע סייעתא אלא אימא סיפא כו' להחזיק הקושיא מת"ק וק"ל:

## דף צה.

**בד"ה** חבית של יין כו' אבל ביין הנמכר בחנות לא אפילו כו' עכ"ל מגופה דברייתא קמייתא ה"מ להקשות כן מסיפא לרישא דבמרתף של יין סתם אמאי נותן לו יין שכולו יפה ולא יין הנמכר בחנות דהא מקרי חמרא אלא דאיכא למ"ד (למאן) [לקמן] דמוקי הך רישא דברייתא קמייתא דוקא למקפה ותו לא מידי וק"ל:

## דף צה:

**בפרשב"ם** בד"ה והא קמייתא כו' אבל רישא דההיא ברייתא כו' פלוגתא היא לקמן כו' עכ"ל אבל ברישא דרב זביד לא הוי פלוגתא ולכ"ע איירי למקפה אלא דפליגי אי הוה ה"ה בלא א"ל למקפה כדלקמן ודו"ק:

**תוס'** בד"ה ח"א מקבל כו' לוקי מתניתין בלא א"ל למקפה כו' עכ"ל והאלפסי כתב למ"ד מקבל דלא צריכנא לאוקמא מתני בדא"ל זה ולא מפקינן לה מפשטה עכ"ל מיהו התוס' שפיר תמהו דתקשי למ"ד מקבל מהך דרב זביד דברייתא היא דקתני בדרב אושעיא דאמאי מוקי למתני' בדא"ל זה וא"ל למקפה ודו"ק:

**בד"ה** וח"א לא מקבל קשה לרשב"א א"כ אמאי נקט ר' חייא כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם כיון דלא מסיק אדעתיה כפי' הי"מ דלרבותא נקטיה כפ"ה דלעיל א"כ אמאי לא תקשי להו לעיל דפריך מחבית אמרתף של יין לפי סברת המקשה אמאי נקט רבי חייא חבית וי"ל דהמקשה דלעיל ודאי לא ידע כלל לפלוגי בין חבית למרתף של יין אבל השתא לפי דברי המתרץ שאני חבית דכולה חד חמרא הוא ואם כן איכא סברא טפי בחבית דלא מקבל קשיא להו שפיר דא"כ למ"ד במרתף של יין נמי דאינו מקבל אמאי נקט חבית הוה ליה למנקט רבותא טפי דאפילו במרתף של יין נמי אינו מקבל וק"ל:

**בפרשב"ם** בד"ה ה"ה דאע"ג כו' והא דלא תני לה בהדיא כו' משום דכולה בעין יפה כו' עכ"ל פי' דכולה בעין יפה ובמקפה איירי ומש"ה לא תני הך דלא איירי בעין יפה ולא איירי נמי במקפה אבל אי הוה איירי נמי במקפה אע"ג דלא הוה איירי בעין יפה ודאי

דהוה תני ליה וג' דינין הוה אתי לאורויי וכן מוכח מפרשב"ם שכתב לעיל והכי מוכח כדפי' דמש"ה לא קתני בדרב זביד מרתף זה אני מוכר לך כו' דר"ל דאי הוה נמי דינא בכולה חומץ הגיעו ה"ל למתני בדרב זביד כיון דאיירי נמי במקפה ודו"ק:

## דף צו.

**גמרא** ואת"ל כו' בתר דטעמיה עקר כו' כצ"ל וכ"ה בנ"י:
**תוס'** בד"ה הבודק כו' שהרי יכול לטועמו בריח כו' עכ"ל דע"כ אפי' לר' יוחנן לא איירי ברייתא בריחיה חלא דא"כ לא הוי ודאי יין כל שלשה ימים הראשונים וק"ל:
**בד"ה** מ"ט האי מעילאי כו' ולמעלה הוה ריחיה וטעמא חמרא עכ"ל כצ"ל:
**בד"ה** כל ג' ימים כו' וצ"ל דמיירי הכא כו' שהקנקן דמוכר הוא טוב כו' עכ"ל ולקמן דמוקי לה בקנקן דלוקח אבל דמוכר לא לאו משום דאיירי במקפה ולא מוקי לה דידעי' דקנקן דמוכר טוב דהתם ע"כ מתני' במקפה איירי כדלקמן והכא לא איירי במקפה דא"כ לאחר ג' נמי ודו"ק:

## דף צו:

**בד"ה** ושמואל כו' א"נ י"ל דלקמן כיון שהוא לאחר ג' כו' שנתחמץ כדרכו כו' עכ"ל דהיינו בכלי דמוכר ודוקא דא"ל למקפה אבל הכא דלא איירי למקפה מודה נמי שמואל לרב דלאחר ג' הוה ברשות הלוקח משום דא"ל המוכר לא איבעי לך לשהויי וק"ל:
**בד"ה** כל חמרא כו' וי"מ דא"ל כו' הראוי לג' חלקים מים דהיינו מזוג דהוי ג"כ על כו'. כך מצאתי בתוס' ישנים וק"ל:
**בד"ה** וביותר מכדי כו' וקשה דתנן בסוף פ"ק כו' דפשיטא ליה אפי' בלא החמיץ אינו כו' עכ"ל כצ"ל וכן הגיה מהרש"ל וק"ל:

## דף צז.

**בפרשב"ם** בד"ה אבל יותר כו' דהא רבנן חומרא לית להו כו' עכ"ל וליכא למימר דר"י חומרא אית ליה בין בכדי מדתו בין ביתר מכדי מדתו ורבנן דלעיל כר"י דא"כ הויא סברת דר"י ורבנן הפוכה דהא ר"י לאו מדינא קאמר ביתר ואפי' הכי מחמיר נמי בכדי מדתו ורבנן דאית להו מדינא ביתר לא מחמרי בכדי מדתו וק"ל:
**בד"ה** שמרים של תרומה כו' ובד"ה אסור כו' חומרות בעלמא נינהו מדרבנן ובמצא כדי מדתו מיירי עכ"ל דהא לר"מ קיימינן הכא דהיינו אחרים דלעיל דאית להו ביתר דהוי יין

גמור אבל לקמן בד"ה כך אמרו לענין הכשר כו' מסיים בו וכרבנן דאחרים עכ"ל ומצי איירי אפילו ביתר משום דהכי [קי"ל] וק"ל:

**תוס'** בד"ה שמרים של מעשר כו' וי"ל דמיירי שאין כו' ומ"מ בהקדש החמירו כו' עכ"ל ור"ל דאיירי ברמא תלתא ואתא ד' ואע"פ שאין בו קיוהא כלל החמירו בהקדש וכן בתרומה אבל לא ניחא להו לתרץ דאיירי ברמא ג' ואתא ג' ופלגא ובמעשר נמי החמירו דהא רבנן דר"י במעשר קמשתעו ולא מחמרי וק"ל:

**בד"ה** ונתמד מאליו כו' דכיון שנתערבו בשמרים אין כו' עכ"ל כיון דבטלי בשמרים מים יפים נמי בעי לאחשובינהו להיות משקים ומיהו למאי דלא אסיק אכתי לאוקמי בנתמד מאליו ולא בטלי מים יפין בשמרים כיון דשקיל להו ורמי להו למנא אחשבינהו כדפריך אפילו במי גשמים דאחשבינהו בהא וק"ל:

**בד"ה** אילימא כו' דא"כ הל"ל אין מברכין עליו בפה"ג כו' עכ"ל דהיינו כפרש"י ור"ש שכתבו דמברכין עליו שהכל דאין סברא לחלק בין קידוש ובין בפ"ה אלא לענין מיאום כפי' רשב"ם לקמן וק"ל:

## דף צז:

**בפרשב"ם** בד"ה ואי למעוטי כו' וקי"ל כרבנן דאפילו כו' עכ"ל דהכי פסיק לעיל בגמרא אבל לעיל גבי פלוגתא דר' יוחנן וריב"ל לא רצה לפרש בכה"ג דלא מצינו מפורש בגמרא דפסיק כר"י וק"ל:

**תוס'** בד"ה ואם ידוע שיינו כו' קשה לר"י דאמר כו' והשתא מאי קמ"ל אביי מתני' כו' עכ"ל ולולי דבריהם היה נראה דלק"מ דהכא ודאי שהלוקח מושך החבית אצלו ואם החמיץ ה"ז מקח טעות ואין צריך לתת לו חבית אחרת אלא מחזיר לו מעותיו אבל התם דנותן לו ד' זוזים אחבית אחד מחביות שעומדין בבית המוכר ועכ"פ הוא נותן לו אחד מן החביות שהוא יין טוב ומחזי כרבית וק"ל:

**בא"ד** וי"ל דאביי כו' אי תקף כו' דשינה בברזא כו' עכ"ל ולא ניחא להו נמי למימר התם דלא איירי בראוי להתקיים כי הכא אלא שהוא בכלי דלוקח ומש"ה מקבל עליה מוכר ודמי לרבית דנותן ד' זוזי אחביתא כו' לא משמע הכי אלא שהוא בכליו דמוכר וק"ל:

## דף צח.

**גמרא** ופליגא דר' חייא כו' חמרא מזליה כו' דליכא למימר דר"י ב"ח איירי תוך ג' דאין סברא שיחמיץ בזמן כזה כמ"ש התוס' לעיל וכבר כתבו התוס' לעיל לפר"ת דר"י ב"ח איירי אחר ג' גם לפר"ש כתבו דיותר מתיישב כן דאין הקנקן גורם להחמיץ תוך ג' וק"ל:
**תוס'** בד"ה מבושם כו' דודאי אם נמצא חומץ מצי א"ל כו' עכ"ל וכן צ"ל גבי מיושן אבל רשב"ם לקמן גבי מיושן לא פירש כן ודו"ק:

## דף צח:

**בד"ה** ר' ישמעאל כו' ו' על ח' ה"נ לענין חלוקת אחים כו' עכ"ל אבל במרדכי כתוב בשם ר"י דחלוקת אחים הוי ארבע על שש כבית חתנות ע"ש:

## דף צט.

**בפרשב"ם** בד"ה ומשני הא קמ"ל כו' דהא למטה דידהו ולמעלה כו' עכ"ל הכי משמע ליה בכולה שמעתין דכנפי הכרובים לא היו עומדין בנס וק"ל:
**בד"ה** כנף הכרוב כו' ודילמא ביתא מעילאי רווח וקושית אחרות כו' עכ"ל היינו דפריך ודלמא זה כו' ודלמא באלכסונא כו' אבל ודלמא בולטין כתרנגולין כו' הוה פריך שפיר וק"ל:
**בד"ה** מתקיף לה רב אחא כו' כנגד דרומית מערבית כו' בקרן צפונית מזרחית כזה עכ"ל ולולי פירושו היה אפשר לפרש גם כן באלכסונא שכ"א מהכרובים היה עומד באלכסון:
**תוס'** בד"ה מתקיף לה אביי כו' וי"ל מ"מ פריך כו' עכ"ל ק"ר כיון דע"כ עכ"פ כנפי הכרובים בנס היו עומדין משום דכ' בכ' היכי יתיב [א] מנ"ל לשמואל למימר כלל דגוף הכרובים בנס היו עומדין אימא דהכל היה בכנפים וק"ל:

## דף צט:

**בפירוש** רשב"ם בד"ה ולא יכנוס כו' דדמי להכנסת תגרין שזה כו' עכ"ל ועדיף מהכנסת תגרין דהא בסיפא קתני מכניס תגרין ואפ"ה קתני שם ולא יכנס מתוכה לשדה אחרת וק"ל:
**בד"ה** ד' קבין כו' ובריבוע מ' אמות וד' טפחים וג' אצבעות כו' עכ"ל מהרש"ל הגיה הפירושים ועשה רבוע כרצונו וחשב האצבעות מה' בטפח ואין ריבועו מכוון ממש כי יש בו יתרון יותר מחצי אצבע אבל זה הריבוע שבפירושים הישנים חשב האצבעות מד'

בטפח דהיינו בגודל והריבוע מכוון ממש כי הל"ג אמות וב' טפחים על נ' אמות אורך עושים אלף ותרס"ו אמות וד' טפחים אורך על רוחב אמה וכן הוא הריבוע של מ' אמות וד"ט וג"א וג' רבעי אצבעות ומשהו כו' כמו שכתוב בפירושים והוא כי מ' על מ' הוא אלף ות"ר אמות ואח"כ עשה זאת ועשה מהמותר שסביבו ס"ו אמות וד' טפחים אורך ברוחב אמה וחתך סביבו לחתיכות אמה אשר כ"א תהיה אורכה אמה ורוחבה ד"ט וג' אצבעות וג' רובע אצבע בזולת המשהו וקח לך ד' חתיכות כאלו וצרף אותן זו למעלה מזו ויהיה ג' אמות וטפח אחד וג' אצבעות צרף כל מ' החתיכות שמצד אחד (כזה) יהיה י"פ כחשבון הזה דהיינו סך הכל ל"ב אמות וה' טפחים וב' אצבעות ברוחב אמה וכן מ' החתיכות שמצד השני יהיה (כזה) צרף אותן יהיה סך הכל ס"ה אמות וה' טפחים אורך ואמה רוחב קח לך הקרן שהוא ד' טפחים וג"א וג' ר"א על ד"ט וג"א וגר"א ועשה ממנו אמה באורך ומתחלה קח הד' טפחים על ד"ט ואחר כך חתוך מצד אחד ג' אצבעות וג' רביעי אצבע רוחב באורך ד"ט והעמידהו מצד השני ויהיה אורכו ה' טפחים וג"א וחצי אצבע ברוחב ד' טפחים עוד קח מהקרן ג"א על ג"א חתוך אותו לששה חתיכות ויהיה כל חתיכה רוחב חצי אצבע ואורך ג"א צרף אותן ויהיה באורך י"ח אצבעות ורוחב ח"א והעמידהו ג"כ שם רוחבו לרוחב הד' טפחים יהיה מכוון אמה אורך וד"ט רוחב וישאר לך ב' אצבעות אורך וח"א ברוחב עוד קח לך מהקרן ג"א אורך ברוחב ג' רביעי אצבע אשר מצד אחד והעמידהו אצל הג"א אורך ברוחב גר"א אשר מצד אחר ויהיה רוחבו אצבע וחצי אצבע באורך ג"א חתוך אותו לג' חתיכות וצרף אותן זו למעלה מזו ויהיה אורכו ט' אצבעות רוחב ח"א וצרף אותן עם הב' אצבעות ברוחב ח"א שכבר נשארו ויהיו בידך י"א אצבעות באורך ח"א רוחב עוד קח לך מהקרן ג' רביעי אצבע על ג' רביעי אצבע חתוך ממנו רביע אצבע ברוחב וג' רביע באורך והעמיד רוחבו לאורך הג' רביע אצבעות אצבע וח"א רוחב ויהיה אצבע באורך וח"א רוחב וישאר לך רביע אצבע על רביע אצבע וצרף מאצבע אורך ברוחב ח"א עם הי"א אצבעות יהיה לך י"ב אצבעות אורך ברוחב ח"א חתוך אותו לשנים ויהיה באורכו כ"ד אצבעות דהיינו אמה ברוחב רביע אצבע העמידהו על הד' טפחים ויהיה אמה אורך על ד"ט ורביע אצבע רוחב העמידהו על הס"ה אמות וה' טפחים שכבר בידך יהיה לך ס"ו אמות וג' טפחים ורביע אצבע ברוחב אמה הרי לך זה החשבון אינו חסר מחשבון דלעיל רק טפח בפחות רביע אצבע ואם יהיה חסר טפח יהיה המשהו מכוון חלק אחד מעשרים באצבע חוץ מהקרן אבל השתא דאינו חסר רק טפח פחות רביע אצבע לא יהיה המשהו חלק אחד מעשרים באצבע גם עוד יחסר

מההוא טפח הרביע אצבע על ר"א שנשאר כבר בידך מהקרן וע"כ המשהו פחות מחלק אחד מעשרים באצבע וזה הוא ברור הארכתי לאינם יודעים בחכמת תשבורת ודו"ק:

## דף ק.

**בגמרא** ור"א רבים במאי קנו כו' נ"ל השתא דלא מוקי להא דר"א כשאבדה להן דרך הא דלא הדר לאקשויי לר"א רבים גזלנים נינהו משום דלמאי דמסיק טעמא דמתניתין משום דרב יהודה מצר שהחזיקו כו' דמדשתק להם להחזיק בו מחל להם איכא למימר נמי לר"א דודאי לאו גזלנים נינהו אלא מדשתק מחל להם אלא דקשיא ליה לר"א במאי קנו ליה דמאי חזקה עשו בהילוך וק"ל:

## דף ק:

**שם** בית הקברות בשבת מאי בעי כו' כתב הנ"י וא"ת אמאי לא פריך נמי יום ראשון בשבת מי איכא תירץ הר"ש כו' עכ"ל ע"ש והיינו מה שפרשב"ם דבאנינות הלילה הולך אחר יום אבל בדפוסים חדשים הגיהו בגמרא נמי הקושיא מביום ראשון וכמ"ש מהרש"ל וא"א לומר כן דא"כ עיקר התירוץ דהלילה הולך אחר היום חסר מן הספר אלא שהקושיא רק משבת דסתם קבריהם רובם היו רחוקים מהעיר חוץ לתחום ומש"ה פריך מעמד ומושב בבית הקברות בשבת מי איכא דא"כ איך יחזרו שוב לעירם בשבת ומשני בעיר הסמוכה לבה"ק ואמטויה בבין כו' דאי אמטויה מבע"י ודאי הוה עבדי שם בבה"ק מעמד ומושב אז מבע"י וק"ל:

**תוס**' בד"ה ורומן ז' כו' אבל מדרבנן מיהא טמא כו' כדאמר התם דגזרו עליהן כו' עכ"ל מתוך שמעתין נמי מוכח דמדרבנן מיהא טמא מהא דפריך ותו הא דתנן חצר הקבר כו' אלא שהוצרכו לאתויי מהתם דמפורש טעמא דגזרו כו' וק"ל:

**בא"ד** ביב שהוא קמור כו' יש בו פותח טפח כו' הבית טמא כו' אע"פ שיש בו פותח טפח בוקעת כו' עכ"ל לכאורה למאי דתני התם גבי ביב טומאה בבית מה שבתוכו טהור לפי שדרך טומאה לצאת ואין דרך טומאה ליכנס כדקתני בההיא דשידת המגדל אדרבה יש להוכיח בהיפך דל"ל טעמא שדרך טומאה לצאת ת"ל שבוקעת ועולה כמו שכתבו לקמן בההיא דשידת המגדל וי"ל דודאי כזית טומאה שבביב אף אם אין ביציאתה טפח אין דרך הטומאה לצאת דרך הבית רק שיורדת עם השופכים לר"ה ואין הבית טמא אלא משום דטומאה בוקעת ועולה כפי' הר"ש שם ולא קאמר התם לפי שדרך טומאה לצאת כו' אלא לתת טעם אסיפא דמילתא טומאה בבית מה שבתוכו טהור לפי שדרך טומאה

לצאת כו' אבל בההיא דשידת המגדל ודאי דאיכא לטמא משום שדרך טומאה לצאת כו' והכי אמר בהדיא בפרק העור והרוטב דארישא דמילתא נמי קאי לטמא הבית משום שדרך טומאה לצאת כו' ואהא קשיא להו שפיר דל"ל לתלמודא למימר התם הכי ת"ל מטעם דבוקעת ועולה כדאמר התם אסיפא ע"ש ודו"ק:

## דף קא.

**בא"ד** ור"י נמי אמאי פליג התם ומטהר כו' והא טומאה בוקעת ועולה כו' עכ"ל לפי הסוגיא שם דאמרינן דבתרתי פליגי בפותח טפח דקאמר ת"ק הבית טמא מפני שדרך טומאה לצאת ור"י מטהר מפני שיכול כו' ובאין בה פותח טפח נמי פליגי אפילו בפתחה לחוץ דת"ק מטמא משום דטומאה בוקעת ועולה ור"י מטהר דאין טומאה בוקעת ועולה כלל והשתא מדברי ת"ק קשיא להו שפיר לפירב"ם דטומאה בוקעת ועולה אפי' בפותח טפח היכא שאין ביציאתה טפח למה ליה למימר טעמא שדרך טומאה כו' ת"ל דטומאה בוקעת ועולה אבל צ"ע מאי קשיא להו מר"י לפריב"ם דהא ר"י בהדיא אית ליה דטומאה אינה בוקעת ועולה אפילו באינו פותח טפח ויש ליישב בדוחק ודו"ק:

**בפרשב"ם** בד"ה הכל לפי כו' ולשון התוספתא מוכיח כו' ר"י אומר בסלע הבא בידו פותח כו' עכ"ל נ"ל לפי מה שפירשו הרמב"ן והרע"ב וכן נראה גם מפי' רשב"ם דלגבי מקבל מחמירין בסלע הבא בידים דבעי לחפור לו יותר כיון שהוא נוח לחפור ולזה קאמר ר"י דודאי בסלע קשה אין למקבל לעשות רק מערה אחת מצד א' של חצר אבל בסלע הבא בידים צריך המקבל לעשות לו ב' מערות מצד אחד של חצר וא"ל א"א מחצר א' שהוא רחב שש לבא מצד א' לב' המערות והדברים ברורים ודברי מהרש"ל דחוקים בזה ואין להאריך וק"ל:

**בד"ה** ותו דאת"ל כו' כתב אי לגואי בתוך כו' עכ"ל לפי אותה גירסא ל"ג ותו הא דתנן כו' אלא דגרסינן ואי לבראי הא תנן כו' וצ"ל לאותה גירסא דלא מתדשי כ"כ מבראי כמו מגוואי וק"ל:

**תוס'** בד"ה ורחבן ו' כו' שהאדם תופס כו' מקוה אינו אלא אמה כו' עכ"ל ר"ל אלא אמה על אמה בצמצום לפי חשבון ים של שלמה ולאפוקי כל אמות דשמעתין אין מצומצם כמ"ש התוס' לקמן וק"ל:

**בד"ה** ותו התנן כו' וא"ת לר"ש היכי אזיל כיון כו' דמת תופס ד' אמות כו' עכ"ל ולרבנן לא תקשי להו כיון דאין בין כוך שבמערה זו לכוך שבמערה אחרת באורך המערות רק ז' אמות אם כן היכא דקאזיל הולך בתוך ארבע אמות לכוך די"ל דעושה מחיצה א' אצל

הכוך שבמערה א' והולך מצד זה אבל לר"ש א"א לעשות ב' מחיצות באמה א' שבין ב' כוכין ולילך ביניהם וק"ל:

**בא"ד** ופ"ה דאזיל שם בשידה כו' ובד"ה דעביד להו כו' דאי לאו הכי א"א דלא כו' כצ"ל:

**בד"ה** דעביד להו כו' ועוד יש ליתן טעם כו' ולקצר דא"כ רחבה ה' כו' לר"ש כו' ולרבנן נמי דליכא כוכין כו' עכ"ל וכ' מהרש"ל ולהרויח חצי אמה באורך כו' דדרך לוותר עכ"ל הם דברים דחוקים מצד עצמו ואין להאריך אבל הנראה דהשתא נמי סברתם זאת דלא חלקו חכמים בשוכבין קיימת ור"ל דלגבי רוחב יש ליתן טעם דבעו חצי אמה מן הקרן ולא חלקו חכמים בשוכבין מלעשות כן גם באורך להניח חצי אמה בכל קרן ודו"ק:

## דף קא:

**בפרשב"ם** בד"ה י"מ שיטה כו' ומשני במעמיק כו' עכ"ל יש מקשים לשיטה זו כיון דע"כ כל כוכין דד' המערות לר"ש איירי במעמיק דהיינו בב' אמות וב' טפחים זו ע"ג זו דכל כוך רומו שבעה וא"כ הנך ב' כוכין בקרן זויות דעביד להו נמי במעמיק ע"כ נמי בב' אמות ושני טפחים אחרים זו ע"ג זו כי היכי דלא נגעו אהדדי ולא בכל שאר כוכין דמערה וה"ל ד"א וד"ט והלא כל המערה לא היתה גבוה רק ד"א כמו שפרשב"ם לעיל בשם התוס' ויש לומר דההיא תוספתא מתנייא לת"ק דר"ש אבל רבי שמעון דמוסיף באורך ורוחב המערה מוסיף נמי בגובהו ועוד יש לומר במעמיק דגבי מערות שמעמיק המערות אחת יותר מחברתה ותו לא מידי ודו"ק:

**בא"ד** ומיהו בכל המערה לא היה מצריך ר"ש כו' משום דבכאן סמוך לחצר הוי הקרקע קשה שאינו חופר כלל כו' עכ"ל דבר תמוה הוא מה שייך כאן סמוך לחצר שהרי זה הכוך הולך מצדו באורך לחלל מערה שניה ואינו נוגע בשום צד לקרקעות החצר רק קרן הכוך נוגע בקרן החצר ואדרבה כל שאר הכוכין יש להן מכל צד באורך קרקע מב' הצדדין של אורך ואין להן חלל רק מצד הרוחב כלפי המערה ואפשר דמה"ט לא חש הרשב"ם לתירוץ זה וחזר והקשה ועוד אם כן למה אינו עושה כן בכל המערה כו' וחזר לתרץ בע"א וא"ת מפני שאינו רוצה לעשות כוך תחת כוך כו' דהיינו משום בזיון ודחה ליה דבע"כ כוך זה כו' הלא יש ע"ג כו' ומזה ניחא לפירושו שפירש דקרן זוית היינו באחורי המערה דודאי דכל היכא דמעמיק והולך כולה באותו צד ששאר הכוכין הולכין הוא מקלקל משא"כ במעמיק דד' המערות לר"ש דזה הולך שתי וזה הכוך הולך ערב אבל לבזיון כוך תחת כוך לא חייש ודו"ק:

**בד"ה** כמה הוי כו' היאך יתכן לצאת דרך אותו אלכסון כו' וז' אוירים בינתיים כו' עכ"ל ק"ק ומאי קושיא דאימא דאמה בינתיים דקתני שהיה בין כוך לכוך היינו בתחלתן בכותל המערה אבל אח"כ לא היה אמה ביניהן והיה מקצר והולך האמה של אויר שביניהן באורך ד' אמות שלהן ובסופן לא היה אויר בין כולן רק ג' אמות וחומש ודו"ק:

**בד"ה** ה"נ בנפלי אותן ב' כוכין כו' כוך בחצי אמה הריקנית כו' עכ"ל נראה מפירושו לפי' הראשון דעושה כוך א' מחצי אמה שבזויות לנפל אחד וא"כ קשה היכן הוא עושה הכוך במערה שניה ואפשר לומר דעושה אותן זה על גב זה דאפשר דרומו של כוך הנפל לא היה רק חצי אמה ולא מקרי זה במעמיק כיון דב' הכוכין של הנפלים היו בשוים לכל שאר הכוכין ולא עמוקים מהן ודו"ק:

**תוס'** בד"ה המוציא מת כו' אבל האי פרט כו' שלשם קבורה כו' דיש לו שכונת קברות כו' עכ"ל השתא נמי לא הוי ממש דומיא דפרט להרוג ויושב דאין להן תפוסה מ"מ דומה קצת דקאמר פרט אנוטלו ואת תפוסתו דקתני משא"כ לפר"י דלא קאי פרט לידוע אנוטלו ואת תפוסתו ודו"ק:

## דף קב.

**בפירוש** רשב"ם בד"ה לעולם ר"ש כו' תרי תנאי אליבא דר"ש כו' והיינו ההוא תנא דלעיל אליבא דר"ש עכ"ל דליכא לאוקמי מתני' כר"ש בן יהודה אליבא דר"ש דהא מתני' לית ליה רואין ור"ש בן יהודה אליבא דר"ש אית ליה רואין ומיהו קצת קשה מאי פריך לקמן דר"ש דלית ליה רואין אר"ש דהכא דאית ליה רואין והא איכא למימר דמתני' לקמן כת"ק דברייתא דהכא דלית ליה רואין אליבא דר"ש ויש ליישב ודו"ק:

**תוס'** בד"ה מד' אמות כו' דאיכא התם למ"ד דלבית הלל בודק אמה מניח שתים כו' עכ"ל וכצ"ל וכ"ה בתוספתא דאהלות פי"ז ע"ש:

**בא"ד** ומפרש ר"ת דהנך ג' כו' והשלישי ימצא בסוף אמה רביעית חצי כו' עכ"ל ומיירי דמוצא מרגלותיהם לצד אחד דהשתא ליכא לספוקי רק לבדוק פ"א לרוחב ופ"א לאורך ולכך הוצרכו לומר דבההוא אחד שמוצא בסוף עשרים דמרגלותיו הפוכין דאל"כ ליכא למיתלי אלא בהך מערה אבל מפרשב"ם שכתב בההוא שמצא בסוף עשרים דמי יימר דמבית הקברות זה כו' נראה דליכא למיקם עלייהו לאיזה צד שוכבים וגם לפירושו שמוצא אותן ג' בצד אחד בשוה וא"כ צריך לבדוק מכל ד' הצדדים עשרים אמה ודו"ק:

**בד"ה** וכגון שבדק כו' פ"ה דאלכסון כו' ולא יתכן שהרי בד' על ו' כו' עכ"ל צ"ל דלפי פי' ר"ת יבא האלכסון על נכון ה' על ה' כי כשבודק הב' כוכין אשר ברוחב הנה הוא

כשמוצא כוך השני ברוחב והרי הוא עומד באמצע ההוא כוך שבדק דשם באמצע הוא עיקר הבדיקה ומשם הוא הולך באלכסון לבדוק כוכין של אורך המערה ומוצא כוך ראשון מאורך המערה תחלת של אלכסון של אמה על אמה מגיע באמצע כוך ההוא ואחר כך הולך באותו האלכסון עד כל אורך הכוכין ומסיים האלכסון באמצע סוף כוך הג' ששם עיקר הבדיקה כזה* וזה האלכסון אלכסונו של ה' על ה' דהוי נוסף באלכסון ב' אמות דהוי כל האלכסון ז' אמות ואחר כך ממקום שעומד שם דהיינו בחצי הכוך הג' בסופו הולך בשוה עוד י"ג אמות אמה אחת מזו המערה מחצי הכוך עד זוית המערה ושש אמות בחצר ושש אמות מהמערה שכנגדה ובודק בה בהילוכו בשוה כדמסיק דב' אלכסון לא אמרי' והוי בין הכל עשרים אמות כי מתני' ודו"ק:

## דף קב:

**בד"ה** הב"ע בנפלי כו' לבדוק רק למערת נפלים כו' עכ"ל כצ"ל:
**בפרשב"ם** בד"ה האומר כו' ולאו מקום הראוי לזרוע כור תבואה קאמר אלא לפי חשבון כו' עכ"ל הא ודאי דלפי חשבון חצר המשכן נמי בית סאתים כפי זרע קאמר ולשון בית כור נמי בית כור זרע משמע כמ"ש התוס' בפרק הכונס אלא דר"ל דלא נאמר כפי מקום הראוי לזרוע קאמר דיש מקום דלא מצמיח כ"כ כמו במקום אחר דהשתא ע"כ בית כור תבואה קאמר ואהא קאמר דבכל מקום משערינן בשוה דהיינו בית כור זרע כחצר המשכן ששיערו חכמים וק"ל:
**בא"ד** והוא בריבוע ד' אמות כו' עכ"ל כבר כתב מהרש"ל שנפל טעות בפירשב"ם ועיין על דבריו בקדושין בפרק האומר אבל הריבוע שכתב שם אינו מכוון כל כך וכבר כתבנו בחדושינו סוף מסכת ביצה שזה הריבוע מחזיק רע"ג אמות וה"ט ואצבע קטנה על רע"ג אמות וה"ט ואצבע קטנה ע"ש ודו"ק:
**תוס'** בד"ה המקדיש כו' והתם נמי יליף כו' מי כתיב משנת היובל עכ"ל ר"ל דצ"ל נמי התם דרב משנת היובל ולשמואל בשנת היובל משמע שפיר שנת היום עצמה משום דלשון תורה לחוד וק"ל:

## דף קג.

**בד"ה** אין נמדדין כו' אבל הכא שאין מקדיש בפירוש לא כו' עכ"ל אבל לפרשב"ם דעכ"פ ליקדשו פריך שפיר דאמאי לא ליקדשו באנפי נפשיה נמי בסתם בתורת שדה אחוזה ודו"ק:

**בד"ה** אי הכי כו' דהשתא נמי פריך מנייהו כו' עכ"ל ר"ל דליכא למימר דלא פריך מסלעים כלל משום דהמקשה נמי אסיק אדעתיה למימר שדרא דארעא כו' דמאצטריך לשנויי כו' וק"ל:

## דף קג:

**בד"ה** אם היה סלע כו' שהכל סלע אחד אפי' לא יהא גדול אלא בית רובע כו' עכ"ל ולא חש ר"ת להך פירושא מה שהקשה הרשב"ם לפירוש רבותיו דמ"ש סלע יחיד מסלעים הרבה מכונסים כו' וק"ל:

## דף קד.

**בפרשב"ם** בד"ה אלא מהא כו' הלכך איצטריך למיתני ברישא היכא דא"ל האי כו' עכ"ל מיהו ק"ק דהיכא דא"ל נמי האי או האי דאזלינן בתר ההוא לישנא נמי לא איצטריך דהא קתני בסיפא דאזלינן בתר א' מב' הלשונות אפי' בסתר ליה מקודם מכ"ש בלא סתר להם כלל דאזלינן בתר א' מהם וצ"ל דלא זו אף זו קתני ועי"ל דאיצטריך למיתני ברישא בהאי או האי דאזלינן בתר ההוא לישנא בלא סתר לרבנן דפליגי בסיפא בסתר אבן ננס וק"ל:
**בד"ה** כגון דהוה זולא מעיקרא דא"ל לוקח לא בעינא לקנות קרקע ביוקר כו' עכ"ל והשתא הך ברייתא דלעיל דכופין את המוכר למכור ואת כו' איכא לאוקמי נמי בכה"ג וק"ל:
**תוס'** בד"ה פחות כל כו' וא"ת ולימא ליה דאדעתא כו' וי"ל דקאי בתוך השדה כדמפרש דמתחלה כו' עכ"ל לכאורה כבר לעיל בתוספות תירצו זה על קושיא זו בעצמה ונ"ל דדבריהם דלעיל הם דברי ר"י והוא לא מחלק בין קאי בתוך השדה בין לא קאי דבכל גוונא נאמר דמתחלה היה יודע שאינו מכוון כ"כ כו' כמ"ש התוס' לעיל אבל הרשב"א כתב לקמן מכח קושיא א' דבאינו עומד בתוך השדה מצי א"ל שפיר דאדעתא דהכי לא זבני ומזה לשיטתו הוצרכו הכא להוסיף הכא בדבריהם וי"ל דקאי בתוך השדה כדמפרש כו' דהיינו כדמפרש הרשב"א לקמן ומהרש"ל הגיה כדפרישית ואין צורך להגיה כל נוסחת התוספות שלפנינו ודו"ק:
**בד"ה** אלא לאו כו' וי"ל לאשמועינן דאפי' הכי דוקא בית רובע אבל יתר כו' עכ"ל והשתא דע"כ בברייתא אית לן למימר הכי במתני' נמי דקתני הן חסר והן יתר ולא קתני בית כור סתמא נמי איכא למימר הכי דלרבותא קתני דאפ"ה דוקא בית רובע כו' וכ"כ בחידושי הרמב"ן ומיהו לעיל דמקשה אימא סיפא ואם א"ל הן כו' הא סתמא כמדה בחבל דמי לא

בעי למימר הכי דמשמע ליה דעיקר מלתיה דרובע לסאה הגיעו גם התוס' דלעיל שכתבו תימה דתלי הן חסר כו' משמע טפי דהגיעו כו' לא אסקי אדעתייהו למימר דלגבי יתר מרובע תלי הן חסר הן יתר בכבית כור משום דעיקר מלתיה משמע לאשמועינן דרובע לסאה הגיעו ודו"ק:

**בא"ד** וי"ל דר' יצחק לא קאמר אלא להצטרף לפחות מרובע לסאה כו' עכ"ל כ"ה בכל נוסחת תוס' שלנו וכ"ה בתוס' ישנים ופירוש להצטרף לדין של פחות מרובע לסאה דקתני במתני' דהגיעו דהיינו שאם חסר מן הכור ז' קבין ומחצה דהוי רובע לסאה ויש בשדה זה טרשין ד' קבין שנמדדין עמה הרי מצטרפין אלו הד' קבין לכור שאין חסר בו רק ז' קבין ומחצה והגיעו אבל אם היה בו טרשין ה' קבין שאין נמדדין עמה ומצטרפין ה' קבין הללו לז' קבין ומחצה החסרין כבר והוי חסר יותר מרובע לסאה ויעשה חשבון ומהרש"ל הגיה מה שהגיה לאין צורך מיהו ק"ק ומאי קושיא אימא דמתני' דלעיל איירי בשיש שם קרקע יתר מבית כור דהשתא ודאי אי לאו הנהו טרשין הוה צריך ליתן לו בית כור שלם ודו"ק:

## דף קד:

**בפרשב"ם** בד"ה ה"ג וכדברי כו' ואפ"ה לא אמרי' נותן חצי רובע לכל חצי סאה כו' חצי רובע הוה מחילה לחצי סאה כי כו' עכ"ל דלא ניחא ליה לפרש הקושיא בפשיטות דלא אמרינן הרובע הוה מחילה לסאה כיון דהוי שיעור גינה והיינו כרב הונא משום דאיכא למימר טעמא דרב נחמן לעיל משום דהרביעית מכל כור וכור דהיינו ז' קבין ומחצה לכל כור וכור לא הוה שיעור שדה והוי בתורת מחילה ולא אמרינן לצרפינהו שיהיו שיעור שדה עד שיהיה משהו יותר על הרבעיים דנפקי מתורת מחילה ואז נצרף אותן לשיעור שדה משא"כ הכא דהאי רובע גופיה הוא שיעור גינה דאיכא למימר מודה רב נחמן דאינו בתורת מחילה ולהכי קאמר דה"נ אימא דנותן חצי רובע לכל חצי סאה דהשתא הוי כל חד וחד בתורת מחילה ולא נצרף אותן שיהיו שיעור גינה עד דליהוי משהו יותר על הרבעיים לרב נחמן ודו"ק:

**בד"ה** ואית דמפרשי דהאי כל שהו אפי' כו' דא"כ מאי אהני ליה הן חסר כו' עכ"ל מיהו מצינן לפרושי דקאי אריש אמדה בחבל דאם הותיר כלשהו דיחזיר כפי מה שירצה מוכר מעות או קרקע כפרשב"ם במתני' ואהא קתני הכא אם היה סמוך כו' אלא דא"כ דקאי אריש לא ה"ל למיתני הך ברייתא בתר פסקא שאם שייר בשדה כו' וק"ל:

## דף קה.

**תוספות** בד"ה ובא מעשה כו' לשמואל דאוקי כו' עכ"ל עיין בחדושינו ס"פ השואל:
**בד"ה** אבל בא כו' וי"ל דמסתברא ליה כו' אבל היכא דאין מוחזק זה יותר היה לב"ד כו' עכ"ל ומיהו בלאו ההיא דסומכוס מכח הך סברא לא הוה פריך אלא כיון דסומכוס סבר הכי אית לן למימר דרבנן לא פליגי עליה בהא וק"ל:
**בא"ד** נראה דלא שייך כ"כ אודוי אודי על חצי החודש ואי אודי על הכל ומש"ה כו' עכ"ל וכ"ה בתוס' הישנים ושיעור דבריהם דגבי באמצע החודש דיחלוקו נמי ק' כדלעיל אמאי יועיל תפיסתו על החצי חודש כיון דהמע"ה דהתם דחוק לומר כן דלא שייך כ"כ אודיי על החצי חודש ואם נאמר דאודי על הכל למה יחלוקו ומהרש"ל הגיה כאן לאין צורך ואין להאריך:
**ודע** דאההיא דראשון קנה ודאי לא קשיא להו מידי דהתם תפס הלוקח קודם שנולד הספק ולא שייך בזה המע"ה ותלמודא דמדמה ההיא דראשון קנה לדהכא והתם טעמא מאי משום דתפס ה"נ כו' היינו לענין ספיקא ודו"ק:

## דף קה:

**בפרשב"ם** בד"ה קמ"ל כו' דה"ה אי קאמר צ"ו פרוטות דליכא למימר פרושי קמפרש כו' עכ"ל היינו מההיא דגט פשוט דאם נימא בכה"ג פירושי קמפרש ודאי דלכ"ע ניזיל בתר פחות שבלשונות וכמו שהקשו התוס' וק"ל:
**בא"ד** מתני' איכא למימר פרושי קמפרש כדאמר לעיל וכדפרישית לבסוף כו' עכ"ל ר"ל כדאמר לעיל דאיכא למימר פרושי קמפרש ויחלוקו מה"ט ואיכא למימר פרושי קמפרש בכה"ג שפירש לבסוף דמה"ט כולה למשכיר ואין להקשות כיון דאסיק אדעתיה פרושי קמפרש דאמר לעיל ויחלוקו מי הכריחו לפרש דאיסתרא מאה מעי לבסוף אתמר הא איכא למימר שפיר דההיא דכולה למשכיר לא שמעי' ליה מההיא דאיסתרא משום דאיכא למימר בההוא דמרחץ דיחלוקו משום דפרושי קמפרש כדאמר לעיל וכן פירשי התוס' בשם ר"י דאיצטריך ליה דההיא דכולה למשכיר מה"ט וי"ל דהך מלתא דלא נימא הך סברא דפרושי קמפרש כדאמר לעיל הא שמעי' ליה שפיר מהא דאמר רב חלוקין עליו חביריו על בן ננס דאי אית ליה האי סברא א"כ מנ"ל דחלוקין חביריו על בן ננס אימא דחביריו רשב"ג ור"י נמי אית להו האי סברא ולא ניחא ליה למימר דחלוקין עליו חביריו אחריני נינהו ולא הנהו דמרחץ כפירוש רשב"ם לעיל גופיה גבי זו ולא ס"ל שפיר ועוד דשמואל נמי קאמר אבל חכמים כו' ע"ש דלא ניחא לן למימר דהנהו חכמים אחריני

נינהו אבל ר"י בעל התוס' לא חש לזה דודאי איכא למימר דחלוקין עליו חביריו היינו חכמים אחריני ולאו הנהו דמרחץ נינהו ואי לאו ההיא דאיסתרא הוה מצינן למימר פרושי קמפרש כדאמר לעיל ויחלוקו ורשב"ג ור"י דגבי מרחץ נמי דמה"ט קאמרי יחלוקו ומה"ט גבי זו ולא ס"ל כו' לא כתבו התוס' אלא דהכי משמע ליה דזו ולא ס"ל ולא משום דקאמר אבל חכמים כו' ודו"ק:

**תוס'** בד"ה פרושי כו' ול"ג לפי זה אי אתמר בהא ולא אתמר בההיא כו' עכ"ל דלישנא ולא אתמר בההיא משמע היינו הך דמשכיר דפריך מיניה ועל זה אינו מפרש כלום כו' וק"ל:

**בא"ד** וא"ת לפירוש רש"י כו' וי"ל דשאני ההיא דגט כו' ולא שייך כולי האי פרושי קמפרש עכ"ל מיהו לגבי צריכותא שכתבו התוס' לקמן אמלתיה דרב המ"ל דאיצטריך ההיא דאיסתרא משום דלא נימא למיזל בתר פחות שבלשונות כההיא דגט פשוט וכ"כ התוס' בס"פ השואל ע"ש ודו"ק:

**בא"ד** ולר"י נראה דפרושי כו' ממש כההיא דלעיל כו' עכ"ל ואף שלפי פירושו נמי לא יתיישב שפיר דמשמע הכא דפריך אמאי איצטריך ההיא דאיסתרא וכפ"ה אין לחוש כיון דההיא דהשואל יתכן טפי כפר"י וכמ"ש לפרש"י ודו"ק:

## דף קו.

**בא"ד** פרושי קמפרש כו' ואיצטריך כל תלת כו' דאיסתרא איכא למימר כו' פרושי קמפרש כפי' רש"י כו' ולא ידע ר"י דמנ"ל כו' עכ"ל ר"י גופיה לא מפרש הא דקאמר הכא פרושי קמפרש לא כפרש"י ודלא כפ"ה אלא כההיא פרושי קא מפרש דלעיל אלא דקאמר דלפירושיהם ניחא טפי דאם נפרש בפרק השואל כפירוש רש"י והכא כפרשב"ם כדמשמע מתוך ההלכה כמ"ש התוספות לעיל איצטריכו כולהו ג' מלתיה דרב אבל אם נפרש כפירוש ר"י התם לא איצטריכו כולהו דמההיא דאיסתרא שפיר ילפינן דתפוס לשון אחרון ולא איצטריך לן ההיא דכור בל' כו' אבל לא ידע ר"י לפי זה דא"כ מנלן דסבר רב כו' אלא ע"כ דהנך דיחויי לאו כו' וה"נ איכא למימר לפר"י דאינן אלא דחויי בעלמא ודו"ק:

**בא"ד** וההיא דבא באמצע החודש איצטריך לאשמועינן דזו ולא ס"ל ולפרש המשנה כו' עכ"ל הוא תמוה דהא מההיא דבאמצע החודש לא שמעינן דזו ולא ס"ל דאכתי אימא דזו וס"ל והך דבאמצע חודש כו' היינו טעמא משום דפרושי קמפרש כדאמר רבי אבא לעיל כמו שהקשו רשב"ם ותוספות לעיל ואם כתירוצם דזו משמע הכי דלא ס"ל א"כ בלאו

הך דבאמצע חודש נמי נימא הכי ואם נאמר דלאו דוקא דאשמועינן דזו ולא ס"ל אלא הך מלתא דבאמצע החודש אשמועינן אם כן מהך דראשון ראשון קנה נמי לא קשיא דאיצטריך ליה דלא נימא זו וס"ל ומצאתי בתוספות ישנים שטעות נפל בדבריהם וכן צ"ל איצטריך לאשמועינן אבל חכ"א הלך אחר פחות שבלשונות וזו ולא ס"ל וההיא דבאמצע החודש איצטריך לאשמועינן לפרש המשנה וההיא דראשון כו' ותו לא מידי ודו"ק:

**בד"ה** ה"ג ליטעמיך כו' ורב יהודה דאותיב כו' דהכי קתני פיחת עד שתות כו' דהא בשום הדיינים נמי כו' עכ"ל אבל לרב הונא ליכא לפרושי הכי דכיון דשתות נמי הגיעו הכא לא ה"ל למיתלי הפחות משתות בשום הדיינים מיהו קצת דחוק מאי קאמר וליטעמיך הא הגיעו קתני כו' הא לרב יהודה ניחא בפשיטות וצ"ל דלפי סברת המקשה דמפרש הברייתא בשתות גופיה קאמר וליטעמיך כו' ודו"ק:

**בפרשב"ם** בד"ה ה"ג בסדר המשנה פחות שתות הגיעו כו' עכ"ל כ"ה בכל פרשב"ם בכל הספרים הישנים ומהרש"ל הגיה בפרשב"ם דה"ג פחות משתות הגיעו כו' ואפשר שהכריחו להגיה כן משום דלפי הגירסא במשנה פחות משתות הגיעו כו' דהיינו ע"כ רב יהודה יפרש בו עד שתות הגיעו כמ"ש התוספות ומאי פריך לקמן מברייתא דפחות שתות כו' כשום הדיינין הגיעו כו' ולטעמיך הגיעו קתני כו' וקשיא לרב יהודה כפרשב"ם הא איכא לאוקמא נמי כמתניתין דפחות משתות היינו עד שתות וכמ"ש התוספות אלא ע"כ לפרשב"ם דפחות שתות בברייתא לא משמע ליה אלא שתות גופיה ובמתניתין גרסינן פחות משתות הגיעו מיהו אין זה מכרעת להגיה כל ספרים הישנים שבפרשב"ם דפחות שתות נמי משמע עד שתות לרב יהודה במתניתין כמ"ש התוספות אלא משום דברייתא קתני לגבי כשום הדיינים משמע ליה בשתות גופיה קאמר הכי שיהיה כשום הדיינים ודו"ק:

## דף קו:

**בד"ה** ולשמואל כו' כשיעור הראוי לו אלא יותר וה"ה לפחות כו' עכ"ל ק"ק דהל"ל כ"ש לפחות כמ"ש גבי הדר דינא היכא דנטל פחות וכ"ש היכא דנטל יותר כו':

**תוס'** בד"ה ושמואל אמר כו' וכן הני בי תלתא כו' כשיבא שלישי יפילו גורל כו' עכ"ל העיקר מה שהוצרכו לפרש כן בהך דהני בי תלתא כו' היינו מההיא דאלמנה ניזונת כמ"ש לקמן וע"ש בתוס' וק"ל:

## דף קז.

**בד"ה** ורב אסי מספקא ליה אי כלקוחות באחריות דמו או שלא באחריות כו' עכ"ל לכאורה דלק"מ לפי מה שפירש רשב"ם דבג' אמוראי הא' רגיל לתפוס במקצת ס"ל כי האי ובמקצת ס"ל כי האי דהשתא אי הוה מספקא אי כלקוחות באחריות כו' לא הוה ס"ל אף במקצת סברא דלא כרב וי"ל דאין לחוש כיון דמ"מ בדינא סבר במקצת כרב ובמקצת כשמואל אע"ג דהוה מכח סברא אחרינא בהא דסבר במקצת כרב דהא השתא דסבר נמי במקצת כרב דהוו כיורשין פליג עליה בהך סברא דמצי לסלוקי בזוזי לרב אסי וטפי ניחא לן למימר דמספקא ליה אי כלקוחות באחריות כו' דהשתא לא איצטריך לן למימר דפליגי בהך סברא דלרב אסי נמי אי כיורשין הוו לא מצי לסלוקי בזוזי ומזה לפי' שני שבקונטרס לא קשיא דאימא לרב אסי נמי ודאי כיורשין הוו אלא דמספקא ליה אי מצי לסלוקי בזוזי או לא דלפירוש שני אין סברא דפליג רב אסי עליה דרב בהך סברא וק"ל:

## דף קז:

**בד"ה** מסתייה דקא כו' דשנים הפחותים מדברים תחילה עכ"ל בזה יתיישב דלמאי דלא אסיק אדעתיה נקיט מיהת תרי קמאי בידך כו' ופריך אדרבה הא ארעא קי"ג שויא כו' אמאי לא פריך בפשיטות טפי דאימא האי ארעא מאה וששה וב' שלישי דינר היה שוה האי דקאמר שלשים טעי בתליסר ותלתא לקמיה והאי דקאמר מנה קא טעי תליסר ותלתא לאחוריה ובדין הוא דלימא לגרועי טפי אלא סבר מסתאי דקא גרעי כולי האי מחבראי ויתיישב נמי גם לפי המסקנא דלא נימא פ"ו ושני ושלישי הוה שוה והאי דקאמר מנה טעה תליסר ותלתא לקמיה והאי דקאמר פ' טעי תליסר ותלתא לאחורי' ובדין הוא דאיבעי הוא לגרועי טפי אלא סבר מסתאי כו' דכיון דהפחות מדבר בתחלה לא שייך למימר הכי ובחידושי רמב"ן כתב בזה דרך אחרת ע"ש:

## דף קח.

**תוס'** בד"ה האב את כו' דהאב מנחיל בנים ולא בנות דהא לא מייתר כו' עכ"ל ק"ק דאימא כיון דבני אחות ואחי האם חדא מכלל חברתה אתמר כדלקמן אית ליה לתלמודא דלאו אגב גררא אתמר כפרשב"ם לקמן אלא דכולה משנה דצריכה ואייתר ליה הרישא דבני אחות לדייק ולא בנות אחות ויש לומר דכל היכא דאייתר לן חדא בבא לא אמרינן

דהרישא אייתר לדיוקא אלא הסיפא אייתר והכא מסיפא דאחי האם ליכא לדיוקי ולא בנות וק"ל ושוב מצאתי בחידושי הרמב"ן שמתרץ קושיית התוס' כמ"ש וע"ש:

**בד"ה** ואחין מן האב כו' אחי האב נפקא מכלל זה ע"י משמוש דאם היה האב קיים כו' להנחיל לבנו שהוא אחי אביו של מת כו' עכ"ל כ"ה לשון התוספות שלפנינו וצריכין אנו לדחוק בזה לפרש דהאי אם היה האב קיים כו' היינו אבי אביו של המת והוא מנחיל לבנו שהוא אחי אביו של מת גם קשה מי הכריחן לזה דכיון דאחין מן האב קתני בהדיא במתניתין הרי אחי האב נפקי שפיר בלא משמוש אבי אביו של מת אלא כיון דאבי המת אינו קיים ואין לו בן ליורשו דהיינו אחי המת הרי הוא יורשו בקבר להנחיל לאחיו שהוא אחי אביו של מת כו' וכן מצאתי מוגה בכתיבת ידי א"מ ז"ל הרי הוא יורשו בקבר להנחיל לבנו שהוא אחיו של מת ואם אין אחים למת אז אביו יורשו בקבר להנחיל לאחיו שהוא אחי אביו של מת כו' ותו לא מידי ודו"ק:

**בא"ד** וכ"ת דמ"מ לא איצטריך למיתני דשמעינן כו' אחין מן האב דוקא ולא אחין מן האם כו' עכ"ל פירוש לדבריהם דכיון דאחין מן האב לגופיה לא איצטריך דשמעינן ליה ע"י משמוש א"כ ע"כ לדיוקא אתא ולא אחין מן האם דהשתא לא שייך למימר דקתני אחין מן האם אגב דקתני אחין מן האב כיון דאחין מן האב גופיה לא איצטריך אלא לדיוקא ולא אחין מן האם ואהא תירצו דה"א אחין מן האב לרבותא כו' ואע"ג דלגופיה לא איצטריך לא הוה ידענא לדיוקי מיניה ולא אחין מן האם ודו"ק:

**בא"ד** וא"ת א"כ אחי האב נמי ליתני אגב כו' ועוד דלא שייך למיתני אגב אחי האם דהיא גופה משנה דלא כו' עכ"ל ק"ק דאכתי ליתני ברישא בני האח אגב בני אחות דסיפא דההיא משנה דצריכה היא וי"ל דמאחי האב קא קשיא ליה דליתני ליה גבי נוחל ומנחיל כיון שהם כתובין נמי בפרשה אבל מכל שאר יורשין לא קשיא להו למתנינהו כולהו בנוחל ומנחיל ולהכי לא קתני נמי בני האח דאינו מפורש בפרשה וק"ל:

## דף קח:

**בפרשב"ם** בד"ה אדרבה מרבה כו' ואם אין לו אחים ובן אין לו כו' ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לשארו כו' עכ"ל לכאורה מלישנא דאדרבה היינו לרבות האח שיהא קודם לאב ולהוציא הבן שיהיה האב קודמו וכן תסדר ואם אין לו אחים ונתתם נחלתו לשארו ואם אין לו שאר ונתתם לבנו ואם אין לו בן ונתתם לבת כו' אבל ניחא לפרש כמו שפירש מדלא קאמר אדרבה מרבה אני האח ואוציא את הבן והבת משמע דלא קאמר אדרבה אלא לענין לרבות האח שיהיה האח קודם לבן ובת מיהו כולן קודמין לאב והיינו

משום דלמאי דלא אסיק אכתי השתא דכתיב שארו לאקדומיה לאב שפיר קא קשיא ליה להקדים כולן לאב והמתרץ לא השיב לו השתא אלא דליכא למימר אדרבא ובודאי הבן ובת קודם לאח ומיהו אכתי איכא למימר דכולהו קודמין לאב עד דמסיק ליה דע"כ כתיב שארו לאקדומיה לאב וק"ל:

**תוס'** בד"ה יכול יהא כו' וא"ת אחי אביו דכתב רחמנא ל"ל כו' עכ"ל מה שהקדימו המאוחר בפסוק להקשות על אחי אביו ל"ל ואח"כ על האחין ל"ל משום דהך קושיא דאחי אביו ל"ל היא קשה לכ"ע אבל אחין ל"ל אינו קשה רק למ"ד לאו כסדרן כתיבי אבל למ"ד כסדרן כתיבי איצטריך למכתב אחין למדרש מוהעברת במקום בת אתה מעביר נחלה מן האב ואי אתה כו' ולא נימא והעברת במקום בת אתה מעביר נחלה מן האחין דהשתא דכתיב אחין בקרא ממילא שמעינן לה כפרשב"ם לקמן וק"ל:

**בא"ד** דאי לא כתיב אחי אביו ה"א דכסדרן כתיבי ואחי המת קודמין כו' עכ"ל ואין להקשות לפום סברא דהשתא אחין ל"ל דהא ליכא למימר כמו שתרצו לקמן דה"א אב קודם לבת כו' דהא השתא כסדרן כתיבי ולית לן לאקדומי לאב אחד מהנך די"ל דהשתא ניחא דכסדרן כתיבי איצטריך למכתב אחין לאקדומי לאב דאי לא הוה כתיבי אחין אע"ג דמסברא אחין קדמי לאב כמ"ש התוספות לקמן מ"מ כיון דאחין לא כתיבי ואב כתיב אית לן לאקדומי לאב טפי מאח וק"ל:

**בא"ד** וא"ת ואחין דכתב רחמנא ל"ל כו' וי"ל דאי לא כתיב כו' דאית לן לאקדומי אב לחד מהנך כו' עכ"ל וק"ק דהקרוב קרוב קודם ל"ל דע"כ לית לן לאקדומי (מכולן לאב) [לאב מכולן] דא"כ לא לכתוב אחין ודו"ק:

## דף קט.

**בפרשב"ם** בד"ה מלמד שהאב כו' ואם אין לו שאר ונתתם נחלתו לאחיו כו' והעברתם את נחלתו לבתו כו' עכ"ל הכי משמע לפום סברת המקשה דהשתא דלא להקדים לאב רק הבן כדקאמר יכול יקדים לבן ת"ל כו' ומיהו האח קודם לבת כיון דלא אסיק אדעתיה הא דמשני כיון דלענין ייבום כו' א"כ אינה קמה הבת כלום תחת אביה כבנו ואחיו כפרשב"ם וק"ל:

**בד"ה** קראי שלא כסדרן כו' דקראי צריכי כו' ובן אין לו עיין עליו כו' וכן כולן עכ"ל בן ובת קראי דצריכי הוא להקדים בן לבת כדלקמן אלא משום אחין הוצרך לפרש כן מיהו התוספות לעיל כתבו דבאחין לא הוצרך למכתב משום זה כיון דנחלה משמש כו'

ולמאי דמסיק לקמן וא"א להקדים בן לבת מדכתיב והתנחלתם אותם לבניכם גו' ניחא טפי ודו"ק:

**בד"ה** אימא כו' והעברתם כו' אב מנלן דירית מקמי אח הס"ד ואח"כ מ"ה ואי אתה מעביר נחלה מן האב כו' קרוב טפי הס"ד ואח"כ מ"ה א"כ דלגלויי כו' שלא כסדרן כתיבי ואי משום דדייקינן כו' במקום הבת הס"ד ואח"כ מ"ה שארו זו אשתו כו' כצ"ל וכ"ה בפירושים ישנים ואפשר שהכריחו לפרש דהאי דיוקא דקאמר ואי אתה מעביר נחלה מן האב במקום בת לאו דוקא אקרא משתמע כו' משום דא"כ לא הוה משני מידי לפי פירושו דמשני והעברת למה ליה דאחין דירתי במקום שאין בת ממילא אשתמע הא איצטריך שפיר לדיוקא דאי אתה מעביר נחלה מן האב במקום בת מיהו התוספות לא ניחא להו לפרש כן דמ"מ כיון דאיכא למימר האי דיוקא ואיכא למימר האי דיוקא מנליה למידק אתה מעביר נחלה מן האב במקום בת ומאי אולמיה האי דיוקא מהאי ומזה פירשו התוספות דודאי האי דיוקא דפריך אימא ואי אתה מעביר נחלה מן האב אפילו במקום בת נמי מקרא משתמע ומשני ליה דוהעברתם לא משמע הכי דאין זו העברה מאח לבת א"נ כפרשב"ם דלהא לא הוה איצטריך והעברתם ודו"ק:

## דף קט:

**בד"ה** ומשני וכי כו' דלכך הנו"ן תלויה וגם מדקרי ליה לוי כו' וכדכתב בד"ה ובני משה גרשום כו' עכ"ל כל זה ראיה דהאי בן מנשה מפרש לה בן משה מיהו הא דגרשום בן משה הוא לא הוה איצטריך לאתויי לכאורה מקרא דד"ה דבאורייתא מפורש דגרשום בן משה ואפשר משום דשם מפורש בני גרשום שבואל הראש דהיינו יהונתן ששב לאל כדלקמן לכך מייתי האי קרא דד"ה ודו"ק:

## דף קי.

**בד"ה** אבוה דאימיה כו' יתרו הס"ד ואח"כ צ"ל הגה"ה ונראה בעיני דה"ג אלא אי אבוה דאימא מיוסף כו' יותר מיהונתן הגה"ה ואח"כ מ"ה פוטיאל כו' כצ"ל ואין הגה"ה זו מפרשב"ם ור"ל לפום הך סברא גריס אבוה דאימה בלא יו"ד והוה נמי ממש אבוה דאימה דהיינו אמה של אשת אליעזר והוה דור א' יותר רחוק מיהונתן משא"כ לפרשב"ם דאבוה דאימה ע"כ לאו ממש אלא דור ד' או ה' וק"ל:

**בד"ה** ששב לאל כו' שגלה מטה דן ופסלו כו' בגין חיי וכיון שעמד דוד כו' הד"א כצ"ל והוא מלשון ירושלמי וק"ל:

**גמ'** פשוט נבילתא כו' כצ"ל בגמרא ובפרשב"ם ובתוספות וק"ל:

## דף קי:

**בפרשב"ם** בד"ה א"ל אביי כו' והכי איבעי ליה למכתב איש כי ימות וזרע אין גו' עכ"ל דקדק לפרש בדברי אביי הכא וכן לקמן דלא ה"ל למכתב רק וזרע אין לו גו' משום דודאי לפי סברת אביי לא איצטריך לאשמועינן דבת נמי בת ירושה היא כדמסיק אביי ההיא מוכל בת יורשת נחלה נפקא אבל בדברי רב פפא דקדק לפרש למכתב לבנו ולבתו אבל וזרע אין לו וגו' ודאי דלא ה"מ למכתב דא"כ לא הוה ידעינן דבת יורשת נחלה כלל ולא הוה מוקמינן ליה אלא בבן ומיהו מה שפירש בדבור הזה וסד"א היכא דלית בן ונתתם את נחלתו לאחיו לו גו' כו' ה"נ אין בתו יורשתו דאין כו' עכ"ל אין זה לפי סברת אביי דודאי בת נמי בת ירושה היא ולא איצטריך כלל האי קרא דהכא אלא להקדים בן לבת אלא לפי מה שהבין רב פפא בדברי אביי דליכא קרא דבת נמי בת ירושה היא פירש כן ודו"ק:

**בד"ה** אמר ליה רב פפא כו' ומשום דאתא קרא לאשמועינן כדרבי לא הוה מצי למכתב לבנו ולבתו כו' עכ"ל לפי מה שפירש רשב"ם לעיל דירושת הבן דריש ליה רבי מהכא ושלא כדברי התוספות שכתבו דרבי דמוקי והעברתם שאין לך מעביר כו' אין זה צורך שום דרשה קשה דה"ל לרב פפא להקשות הכא בפשיטות דא"כ בת נמי בת ירושה היא איצטריך למכתב והעברתם כדרבי ואביי נמי דמשני כפי' רשב"ם דבת ישנה בכלל ירושה וה"מ למכתב וזרע אין וגו' כו' הא איצטריך למכתב והעברתם גו' לכדרבי ללמוד מיניה ירושת הבן מן האם וי"ל דודאי אי אשמועינן הכא דבת נמי בת ירושה היא שפיר כתב לה בלישנא דוהעברתם למילף מיניה ג"כ ירושת הבן מן האם אבל כיון דכבר כתיב דבת נמי בת ירושה היא לא ה"ל למכתב הכא ונתתם את נחלתו לבתו לאשמועינן דבת נמי יורשת היא אלא ה"ל למכתב דבן יורש אמו וק"ל:

**תוס'** בד"ה האיש את אמו כו' בין לירש בין להוריש דמ"ל זכרים ומ"ל נקבות כו' עכ"ל בנקבות לירש נמי נסבת נחלה ע"י בעלה מ"מ בירושה גופה אם לא תנשא אח"כ לבעל שהוא משבט אחר לא תסוב הנחלה משא"כ בבן דבירושה גופה מוסב נחלת האם וק"ל:

## דף קיא.

**בד"ה** ק"ו לשכינה כו' ועוד אמר בספרי כו' ואמשה רבינו אמאי נקט י"ד ודוחק כו' היינו הקב"ה כו' עכ"ל ר"ל דמלך וכהן גדול משמע דכולה אמשה קאי ולא אקב"ה והוא

סתירה לפי' ר"ת ומיהו לא ניחא להו לפרש דנקט י"ד משום מלך וכ"ג ז' משום כל חד דאם כן תקשי נמי אין זה ק"ו דמן הדין יש להיות כך ודו"ק:

**בד"ה** מקיש מטה כו' והא דדרשי' נמי וירש כו' הוה מוקמינן בבן הבן דוקא כו' עכ"ל ר"ל אבל בת הבן וכל אינך דלקמן לא הוה ידעינן אפי' לירש אי לאו בן אין לו עיין עליו ולא הוה מקשינן ירושה שניה לראשונה לענין להקדים בן הבת לבת הבן אלא לענין שירש בן הבן אבל בת הבן לא תירש כלל אי לאו בין אין לו עיין עליו ודנקט לקמן גבי דרשת בין אין לו עיין כו' נמי בן הבן אגב אחריני נקט ליה דבן הבן שפיר שמעינן ליה מהיקשא דירושה שנייה לראשונה ובגליון תוספות מצאתי וז"ל אכתי אמאי איצטריך אין לו דבת למשמוש נילף לה ממשמוש דבן בהיקשא דמטות כו' ודו"ק:

## דף קיא:

**בפרשב"ם** בד"ה מספקא קראי כו' והקרוב אליו שהוא מאוחר אתה עושה מוקדם עכ"ל בגליון אע"ג דלרבא נמי הקרוב אליו קאי אדלעיל ל"ק ליה אלא לאביי דצריך לאוקמא שארו אדלבתריה והקרוב אליו אדלעיל ומפסיק באמצע הציווי ושדי נמי למ"ד דלשארו על הקרוב עכ"ל הגליון והוא דחוק ול"נ דהקרוב אליו קאי שפיר אשארו דסמיך ליה לרבא דאשתו נקראת קרובה כדדרשינן כי אם לשארו הקרוב גו' אין שארו אלא אשתו ורשב"ם שפירש נמי בברייתא והאי דכתיב הקרוב אליו מסקנא דההוא קרא הוא דכתיב ואם אין אחין כו' היינו לאביי אבל לרבא לא קאי אדלעיל ודו"ק:

**תוס'** בד"ה לו משפט הבכורה השתא לא שייך למפרך אפילו בלא הנך קראי כו' עכ"ל דהכי משמע להו דלרבא לא קאי דרשה דאביי ודרב נחמן ב"י מדקאמר אלא אמר רבא כו' אבל לרב נחמן ב"י קאי דרשה דאביי ולא קאמר אלא אמר רב נחמן ב"י ובגליון הקשה ר"א כיון דמאונו ולא אונה ממעטינן אלמון שנשא בתולה ומהשתא מאשר ימצא לו נמעט אפי' בחור שנשא בתולה ונראה דלעולם הוה מוקמינן ליה בבחור שנשא אלמנה דלא שמעינן ליה מאלמון שנשא בתולה דה"א היכא דהוי אונו אע"ג דלא הוה אונה ה"א נוטל פי שנים דמגו דשקיל דידיה שקיל דידה עכ"ל גליון וק"ל:

**בד"ה** הוא יורש כו' דמדקפיד בסבת הבעל ולא קפיד כו' עכ"ל דמאן דיליף ליה ירושת הבעל משארו ודאי דאיכא הסבה בירושת הבעל כמו בבן ואיכא לאוקמא לא תסוב אתרוייהו כמ"ש לעיל דתרוייהו משמע מיניה אבל הסבת האשה ודאי דלא משמע בהני קראי דהסבה ודו"ק:

## דף קיב.

**בד"ה** אימא דנפלה כו' תימה כו' הל"ל דפנחס ויאיר ירשו מאמם כו' עכ"ל ר"ל דודאי מעיקרא דפריך דלמא דזבין מזבן דאתא קרא להראות עושרם הל"ל נמי דפנחס ויאיר ירשו מאמם כו' אלא דגדולה מזו יש להקשות דאיכא למימר דקרא לאו בירושה כלל משתעי כפרשב"ם מיהו השתא נמי דמשני ליה דזבין מזבן לא מצית אמרת כו' מ"מ כיון דאכתי לא מיתרצי מירשו מאמם ואתי קרא להראות עושרם ל"ל לדחוק עצמו למפרך משדה חרמים ודו"ק:

**בא"ד** ונראה לר"י כו' וה"פ דברייתא כו' תקנתא לנחלת האם וכ"ת כו' ומיתורא דקרא כו' עכ"ל יש לדקדק דמ"מ מה השיב אביי לרב פפא דכיון דהתנא גופיה אית ליה דמצינן למימר דלא אתא קרא למיעבד תקנתא אלא לנחלת האב אע"ג דכתיב יורשת ב' מטות א"כ מיתורא דקרא נמי לא שמעי' מידי דהא איכא למימר כקושית התנא לעבור בב' לאוין וקראי דפנחס ויאיר איכא למימר כקושית דרב פפא דאתי קראי להראות עושרם וי"ל דודאי התנא סמך עיקר מלתא איורשת ב' מטות דמשמע דאתי קרא למעבד תקנתא נמי לנחלת האם אלא לרווחא דמלתא קאמר הכי וכ"ת בסבת הבן כו' ת"ש לא תסוב כו' ולית לן לדחוקי במלתיה כיון דאיכא נמי יתורא דקראי ודו"ק:

## דף קיב:

**בפרשב"ם** בד"ה דמנסבינן לה כו' דבשלמא נחלתם מאביה לא מיעקרא כו' ואע"ג דמעיקרא היתה משבט ראובן כו' עכ"ל רצה לומר דהא לא הוצרך לאוקמא בכה"ג דמנסבינן לה לגברא דאבוה משבטא דאבוה ואימיה משבטא דאימא אלא משום נחלת האם אבל משום נחלת אביה ניחא ליה בלאו הכי והיינו כפרשב"ם דבשלמא נחלתם מאביה לא כו' ודו"ק:

**תוס'** בד"ה ה"ג ר"ת כו' דלפי' הקונטרס לא א"ש אמאי קרי הך בסבת הבן והך בסבת הבעל כו' עכ"ל באמת כבר הרגיש רשב"ם בזה ופי' לפי גירסתו ושיטתו דברייתות דתרוייהו תנו בין בסבת הבן ובין בסבת הבעל ולא תני חדא בסבת הבן וחדא בסבת הבעל ולכך לא גרס הכא פסקא תניא בסבת הבן וגרס נמי לקמן תניא אידך כמ"ש מהרש"ל אלא שהתוס' לא משמע להו הא דקאמר תניא בסבת הבן ותניא בסבת הבעל דאתרוייהו קאי אלא משמע דחדא מינייהו איירי בסבת הבן וחדא בסבת הבעל ודו"ק:

**בא"ד** ועוד דלפ"ה המ"ל נמי דכ"ע מיהת קרא קמא בסבת הבן כו' עכ"ל גם בזה פי' רשב"ם דמוקי מסברא לקרא קמא בסבת הבן דקריב ליה טפי מבעל כו' מיהו היינו

דוקא לתנא בתרייתא אבל לתנא קמייתא כיון דע"כ לית ליה האי סברא מדקאמר אקרא קמא או אינו אלא בסבת הבעל כו' ה"ל לתלמודא נמי לפרש דלכ"ע מיהת קרא קמא בסבת הבן משמע כדמפרש ליה לקרא בתריה דלכ"ע בסבת הבעל משום דתנא בתרייתא לא ס"ל הך דרשה דאחר מיהו הרי"ף והרא"ש הביאו תניא אידך כו' דהיינו ברייתא בתרייתא וכגירסת רשב"ם וסיימו בדבריהם דבן לאו אחר הוא והוא תמוה לכאורה דלגירסת רשב"ם ודאי משמע לתנא בתרייתא דמשום דאייתר ליה קרא תנינא מוקי ליה בסבת הבעל ולא משום דבן לאו אחר הוא וכפי' רשב"ם ויש ליישב דאי למאי דמסיק לה לתנא קמייתא משום דבן לאו אחר הוא ה"נ אית לן למימר הכי לתנא בתרייתא ולרווחא דמלתא קאמר הכי דמשום יתורא נמי אתי לסבת הבעל ודו"ק:

## דף קיג.

**גמרא** וכ"ת דנפלה ליה בשדה חרמין אמר קרא בנו נחלה כו' ובסוגיא דלעיל לא בעי לשנויי הכי כיון דהך ברייתא דלעיל מוקי הא דפנחס בדנסיב פנחס אשה ומתה וירשה ע"כ דלא דייק ליה הך דרשה דבנו נחלה הראויה כו' דמה היה לו לאלעזר לנחלת כלתו אשת פנחס וא"כ ה"נ איכא לאוקמא בשדה חרמין משא"כ לר"י בן קרחה דהכא דדייק ליה הך דרשה דבנו נחלה כו' וליכא לאוקמא אלא בנחלת אשת אלעזר דמה"ט לא פריך נמי הכא גבי פנחס דהוי נסיב פנחס אתתא ומתה וירשה כדפריך גבי יאיר משום דא"כ בנו למה ודו"ק:

**תוס'** בד"ה תרוייהו כו' ומיהו הכא תימה דמדאקשי ליה כו' ובקונטרס פי' יפה כו' וההוא דקאמר אמר קרא ידבקו לא משמע כו' עכ"ל ק"ק לפ"ה נמי כיון דאקשי ליה אדרשה דאיש הא תרוייהו איש כתיב בהו ומה ראית שיהא אחרון דוקא כו' לא היה לו לתרץ אמר קרא ידבקו כיון דתרוייהו נמי ידבקו כתיב בהו ומה ראית שיהא אחרון כו' ואם נאמר דרב נחמן ב"י לא הוה שמע הא דמקשי תלמודא תרוייהו איש כתיב בהו אלא דלא משמע ליה מאיש מידי א"כ ה"נ איכא למימר לפי' התוס' דרב נחמן לא הוה בקי בפסוק קמא ולא הוה שמע הא דאקשי תלמודא תרוייהו איש כו' אלא דלא משמע ליה מאיש מידי ויש ליישב ודו"ק:

**בד"ה** ומטו בה כו' כבר היה רבי בן פ"ד שהוא יותר כו' עכ"ל כצ"ל:

## דף קיג:

**בפרשב"ם** בד"ה ג' שנכנסו כו' דדמי לנכנסו בלילה דחשיב להו עדים כו' עכ"ל וגרע אפילו מנכנסו בלילה דמצי להיות דיין כשיש אחרים מעידים לפניו משא"כ בנתכוונו להעיד דאינו נעשה דיין כלל אפי' אחרים מעידים לפניו ועיין בתוספות וק"ל:
**תוס'** בד"ה מקיש כו' דא"כ מירושה שניה לא שמעי' דבני אחות כו' עכ"ל משום דבני אחות לא ירתי רק ע"י משמוש אמם ולא שמעי' ליה מירושת אחין דהוי נמי ירושה בלא משמוש כמו בן מאב אבל מבן (הבת) [הבן] ובת הבן כו' שפיר שמעינן בני אחות דהוי ירושה שניה כמו אלו וק"ל:

## דף קיד.

**בד"ה** אבל בלילה כו' ואין להקשות כי פריך בפרק ראוהו כו' עכ"ל כבר כתבו כדברים אלו בשם רשב"ם אבל ר"ל הכא מה שהכריחו לפרש דמתכוין להעיד גרע טפי מראו בלילה היינו משום דהשתא אין להקשות כי פריך כו' אמאי לא משני בשנתכוונו כו' ודו"ק:
**בא"ד** דאלת"ה אין כו' אם נתכוונו להעיד והא דקאמר מה יעשו כו' עכ"ל פי' אם נתכוונו להעיד אליבא דרבי ומכ"ש לר"י דפוסל בראייה בעלמא ואהא קאמרי והא דקאמר לר"י מה יעשו כו' ותרצו מ"מ פעמים שאין האח זה יודע כו' אבל לרבי ליכא למיחש אם יבא להעיד אם לא נתכוין להעיד ודו"ק:
**בד"ה** ואין עד כו' אבל בדרבנן נעשה דיין כדמוכח בפ"ק דגיטין כו' עכ"ל ראייתם מגיטין וכתובות היינו אמה שכתבו דבדרבנן נעשה עד [דיין] אבל לשון הרא"ש אינו כן וז"ל ודוקא עד המעיד אבל עד הרואה נעשה דיין כדמוכח בפ"ק דגיטין כו' עכ"ל ע"ש ואפשר שהוצרך להביא ראיה משם דאף בדאורייתא דוקא עד המעיד אבל עד הרואה פירוש כגון שרואה בלילה נעשה דיין ביום כשהעידו אחרים לפניו כדאמרינן התם הנח לקידוש החודש דאורייתא דהך מלתא לא שמעי' ליה מתוך שמעתין דהא דקאמר דביום עושין דין היינו משום דלא תהא שמיעה גדולה מראייה ודו"ק:

## דף קיד:

**בד"ה** מה אשה כו' דמה (שפרשב"ם) [ריב"ם] דלכך פשיטא ליה בבעל משום דשארות כו' עכ"ל ק"ק אמאי לא תקשי להו נמי הכא לפירושו דלמה ליה למילף מפנחס דאין הבעל יורש כשהיא בקבר תיפוק ליה דפקע שארות על ידי מיתתה ואפשר דטפי פשיטא

דליפקע שארות על ידי מיתת הבעל מיהו שפיר קשיא להו מההיא דפ' הבע"י דע"כ לאו בפקע שארות תליא מלתא דהא כשהיא מתה לא פקע שארות כדאיתא בפרק הבע"י ואפי' הכי אמרינן הכא דאין הבעל יורשה כשהיא בקבר ודו"ק:

**בא"ד** והכא נמי בן אע"ג דיורש אמו כו' מ"מ אינו יורשה כשהוא כו' עכ"ל יש לדקדק ואימא איפכא כיון דבן יורש אמו כשהיא בקבר ה"נ יורשה כשהוא בקבר להנחיל כו' וה"נ בבעל יורשה כשהוא בקבר אע"ג דאינו יורשה כשהיא בקבר והיקישא דס"פ מי שמת נמי נימא ביה איפכא נאמר הסבה בבן ונאמר בבעל מה הבן יורש אמו כשהוא בקבר אף הבעל כו' וכפי מ"ש לעיל דטפי פקע שארות במיתת הבעל מבמיתת האשה ניחא ודו"ק:

**בד"ה** אף מטה כו' ועוד דאם כשאין האב האשה יורשת אם כן לא תהיה נחלה כו' עכ"ל ולא ניחא להו למימר דכשאין גם האשה אז נחלה משמשת לקרובי האב דמשמע נחלה משמשת לקרובי האב כמו שהאב גופיה יורשה דהיינו אפי' לגבי אשה וק"ל:

## דף קטו.

**בפרשב"ם** בד"ה ותנא דידן כו' כדקתני האיש את אמו ולא הבת כו' עכ"ל הכי דייק תלמודא לעיל אמתני' והאיש את אמו כו' מנא ה"מ דת"ר כו' כפרשב"ם ג"כ שם ואהא מסיק לעיל דפליג רבי זכריה בן הקצב מיהו תלמודא בשמעתין ניחא ליה לאתויי מבני אחות דמפורש בברייתא בהדיא ולא בנות אחות ודו"ק:

**בד"ה** לעולם דריש מטות כו' דאי לגופיה לאשמועינן כו' ולא לכתוב לא מטות ולא מ"ם כו' עכ"ל דבריו אינן מובנים לי דהא ודאי איצטריך מטות להיקשא דבן קודם לבת בנכסי אם ואכתי נימא נמי האי הקישא שהאם יורשת הבן דאין הקישא למחצה ודו"ק:

**תוס'** בד"ה בן הבת כו' ולר"י נראה הא דבני בנים כבנים גבי ייבום מנחלה כו' עכ"ל אבל לעיל גבי בת לענין ייבום כתבו התוספות לעיל איצטריך קרא היינו משום דנחלה גופיה בבת לא שמעי' אלא מדלענין ייבום בן ובת כי הדדי נינהו כדאמר לעיל וק"ל:

**בא"ד** משום דה"א נילף אחוה אחוה מבני יעקב כו' עכ"ל דלענין ייבום נתקבלה הג"ש דהוי אח מן האב ולא מן האם כדמסיק לעיל אבל גבי נחלה ודאי דלא נילף אחוה אחוה דאין אדם דן ג"ש מעצמו וק"ל:

## דף קטו:

**בפרשב"ם** בד"ה הא כיצד כו' ונתתם נחלתו לאחי אביו דהיינו דתן דודו כו' עכ"ל מה שכתב מהרש"ל בזה דאיירי בשאין אליאב קיים הוא דחוק דהא בתר הכי קאמר כלה דתן נותנין לאליאב אבל אפשר לומר דודאי אף שהאבות קודמין לאחין של מת מ"מ באבי האב ואחי האב דהיינו דתן ואליאב היינו בעיא דרמי בר חמא באברהם וישמעאל בנכסי עשו ולפי דעת רמי בר חמא פי' כך ודו"ק:

**תוס'** בד"ה מלמד שבא כו' ה"נ בא ענה על אמו והוליד כו' עכ"ל לא נחתי התוס' הכא אלא לומר דמהאי קרא בת ענה בת צבעון אין ראייה לפר"ת דענה נקבה היה אלא דיש לפרש דבת צבעון קאי נמי על אהליבמה וענה בא על אמו כו' מיהו התוס' שינו פרש"י בחומש שפירש שבא צבעון על כלתו אשת ענה כו' ואפשר משום דקשיא להו לפירושו שבחומש כמו שהקשו התוס' בפרק מקום שנהגו דלא מצינו בשום מקום שיהיה נקרא בן אשתו בנו אבל אם בא ענה על אמו כמ"ש התוס' הכא ניחא דנקראת גם בת צבעון משום דבני בנים הרי הן כבנים ומיהו אי לאו משום ממזרות לא ה"ל למכתב שהיתה בת צבעון דכבר ידענו דבני בנים הרי הן כבנים ובהכי יתיישב מה שמקשה הרא"ם דאימא שעיר בא על כלתו והוליד ממנו ענה כו' דא"כ לא הוה נקרא בן צבעון דבן אשתו אינו נקרא בנו אבל אם בא צבעון על אמו ניחא דנקרא גם בן שעיר משום דבני בנים הרי הן כבנים ובעיקר הפי' שכתבו התוספות שבא ענה על אמו כו' כתב מהרש"ל אשת צבעון ואמו לאו דווקא אלא אשת אביו כו' עכ"ל ע"ש והוא דחוק דהא דומיא דהכי דבא צבעון על אמו דהיינו אמו ממש קאמר ונראה דבא ענה על אמו ממש קאמר אשת שעיר ונקראת בת צבעון ע"ש בני בנים הרי הן כבנים ואשמועינן נמי צד ממזרת שהיה בה שבא ענה על אמו וכבר בא עליה גם צבעון וכאילו יצאת אהליבמה מבין שניהם והשתא ניחא דתולין הקלקלה במקולקל באשת שעיר שכבר בא צבעון בנה עליה גם אליפז והוליד ממנה תמנע כדאיתא בתנחומא ותו לא מידי ודו"ק:

## דף קטז.

**גמרא** הא דידיה הא דרביה הא דלא תרצינן הכי אדריב"ל משום דסמכינן אמאי דא"ר יוחנן משום רשב"י דהיינו רביה. מחידושי הרמב"ן:

**תוס'** בד"ה כי על זה כו' בעמלו שמוליך בידו והא דכתיב ויתנו לו איש גו' כצ"ל ובגליון על לא ישא בידו בעמלו שמוליך בידו רישא דקרא ישוב ללכת כו' וק"ל:

## דף קיז.

**בד"ה** ומחזירין כו' אדם שיצא ממצרים ולו שני בנים כו' והשתא כשמחזירין לאבי אביהם כו' עכ"ל ופי' הרא"ם בזה דאילו לא חזרה נחלה אלא אצל אביהם שהיה מבני כ' כו' למה יחלוקו בשוה כו' אבל השתא כו' כגון שיצא אבי אביהם כו' כשהיה בן כ' ומעלה ולו ב' בנים פחותים מבני עשרים ולאותן שני בנים לזה בן אחד ולזה שני בנים והן מבני עשרים כו' עכ"ל ופירושו לכאורה תמוה דאי איירי בב' הבנים פחותים מבני כ' כשיצאו ממצרים א"כ למה כתב רש"י בסוף דבריו דאילו מתחילה חלקוה למנין יוצאי מצרים לא היו נוטלין אלו הד' רק שני חלקים כו' דהא כיון דאבותיהם של הד' בנים לא היו בני עשרים כשיצאו ממצרים אם כן לא היו נוטלין כלום בשבילם רק חלק אחד היו נוטלין אלו הד' בנים בשביל אבי אביהן מורישן וע"כ נראה לומר דגם אי הוו הב' בנים בני כ' לא חזרה נחלת הד' בנים רק לאבי אביהם כיון שגם הוא היה מיוצאי מצרים אבל מ"מ אכתי קשה דלמנין יוצאי מצרים נמי יטלו ג' חלקים דהיינו שני חלקי אבותיהן חלק אחד של אבי אביהן כמו בנות צלפחד שנטלו חלק אביהן וחלק אבי אביהן שכולן היו מיוצאי מצרים וע"כ נראה דיש לקיים דברי הרא"ם וה"ק דלמ"ד ליוצאי מצרים איירי קרא לא איירי בכה"ג דאבי אביהן היו מיוצאי מצרים אלא דאיירי בכה"ג דאבותיהן היו ביוצאי מצרים בני כ' ובשבילן נוטלין הד' בנים שני חלקים ומה שכתב הרא"ם עוד לפי' רש"י שם מהכא משמע דס"ל לרש"י דדוקא כשהאבות שיצאו ממצרים הם אחים כו' אבל אם אינן אחים כו' אינן חוזרים לחלקם בשוה כו' וככה הוכיחו התוס' מכח קושיא זאת כו' עכ"ל גם זה תמוה דלפי' רש"י ודאי באחין נמי היכא דחזרה נחלת הד' בנים להן ולא לאבי אביהן לא יחלוקו בשוה אלא ר"ל אב מורישׁ לבניו ולא לבני אחיו כמ"ש התוס' בהדיא לפרש"י וכתבו גם הרא"ם גופיה והתוס' לא קשיא להו אלא לפריב"ם דבאחין נמי גזרת הכתוב כשמחזירין אצל אביהן שחולקין בשוה כו' וא"ת ומנ"מ בין כו' דכיון דגזרת הכתוב הוא בלא טעם לא הוו אסקי אדעתייהו לחלק בין אחין לנכרים וזה נ"ל ברור ודו"ק:

**בא"ד** היה הא' נוטל כנגד כולן אבל עכשיו י' נוטלין י' כו' לא מיירי בראובן ושמעון אחים דא"כ גם למ"ד לבאי הארץ היו חולקין בשוה כו' עכ"ל ר"ל דהאחד נמי היה נוטל כנגד כולן באחין ומיהו ודאי כיון דלא מחזירין אלא באחין גם באחין איכא נ"מ כפרשב"ם לקמן בתשעה בנים שנוטלין תשעה לתכין ואחד נוטל לתך אחד וכשהחזירם לאחין אבותיהם הורישום לבניהם ט' נוטלים כוריים וחצי והא' נוטל כוריים וחצי כנגד כולן אבל אי ליוצאי מצרים נתחלקה לא היו נוטלין אלו הט' רק כור א' והא' כור אחד כנגד

כולן אלא דהאי לישנא שכתב רשב"ם דהא' נוטל נגד כולן אבל עכשיו כו' לא נ"מ אלא כנכריים ודו"ק:

**בא"ד** וע"ק לריב"ם דלשמות מטות אבותם משמע אחין דוקא כו' עכ"ל ודאי דכ"ש דמשמע אבותם ממש ולכך לא תקשי ליה לר' יאשיה כיון דלאבות ממש שיצאו ממצרים של באי הארץ נתחלקה הרי ממילא כל האבות של כל ישראל נוטלין בשוה אבל למ"ד לבאי הארץ נתחלקה ע"כ כשחזרה נחלתן לאביהן לאו לאביהן ממש של כ"א מבאי ארץ קאמר דא"כ היינו כמ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה אלא ע"כ כשחזרה נחלתן לאבותיהן דכל ישראל הוא דחזרה לחלק בשוה אף שלאב א' חזרו י' חלקים ולאב שני לא חזרו רק חלק א' חולקין לפי אבות בשוה כפי' ר"ת וע"ז קשה לריב"ם דאבותם לא משמע כן אלא באחין דוקא איכא לפרושי הכי כפריב"א דלעיל דמצינו דאחין נמי אקרי אבות של כ"א משני בני האחים כגון לא יומתו וגו' ודו"ק:

## דף קיז:

**בא"ד** וצ"ל לפר"ת שאין מחזירין כו' דוקא לאבות שבאותו מטה כו' עכ"ל ולפי זה לפר"ת נמי ה"מ לפרש דנ"מ דלמ"ד ליוצאי מצרים כל אבות ישראל חולקין בשוה ולמ"ד לבאי ארץ כשמחזירים לאבותיהן אינו אלא לאבות שבאותו מטה אלא דע"כ דליכא לפרושי הכי למאי דמסקינן לקמן דא"י נחלקה לשבטים דהשתא למ"ד ליוצאי מצרים לא נחלקה אלא לאבות שבאותו שבט ולהכי הוצרך לפרש דנ"מ לטפלים כדלעיל ודו"ק:

**בד"ה** מכאן ומכאן כו' ותימה דא"כ יהושע כו' ומדנמנו בערבות מואב כו' נמנו כמו כן במדבר כו' עכ"ל ליהושע וכלב לא הוצרכו ראיה דנמנו במדבר סיני שהרי לא היו אז רק בני מ' שנה אלא דר"ל מדנמנו יהושע וכלב בערבות מואב מבני ס' ולמעלה ע"כ דנמנו כמו כן במדבר סיני מבני ס' ולמעלה דהיינו יאיר ומכיר בני מנשה דכמו דלא ילפינן ומעלה דכתיב בערבות מואב מערכין ה"נ לא ילפינן ומעלה דמדבר מערכין וק"ל:

**בא"ד** יתירים מבני ס' כו' ויהושע בן נון דלא היו בני ס' במנין ראשון עכ"ל כצ"ל:

**בד"ה** בשלמא כו' דאם היו ב' אחין מיוצאי כו' הרי אותן י' לא נטלו כו' כ"א כמו ב' בנים שהן מועטין כו' עכ"ל אע"ג דלמ"ד לבאי ארץ נמי בב' אחין ואחד יש לו שני בנים והשני יש לו י' בנים כשחזרה נחלתן לאביהן חולקין בשוה ואין לאותן י' כ"א כמו ב' בנים המועטין והיינו בין רב למעט מ"מ פריך דאית לן למימר דסתמא כתיב בין רב למעט אפי' בכה"ג בב' אחין כו' וב' אחין כו' כפי' ריב"ם מיהו ק"ק דה"ל לפרושי דהכי פריך בב' נכריים דבשלמא למ"ד ליוצאי מצרים אי הוה איש א' שיש לו י' בנים ואיש אחד יש

לו ב' בנים אותן י' לא יטלו כ"א כמו ב' הבנים המועטין והוי בין רב למעט משא"כ למ"ד לבאי ארץ דבכה"ג יטלו הי' י' חלקים והשנים ב' חלקים ויש ליישב שהכריחו לפרש הקושיא בב' אחין כו' וב' אחין כו' משום דמשמע ליה דבין רב למעט קאי אשמות מטות אבותם דכתיב לעיל מיניה דאיירי באחים דוקא כפריב"ם לעיל ודו"ק:

## דף קיח.

**בא"ד** וההיא דרשה דספרי הויא לפי המסקנא עכ"ל בתוספות ישנים אינו אלא גליון ונ"ל שטעות נפל בו וצריך להיות וההיא דרשה דכספים הויא לפי כו' ודו"ק:

**בגמ'** אלא למ"ד לבאי הארץ אמאי קא צווחי כו' בספר ג"א הקשה כיון דלמ"ד לבאי ארץ נמי חזרה נחלה אצל אביהן א"כ יתום שיצא ממצרים ולא היה לו אבות לא לקח כלום וקשיא א"כ מאי פריך למ"ד כו' אמאי צווחי הלא הרבה יש להם לצווח דלא לקחו אלא אותם שיש להם אבות ואותן בני עשרים שבאו לארץ ולא היה להם אבות כו' לא נטלו וא"כ שפיר צווחו כו' עכ"ל ע"ש ולא משמע כן מתוך שמעתין דודאי בן עשרים מבאי ארץ שהיו לו אבות מיוצאי מצרים חזרה נחלתו אצל אביו ובן כ' מבאי ארץ שלא היו לו אבות מיוצאי מצרים נוטל מיהא בזכות עצמו כדאמרי' לקמן וכ"כ התוס' בהדיא לעיל לפר"ת דנ"מ לענין טפלים כו' ע"ש ודו"ק. עוד כתב שם והאריך בו דאם נאמר אם היה לאח א' מהן בת ולשני בן דחזרה חלק נחלה ליוצאי מצרים ויחלוקו האחים בשוה ותטול הבת חלק א' זה אינו דכיון שלא היה לכ"א בן שיזכה בחלוקה במקומו אין האח מיוצאי מצרים זכה בשום דבר כו' עכ"ל אבל מתוך שמעתין מוכח דאינו כן כמ"ש התוס' בהדיא לקמן בד"ה ובזכות אבי אמותיהן כו' ע"ש ומה שהקשה דא"כ למ"ד לבאי הארץ אמאי לא נטלו בנות צלפחד חלק אביהן הא איכא למימר דנטלו חלק אביהן צלפחד דהיינו שהחזירו בני אחי צלפחד חלקן לאביהן ויהיה צלפחד חולק עם אחיו ואחר כך יורשים בנותיו ממנו חלקו ואמאי לא מוקי מתני' נמי כמ"ד לבאי ארץ דנוטלין חלק צלפחד שבא לו ע"י חזרה מבן אחיו ונוטלין ג"כ ב' חלקים מנכסי חפר שבאו לו מבני אחיו של חפר ע"י חזרה עכ"ל ולאו קושיא היא כלל דלא ה"ל למיתני חלק אביהן סתם אלא חלקו בנכסי אחיו כדקאמר לבסוף וחלקו עם אחיו בנכסי חפר ודו"ק:

## דף קיט.

**תוס'** בד"ה הא דהוו כו' והא דקאמר בזכות אבי אביהן שלא היו אבותיהן בני עשרים כו' עכ"ל ק"ק הך דבזכות אבי אביהן ה"מ לאוקמי בפשיטות למ"ד ליוצאי מצרים בבני מרגלים ממש ושהיו אבותיהם בני כ' דהכי אוקמוה באוקמתא קמייתא ודו"ק:
**בד"ה** שנאמר מחלליה כו' דאי כר"י דאמר כו' עד שיודיעוהו באיזו מיתה כו' דהוראת שעה היתה דא"כ כו' עכ"ל כתב מהרש"ל ותימה מאי מקשה דלמא גם משה ידע שחייב מיתה לפי הוראת שעה כו' עכ"ל אולי נעלם מעיני הרב סוגיא דפרק הנשרפין דקאמר בהדיא במגדף דהוראת שעה היתה ולא ידע משה שדינו במיתה אבל במקושש לרבנן דלאו הוראת שעה היתה ידע משה מיתתו וא"כ לר"י דמקושש נמי הוראת שעה היתה לא ידע משה נמי מיתתו וע"פ אותה הסוגיא סמכו התוס' דבריהם אלו בפשיטות ע"ש וק"ל:

## דף קיט:

**גמ'** ואי ס"ד א"י מוחזקת מאי קא מסתפקא ליה כו' ויש לדקדק לפי סברת המקשה ואלא מאי א"י אינה מוחזקת מאי קא מסתפקא ליה כו' וי"ל דודאי אי א"י אינה מוחזקת וחלק בכורה היינו ביתידות אהלים כשמואל הוה מסתפקא בהיא גופה אם הבת תטול חלק בכורה תסגי לה שתהיה כבן לירש חלק פשיטות אבל לרבה דלא איצטריך קרא חידוש דחלק בכורה אלא בחבל דהיינו קרקע קשיא ליה שפיר כיון דא"י מוחזקת היא אמאי מסתפק ליה בקרקע טפי מבמטלטלים ובחידושי הרמב"ן כתב עוד בזה ע"ש ודו"ק:
**שם** חכמניות הן שלפי שעה דברו דאר"ש כו' דרשניות שהיו אומרות אילו היה לו בן כו' ורש"י בחומש שינה לשון הגמרא שכתב הא אם היה לו בן לא כו' מגיד שחכמניות היו עכ"ל ואיני יודע למה והל"ל בזה דרשניות היו וק"ל:
**תוס'** בד"ה אלו כו' למה הוצרכו לדבר מכח פרשת יבמין ונראה כו' לאלה תחלק את הארץ וע"ק לן דקאמר כו' שאין בן יש להם כח כו' עכ"ל כצ"ל:

## דף קכ:

**בד"ה** מיבעיא להו כו' תימה וכי ר"י סבר כב"ש בפרק נערה כו' וי"ל דלר"י לא נפקא מקרא כו' עכ"ל ולי תמיה לדבריהם דתקשי להו בפשיטות דתניא אידך התם זה הדבר בעל מיפר כו' ת"ל זה הדבר בעל מיפר כו' נאמר כאן זה הדבר ונאמר להלן זה הדבר כו' הרי לך בהדיא דהאי תנא אע"ג דיליף ג"ש כב"ה יליף מיניה נמי זה הדבר בעל מיפר וכו' וע"כ אית לן למימר כתירוצם בתרא שכתבו התוס' הכא וכמ"ש הרא"ש שם וצ"ע:

**בפרשב"ם** בד"ה והפרה לדורות נפקא להו לב"ש מידי דהוה אשאר מצות כו' עכ"ל ובשחוטי חוץ נמי מה"ט לא הוה אצטריך למכתב לדורותיכם ואפשר דאצטריך לשום דרשה וק"ל:

## דף קכא.

**תוס'** בד"ה יום שכלו כו' למה נתעכב הדבור שנה ויותר כו' עכ"ל דמשמע דנתעכב הדבור מט"ב של שנת מרגלים שהיה בשנה שניה ליציאת מצרים עד ט"ו אב של שנת מ' ליציאת מצרים דאז נתמלא סיהרא דהיינו ל"ח שנה אבל אם לא מתו רק עד ט"ב של שנת ל"ט ליציאתם ובשנת מ' לא מתו א"כ למה נתעכב הדבור ל"ח שנה לא היה לו להתעכב רק ל"ז שנים דהיינו משנה השנית ליציאתם עד ט"ב של שנת ל"ט ולשון שנה ויותר שכתבו התוס' בחידושי הרמב"ן שנה יותר בלא וי"ו ראשונה אבל יש לקיים שפיר לשון התוס' שלפנינו וכ"ה בתוס' ישנים דהוי שנה ויותר דהיינו מט"ב של שנת ל"ט עד ט"ו באב של שנת מ' דליכא למימר דבשנת ל"ט היה שפיר מתעכב עכ"פ עד ט"ו באב משום אבילות דא"כ הוה מתפרש כפשטיה דגם בשנת מ' מתו וכמ"ש התוס' ודו"ק:

**בא"ד** ועוד ט"ז אלף ופרוטרוט היה כו' עכ"ל פי' שבשנה ראשונה ליציאתם גם בשניה שהיה גזרת מרגלים משמע דלא מתו במגפה אז רק מוציאי הדיבה ועוד דלא שייך לומר באותה השנה בערב ט"ב הכרוז יוצא כו' כיון שהגזרה לא נגזרה עד למחרתו ביום ט"ב וכיון דגם בשנת מ' לא מתו לפי' רשב"ם הרי לא מתו רק ל"ז שנה ויבא לכל שנה ושנה מל"ז שנה ט"ז אלף מת"ר אלף ועוד פרוטרוט ח' אלפים שנשארו מת"ר אלף וכך הבין מהרש"ל דברי התוס' אבל בעל יפה מראה לא הבין דברי התוס' בזה והקשה עליהם מה שהקשה ע"ש בסוף מסכת תענית וק"ל:

**בא"ד** צריך לומר שט"ו אלפים כו' בכל שנה זה קודם זה כו' עכ"ל ק"ק מי הגיד להם שלא מתו כולן רק בני ס' בצמצום ולא יותר מס' ואימא בשנה ראשונה כבר היו רבים שמלאו ימיהם לס' שנה ולא מתו כולם רק ט"ו אלף ופרוטרוט וכן בכל שנה שוב מצאתי בספר יפה מראה שתירץ כן קושית התוס' והביא ראיה קצת לזה דאי לא היו מתים רק אותן שהיו בני ס' לא פחות ולא יותר ולא היה מהם בכל שנה רק ט"ו אלף ופרוטרוט אם כן כבר ידעו בעצמם אותם המתים באותה שנה ולמה נכנסו גם אחרים עמהם בקבורה כדמשמע דקאמר הבדלו המתים מן החיים ודו"ק:

**בא"ד** ועוד שלא היתה שמחה מפני הדבור שחזר אלא שאז כי כו' עכ"ל כצ"ל מתוס' ישנים ור"ל דלפי המדרש איכה משמע דלא היתה השמחה מפני הדיבור שחזר אלא

מפני ביטול הגזירה שראו באתמלי סיהרא וכ"כ בעל היפה מראה והגהת מהרש"ל בזה אינן מבוררין ודו"ק:

**בא"ד** ועוד מה שמחה היא שקדמו למות מאשתקד כו' עכ"ל ר"ל דודאי ידעו שלא ימותו רק הת"ר אלף שהיו ביניהם בשעת הגזירה אלא שלא ידעו בשנת הארבעים שכבר תמו ומתו כלם בשנת ל"ט ולא נותר מהם עד אחד וסבורים היו שנשארו עוד ט"ו אלף ופרוטרוט והיו עצבים שימותו עוד בשנת מ' וא"כ כשראו באתמלי סיהרא במאי שמחו שלא מתו בשנה זו כמו שהיו סוברים הם שהרי הפסידו בזה שראו שכבר מתו מאשתקד וטוב היה להם למות עכשיו משמתו אשתקד וק"ל:

**בא"ד** שלא מיהרו למות אלא בשנה אחרונה ביטל מהן הגזירה ונשארו כו' עכ"ל גליון תוס' והא דכתיב כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות היינו אותם שמתו קודם שנתבטל הגזירה וק"ל:

**בא"ד** א"נ בתחילה נגזר אפילו על בני כ' בצמצום ולבסוף ריחם כו' עכ"ל גליון תוס' וגם לפר"ת אומר ר"י אם נגזר על אותם שהיו בני כ' בשעת גזירה הרי לא היו בני ס' בסוף ל"ח שהוא סוף מ' מצומצם עכ"ל ולפרש"י בחומש בפרשת שלח לך יתיישב זה שכתב ארבעים שנה גו' לא מת א' מהם פחות מבן ס' כו' שמשעשו את העגל עלתה גזירה זו במחשבה כו' וכשנכנסו לשנות מ' מתו אותן של בני כ' עכ"ל ע"ש ותו לא קשה מידי ודו"ק:

**בא"ד** ומיהו קשה על פי' ר"ש דלמה חפרו קברים בשנה אחרונה כו' עכ"ל דמה שהיו עצבין בשנה זו ניחא שכ"א מהם לא היה יודע שכבר תמו ומתו כולם בשנת ל"ט והיו סבורין שימותו עוד בשנה אחרונה כמ"ש התוס' לעיל לפ"ה אבל כיון שבאמת כבר תמו ומתו כולם מאשתקד ולא היה בהם א' שהיה בן ששים אז בצמצום א"כ כ"א מהם יודע בעצמו שהוא לא ימות ולמה הלך לחפור לו קבר בשנה אחרונה ומזה לא קשיא להו על הכרוז דודאי היה גם בשנה אחרונה לפי טעותם שהיו סבורים שנשארו עוד מהת"ר אלף וימותו גם בשנה זו ודברי מהרש"ל אין מבוררין בזה גם דברי התוס' בסוף תענית אינן מבוררין בכל זה ע"ש בחידושינו וק"ל:

## דף קכא:

**בפרשב"ם** בד"ה ת"ר שבעה כו' קבר את אדם ואת שם וחיה אחריו נ"ד שנה כו' עכ"ל כצ"ל:

**בד"ה** ולא על יתר מבן ס' כו' ראה את עמרם ז' כו' נ"ל חמשה שנים וק"ל:

**בד"ה** יתר על בן ס' כו' דמוחלק פחות מבן כ' מן הגזירה כו' עכ"ל כצ"ל:

## דף קכב.

**גמ'** ש"מ לשבטים איפלוג כו' ורש"י בחומש פ' ויחי כתב ואע"פ שנתחלקה הארץ למנין גולגלותם כו' וכה"ג כתב בפ' פנחס ע"ש וטען עליו הרמב"ן מהך מסקנא דהכא דמסיק לשבטים איפלוג ומהך סוגיא דהוריות לנחלה הוקשו כו' ע"ש באורך גם בדברי הרא"ם שהתנצל פרש"י וכבר בארנו זה באורך בחידושינו במסכת הוריות ע"ש:
**בפרשב"ם** בד"ה הא כיצד אם אורים כו' ושמא מכחישין זה כו' עכ"ל דמשמע שהגורל היה לפני אורים ותומים בלא רוח הקודש ומש"ה קאמר דשמא הגורל יכחישו האורים שאחריו וקאמר דאלעזר מלובש כו' ששואלים תחילה ברוח הקדש באורים ותומים ואח"כ בגורל נמצא גם הגורל היה ברוח הקודש כדקאמר וקלפי של כו' לפניו כו' וק"ל:
**תוס'** בד"ה ואידך למאן כו' דלא מנו שבט יוסף אלא כאחד עכ"ל צ"ע בספר יחזקאל שם כתיב תתנחלו את הארץ לי"ב שבטי ישראל יוסף חבלים ופרש"י יוסף יטול ב' חלקים א' למנשה וא' לאפרים עכ"ל וזה סותר דרשה דהכא וק"ל:

## דף קכב:

**גמרא** ויתנו לכלב את חברון כאשר דבר משה עבד ה'. מלשון א"מ ז"ל האי קרא שופטים א' ולא נזכר שם עבד ה' וצריך להגיה כאן גם בפרשב"ם אך תמיה לי למה אינו מוכיח שנתנה לכלב ע"פ ה' מדכתיב ביהושע ט"ו ולכלב בן יפונה נתן חלק בתוך בני יהודה על פי ה' ליהושע את קרית ארבע אבי ענק היא חברון עכ"ל:

## דף קכד.

**בפרשב"ם** בד"ה אף מוחכרת כו' וא"ת ליתני רועה כו' ול"ל למיתני מוחכרת כו' עכ"ל לכאורה מאי קושיא דאיכא למימר בפשיטות דאי רועה ה"א דמוחזק אבל מוחכרת דלאו ברשותא דידהו קיימא אימא לא דכה"ג קאמר לעיל ומהרש"ל הרגיש בזה וכתב הא דקאמר לעיל השתא מוחכרת כו' רועה באפר מבעיא פי' לא גרע אלא בודאי אין חילוק כו' עכ"ל ע"ש והוא דחוק דלשון התלמוד לא משמע כן ונ"ל דלעיל נמי הכי קאמר דלא ברשותא דידהו כו' כמו רועה באפר דהוי ברשות דידהו ומוחזק בשבחא דממילא ממש אבל ההוא שבחא דמוחכרת אי הוה ברשות דידהו ודאי דלא הוה נוטל פי שנים דהוי כמו בנו בתים אלא משום דמוחכרת לאו ברשותן משבח אע"ג דלא הוי שבח ממילא

ממש רק ע"י בני אדם כפרשב"ם ואפ"ה נוטל פי שנים רועה באפר דהוי ממש ממילא מבעיא ודו"ק:

**גמ'** דיקלא ואלים כו' כ"ע לא פליגי דשקיל כו'. ק"ק דאימא לרבנן הך דרשה דפי שנים מקיש חלק בכורה כו' להך מילתא אתא וק"ל:

**בפרשב"ם** בד"ה ירשו ש"ח כו' ומיהו אליבא דרבנן אינו נוטל פי שנים ומסקנא כו' עכ"ל היינו אליבא דשמואל לקמן אבל למאי דשלחו מתם לרבנן מלוה בשטר נמי כמאן דגבי דמיא אלא דניחא ליה לפרש כשמואל דהלכתא כותיה וק"ל:

## דף קכד:

**גמ'** בכל אשר ימצא לו פרט לשבח כו' ששבחו נכסים לאחר כו' אלתת לו סמיך דמיניה מפיק לעיל למעט שבח ששבחו ממילא לאחר מיתה אבל מאשר ימצא לו לא הוה מפקינן למעט רק שבח שהשביחו יורשין כו' וכשזכיתי ללמוד לקמן ראיתי שם בתוס' שהרגישו בזה בד"ה והלכתא יש לו לבכור כו' ע"ש וק"ל:

**שם** אלא לרבי ואלא הא דתניא ירשו ש"ח כו' ולא ניחא ליה לאוקמא מלתא דשמואל במלוה ע"פ דוקא וכרבי דהכי הל"ל מודה רבי במלוה על פה:

**בפרשב"ם** בד"ה הא דשלחו מתם פליגא אהך דרב יהודה אמר שמואל כו' עכ"ל ק"ק דאימא דהך דשמואל לא פליגי ולרבה איירי בגבו מעות ולרב נחמן בגבו קרקע דליכא למימר משום דשמואל סתמא קאמר דהא מלתא דשלחו מתם ודאמימר נמי סתמא קאמרי ואפ"ה מפלגינן מלתייהו ויש ליישב ודו"ק:

**תוס'** בד"ה מספקא ליה כו' ולא מחבירו שפסקו כך בהדיא עכ"ל ר"ל דפסקו נמי בהדיא ולא כר' מחביריו רק מחבירו או דלא פסקו רק הלכה כרבי מחבירו ולא פסקו בהדיא ולא כרבי מחביריו דהשתא מחביריו אפשר דהוה הלכה כרבי או כחביריו דהשתא ניחא דרב נחמן אית ליה כהך סברא דלא פסקו בהדיא ולא כרבי מחביריו ומותר לעשות כרבי כו' ורבא קאמר נמי דלא פסקו בהדיא ולא כרבי מחביריו מיהו מטין כחביריו אתמר כן נראה לפרש דבריהם מתוך חידושי הרמב"ן ודו"ק:

## דף קכה.

**בפרשב"ם** בד"ה לטעמייהו כו' אלא לדידהו בקרקע מודו לי מיהא דלא שקיל דהאי כו' כדאמרינן לקמן שלחו כו' עכ"ל נ"ל הא דקאמר לבני מערבא דבקרקע מודו לי לאו מסברא דנפשיה וכן לרבה שפרשב"ם ובגבו מעות מודו לי דאין לו כו' לאו מסברא

דנפשייהו קאמרי הכי דאדרבה מסברא תקשי להו מ"ש מעות דלא כו' ומ"ש קרקע דלא כו' כדפרכינן וא"כ הוה לן למימר אליבא דבני מערבא בין בגבו מעות בין בגבו קרקע דיש לו ומנא להו לפלוגי אליבא דבני מערבא אלא דרב נחמן אית ליה דבקרקע מודו לי משום דמסתמא לא פליגי שלחו מתם ארבנן דאית להו דאין לו פי שנים במלוה וע"כ אית להו להני דשלחו מתם שום סברא לפלוגי בין גבו קרקע לגבו מעות וכן לרבה מה"ט קאמר דבגבו מעות מודו לי דמסתמא לא פליגי ארבנן ולרווחא דמלתא כתב רשב"ם ראיה לרב נחמן דבקרקע מודו לי כדאמרי' לקמן שלחו מתם הלכתא כרב ענן כו' דלרבה ודאי דליכא שום ראיה אהא דבגבו מעות מודו לי אלא דלית לן למימר דפליג ארבנן ה"נ איכא למימר לרב נחמן והראיה מדאמרינן לקמן ודאי אינה מכרעת כמ"ש רשב"ם לרבה ודו"ק:

**תוס'** בד"ה לטעמייהו כו' ומיהו זה י"ל שהיה צריך להאריך דלא דברו רבה ורב נחמן בהדיא בין כו' אין לו כו' עכ"ל לשיטת הקונטרס דהכא צריכי לדחוקי הכי מיהו לשיטת ר"ת הכא דלרב נחמן בין בגבו קרקע ובין בגבו מעות דיש לו לא נראה להם לדחוקי הכי ולכך לעיל גבי גבו מעות יש לו שפ"ה משום דמעות יהיב כו' ודחו פירושו מכח קושיא זו בעצמה שכתבו הכא ולא נראה להם לדחוק ולתרצה כמ"ש כאן לשיטת הקונטרס וע"כ הוצרכו לעיל לשיטת ר"ת טעם אחר לגבו מעות דיש לו ודו"ק:

**בא"ד** ור"ת מפרש כו' והא דאמר בני מערבא גבי סבתא כו' משום שהבעל לא היה מוחזק כו' עכ"ל נ"ל שהכריחו לפרש כן דלא ניחא ליה לפרש דטעמא דבני מערבא נמי משום דאי קדים סבתא וזבינא כו' אבל נכסי דלוה כו' ויכול לטרוף מן הלקוחות כו' כפרשב"ם דכיון דאביי דפריך מהך דסבתא ולא אסיק אדעתיה לפלוגי בין ההיא דסבתא ובין נכסי דלוה א"כ לא מתרץ ליה רבא מידי אליבא דבני מערבא אבל לפר"ת ניחא דאביי לא קשיא ליה אלא לרבה דאמר טעמא דנפשיה דמסתבר טעמא דבני מערבא משום דאי קדם סבתא וזבינא כו' אבל בני מערבא גופייהו טעמא אחרינא אית להו בהך דסבתא שלא היה מוחזק בעולם משא"כ במלוה דהוי מוחזק כו' ואביי נמי אסיק אדעתיה טעמא דבני מערבא גופייהו ולא קשיא ליה אלא לרבה ודו"ק:

**בא"ד** וי"ל דס"ל לרב נחמן דמפלגי כו' מדלא קאמר הבכור נוטל פי שנים במלוה בין גבו קרקע כו' עכ"ל לכאורה ר"ת גופיה פירש לעיל היפך זה בד"ה נהרדעא כו' דאמימר נמי סתמא קאמר דנוטל פי שנים במלוה בין גבו קרקע בין גבו מעות כו' ע"ש ודברי אמימר בעצמם הם דברי שלחו מתם ולמה נאמר לדברי שלחו מתם דמסתמא מפלגינן מלתייהו ולדברי אמימר נאמר היפך זה דסתמא לא מפלגינן מלתייהו ויש ליישב דאמימר כיון

דנהרדעא הוא סמיך ארב נחמן דנהרדעא נמי הוא ולא מפליג ובכל גוונא יש לו לפר"ת ודו"ק:

## דף קכה:

**בפרשב"ם** בד"ה ואין הבכור נוטל בראוי כו' כגון דהוי שלופחי כו' עכ"ל לכאורה קשה מי הכריחו להוציא לשון ואין הבכור נוטל בראוי כו' מפשטיה לענין שבח לרבנן דאיכא לפרש כפשטיה דומיא דקאמר אין הבעל נוטל בראוי כו' קאמר נמי אין הבכור נוטל בראוי כשמת אביו של הבכור בחיי זקינו ואחר כך מת זקינו דאין הבכור נוטל בראוי וכן הבינו תוס' הא דאין הבכור נוטל בראוי כפשטיה ולא לענין שבח דוק בדבריהם ותמצא כן ויש ליישב דכיון דהך מלתא דאינו נוטל בראוי כמשמעו משנה שלימה וסתמא היא בפרק יש בכור לא איצטריך ליה לרב פפא למפסק הלכתא הכי ואע"ג דקתני נמי התם ולא בשבח אפשר לפרש כרבי בשבח שהשביחו יורשים שבנו בתים וזה הכריחו לפרש דאין הבכור נוטל בראוי כו' איצטריך ליה למפסק הלכתא בשבח כגון שלופחי וכו' וכרבנן וק"ל:

**תוס'** בד"ה ואין הבכור כו' במלוה וכ"ש בשבח כו' דהא איכא למ"ד דאפי' לרבנן הוי כו' עכ"ל מכאן נמי מוכח דהא דאין הבכור נוטל בראוי משמע להו כפשטיה ולא לענין שבח כפרשב"ם ולא שמעינן שבח אלא מכ"ש דמלוה מיהו אע"ג דאיכא למימר נמי בהיפך דעדיף שבח דאיתיה ברשותא ממלוה כדפריך לעיל מ"מ הך סברא לא קיימא לפי האמת דליכא למ"ד לרבנן דלא שקיל במלוה ושקיל בשבח ואף שכתבו התוספות לעיל הא דפסיק לעיל רב נחמן היינו דוקא בשבח ולא במלוה היינו לפ"ה וכבר דחה ר"ת לעיל פ"ה ויש לו לרב נחמן בין בגבו קרקע בין בגבו מעות אבל הך סברא דעדיף מלוה משבח משום דכמאן דגביא דמי איתא נמי לפי המסקנא לרבנן אליבא דשלחו מתם ודו"ק:

## דף קכו.

**בפרשב"ם** בד"ה בנכסי דידיה ודפשוט י"מ בחלק בכורתו ובחלק פשיטותו ואין זה לשון הגמרא כו' עכ"ל אבל הא דקאמר אזול יתמי בני פשוט למיכל כו' מתיישב שפיר שלא מכר הבכור ללקוחות רק ב' חלקיו אלא כיון שלא חלקו עדיין ולא הוברר ב' חלקיו עדיין אזול יתמי בני פשוט למיכל מכל החלקים וק"ל:

## דף קכו:

**תוספות** בד"ה לא עשה כו' אך תימה כו' מאי קמ"ל רבא וכי על חלק אחין הוצרכו לישאל עכ"ל אבל מאי דאתו לקמיה דרבא היתומים והלקוחות לא קשיא להו דאפשר לפרש דלא שאלו על חלק אחין דודאי אינו מכור וחלקי הבכור ודאי מכורין אלא דאזלי למיכל בכולה כיון דלא נברר חלקם כמ"ש לעיל אבל מה שהשיב רבא דלא עשה ולא כלום משמע דאשמועינן דלא מכר כלום דהיינו חלק אחין למ"ד בפלגא ואהא ודאי לא שאלו ודו"ק:

**בד"ה** והלכתא יש לבכור כו' דלא מלתת לו ממעטינן כו' עכ"ל עיין על דבריהם ברא"ש כי שם מבואר יותר:

**בא"ד** ואם אמר איני נוטל כו' לא הוי טעמא משום דיש לו קודם כו' עכ"ל רצו ליישב למ"ד דאין לו קודם חלוקה הך דאיני נוטל כו' דמשמע דאתיא ככ"ע אפי' לרבנן כפרשב"ם אבל לא חשו ליישב למ"ד דאין לו קודם חלוקה לרבי אמאי בכור נוטל פי שנים במלוה ובשבח כיון דהוא רב פפא גופיה מרא דשמעתיה דאית ליה אין לו קודם חלוקה פסק הלכתא דלא כרבי וק"ל:

## דף קכז.

**בפרשב"ם** בד"ה אי הכי כו' ולנדה כו' מספקא דלמא זכר הוה ואית לן למדרש עד שיהא זכר כו' עכ"ל האי ספקא ודלמא לא קאי אזכר דה"ה בנקבה אלא דספקא ודלמא קאי אאית לן למידרש עד שיהא זכר כו' וה"נ אית לן למדרש עד שתהא נקבה כו' כפרשב"ם דלעיל ולא נקט רשב"ם מלתיה אזכר אלא משום דרב שרביא נמי לא נקט רק זכר במלתיה וסמך עצמו דה"ה והוא הטעם בנקבה ומהרש"ל כתב בזה דברים דחוקים ואין להאריך ע"ש:

**בא"ד** ומשנינן נ"מ שאם תראה יום ל"ד כו' ואם תראה ג' ימים רצופין כו' או שמא זכר כו' עד שתשב י"ז ימים נקיים כו' עכ"ל וכתב מהרש"ל לפום ריהטא קאמר הכי אבל לא דייקא אלא ט"ו נקיים בעי כו' עכ"ל ע"ש באורך וא"א כי הרב לפום חורפיה לא דק בפרשב"ם שהרי הוא בא לתרץ מאי נ"מ בחומרא דתולין ראיית יום ל"ד בימי טוהר דזכר וכשתראה ג' ימים רצופין מיום מ"א ואילך איכא חומרא טפי בשתולין ראיית יום ל"ד בתחלת נדה דה"ל השתא זבה גדולה וליכא לאשכוחי חומרא בשתולין ראיית ל"ד בימי טוהר אלא כשלא תראה אחר כך רק יום אחד ביום מ"א דהשתא הויא לה תחלת נדה ותשב ז' נקיים אבל אם אנו תולין ראיית יום ל"ד בתחלת נדה ה"ל השתא שומרת יום

כנגד יום והכי אמרי' בהדיא בפרק המפלת וכמ"ש לקמן בהג"ה דפרש"י ודברי רשב"ם נמי הכי מתפרש אם תראה ג' ימים רצופים כו' דמזה איכא חומר טפי בשתולין ראיית ל"ד בתחלת נדה דה"ל השתא זבה גדולה או שמא ילדה זכר כו' דהשתא בשרואה יום אחד ביום מ"א איכא חומר טפי כשתולין ראיית ל"ד בימי טוהר דה"ל השתא תחלת נדה ותבעי ז' ימים ולא תסגי לה בשומרת יום ותו לא מידי והדברים ברורים למבין:

**תוס'** בד"ה מדדרש רבא כו' דהלכתא שליח שוייה עכ"ל ר"ל דמסקינן בפ' מרובה דהלכתא במרשה את חבירו דשליח שוייה ולא כמקנה לו וק"ל:

## דף קכז:

**בפרשב"ם** בד"ה וחזר ואמר כו' דעבדו הוא כדקאמר השתא והאי דקרי ליה כו' לפי שאוהבו כבנו כו' עכ"ל דמשום דמשמשו כבנו בלחוד ודאי דלא הוי קרי ליה בנו אי לאו דאוהבו כבנו נמי ולכך אינו מקפיד עליו להיות משמש לו כעבד וע"ז קאמר דא"ה אין דרך כו' וכן גבי עבדי וחזר ואמר בני דאמרינן ביה דמשמשו כעבדו קאמר ומשום חבה קא"ל הכי שזה הבן משמשו יותר מן הראוי ודו"ק:

**תוס'** בד"ה בנכסים כו' דלא עבידי דאתי כו' עכ"ל דבפירות דקל דעבידי דאתו אית ליה לר"מ דאדם מקנה דשלב"ל אבל במידי דלא עביד דאתי מודה ביה ר"מ ולקמן פרשב"ם עוד דלית ליה לר"מ אדם מקנה כו' אלא במפרש כו' ע"ש ה"נ ה"מ לשנויי הכא דמיירי בסתמא וק"ל:

## דף קכח.

**בפרשב"ם** בד"ה באבא דאבא כו' דהיינו ג' בראשון לראובן הראשון עכ"ל בכל דוכתא אב ובן נקרא ראשון בראשון וא"כ ה"ל בן הבן שני בראשון אלא דלמר בר רב אשי דמכשר באבא דאבא פי' כן דודאי לא מכשר אלא בראשון בשלישי ולא בשני בראשון וכן כתב הרי"ף בפ' זה בורר ע"ש:

**תוס'** בד"ה ה"ג ונשבע כו' אם לא שנאמר כו' חשיב גמר דין כי כו' עכ"ל וההיא נמי דפוטרין אותו מיד ואינו יכול לחזור בו כפרש"י נמי חשיב כגמר דין גם קצת קשה כו' שהקשו לעיל חוזר למקומו לפי זה וק"ל:

## דף קכט.

**בפרשב"ם** בד"ה ור"ל אמר כו' אבל אם אמר פלוני ופלוני ירשו שדה פלוני ופלוני ותנתן להם שדה פלוני ופלוני וירשום ה"א כו' עכ"ל צ"ע דלמה יגרע כשאומר ותנתן להם

משאומר שנתתי להם וכי היכי דלשון ירושה נאמר לשניהם גם המתנה שבאמצע נאמר לשניהם כמ"ש הרשב"ם גבי שנתתים להם ואפשר לחלק ודו"ק:
**תוס'** בד"ה אי לאפוקי כו' משום שרוצה לכלול בהדיא דאין הלכה כמר בר רב אשי כו' עכ"ל דאע"ג דודאי בהא דפסיק דלא כרבא הוי נמי מוכח מכ"ש דלא הוי הלכתא כמר בר רב אשי מ"מ בהא דפסיק כר' אבא הוי בהדיא טפי לאפוקי מרבא ומר בר רב אשי וק"ל:

## דף קכט:

**בפרשב"ם** בד"ה לא קשיא כו' ומיהו רב דימי ור"א כו' דלדידהו אפי' תוך כדי דבור אמרינן לא קנה כו' לשמעינן דקנו וכ"ש שדה אחת כו' אפי' לאחר כדי דבור אלא בו' עכ"ל ק"ק דהיאך יכול ללמוד כ"ש לאחר כדי דבור מתוך כדי דבור אע"ג דתוך כדי דבור איירי בב' שדות וב' בני אדם ולאחר כדי דבור איירי בשדה א' כו' ועוד אמאי לא נוקי מלתייהו כדנוקי מלתא דר"ל בלאחר כדי דיבור ועיין בחידושי הרמב"ן ודו"ק:

## דף קל.

**בפרשב"ם** בד"ה וכ"ת דפליג כו' וזו אין צריך לומר זו קתני כו' עכ"ל מה שהכריחו לפרש לפום סברא דהשתא דר"י פליג אפילו באחר במקום בת דת"ק זו ואצ"ל זו קתני ולא ניחא ליה נמי השתא כדסלקא דעתיה מעיקרא דלא מתוקמא הך סיפא אליבא דההוא דלעיל דקתני גבי ריבה לאחד כו' כפרשב"ם במתני' היינו משום דא"כ השתא ה"ל תלתא תנאי במלתא ויש מקשים עוד בזה לפום הך סברא דנאמר זו ואצ"ל זו קתני מי הכריח תלמודא למימר איבעית אימא כולה ר"י ב"ב היא וחסורי בו' הא איכא למימר בפשיטות בלאו חסורי מחסרא דת"ק קתני זו ואצ"ל זו ור"י ב"ב פליג עליה אריש בבן בין הבנים ובת בין הבנות אבל בסיפא באחר במקום בת כו' מודה ליה לת"ק וי"ל דכיון דר"י ב"ב לא פליג רק אריש לא ה"ל למיתני במלתיה דת"ק בזו ואצ"ל זו אלא בלא זו אף זו דליפלוג ר"י ב"ב אסיפא דסמיך ליה ודו"ק:
**תוס'** בד"ה שיכול ל"ג והלא דין הוא עכ"ל כתב מהרש"ל משום דלישנא והלא דין הוא משמע דמשום דדין הוא כו' צריך קרא דלא יוכל לבכר וזהו ליתא דהא אפילו בו' משום דהורע כחו כמו שפירשו התוספות לקמן כו' עכ"ל ע"ש והוא דחוק שנאמר שהתוס' קצרו וסתמו דבריהם הכא לסמוך אקושייתם ותירוצם דלקמן ואין זה אלא כדברי נביאות לומר בדברי התוספות לשנות גירסת הרישא מהסיפא והנ"ל כוונתם דהאי לישנא והלא דין הוא לא נאמר בשום דוכתא רק בלשון קושיא דל"ל קרא והלא דין הוא כו' משא"כ

הכא דאינו אלא תירוצא יש לגרוס שיכול ודין הוא כו' ובתוס' בפרק קמא דחולין כתבו כך וק"ל:

## דף קל:

**בד"ה** ת"ל לא יוכל לבכר וא"ת ולרבנן ל"ל לא יוכל לבכר דמהי תיתי כו' עכ"ל וק"ק ומאי קושיא דאימא לרבנן אי לאו לא יוכל לבכר הוה דרשינן ביום הנחילו כר"י ב"ב דיוכל לשנות חלק פשיטות ומכ"ש חלק בכורה דיכול לשנות אבל השתא דגלי לן בבכור לא יוכל לבכר אית לן למימר דמכ"ש חלק פשיטות שלא יוכל לשנות ולא דרשינן ביום הנחילו כר"י ב"ב דהק"ו מפיק ליה מהך דרשה ושוב מצאתי כדברים האלה בגליון תוספות ודו"ק:

## דף קלא.

**בד"ה** וש"מ אפי' כו' או יהיה תנאי ב"ד שלא יטרוף אלא מבני חרי כו' עכ"ל ק"ק דא"כ אמאי הדר רבי ואמר אי ס"ד יסבון תנן אמאי לא טריף ממשעבדי אימא דתנאי ב"ד הכי הוה שלא יטרוף ממשעבדי ושוב מצאתי בחידושי הרמב"ן שכתב ישוב לזה ע"ש:
**בא"ד** ולעולם ר"י ב"ב לא אמר בבריא בעלמא (מ"מ) [וא"כ] שפיר קאמר ר' נתן שניהם כו' כצ"ל מתוס' ישנים:

## דף קלא:

[**בפרשב"ם**] בהג"ה בנו כו' אשתו ואחר כו' בנו ואשתו כו' עכ"ל בעל ההג"ה מקיים כל זה בגירסת הספרים כמ"ש הרא"ש דכן הוא ברוב הספרים דלא כפרשב"ם ופי' בעל הג"ה דאשתו ואחר שהן בביתו לאו אחר ממש אלא היינו נמי כמו בן בנו ופשיטא ליה דרוצה שיכבדוה אבל באשה אצל אחין מבעיא ליה לקמן אם הוא רוצה נמי שיכבדוה ודברי מהרש"ל אינן מבוררין בזה וצ"ל נמי לפי גירסא זו דבנו ואשתו דנקט עיקר מילתיה אבנו משום מתנה אבל אשתו משום אפטרופוס באינה אמם לקמן מבעיא ליה וכשהיא אמם היינו מילתיה דשמואל ודו"ק. בפרשב"ם בד"ה ואשה אצל כו' ואינן חייבין בכבודה כ"כ אלא מיתורא דקרא כו' עכ"ל כתב מהרש"ל מה בכך כו' הלא בנו הגדול אתי נמי מריבויא דוי"ו ואפ"ה אמרי' לעיל פשיטא בנו הגדול כו' עכ"ל ועוד האריך ע"ש ואין צורך דע"כ פשיטא לן טפי דחש האדם לכבוד בנו יותר מכבוד אשתו ואפי' היא אמם כמ"ש הרא"ש מדקאמר בבנו גדול פשיטא ואשתו הוצרך ליה לשמואל למימר ונ"ל להוסיף בזה דהא

אפי' בבנו קטן אמר שמואל דעשאו אפטרופוס אע"ג דליכא יתורא לכבדו ובאשה שאינה אמם מבעיא ליה הכא אע"ג דאיכא יתורא לכבדה אלא דע"כ דטפי חש לכבד אדם בנו מכבוד אשתו אלא דהכא ק"ק דמ"ש דמבעיא באשתו שאינה אמם ובאשתו שהיא אמם מימרא היא דעשאה אפטרופוס וקאמר דהיינו טעמא משום דאשתו שאינה אמם אינו רק מיתורא דקרא ולעיל נמי גבי הא דמבעיא ליה קטן מאי נמי ה"ק דמ"ה מבעיא ליה טפי בבנו קטן משום דבבנו גדול פשיטא ליה משום דבנו הוא גם אית ביה יתורא דקרא משא"כ בבנו קטן אבל אשתו אפי' אמם דמקרא מלא הוא לכבדה אפשר דגרע מבן להך מלתא שאדם רוצה לכבד בנו טפי מאשתו וק"ל:

**תוס'** בד"ה דילמא כו' ולר"י נראה דבבריא נמי אמר מדאמר ר' נתן שניתם כו' עכ"ל צ"ע לשיטת התוס' שכתבו לעיל וא"נ דלא קני בבריא שפיר קאמר ר' נתן שניתם כו' ליכא לאוכוחי מיניה מידי ויש ליישב בדוחק דה"ק מדלא קאמר תלמודא בבעיין אי אמר בבריא או לא תיקו ועוד דרב משרשיא מסיק לעיל ש"מ אפילו בבריא ש"מ וע"כ נראה לר"י דמשמע ליה לתלמודא דבתרי בי דינא איתקון ואמר אפילו בבריא ולא ניחא ליה לתלמודא למימר דבחד בי דינא איתקון כדהדר אמר אביי והיינו מדאמר ר' נתן שניתם כו' דצריכין לדחוקי אליבא דהדר אמר אביי כמ"ש התוס' לעיל משא"כ אי אמר דבתרי בי דינא איתקון ובבריא נמי [אמר] ר"י ב"ב דהשתא אתיא מילתא דר' נתן בפשיטות וקרוב לדברינו מצאתי בזה בדברי בעל המאור ע"ש ודו"ק:

## דף קלב.

**בד"ה** למחצה לשליש כו' תימה מאי קמ"ל פשיטא ואומר ר"י כו' עכ"ל נראה מדבריהם שהבינו כמשמעו דהאי למחצה לשליש כו' דקתני ברישא ולכך הקשו דבלמחצה ולשליש דלא סילקה עצמה מכלום אף מהפירות ומן השאר פשיטא דגובה כתובתה מהשאר ומהרש"ל נדחק לפרש שהתוס' הבינו אגוף הקרקע כפרשב"ם ואין צורך וק"ל:

## דף קלב:

**בד"ה** מכלל דת"ק כו' אמאי איצטריך ר"י למימר היתה שם ולא קבלה כו' עכ"ל לא ניחא להו למימר דר"י לא זו אף זו קתני כיון דלא אתא ר"י בברייתא אלא לפרש דברי ת"ק דמתני' ובזה יתיישב דלא תקשי להו למאי דבעי למימר דכולה ר"י היא כיון דקבלה עדיפא מכתיבה וקתני ברישא כתיבה בלא קבלה דמחילה לא איצטריך ליה למיתני בסיפא קבלה בלא כתיבה אלא דאיכא למימר דזו ואצ"ל זו קתני ודו"ק:

## דף קלג.

**בפרשב"ם** בד"ה דלמא כי כו' ועיקר דבריך באת להשמיענו חילוק בין כו' עכ"ל ר"ל דהא דאשמעינן דבסתם נמי במי שראוי ליורשו נוטלו משום ירושה ולא משום מתנה השמיענו דיש חילוק בין כו' ומה שהוצרך ליה לרב נחמן לאתויי ההיא עובדא דא"ל נכסי למאן כו' וא"ל אלא למאן לא איצטריך ליה אלא לומר דרב הונא בסתם קאמר כההיא עובדא וק"ל:

## דף קלג:

**בד"ה** דייני ור"ח פי' חצצתא בית הקברות עכ"ל וכ"ה בערוך ונראה לפרש למאי דקאמר לעיל והא אפסקה ומסיק הוא סבר ההוא דשכיב היה סבר דיש לו הפסקה ורחמנא אמר כו' ואהכי קאמר רבא לרב עיליש דייני בית הקברות דהיינו ההוא מיתנא דשכיב בבית הקברות סבר הכי דאפסקה אבל דין תורה אינו כן דרחמנא אמר כו' וק"ל:
**תוס'** בד"ה בא עליו כו' דכתב נכסיו ליונתן כו' הדיר נכסיו מבנו בחייו כו' עכ"ל ולא כפרשב"ם דמיירי בלא הדיר אלא משום דעבר על דברי המת ומה שיש לדקדק אפירושו עיין בחידושי הרמב"ן:

## דף קלד:

**בפרשב"ם** ומשני התם כו' אמר יש לי בנים אחזקה כו' ונ"מ דאפילו אי אתי אח לאחר מכאן כו' עכ"ל כל זה גם הוא בלשון רש"י בפ' האומר אבל ק"ל לדבריהם דמשמע דאי לא הוה אמר יש לי בנים היה האח נאמן לאוסרה ולמה יהא נאמן לאוסרה טפי מבעלה דקתני בסיפא יש לי אחין ואין לי בנים לאו כל כמיניה דמפיק לה מחזקתה וגדולה מזו כתב הטור בא"ה אמר אני אחיו אינו נאמן ואפי' עד א' מעיד עליו שהוא אחיו אינו נאמן להוציאה מחזקתה אבל לשון הרא"ש שם מתני' דלא מוחזק לן לא באחי ולא בבני אמר יש לי בנים נאמן ואפילו אתו סהדי דאית ליה אח מותרת לשוק עכ"ל דהשתא ניחא דודאי אי לא הוה אמר בבעלה דיש לו בנים היתה אסורה דהא איכא סהדי דאית ליה אח ומיהו ממתני' דהתם לא שמעינן דנאמן להתירה אלא משום חזקה קמייתא קודם שבאו העדים ולכך איצטריך מתני' דהכא לאשמועינן דאפי' במוחזק מעיקרא דאית ליה אח נאמן לומר דיש לו בנים ומשום הואיל דבידו לגרשה ודו"ק:
**בא"ד** דאהני דיבוריה לאחזוקה לחזקה עכ"ל מהרש"ל הגיה לאזוקי לחזקה ור"ל לאו כל כמיניה דאהני דיבוריה לאזוקי לחזקה דמעיקרא אבל לא ידענא מי הכריחו להגה"ה

זו דכפשטיה מתפרש דקאי אדיבוריה דבעל דאהני לאחזוקי לחזקה קמייתא וכן מוכח בהדיא לשון רש"י דפרק האומר ע"ש וק"ל:

**בד"ה** הכא אתי כו' ומיהו סיפא כו' דהא ודאי אפילו שתק אסורה כיון כו' עכ"ל ואהך דר' נתן דאמר נאמן לאסור ביש לי אחין ומוקמינן ליה במוחזק דאית ליה אחי ולא בבנים ולא תקשי ליה הא בלאו הכי אפילו שתק אסורה דהתם אדיבוריה דשעת קידושין דאמר יש לי בנים ואין לי אחים הוי סמכינן לאפוקי מחזקה קמייתא אי הוה שתק בשעת מיתה דמה"ט פליג רבי התם דאין נאמן בשעת מיתה לאוסרה וליהדר מדיבוריה דשעת קידושין ע"ש ודו"ק:

## דף קלה.

**בד"ה** למאי ניחוש כו' שהרי אינה נפטרת בטענת יש לי בנים כו' עכ"ל מפירושו נראה דאי הוה פוטר אותה בטענת יש לי בנים הויא מותרת לכהן אבל מדברי התוספות לעיל אין נראה כן אלא דכיון דבטענת יש לי בנים אין להאמינו רק משום דבידו לגרשה אין כאן מגו רק לפוטרה מיבם אבל להתירה לכהן אין כאן מגו ודו"ק:

**תוס'** בד"ה ה"ג הא אמרי כו' ולא גרסי' והא איכא סהדי כו' ואי בעי למימר שיש לנו לחוש כו' עכ"ל ק"ק כיון דהאי לישנא והא איכא סהדי כו' סובל לפרש שיש לנו לחוש שמא יש עדים כו' אמאי אינו סובל לפרש נמי שיצא קול דאיכא סהדי במה"י כו' וי"ל ודו"ק:

**בד"ה** אביי אמר כו' ומיהו י"ל דהמ"ל ולטעמיך וכן בריש הבית כו' וי"ל דאביי דהכא כו' עכ"ל מלת וכן הוא מגומגם לפי לשון התוספות לפנינו אבל בתוספות ישנים ראיתי דהאי תירוצא ומיהו וי"ל דהמ"ל ולטעמיך עד וכן אינו מלשון התוספות והוא גליון תוספות דהשתא מלת וכן ניחא דקאי אקושייתם דלעיל ודו"ק:

## דף קלה:

**בפרשב"ם** בד"ה ה"ז אינו כלום שאפי' אם החזיק אחר מותה באותו שטר כו' אבל כח השטר לא עדיף כצוואתו כו' עכ"ל מהכא מוכח דדייתקי שלא נמסרה מחיים אינה כלום ולכאורה הך דדייתקי מבטלת דייתקי כתב וזיכה לזה כו' כמ"ש רשב"ם לקמן הוא סותר את זה דמשמע דדייתקי אם אינה מבטלה מהני בלא מסירה ועיין בזה בתוספות בפרק מי שמת (דף קנ"ב) בד"ה כתב וזיכה כו' וק"ל:

## דף קלו.

**בד"ה** ואלו היתה קבלה כו' לא היו מניחין הלכה ומפרשינן מנהג ועוד לא אמרו כי הלכה כו' עכ"ל זו בעצמה היא קושיא ראשונה ודוחק לפרש כאן ב' קושיות ויש להגיה ומפרשי' מנהג שלא אמרו כי הלכה כו' והכל קושיא אחת וק"ל:

## דף קלו:

**תוספות** בד"ה לא קנה כו' שהרי לא הקנה לו כלום עד אחר שיזכה שני כו' עכ"ל משא"כ הכא דמיד שמת הבן גוף הנכסים שהיו לו נפלו לפני בן הבן וגם הפירות ירשם אח"כ בן הבן בקבר כמ"ש לעיל:

**בא"ד** ואפילו לרב ענן דאמר כו' ולא לירתי ירתיי כו' אם מת שני לא יחזרו ליורשי שני כו' עכ"ל ומהך דאחריך לשני ואחריך לג' דאם מת שני לא יחזרו ליורשי שני לא קשיא להו בפשיטות לר"ע היינו משום דהא ודאי ל"ד לדהכא דהא התם אחריך לשלישי קאמר ואפילו זכה בו השני לא יחזרו ליורשיו אחריו וק"ל:

**בד"ה** והתניא כו' ומשני כו' אלא אחריך תנאי היא כו' כדמייתי דפליגי רבי ורשב"ג באחריך כו' עכ"ל קצת קשה דמאי אולמיה הא דמייתי פלוגתא דרבי ורשב"ג דאימא נמי דפליגי בקנין פירות ולא באחריך כיון דלא מצינו פלוגתא באחריך אין סברא דפליגי ביה ושוב מצאתי גליון תוספות נראה דמייתי שפיר תנאי דע"כ באחריך פליגי אפילו לר' יוחנן ולא בקנין פירות אי הוה כקנין הגוף אי לאו דהא טעמא דרשב"ג אין לו לשני אלא מה ששייר הראשון ע"כ משום דאמר אחריך דמשום קנין פירות גרידא פשיטא דלא היה יכול למכור כמו האב דאינו יכול למכור עכ"ל גי' וקרוב לזה כתב הרא"ש וזה לשונו אע"ג דקי"ל כר"ל כו' אחריך שאני כו' ולא אמר פירי לחד וגופא לחד אלא היכא דאמר מעכשיו כו' דהיינו מתניתין דתנן מכר האב כו' ולא פליג רשב"ג והא דקאמר רב נחמן ב"י כו' פי' רשב"ג סבר קנין פירות דהכא כקנין כו' ומשום אחריך כו' עכ"ל ע"ש גם ברי"ף מיהו ק"ק לפי זה דאכתי מברייתא דלעיל דקתני יחזרו ליורשי ראשון נמי יש להוכיח דאחריך שאני דאי משום קנין פירות לחוד אם כן במתניתין נמי במת הבן ואחר כך מת האב לא יחזרו ליורשי הבן כפריב"ם לעיל [א] אלא ליורשי האב דאית ליה קנין פירות אלא דאין זה מוכרח דאיכא למימר לפום סברא דהשתא דקושטא הכי הוא במתניתין נמי יחזרו ליורשי האב וכן פירש רשב"ם לעיל ועוד יש ליישב בזה ואין להאריך ודו"ק:

## דף קלז:

**תוס'** בד"ה לא החזירו כו' אפי' כי כפליה לתנאיה כו' עכ"ל הוא לשיטת ר"ת שכתב דבממון כי הכא נמי בעי תנאי כפול וכל דיני תנאי וה"נ מיירי הכא שנעשה התנאי כפול ותנאי קודם למעשה והן קודם ללאו והספר לא חש להאריך כמ"ש הרא"ש ולהכי לא קשיא להו אלא מרב אדא דהתם דהוי הכא תנאי ומעשה בדבר א' ולא קשיא להו מרבא גופיה דהתם קאמר דמעשה קודם לתנאי התנאי בטל והכא באתרוג זה נתון לך כו' מעשה קודם הוא וקאמר רבא דתנאו קיים ודו"ק:

**בא"ד** אבל רבא סבר כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו כו' ויכולים המעשה והתנאי להתקיים ומגורשת מיד ואח"כ תקיים כו' עכ"ל דבריהם תמוהים דאין נראה דרבא ורב אדא פליגי התם דהא רבא נמי דמוקי לה במעשה קודם לתנאי ע"כ היינו לפום הסברא דע"מ לאו כאומר מעכשיו דאל"כ לא הוה איצטריך ליה לאוקמא במעשה קודם לתנאי אלא דבתנאי קודם למעשה נמי מגורשת משום דע"מ הוי כאומר מעכשיו וכדאוקמא רב אשי התם וכמו שכתבו התוספות שם ולפי אותה הסברא דרבא התם דע"מ לאו כאומר מעכשיו שפיר קא"ל רב אדא דהוי תנאי ומעשה בדבר אחד ולא פליג רב אדא עליה דרבא כלל ודברי התוספות בפ"ק דקידושין נכונים בזה שכתבו דהתם בפרק מי שאחזו הוא לפי מה דס"ד דכל האומר ע"מ לאו כאומר מעכשיו אבל גבי אתרוג הכא ס"ל כרבי דאומר ע"מ כאומר מעכשיו ויש ליישב דבריהם שם דודאי התם רבא נמי קאמר הכי למ"ד דע"מ לאו כאומר מעכשיו אלא דהכא גבי אתרוג קאמר אליבא דהלכתא כמ"ד דע"מ כאומר מעכשיו והשתא לפי מאי דסברו רבא דהכא פליג ארב אדא דלא הוי התם תנאי ומעשה בד"א ויכולים כו' והוא דחוק ודו"ק:

## דף קלח.

**בד"ה** כאן בצווח כו' לפירושו הכי פריך כי היכי דבטילה היא דמהני אף לאחר כו' עכ"ל דמרישא באי אפשי דלא אמר כלום ניחא דלא פריך לפירושו משום דר"ל איירי בצווח מעיקרא ולא בא מעולם לידו ולכך הוי הפקר אבל רב ששת איירי בשתק ולבסוף צווח כיון דבאה המתנה לידו לא נסתלק ממנה באי אפשי אבל מסיפא אע"ג דמיירי נמי בשתק ולבסוף צווח פריך שפיר לר"ל דכי היכי דבטלה כו' אבל לפירוש התוספות לקמן דאי אפשי דר"ל איירי בשתק ולבסוף צווח הוצרכו להפך הגירסא ומאי אפשי דסיפא דקתני בה דבריו קיימין פריך לר"ל ומשני דלא הדרא למרא אבל אי לא תהפך הגירסא אכתי תקשי לר"ל מאי אפשי דרישא דקתני לא אמר כלום ודו"ק:

## דף קלח:

**גמרא** ואם אמר בחובו נוטלן בחובו ברא"ש גרס גם כן הכא אם אמר בחובו ידו על העליונה רצה נוטלו רצה נוטל את חובו אבל ברי"ף גרס בחובו אין לו אלא חובו ועיין בזה בחידושי הרמב"ן ועיין בטור ח"מ סי' רנ"ג:

## דף קלט:

**תוספות** בד"ה גבי יובל כו' דירושת הבעל דאורייתא כו' אלא שויוה רבנן כו' הניחו אותו כו' עכ"ל וכצ"ל גבי משום פסידא דאלמנה שויה רבנן כיורש דהיכא דאיכא פסידא לתרוייהו ולית ביה מפסיד אנפשיה הניחו אותו כיורש כדין תורה ולכך לא חשו גבי יובל לפסידא דיורשים כדחשו גבי רבין לפסידא דאלמנה דטפי חשו אפסידא דבעל להניחו על דין תורה וק"ל:

**בד"ה** התם אינהו כו' אע"ג דאיכא פסידא ללוה לא מהדר ליה כו' עכ"ל צ"ע דאהא דלא מהדר ודאי דלקמ"ד דאפילו הוי יורש לא מהדר כדאמר זבנה אורתה כו' וכ"כ התוספות שם אבל מהא דלא מהדרינן ליה קשיא להו התם דאי הוי יורש מהדרינן ליה שהבן פודה קרקע של אביו ע"ש בתוספות ודו"ק:

**תוס' בד"ה** אמר ר"ג כו' ור"ח וה"ג ורב אלפס פסקו כרבנן כו' ור"ת אומר כו' עכ"ל ר"ל דר"ת הוסיף לומר אההוא פסקא כרבנן דאדמון משום דאדמון גופיה לא פליג וכדי ליישב ההוא כללא דכתובות דכ"מ שאמר ר"ג רואה כו' הלכה כמותו ודו"ק:

## דף קמ.

**בפרשב"ם** בד"ה לא ממעטא כו' וכבר זכו יורשין והבנות יזונו עד בגר כו' עכ"ל דבריו תמוהין לכאורה כיון דמדמה להו למרובין ונתמעטו וכבר זכו בו יורשין אמאי קאמר דבנות יזונו עד בגר הל"ל דיזונו שלשתן יחד בנים ובנות ובת אשתו כמו שפירש גופיה לעיל גבי אלמנה ללשון שני וכן יש להקשות בפירושו גבי ב"ח שפי' וכשיטרוף אם יש מותר יזונו בנות עד בגר כו' עכ"ל הל"ל דיזונו בנות ובנים ביחד כדין מרובין ונתמעטו וכ"ה בהגהת אשר"י בשם ריב"א ויש ליישב דודאי אלמנה כיון דהיא נמי מתזנא בתקנתא דרבנן לאו על היתומים בלחודייהו רמיא וה"ל שפיר כנכסים מרובין ונתמעטו ע"י זול דההפסד נמי הוה לבנות ויזונו יחד שלשתן אבל ב"ח ובת אשתו כיון דחוב הוא ועל היתומים רמיא לשלומי כשיטרוף הב"ח לא יפסידו הבנות כלום ויזונו מהמותר עד בגר ומיהו עד שעת טריפה ה"ל כמרובין ונתמעטו ויזונו ביחד כפרשב"ם ודו"ק:

**תוס'** בד"ה יתומים שקדמו כו' וא"ת כיון כו' מה חילוק יש בין נכסים מרובים למועטין כו' עכ"ל ר"ל דודאי איכא בינייהו דבמרובין יזונו בנים עם הבנות עד בגר ובמועטין הבנות יזונו והבנים ישאלו אלא דמאי רבותיה דמועטין דנקט שקדמו ומכרו מה שמכרו מכרו כיון דאין חילוק בין מרובין למועטין דבשניהם יזונו עד בגר ואם מכרו מכרו ואפילו אם תפסו ולכתחלה אין רשאין למכור בשניהם ותרצו דיש חילוק דבמרובין יש להם תפיסת יד טפי למכור לכתחלה לצורך גדול כמו לפדיון שבויים כמ"ש המרדכי ועוד דמרובין ונתמעטו יזונו הבנות והבנים ביחד ויפסידו הבנות ובמועטין לא יפסידו כלום וק"ל:

**בד"ה** מה שמכרו כו' ופי' בקונטרס זכו בהן יורשין של כתובה הקטנה ופליג רב נחמן כו' עכ"ל התם ודאי ניחא להו לפירושו דאזלינן בין במרובין ונתמעטו ובין במועטין ונתרבו בתר שעת מיתה כמ"ש הרא"ש שם אלא דהכא קשה להו במועטין ונתרבו דניזל נמי בתר שעת מיתה ומשום דלפירוש רש"י ק"ק התם דנימא נמי בסיפא כבר זכו ביה יורשין הוצרכו לומר דאעפ"כ הכריחו לפרש כן משום דפליג רב נחמן כו' דמשמע לבני קטנה אמר לפייס בו' ודו"ק:

**בד"ה** מי אמרינן כו' הג"ה וכ"כ בתוספתא ותיזון כו' הכל יהיה לבנות ואי כו' עכ"ל צ"ל דהאי פירושא הוא ממש כפירוש הראשון שפרשב"ם שיש כאן נכסים מרובין אי לאו מזונות האלמנה ויש כאן דין נכסים מועטים בשביל הבנות אבל לא שיש נכסים מועטין ממש בשביל הבנות ומ"ש בתוס' אי לא ממעטא הכל לבנות כו' ר"ל שהם לא יפסידו כלום אף בנכסים מרובין והאלמנה תיזון עם הבנים כפרשב"ם בלשון ראשון אבל אין לפרש דר"ל שיש נכסים מועטין ממש בשביל הבנות בלאו מזונות האלמנה שהרי בהג"ה שנית רוצה לפרש אי לא ממעטין נזונות שלשתן וזה לא שייך אלא היכא דליכא נכסים מועטין בשביל הבנות בלחוד מיהו הך אבעיא דאלמנתו ובת איזה קודמת כו' ודאי אייריי שפיר דאיכא נכסים מועטין בשביל הבנות לחוד כפרשב"ם ומהרש"ל דחק למחוק זאת האבעיא דאלמנתו ובת כו' לפי' התוספות ואין צורך וכתב הרמב"ן בחידושיו דלפום דפשטינן דאלמנה קודמת פשיט נמי דאלמנתו ממעטת בנכסים כו' ואע"ג דב"ח לא ממעט כו' התם משום דנכסי קמי יתמי רמו כו' וה"ל כמרובין ונתמעטו אבל אלמנה כיון דנכסי ברשותה קיימי ודאי ממעטת כו' עכ"ל ע"ש באורך:

**בא"ד** לא תטול האלמנה כו' הג"ה ואומר ר"י לכאורה כו' כתבתי בפנים ע"כ הגה"ה וכן משמע בירושלמי כו' עכ"ל כצ"ל האי וכן משמע קאי אדלעיל דלא קאי הך אבעיא דמסיק בה אלמנה ובת אלמנה קודמת אלא בשיש בנים עם הבנות שיש כאן דין נכסים מועטין והירושלמי ניחא לשני הפירושים של ההגהות כי ב' הפירושים חלוקים בפי'

אי לא ממעטא האלמנה והירושלמי הולך למאי דמסיק דממעטא ועדיפא מבת שהיא קודמת לבת ודברי מהרש"ל בזה אינן מבוררים ודו"ק:

## דף קמ:

**בפרשב"ם** בד"ה ה"ג אם כו' כדאמרינן בגמרא והא זכר כו' לא היה חפץ בלידת תאומים א"נ אין לידת כו' עכ"ל ר"ל לפירוש ראשון דאף אם לידת תאומים הוי נמי בכלל לשון אם זכר כו' מכל מקום מספק לית לן למימר אלא דדעתו אזכר לחוד ואנקבה לחודה קאמר ולא תאומים דשמא לא היה חפץ בלידת תאומים ולא אסיק אדעתיה לתת מתנה לתאומים ואי נמי אין לידת תאומים בכלל אם בו' ולא תקשי לך מההיא שהביא רשב"ם לקמן אם זכר עולה אם נקבה שלמים ילדה שני זכרים אחד מהם כו' דהתם למה לא יהיה חפץ בלידת תאומים להקדיש אחד ולמה יגרע כח הקדש בתאומים וכן ללשון שני ודאי בכלל אם זכר הוי נמי ב' זכרים וכן בכלל אם נקבה הוי בכלל שני נקבות ותו לא מידי ודו"ק:

**בד"ה** רבא אמר כו' אין קדושה חלה עליהן דבריה הוא כו' לא יחול עליהן קדושת שלמים ועולה במעי אמן כו' עכ"ל לא הבנתי דבריו דבולדות קדשים אי הוו קדושים במעי אמן הוה חלה קדושה עלייהו אע"ג דבריה הוא דמשעת התחלת יצירתן כל פורתא קדיש ומש"ה קאמר התם דקסבר ר' שמעון בן גמליאל דוולדי קדשים בהווייתן הן קדושין ובהווייתן הוו בעלי מומין כיון דבריה הוא ולא חלה קדושה עלייהו ויש ליישב דהכא במבכרת בהמת חולין קאיירי ולרבותא קאמר דאף במעי אמן לא יחול עליהן קדושת הפה כיון דבריה הוא ודו"ק:

## דף קמא.

**תוספות** בד"ה אלא לאביי כו' אבל לרב חסדא קדושת אמו חלה עליו כו' עכ"ל ר"ל וה"ה למ"ד בהווייתן קדושים דחלה עליהן לרב חסדא אלא קדושת פיו לא חלה עליו והיינו בבהמת חולין דבבהמת קדשים בין בהווייתן בין קדושת אמו חלה עליהן וק"ל:

**בא"ד** אבל אין לומר דלרבא כו' מכל מקום רישא דאיירי בתנאי ב"ד במזון הבנות כו' עכ"ל ולפי זה יהיה סברא דרבא הפוכה מדאביי דלאביי רבנן דפליגי התם מודו הכא במזון הבנות ולרבא רשב"ג דפליג התם מודה הכא במזון הבנות ודו"ק:

## דף קמא:

**גמרא** והא זכר ונקבה לא אמר דאמר נמי אם זכר ונקבה נמי כו' ותנא כי רוכלא לא חשיב ואזיל כפרשב"ם ובמתניתין לא בעי רשב"ם בפירושו לומר הכי דאמר נמי זכר ונקבה ותנא כי רוכלא כו' דא"כ הוה מפרש ליה תלמודא הכי אמתני' כדמפרש ליה הכא אברייתא וק"ל:

**שם** ולימא ליה ר"י ב"ב היא וסבר לה כר' יוסי בו' ועדיפא מדר' יוסי דר' יוסי שאני ליה דדווקא בירושה מאיליה סבר דזוכה העובר אבל ר"י ב"ב ע"כ לא שאני ליה בין ירושה מאיליה לירושה מחמת עצמו דהא סבר דמוריש אדם בן בין הבנים וכיון דאית ליה כר' יוסי דזוכה העובר אין לחלק בין ירושה מאיליה לירושה הבאה מחמת עצמו וק"ל:

**שם** ולימא ליה במבשרני כו' ולפום סברא דהשתא הא דעדיפא ליה ברתא מברא ליכא למימר אלא במבכרת ובחדושי הרמב"ן דה"ה דה"מ לשנויי נוטלת נוטל מבעי ליה וק"ל:

**תוס'** בד"ה איתיביה רב נחמן כו' א"נ ר"נ איירי בעובר שאינו בנו ומוקי מתני' בבנו כו' כר"י לקמן כו' עכ"ל ורב ששת דקאמר מנא אמינא לה מההיא דגר שמת כו' דאיירי בבנו לאפוקי מרב הונא קאמר דלית ליה מזכה לעובר אפילו בבנו ודקאמר נמי רב הונא לטעמיה דאמר אף לכשתלד לא קנה אע"ג דהתם לא איירי בבנו מכל מקום רב הונא גופיה אית ליה הכי אפילו הכא בבנו ועוד דהכא בשמעתין לא נחית לפלוגי בין בנו לאחר אלא דר' יוחנן מפליג הכי לקמן ורב נחמן מוקי מתניתין הכי לר"י ובירושלמי איתא דדחי סייעתא דרב ששת ומוקי לה בבנו כמ"ש בחידושי הרמב"ן וק"ל:

**בד"ה** דתנן העובר כו' פוסל עבדי אביו אם הוא זר במעי כו' דהא פשיטא כו' כ"ש אם הוא ישראל כו' עכ"ל לכאורה צ"ע דהיאך ס"ד שיאכלו בתרומה עבדי אביו ישראל משום שהוא במעי כהנת ומאי פוסל שייך בו דהא לאחר שיולד והוא זר מכ"ש שלא יאכלו שהם עבדי זר [א] ויש לומר בעבדי אביו כהן והוא זר שנתחלל כגון שנשא אמו כשהיתה גרושה ולרבותא נקט שהיא כהנת אע"פ שאביו ואמו מכהנים ופוסל הוא עבדי אביו שהעובר זוכה בהם כר' יוסי ופוסלם מלאכול בשביל המשפחה לשמואל ודומיא דהכי קצת מוקי רב ששת מתניתין דיוצא דופן בגרושה כמ"ש התוספות לקמן וק"ל:

## דף קמב.

**בפרשב"ם** בד"ה לכשתלד קנה בו' אע"ג דפליג ר"נ כו' דאין אדם מקנה דשלב"ל הכא כו' עכ"ל עיין בזה בהגהת אשר"י ושכתב שם עוד בשם ר"י דסברות רב הונא הפוכין מדר"נ בזה וק"ל:

**תוס'** בד"ה בן יום אחד כו' ולא דחי דהך ברייתא כר' יוסי דרבנן נמי לא כו' עכ"ל מיהו רב הונא ור"נ דס"ל כשמואל דלרבנן עובר לית ליה זכייה הוו מצי לדחויי הכי דהך ברייתא כר"י אלא דבלאו הכי דחי ליה שפיר אביי ורבא וק"ל:

**בא"ד** וי"ל דהתם תלינן שמא כבר כו' מת העובר בבטן ולית ליה זבייה (הכי) עכ"ל ר"ל דהתם כיון דאיכא למיחש להכי שכבר מת אע"ג שאינו שכיח סמוך ההוא מיעוטא למחצה נקבות ולא יאכלו בתרומה אבל הכא אדרבה אית לן למיזל בתר רובא דאינן מתין עד שמפילין ואית להו זכייה וק"ל:

**בד"ה** נוחל בנכסי כו' וכגון שלא היה לו אלא העובר לבד כו' עכ"ל ה"מ לפרושי בכה"ג אפילו ביש לו עוד בנים והקנה נכסיו לאחרים אם לא ירשנו זה וקתני דדוקא בן יום אחד נוחל מאביו להנחיל לאחיו אבל עובר לא ויזכו בנכסיו האחרים אלא דניחא להו לפרושי הכי דאינו דומה שיקנה אדם נכסיו לאחרים אם יש לו בנים וק"ל:

## דף קמג.

**גמרא** ואמאי את וחמור נ"ל לפרש לכרשב"ם דמשום מיחוש דיש בפנימי של תרומה מר יותר מבאינך צריך להוסיף מתוק כביצה מקישות אחרת ומיהו מדשמעינן מר' יוסי דפנימי של קישות מר הוא ה"ל את וחמור שהמתוק והמר של כל מ"ט הקישואין אמר שיחול על מתוק ומר של קישות זה וכיון דלא פירש שיהיה המר חל על המר והמתוק על המתוק אלא שאמר סתם מ"ט קישואין יחולו על קישות זה אם כן חצי המתוק של מ"ט הקישואין יחול עליו שפיר שם חולין על חצי מתוק של קישות זה אבל שאר המתוק מן המ"ט לא מבטיל שם טבל מיניה דחצי המר של קישות זה לא חל עליו שם תרומה וקשיא אף לרב נחמן דאמר את וחמור קנה מחצה והכא הרי קנה כולו שהמתוק של מ"ט כולו חלה עליו שם חולין שהתרומה חל על כל המתוק שבקישות זה ולא חל על המר שבקישות זה כלל שהוא כמו החמור והתוספות שהקשו בפשיטות למה לא יתרום מזה על זה והלא החיצון יפטור החיצון כו' אין זה סותר פי' רשב"ם דודאי בסתם אין החיצון חל על החיצון כו' למאי דס"ד דה"ל את וחמור כמ"ש אלא שהקשו למה אמר ר' יוסי להוסיף על החיצון ה"ל לתקן הדבר בלא הוספה אלא שיפרש דבריו החיצון יפטור החיצון כו' ומיהו הא לא ניחא להו כפרשב"ם למיחש דאיכא בפנימי זה מר יותר מבאינך ותו לא מידי ומהרש"ל הבין השמיעה בדרך אחרת ולא ידעתי מי הכריחו לכך ואין להאריך ודו"ק:

**תוס'** בד"ה רב נחמן אמר כו' הוא ואת וחמור לא קנה לאו משום דהלכתא הכי כו' עכ"ל לפי מה שנראה מפרשב"ם וכמ"ש מהרש"ל דמהך דה' נשים מתיב תיובתא בשמעתין נמי לרב נחמן דאמר את וחמור קנה מחצה והכא הג' נכריות קנו כל הכלכלה לק"מ מהתם דשפיר פריך התם אף לרב נחמן והא את וחמור הוא ולא קנה מיהת מחצה לרב נחמן והכא קתני דג' נכריות קנו כולה אלא דלא משמע להתוספות שום דיוקא למימר הכי דקנו כולה דאימא דקנו שלשה חלקים מהכלכלה ושני חלקי האחיות לא קנו והיינו כרב נחמן ואם כן ע"כ לא פריך התם אלא לרב המנונא דלא קנו ולא כלום ולישנא דאת וחמור לא קנה סתם נמי משמע הכי דלא קני כלל ודו"ק:

**בד"ה** אין לך מר כו' ונראה לר"י דר' יוסי דהכא לא איירי בשכל הקישואין מרים אלא אותה כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל דכל הקישואין אפילו הפנימי אינו מר ומקרי אוכל משום דפנימי דבקישות זה שתרם הוא מר ואינו אוכל צריך להוסיף מן החיצון על החיצון כדי לתרום על פנימי של שאר כל הקישואין מיהו ק"ק לישנא דמוסיף מן החיצון על החיצון שכתבו התוספות דהא אף אם יוסיף מפנימי של אחד מהקישואין נמי שפיר עביד וק"ל:

## דף קמג:

**בד"ה** תא שמע ובני דן כו' ויש לומר דאצטריך שאם מצא דייתיקי כו' עכ"ל ולא ניחא למימר כפירוש הכתוב בספרים דסלוקי לברתא מעישור נכסים עביד הכי דלקמן גבי נכסי לבניי וה"ל ברא ובר ברא כו' ליכא למימר הכי אלא כתירוץ התוספות וק"ל:

**בד"ה** והשביחו גדולים כו' ולא דמי ליורד כו' לשותף כו' דשותף אינו מוחל טורחו כו' עכ"ל כפי מה שפרשב"ם וכן הסכימו התוס' לקמן ששבחו נכסים מחמת נכסים היינו לא טרחו ולא הוציאו משלהם כלום כו' אין מקום לדמות ליורד לתוך שדה של חבירו שלא ברשות ולשותף כו' דאילו הני טרחו או הוציאו משלהם וה"ל כשבחו נכסים מחמת עצמן אבל דברי התוס' הם דברי ריב"ם לשיטתו כמ"ש התוס' לקמן שיש לו פי' אחר בההיא דנכסים ששבחו מחמת נכסים כמ"ש בהגהת אשר"י כמו שדה בור שהעלה שירטון ע"י עידור וזיבול אפי' טרחו בגופו רק שלא הוציאו משלהן כו' דהשתא שפיר איכא לדמות ליורד שלא ברשות כו' ולשותף שטרחו ולא הוציאו משלהן כלום ודו"ק:

**בד"ה** בתוספתא גרסינן אם אמרו יתומים בפני ב"ד ראו מה שהניח כו' כצ"ל:

**בד"ה** השביחו לעצמן ואע"ג דבהמפקיד כו' דשלא ברשות נחית דהא אין מורידין קרוב לנכסי קטן כו' עכ"ל לכאורה מאי קשיא להו מההיא דהמפקיד דהכא כיון דקאמר ראו כו' מחלי ליה משא"כ התם דלא אמר ראו וכן כתבו התוספות לקמן דאותו האח נמי היה

מוצא קרובים כו' וי"ל דמ"ש התוספות לקמן היינו למאי דבעי רב חסדא מעיקרא לדמות ההיא דהמפקיד למתניתין דהכא ששבחו נכסים מחמת נכסים אבל למאי דמסיק טעמא דרב חסדא התם משום דאין מורידין קרוב לנכסי קטן ואהא קא קשיא להו הכא דמה יועיל לו שאמר ראו בפני הבית דין שהרי אין ב"ד מורידין קרוב לנכסי קטן וק"ל:

## דף קמד.

**בד"ה** אודייני כו' אידוני כמו דוי להכא ולהכא כו' עכ"ל בריש מסכת תמיד והוא מלשון זוזי ע"ש:

**בד"ה** באשה יורשת פי' בקונטרס כו' ומת יעקב אביהם ואח"כ מתו ראובן ושמעון כו' עכ"ל בפי' הקונטרס פי' בהיפך שמתו ראובן ושמעון קודם ואח"כ מת יעקב וירשו בני ראובן ובת שמעון כו' אבל התוספות הפכו פירושו כדי ליישב לישנא דראו מה הניח לי בעלי כו' כמ"ש ר"י לקמן דכיון שהבעל אוכל פירות כו' שייך שפיר ראו מה שהניח כו' דלפי' הקונטרס שלפנינו לא יתיישב ודו"ק:

**בא"ד** וק"ק לישנא דראו מה הניח לי בעלי כו' עכ"ל ומיהו מ"ש רשב"ם עוד או כגון בת בין הבנות או בת הבן כו' לכאורה הוא קשה לישנא דראו מה הניח לי בעלי ויש ליישב בת בין הבנות כפירוש הרי"ף ראובן שנשא בת שמעון ויש לשמעון עוד בנות ומת ואחר כך מת גם ראובן בלא בנים וכעין זה יש לפרש בת הבן בין הבנים שיש לשמעון בנים וראובן נשא בת בן שמעון ומת אותו הבן ולא הניח רק אותה הבת אשת ראובן וגם שמעון מת ואח"כ מת גם ראובן נמצא בת בן שמעון יורשת את ראובן בין הבנים של שמעון ומיהו אם היה כוונת רשב"ם כך לא היה לו לסתום לקצר דבריו ואולי כי רשב"ם לא חש להא דקתני בסיפא ראו מה הניח לי כו' שהוא מפרש הסיפא לענין אלמנה דוקא ולא איירי כלל באשה יורשת כנראה מפירושו במתני' אבל הרישא איירי באשה יורשת ומצי איירי ביורשת אביו ממש בת בין הבנות דלא מצי לאוקמא הרישא נמי באלמנה כדפרכינן אשה בנכסי יתמי מאי עבידתה ודו"ק:

## דף קמד:

**בד"ה** חלה ונתרפא כו' ותני בתוספתא בד"א ברפואה שיש בו' ושאין לה קצבה הרי היא כמזונות ובאונס דהכא אין חילוק כו' עכ"ל לכאורה דהאי בד"א דקתני בתוספתא אמתניתין קאי דאיירי בחלה בפשיעה כדמוקמינן לה הכא אבל באונס אין חילוק אבל הטור ח"מ סימן קע"ז לא הבין השמועה כך אלא דבאונס יש חילוק בין יש לו קצבה

לאין לו קצבה אבל בפשיעה אין חילוק ובכל גוונא נתרפא משל עצמו והב"י תמה עליו דלא משמע כן מדברי התוספות דהכא גם מחידושי הרמב"ן ומדברי הרא"ש דמדבריהם משמע דאפשיעה קאי ושמעתי ליישב דברי התוס' דהכא ע"ס דעת הטור ושיעור דבריהם כן הוא ובאונס יש לחלק כן דהכא ברישא דמוקי לה אין חילוק כו' ובכל גוונא משל עצמו וצ"ל לפי זה דמתניתין בין בפשיעה בין באונס קתני נתרפא משל עצמו ומיהו אינן שוין דבפשיעה בכל גוונא הוא משל עצמו ובאונס יש חילוק כו' וה"ק בתוספתא בד"א דאפי' באונס משל עצמו ברפואה שיש לו קצבה ובשמעתין ה"ק הא דסתם תנא לומר משל עצמו אפילו באין לו קצבה לא שנו אלא בפשיעה אבל באונס יש חילוק דבאין לו קצבה נתרפא משל עצמו ותו לא מידי כן נראה ליישב דברי הטור ודו"ק:

**בד"ה** הכל בידי שמים כו' עשיר או עני חכם או טפש כדאיתא כו' עכ"ל כצ"ל:

**בד"ה** חוץ מצינים פחים דהיינו קור וחום כו' ובירושלמי אמר כו' א"ל הא ודאי צלותא כו' עכ"ל ר"ל דההיא דירושלמי לא משמע דפחים היינו חום דהא בידי שמים היא וצ"ל כפירוש הראשון שפירש רשב"ם דפחים מלשון פח ומוקש ועיין בתוספות בפרק אלו נערות וק"ל:

## דף קמה.

**גמרא** אמר רב נחמן בכל מקום שנהגו להחזיר כו' כצ"ל:

**תוס'** צ"ל דבור מתחיל ולא מצי אמרה כו' וליכא למימר דר"י סבר היא יכולה כו' כצ"ל:

**בד"ה** נותן לה כו' וקפ"ל מלמטה כו' ספ"ל ס' פלגי עכ"ל כצ"ל:

## דף קמה:

**בד"ה** ואין השביעית כו' זמן עשר כסף כו' ומגיה זמן עשר כסף כו' ולא במשפט בחצי כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דאין הדין נותן שיעזבנו בחצי ימיו דאינו משמט כלישנא בתרא דפ"ק דמכות ולשון מקרא הוא בס' ירמיה וק"ל:

**בד"ה** ואין הבכור כו' ואפילו למ"ד כו' מלוה לא הוי ראוי כו' עכ"ל ק"ק ומאי קושיא דמשמע התם דאפי' למ"ד מלוה לא הוי ראוי היינו מלוה בשטר אבל מלוה בע"פ מודה דהוי ראוי ויש ליישב דשושבינות אע"ג דע"פ הוא מ"מ דומה למלוה בשטר כיון דנגבית בב"ד בעונתה ואין נאמן עליה לומר פרעתי ודו"ק:

**בד"ה** עשה עמו כו' וריב"ם פי' דגרסינן איפכא עשה כו' כצ"ל:

## דף קמו.

**בפרשב"ם** בד"ה בעי רבא כו' אם לא בלו כו' שאין עשוין ליבלות מי הדרי עמהן כו' עכ"ל ר"ל דבכה"ג אם יחזרו העשוין ליבלות עם שאינן עשוין ליבלות נמי קמבעיא ליה מדפשיט ליה מההיא דר' אחא שר הבירה דמשמע דאיירי שהיו שם עשוין ליבלות ואין עשוין ליבלות ודו"ק:

**בד"ה** תא שמע סבלונות כו ה"מ לתרוצי כשאין עשוין ליבלות או בעשוין ליבלות ובלו כו' עכ"ל מלת ובלו קאי נמי על אין עשוין ליבלות וכיון דהך סיפא בפירוש קמיירי כפרשב"ם במתניתין דין אין עשוין ליבלות ועשוין ליבלות שוין בו דבמועטים שפירש כדי שתשתמש בהן בבית אביה אפי' בלא אכילת חתן שם וגם אין עשוין ליבלות אין נגבין ומיהו לא עדיף דין מועטין בסיפא מדין עשוין ליבלות ואכל חתן שם דברישא אלא דדינם שוה והשתא שפיר פשיט מדין מועטין שפירש ובלא אכילת חתן אעשוי ליבלות דברישא באכילת חתן וגם התוס' דלא נקטו בדברי רשב"ם רק בלו ניחא דקאי אעשוי ליבלות ואאין עשוי ליבלות ושייך שפיר לומר בלו אף באין עשוי ליבלות ע"י תשמיש וכגון דאבדו או נגנבו או נשרפו כמו שמפורש לקמן בדברי התוס' ותו לא מידי מכל מה שהקשה מהרש"ל ואין להאריך:

**תוס'** בד"ה סבלונות כו' אבל במרובין אפילו בבלו נמי נגבין עכ"ל כצ"ל ובספר גמרא של א"מ ז"ל נ"ב מרובין היינו אין עשוין ליבלות כלומר שמתקיימין לזמן מרובה ומועטין היינו שמתקיימין לזמן מועט עכ"ל והוא כשיטת הנ"י דבר המתקיים כגון כלי כסף וזהב מקרי מרובין ומאכל ומשתה שאינו מתקיים מקרי מועטין ע"ש ולפי זה דברי התוספות מפורשים כן דלא ניחא להו לומר דמרובין היינו שפירש כדי שיבואו עמה לבית בעלה וכן מועטין שפירש שתשתמש בהן בבית אביה כפרשב"ם ומש"ה קשיא להו דבברייתא דקתני עשוין ליבלות אין נגבין ומשמע אפי' מרובין כדקתני ק' קרנות של כדי יין כו' ובמתניתין תנן מרובין כו' הרי אלו נגבין סתמא משמע אפילו בעשוי ליבלות ותירצו דפירוש מרובין לאו היינו מרובין ממש אלא דאפילו כלי אחד של כסף כיון דאין עשוי ליבלות מרובין מקרי ופירוש מועטין דאפילו מאה קרנות של מאכל ומשתה כיון דעשוין ליבלות מקרי מועטין ובהני מועטין דמתניתין דהיינו עשוי ליבלות בעינן לקמן רצה לומר דאיבעיא לן לקמן מה דינן בלא בלו אבל אמרובין דמתניתין לא איבעיא לן דאפילו בבלו דהיינו דאי אבדו או נגנבו או נשרפו נמי נגבין כיון דאין עשוין ליבלות ע"י תשמיש בבית אביה והדברים ברורים למבין ומהרש"ל הגיה בדברי התוספות וכונתו לא ידענא ודו"ק:

**בד"ה** איבעיא להו כו' אבל פחות מדינר לא וקא אמר כו' עכ"ל כצ"ל:

## דף קמו:

**בד"ה** נכנס אחריה כו' ולפי זה לא היתה תותרנית כו' ור"ש פי' שנשאה כבר ונמצאת תותרנית כו' עכ"ל ר"ל לפירוש רבינו יעקב דבארוסה איירי שדקדק לומר שלא נכנס אחריה אלא לבודקה ולא לשום נישואין ע"כ דלאו תותרנית היתה ומש"ה אם היה נכנס עמה גם לשם נשואין היה יורשה אבל אם היתה תותרנית גם אם היה נכנס נמי לשם נשואין לא היתה נשואה לו ולא היה יורשה דלשם בדיקה ודאי נמי נכנס עמה וכיון דמצאה תותרנית ודאי דלא כנס אבל לפרשב"ם דנשואה היתה אדרבה ע"כ דנמצאת תותרנית דאל"כ הרי כשבדקה ולא מצאה תותרנית הרי נתפייס ולא היה דעתו עוד לגרשה וכיון שמתה אח"כ אמאי אינו יורשה וק"ל:

**בא"ד** לר"י כו' משעת נתינה ולר"ל משעת כתיבה ולמאי דמפרש ר"י התם אית ליה לר"ל כו' דאיכא בין כו' עכ"ל כצ"ל וע"ש דמייתי התם מימרא דלר"י משעת כתיבה ולר"ל משעת נתינה ומכח קושיא מפיך להו התם וקאמר לר"י משעת נתינה ולר"ל משעת כתיבה והיינו דאיכא בין ר"ש לרבנן לר"ש משעת כתיבה ממש ולרבנן משעת כתיבה היינו משעת חתימה והלכה כרבנן וא"כ בין לר"י ובין לר"ל דאין מוציאין פירות משעת כתיבה אע"ג דדעתו לגרשה ומהרש"ל הגיה בדברי התוס' הרבה לאין צורך וק"ל:

## דף קמז.

**בפרשב"ם** בד"ה שנאמר והעברתם כו' ואית דמפרשי מדשני כו' ולא נהירא כו' דהא ונתתם נמי חשבינן מיותר כו' עכ"ל ויש לדקדק דהא מאן דדריש ליה מוהעברתם לא חשיב ונתתם מיותר וכדמסיק אורחא דקרא הוא וא"כ שפיר יש לקיים פירוש אית דמפרשי למסקנא וי"ל דמשמע ליה דכמו דלמאן דדריש ליה מונתתם היינו מיתורא ה"נ מאן דדריש ליה מוהעברתם היינו מיתורא דונתתם נמי לא איצטריך למכתב אלא דקאמר אילו הוה כתיב ונתתם לא הוה דריש מיניה יתורא כיון דאורחיה דקרא הוא וק"ל:

**תוס'** בד"ה מנין למתנת ש"מ שהיא מן התורה כו' דהא רב נחמן גופיה אית ליה לקמן דאינה כשל תורה כו' עכ"ל מיהו מלשון גירסת הספרים שלנו דקאמר ורבא אמר רב נחמן מתנת ש"מ מדרבנן כו' משמע דקושטא הוא דרבא משמיה דרב נחמן גופיה פליג אדלעיל אבל גירסת הרא"ש לקמן אמר רבא א"ר נחמן כו' ואולי שכן היה ג"כ גירסת התוס' ותו לא מידי וק"ל:

## דף קמז:

**בד"ה** המוכר שטר כו' ומשמע דוקא גבי בעל כו' אבל לגבי אחריני לא תוכל למכור כו' עכ"ל בהדיא נמי אמרינן התם הכי דלגבי אחריני לא תוכל למכור מה"ט פן תמחול לבעלה אלא דאיכא לאוקמא הך מלתא כמאן דלא דאין דינא דגרמי ומש"ה הוצרכו להקשות מדיוקא דדוקא גבי בעל כו' דההיא מוקמינן לה התם כר"מ דדאין דינא דגרמי וק"ל:

**בא"ד** וא"ת מ"מ הפסדתם הרבה שהרי גרושה היתה כו' עכ"ל כ"ה בכל נוסחות שלפנינו גם בתוס' ישנים ומהרש"ל מחק ואם תאמר מלשון התוס' והגיה ומכל מקום כו' בוי"ו והוא מוסב אדלעיל ולא ידענא מהיכא פסיקא דלא נאמר כן לקושייתם וא"ת כו' שצריכה להחזיר כל ההפסד שהיה להם עכשיו [א] כשהיתה גרושה מדין דינא דגרמי דכ"כ גרמו להפסיד ללקוחות אע"ג שלא נתנו בה רק מועט דהיינו טובת הנאה אם תתגרש או שתמות קודם לבעלה ובהך דמוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו שאין צריך להחזיר ללוקח אלא מה שנתן בו היינו נמי משום דכך הוא שוה החוב עכשיו למכרו בשלא נגבה עדיין והלוקח יגבנו וכן לקמן בגרושה שהפסידה הלקוחות הרבה שכך נתנו לה כמו ששוה עכשיו למכור ובההיא דהחובל כיון דמחלה לבעלה קודם שנתגרשה אז נתחייבה מדינא דגרמי ולא תחייב לשלם לו רק מה שנתנו לה אף אם נתגרשה אח"כ דהא בשעה שמחלה לא היה שוה רק כפי מה שנתנו לה והשתא מכח קושית וא"ת מ"מ כו' הוצרכו לומר תירוץ אחר ואומר ר"י דשמא קטנה כו' דהשתא אין ראיה מכאן (לעיל) אדלעיל וק"ל:

**בא"ד** ומיהו קשה לי מכל מקום יטרוף לקוחות שלא כדין שהרי יחזרו עליה ממה שנתנו בה לכל הפחות ואומר ר"י דבדבר מועט כזה כו' עכ"ל צריך לומר דודאי גם אם השובר ניתן בניסן היא צריכה להחזיר ללקוחות מה שנתנו לה אלא שאנו אומרין שעשתה קנוניא עם בעלה אבל למחול לבעלה בחנם לא תעשה כיון דלכל הפחות יחזרו עליה מה שנתנו לה אבל ק"ק דאם כן כיון דלא אמרינן במחילה שעשתה קנוניא עם בעלה תקשי להו נמי לעיל בההיא דהחובל למה תמחול לבעלה בחנם כיון שצריכה להחזיר לכל הפחות ללקוחות מה שנתנו לה גם בדברי הרא"ש בפ"ק דמציעא משמע דשייך במחילה קנוניא ודו"ק:

**בא"ד** וא"ת מאי האי כו' ניחוש דלמא כתבה ליתן בניסן כו' והלכה והכניסתה לבעלה שאז כו' עכ"ל פי' לבעלה שני וע"כ בגרושה שנשאה בעל שני בין ניסן לתשרי והכניסתה לו כתובתה מבעלה הראשון ולפי מה שפירשו בפ"ק דב"מ דבגרושה ליכא למיחש הכי כמ"ש התוספות לעיל אין מקום לקושייתם הכא אבל קושייתם לפי מה שכתבו לעיל

דבגרושה נמי איכא למיחש הכי אלא דמוקמינן להך ברייתא כמאן דלא דאין דינא דגרמי ולפי זה הקשו הכא שפיר אכתי מגרושה ושמא הכניסתה כתובתה לבעל שני ודו"ק:

## דף קמח.

**בפרשב"ם** בד"ה איבעיא להו כו' אם נתן דקל לאדם אחד ונמלך וחזר ונתן כו' עכ"ל דבלא נמלך משמע ליה דפשיטא דלא שייר לעצמו מקום פירי כדלקמן גבי בית לאחד ודיוטא לאחד דלא שייר נמי לעצמו כלום ולא מיבעיא ליה התם אלא אם שייר מקום לבעל הדיוטא מיהו הכא לא ניחא ליה לפרושי דמיבעיא ליה אם שייר מקום לבעל הפירי דודאי עיקר המתנה לבעל דקל ואם כשנתן הדקל לא שייר לעצמו לבעל פירות נמי לא שייר [ב] ולהכי מפרש ליה בנמלך מיבעיא ליה אם שייר לעצמו מקום פירי כשנתן לזה הדקל אם כן שוב אחר כך כשנתן הפירות לאחר נמי שייר לעצמו מקום פירי ואם עמד אינו חוזר וה"מ לפרושי נמי הכא דלענין כשייבש האילן דיקוץ ענפיו מבעיא ליה כמו שמפרש לה לקמן גבי שייר לעצמו מהו אלא דניחא ליה הכא לפרושי טפי דאמתני' קאי בשכיב מרע ששייר כל שהוא אי הוה מתנתו מתנה אם עמד או לא משא"כ לקמן גבי שייר לעצמו דע"כ ליכא לפרושי לענין אם עמד חוזר דהא עכ"פ שייר הפירות לעצמו ולכך פי' לענין ענפים ויש לדקדק דכיון דבנמלך מבעיא ליה א"כ את"ל דלא שייר לעצמו מקום פירות מאי קא מיבעיא ליה שוב בשייר לעצמו פירות אם שייר מקום פירי דהא בנמלך נמי היה משייר לעצמו הפירות מעיקרא ואפ"ה קאמר באת"ל דלא שייר לעצמו מקום פירי ולפי גירסת דחוץ מפירותיו ניחא דמשום לישנא יתירא קמבעיא ליה מיהו לפי זה ה"מ למיבעיא מעיקרא בנתן דקל לאחד ושייר לעצמו פירות ואת"ל דלא שייר מקום פירי חוץ מפירותיו מהו ודו"ק:

**תוס'** בד"ה ש"מ שאמר כו' דלא מצי להקנות דבר אחר עם הלואה לא כו' יורש נמי דירת הבית ופירות דקל היינו כו' כיון דליתא בכעין שהוא בשכ"מ כו' מתנה וקנייה והא דקאמר הואיל ויורש כו' כצ"ל:

**בד"ה** איבעיא להו כו' ועוד הרי נתן כל האילן ואיך יש לנו לומר ששייר מקום פירי כו' עכ"ל התם ודאי נמי איירי בנתן כל האילן אלא דאיכא למימר מ"מ דשייר קרקע אבל מקום פירי אין לנו לומר דשייר בנתן כל האילן והוו הכא הפירות דשלב"ל וק"ל:

## דף קמח:

**בפרשב"ם** בד"ה א"ר ששת כו' כדאמרי' לעיל ידור פלוני בבית זה לא אמר ולא כלום עד דאמר תנו כו' עכ"ל לא ידענא מה שייך ידור פלוני כו' לכאן דהא אי נמי דקאמר תנו דירת בית לפלוני לא מהני מידי משום דהוה דשלב"ל כדאמרינן לעיל עד שיאמר תנו בית זה לפלוני וידור כו' ויש ליישב ודו"ק:

## דף קמט.

**תוספות** בד"ה שכ"מ שהודה כו' ונראה לר"י כו' אע"פ שאנו מוחזקין בו שאין לו מי אמרינן דקני במתנת ש"מ כו' עכ"ל ויש לדקדק דהדרא קושיין לדוכתא דאימא דשלא להשביע אמר כן ואם נאמר בדוקא באנו מוחזקין שאין לו בידו כלום אירי ניחא דלא שייך ביה שלא להשביע אבל לישנא דאע"פ שאנו מוחזקין כו' לא משמע כן ונראה דלא שייך שלא להשביע [א] אלא במת אבל בעמד כי הכא הרי אומר דלא שלא להשביע אמר כן אלא בדרך קנייה וק"ל:

**בא"ד** וכן משמע מתוך פר"ח דפירש לודי כו' וקני להו באודיתא כו' עכ"ל לא ידענא מאי משמע להו ראיה לפירוש ר"י מתוך פר"ח טפי מתוך לשון התלמוד שלפנינו והיה נ"ל לכאורה דלא הוו גרסינן בשמעתין מלת ולקנינהו דהשתא ניחא דממלות וקני להו שבפר"ח משמע כפר"י דלפרשב"ם לא שייך לשון קנייה אבל לקמן בתוס' בד"ה ואי אגב קרקע כו' מוכח דהוו גרסי ולקנינהו גם במרדכי נראה דפירוש ר"ח מסכים לפרשב"ם וצ"ע:

**בא"ד** ועוד י"מ שכ"מ כו' פי' שהודה שיש לו פקדון ביד אחרים והקנהו לזה כו' עכ"ל לכאורה מאי הודאה שייכא בהודה שיש לעצמו פקדון ביד אחר ומה קניה באמירה מועיל לאחר בזה דהא ודאי בכה"ג שיש לאדם פקדון ביד אחר בעי מעמד שלשתן כדמוכח לעיל בכמה דוכתין ונ"ל דכינוי שיש לו לא קאי על הנותן רק על המקבל שזה הנותן הודה שיש לו למקבל פקדון ביד אחר ואף שהוא נתן הפקדון בידו אין הפקדון שלעצמו ואף שאנו מוחזקין בזה הפקדון שהוא של הנותן ואינו של המקבל דאל"כ הוה שייך ביה שלא להשביע אלא דבהך הודאה רוצה להקנות לזה המקבל ושוב מצאתי כן במ"י וז"ל ור"י מפרש שכ"מ פי' שידוע לנו שאין פקדון בידו והודה שיש לו פקדון מי אמר כגון דשכ"מ מקני באמירה קני וה"ה בבריא מצי כו' עכ"ל והתוספות שפירשו כן על פקדון שיש לנותן ביד אחרים משום דהשתא הוי דומיא דעובדא דאיסור דמייתי ומה

שהוצרכו לומר דבבריא נמי קמיבעי ליה היינו נמי משום דמעובדא דאיסור הא אפילו בבריא פשיט ליה דקני וק"ל:
**בד"ה** דקא מגמרו כו' ד' מאה זוזי לר' אבינא כו' וע"ק מפרק השולח גבי כו' כצ"ל:

## דף קמט:

**בא"ד** ואע"ג דפריך על רב יוסף בסוף ההוא פרק והא קי"ל כו' ולא פריך עליה דרב כו' ואע"ג דפריך כו' והא קי"ל התם דשכ"מ כו' עכ"ל ר"ל על רב יוסף בס"פ פריך מהא דק"ל מלד"ה ועל רב בתחלת הסוגיא לא פריך מהא דמלד"ה אבל מדש"מ כו' פריך נמי על רב וק"ל:
**בא"ד** עשיתי פלוני עבדי כו' אר"י וכולן בשטר וא"כ הא דקתני בתר הכי כו' רבי אומר זכה וחכמים אומרים לא זכה אלא כופין כו' עכ"ל הסוגיא שלפנינו התם בפרק השולח ליתא הכי אלא דר"י וכולן בשטר אכולה מלתא קאי גם לא הוזכר שם הא דכופין את היורשים כו' ואולי דגירסא אחרת היה להם שם ודו"ק:
**בא"ד** למה לי שטר הס"ד ואח"כ מ"ה כן פר"ח שייר קרקע כו' והתוספתא נראה דבשיבוש מתניא כו' ומיהו אין נראה לשבש כו' עכ"ל כצ"ל דברי התוספתא ופירושה עיין לקמן בסמוך בתוספות בד"ה שייר קרקע כו' וק"ל:
**בא"ד** אין נראה לשבש התוספתא הס"ד ואחר כך מ"ה כל דאיתא בירושה איתא כו' וראיה לדבר מיש מוכר אביו דמוקי ר"י בש"מ ומש"מ שכתב כל נכסיו וכו' עכ"ל כצ"ל ר"ל ר"י בעל התוס' שכתב כן בפרק נושאין על האנוסה ע"ש ובדברי מהרש"ל נפל טעות בדפוס ר' יוחנן במקום ר"י וק"ל:
**בד"ה** שייר קרקע כו' ור"ש אומר כו' ופי' ר' שמואל דדלמא הוא העבד ששייר ואין נראה לר"י דהא תניא בהדיא בתוספתא ר"ש אומר אפי' אמר כו' עכ"ל כצ"ל וכן מצאתי בתוספות ישנים ומהרש"ל האריך בזה לאין צורך ואין להאריך וק"ל:
**בא"ד** להך דהכא למימר דפלגינן דיבורא כו' ופלוגתייהו פ"ק גמרא גבי ר"מ אומר עכו כא"י כו' עכ"ל כצ"ל:

## דף קנ.

**גמרא** ומטלטלא למטלטלא הויא שיור לכתובת אשה מקרקעי כו' כצ"ל:
**תוס'** בד"ה קרקע כל כו' לא יחפור פירשתי לה והס"ד ואח"כ מ"ה וכל היכא דתנן כו' ובד"ה וכמה כל כו' מי פליגת על רב בכל הני הס"ד ואחר כך מ"ה מנה ופרס כו' מנא ליה הס"ד ואח"כ מ"ה ואיידי כו' עכ"ל כצ"ל:

## דף קנ:

**בד"ה** ואלו הן כו' ר"א אומר תיקרע כתובתה כו' ואע"ג דשטר מברחת נמי איכא פלוגתא כו' עכ"ל כתב מהרש"ל פי' וא"כ מ"ש מברחת עד שתכתוב כל כו' פליג רשב"ג ואמר מקצת ככולו ומ"מ אינה פלוגתא ממש כו' עכ"ל ודבריו דחוקים דאם נאמר דאהא דקאמר כל נכסיה איכא פלוגתא דרשב"ג סבר דלא תליא מלתא בכל דאפי' במקצת נמי דינא הכי א"כ מה תירצו בהא היכא דגליא דעתיה כו' דמכ"ש תקשי אמאי נקט כל נכסיה דהא במקצת נמי מודו כ"ע היכא דגליא דעתה כו' ואי בלא גליא דעתה קאמר כל נכסיה אם כן הדרא קושיא לדוכתא הא איכא בהא פלוגתא דרשב"ג והיה נראה ליישב דאיכא פלוגתא במברחת היינו רב ענן דפליג התם בכתובות וס"ל דמברחת אפי' בכולה קני והיינו המיתיבי שהביא רשב"ם דהוה ס"ד לרבנן דאפי' בכולה מברחת קני אבל מרשב"ג דס"ל מברחת אפי' במקצת לא קני לא קשיא להו דמ"מ שפיר קאמר דבכל נכסים כ"ע מודו דלא קני ואהא תירצו שפיר דבגליא דעתה כ"ע מודו בכל נכסיה ואע"ג דבגליא דעתה במקצת נמי כ"ע מודו כמ"ש התוס' לקמן מ"מ נקט בכולה משום דלרב נחמן התם בכל נכסיו אף בלא גליא דעתיה לא קני וגם זה קצת דחוק ודו"ק:

**בד"ה** מטלטלין כו' פי' שייחדה לכתובה כו' ולא דמיא להא דאמר לעיל פ' י"נ כו' עכ"ל מדבריהם נראה דלא הוו גרסי מטלטלי דכתיבי בכתובתה כמו שהוא בגמרות שלנו אלא מטלטלי דאיתנהו בעינייהו הוי כו' והשתא ניחא דהוה קשיא להו טפי מההיא דפרק י"נ ממאי דקשיא להו דהא בכולה שמעתין נמי קאמרינן הכי דמטלטלין לא הוי שיור לכתובה אלא משום דהך דשמעתין איכא לאוקמא בליתנהו בעינייהו אבל ההיא דפרק י"נ משמע להו דמיירי באיתנהו הפירות בעינייהו אלא דלא הוו מחוברין כדהוה ס"ד התם ואם כן ע"כ ליכא לפלוגי אלא דהתם איירי דלא ייחדם לכתובה ואמימר מיירי דייחדם לכתובתה ודו"ק:

## דף קנא.

**בפרשב"ם** בד"ה מלוגא כו' כגון שקנו מידה א"נ בלא קנין וכגון דלא שיירה כו' עכ"ל לכאורה דקנו מידו היינו אפי' בשיור ואם כן מאי קאמר טעמא משום דדברי שכ"מ ככתובין ומסורין דמי הא בקנו מידו ושייר מידי הוה כמתנת בריא לגמרי כדלקמן ויש ליישב דהא שכתב וכגון דלא שיירה קאי נמי אקנו מידה דאז הוי נמי כמתנת ש"מ ועוד יש ליישב בע"א ודו"ק:

**תוס'** בד"ה גליא דעתה כו' דאפילו כשהיא תחת בעלה לא קננהו לוקח דפריך התם כו' עכ"ל כצ"ל וכ"ה באשר"י ע"ש:

## דף קנא:

**בד"ה** מתה וקיימו כו' שיחלוק רבא במה שאומר כו' ולא יסבור שאם עמד אינו חוזר אלא דבעי קנין דהא שמעינן ליה לרב נחמן כו' עכ"ל וכתב מהרש"ל והא בודאי איירי סתמא כל היכא דקונה ש"מ כו' והיינו אף בלא קנין עכ"ל וכפי מה שהבין דבריהם הם תמוהים דטפי תקשי להו בפשיטות אמלתא דרבא דהכא דאמר דבעי קנין ובלא קנין ודאי דאם עמד חוזר ומרב נחמן דלעיל דסתמא איירי אף בלא קנין שמעינן דאינו חוזר גם קשה לדבריו למה נקטו בדבריהם רבא דרב משרשיא ורבינא ה"ל למנקט בדבריהם גם אם מסתבר להו בקושייתם דליכא למימר דלית ליה הא דרב נחמן דלעיל א"כ איך לא חשו אדבר זה בתירוצם שכתבו ועי"ל כו' דלא בעי קנין ה"ה נמי שסובר שיכול לחזור בו כו' הא רב נחמן דלעיל לית ליה האי סברא דסתמא איירי בלא קנין ואפ"ה קאמר דאם עמד אינו חוזר ואין זה דרך התוס' אבל ביאור דברי התוספות נ"ל דמשמע להו לכאורה דרב משרשיא ורבינא לא פליגי ארבא אלא בהא דקאמר רבא דמתנת ש"מ במקצת בעי קנין ואינהו קאמרי דלא בעי קנין אבל בהא דמתנת ש"מ במקצת אם עמד אם הוא חוזר או אינו חוזר לא פליגי עליה דרבא והשתא מדברי רב משרשיא ורבינא ליכא לאוכחי מידי דאיכא למימר דבלא קנין אם עמד תוזר ולהכי נקט במתני' מת דוקא ודרב נחמן איירי דוקא בקנין ולכך אם עמד אינו חוזר אבל מדברי רבא הוכיחו כי אין נראה שיחלוק רבא כו' ר"ל שיהיה מפליג בזה שאמר רבא הרי הוא כמתנת בריא שלא יסבור כן לענין שאם עמד אינו חוזר כמתנת בריא אלא לענין דבעי קנין אמר דהוי כמתנת בריא אבל אם עמד חוזר אפי' בקנין דבהך מלתא לא הוי כמתנת בריא ואהא קאמרי דהא שמעינן ליה לרב נחמן כו' וא"כ מ"מ בקנין ע"כ אית ליה דאינו חוזר וכיון דע"כ רבא אינו חוזר קאמר רב משרשיא ורבינא נמי אינו חוזר קאמרי למר כדאית ליה בקנין ולדידהו אף בלא קנין דבאינו חוזר לא פליגי עליה דרבא וא"כ אכתי תקשי אמאי נקט מת במתני' וה"ה ממתני' דהכא דקתני בשייר כל שהוא מתנתו קיימת כו' ה"מ לדחויי לכאורה דלית לן למימר לרבא דבעי קנין דאם עמד חוזר אלא דניחא להו לאתויי מרב נחמן דלעיל דבהדיא קאמר אם עמד אינו חוזר אבל מתני' איכא לדחוקי דמתנתו קיימת דוקא במת ובסיפא דלא שייר אין מתנתו קיימת אפילו מת ואפילו בקנין דה"נ אמרינן לקמן לשמואל לפרשב"ם והשתא נמי ניחא שכתבו ועי"ל דסבר המקשה כו' ר"ל דודאי

כן הוא לרבא דסבר דבעי קנין כמתנת בריא בהא נמי הוי כמתנת בריא דאם עמד אינו חוזר אבל לפי סברת המקשה דרב משרשיא ורבינא דס"ל דלא הוי כמתנת בריא ולא בעי קנין ה"ה נמי בהא לא הוי כמתנת בריא ואם עמד חוזר ושפיר נקט במתני' דוקא מת ורב נחמן דלעיל דאמר אינו חוזר איירי דוקא בקנין והדברים ברורים לכל מבין ודו"ק:

**בד"ה** תנו גט כו' ול"ג תן גט דתן גט משמע שנתנו כבר כו' עכ"ל דלשון תן לא משמע כתוב ותן דאחד לא יכתוב גט רק הוא יכול להיות שליח לזכות בו אבל תנו משמע דלשנים אומר שהם יהיו העדים ויכתבו אותו ויעשו שליח ליתנו וק"ל:

**בא"ד** כל האומר תן כזכי דמי היינו כשנתנו כו' והא דקתני תנו גט זה אשמועינן כו' עכ"ל כן הגיה מהרש"ל אבל אין צורך להגיה מלת זה דלפי דברי התוס' דהכא משמע להו דתן בלחוד נמי משמע דהוי הגט בעין כמו שכתבו לעיל מיהו בתוס' פרק קמא דגיטין לא משמע להו הכי רק מזה ק"ל:

**בא"ד** ואם תאמר מאי קמשמע לן דאין כו' א"ר זירא בסתם חולקים כו' כצ"ל:

**בד"ה** תנו מנה כו' אבל למאן דמוקי לה התם בבריא ובמעמד ג' כו' עכ"ל יש לדקדק למאן דמוקי לה התם בבריא תקשי ליה אמאי נקט מת דבלא מת נמי במעמד שלשתן קני כמו שהקשו התוספות לעיל לפי סברת המקשה ויש ליישב כיון דלא מת לא הוי רבותא טפי ממת איכא למימר שפיר דנקט ומת איידי דרישא דתנו גט דלא יתנו לאחר מיתה אבל לפי סברת המקשה דאיירי בש"מ ולא מת הוי רבותא טפי ממת לא ה"ל למתני מת משום איידי דרישא ודו"ק:

## דף קנב.

**בא"ד** דקמ"ל ברישא דאין מעמד שלשתן מועיל בשטר א"כ אף לדידיה תנו דמתני' היינו כתבו ותנו דכה"ג כו' עכ"ל כצ"ל מתוספות ישנים ופי' לדבריהם דאין נראה לומר דאין מעמד שלשתן מועיל בשטר כשהוא בעין וא"כ ע"כ לדידיה דהיינו למאן דמוקי לה בבריא נמי תנו דמתני' היינו כתבו ותנו כמו למאן דמוקי לה בש"מ שהוכיחו התוס' לעיל דאיירי מתני' בכתבו ותנו שאין הגט בעין ובכה"ג לא איצטריך ליה לאשמועינן דלא מהני מעמד ג' דבממון כה"ג נמי לא מהני מעמד ג' וכתבו שוב ועי"ל כו' כיון דאוקי מתני' בבריא השטר הוי כו' ר"ל די"ל דגם אם השטר הוא בעין אשמעינן דאין מועיל מעמד ג' דאיכא לאוקמא דמיירי שאינו באותה שעה ברשות הנפקד כו' א"נ שאין הנפקד כו' ומהרש"ל הגיה לפי דרכו וכתב דהאי ועי"ל כו' אינו מלשון התוס' ואין צורך ואין להאריך:

**בא"ד** מיהו אין נראה להעמיד רישא בפלוגתא כו' עכ"ל ר"ל כיון דלא מצינו דפליגי אמוראי ברישא אלא בסיפא לית לן למימר דפליגי נמי ברישא אלא דכ"ע הרישא בכתבו ותנו כן נראה מתוס' דפ"ק דגיטין ומהרש"ל פי' בזה דרך אחרת ולא ידענו מי דחקו וק"ל:
**בד"ה** מתנת ש"מ כו' ועוד דלשמואל כו' ה"ה נמי דאין קנין כו' א"כ מתני' כו' היינו בקנין איך יועיל לשמואל כו' עכ"ל צ"ע מאי קשיא להו לפרשב"ם ממתנת ש"מ במקצת דבעי קנין אמתנת ש"מ בכולה דלא בעי קנין ול"ל לאקנויי בסודר אלא דמתנת ש"מ הוא מקנה לו לאחר מיתה ואין קנין לאחר מיתה כפרשב"ם בהדיא דבהכי מפליג בין מתנת ש"מ בכולה ובין מתנת ש"מ במקצת דבעי קנין וה"ל כמתנת בריא דאין דעתו להקנות לאחר מיתה ונראה לפרש דבריהם דמסיפא קשיא להו דקתני לא שייר כל שהוא דאין מתנתו מתנה וחוזר אם עמד אבל אם מת קנה כדמשמע בכולה שמעתין ולשמואל אף לאחר מיתה לא יקנה משום דאין קנין לאחר מיתה ומתני' ע"כ בקנין איירי כמו שהוכיחו מהרישא דבמקצת מתנתו מתנה דקי"ל דבעי קנין כמ"ש התוס' לעיל ובהכי ניחא לקמן בתוס' שכתבו בשם רבינו יעקב דרישא איירי בקנין והסיפא איירי בלא קנין דלפי דרכו יתיישב קושיית התוס' דהכא בין לרב ובין לשמואל אבל אי הוה קשיא להו הכא לשמואל מרישא לא יתיישב לפי' רבינו יעקב קושיית התוס' לשמואל ודו"ק:
**בא"ד** ודוחק להעמיד משנתינו במיפה כחו וכגון שאמר דבסמוך לא משמע הכי כו' עכ"ל לפי' רשב"ם דבקנין לחוד נמי נאמר דאין קנין לאחר מיתה דוחק הוא להעמיד משנתינו דוקא במיפה כחו עם הקנין וכגון שאמר כן בעל פה דבסמוך לא משמע הכי דליהוי בעי ייפוי כח עם הקנין לחוד והיינו מדפסקינן מתנת ש"מ במקצת בעי קנין ולא קאמר נמי דבעי ייפוי כח ולשיטת התוס' דלקמן דמפלגי בקנין עם השטר בין שהקנין בתוך השטר בין שאינו בתוך השטר אמרינן דאין שטר לאחר מיתה לשמואל אבל בקנין לחוד לא אמרינן הכי ומהני שפיר בלא ייפוי כח כפסקא דלעיל דבעי קנין ולא קאמר דבעי נמי ייפוי כח השתא שפיר מתני' איירי ביפוי כח כההיא דשמואל דלקמן בש"מ שכתב כל נכסיו כו' אע"פ שקנו כו' דמתני' נמי דהכותב כל נכסיו כו' קתני דאיירי נמי בקנין עם השטר וכ"כ התוספות בהדיא בפרק אע"פ לשיטת ריב"ם דמתני' דהכא איירי בקנין עם השטר ובייפוי כח כההיא דשמואל דלקמן ובהכי ניחא דפסיקא להו לתוס' לקמן לרב בקנין עם השטר אלא שאינו בתוך השטר דהוי גרעון כח דאם עמד חוזר והיינו ממתני' דהכא דאיירי קנין עם השטר וקתני בסיפא בלא שייר דאם עמד חוזר ודו"ק:

## דף קנב:

**בא"ד** ואע"ג דליכא קנין בשטר כו' דאית ליה דקנין בשטר כו' דקנין בשטר גרעון כח כו' שסובר למעלה אבל דוחק הוא לומר דשמואל כו' עכ"ל כצ"ל והד"א ור"ל דהשתא דמפלגינן בין קנין עם השטר ובין קנין לחוד דמהני ביה לשמואל אפי' בלא ייפוי כח כדפסקי' הלכתא לעיל ומתני' מיירי בקנין עם השטר ובייפוי כח כמ"ש התוס' בפרק אע"פ אבל דוחק לומר דלא מפליג בין קנין לחוד ובין קנין עם השטר וטעמא דמתניתין בייפוי כח דהא פסקינן לעיל בקנין לחוד בלא ייפוי כח וכמ"ש לעיל וק"ל:

**בד"ה** כתב וזיכה כו' דאי במסירה לא היה אומר רב שאינו כו' שאני אומר כתובים היו ונמלך עליהם כו' עכ"ל כצ"ל מהכא ה"מ נמי לאוכחי דבלא מסירה לאו כלום היא וק"ל:

**בא"ד** פסידא דבתרייתא זכי כו' דהא לרב גרידא הוא כו' ובד"ה שלחו ליה כו' וההיא דכתב וזיכה היינו מסר כפי' ר"ח כו' עכ"ל כצ"ל:

## דף קנג.

**בא"ד** אפי' לא שייר נמי כיון כו' ובסיפא דתני לא שייר כו' דליכא קנין על כן נראה כו' וגם מה שפי' ר"ח דמשנתינו כו' עכ"ל כצ"ל מה שהגיה מהרש"ל כאן ר"ת במקום ר"ת א"א לומר כן דהא בשם רבינו יעקב שהוא ר"ת כבר כתבו התוס' לעיל בהדיא דרישא דמתני' ודאי איירי בקנין ולא הוה רב חולק על פסק ההלכה דמתנת ש"מ במקצת בעי קנין אבל ודאי אלו דברי ר"ח הם דבעי לפרש דכולה מתני' איירי בלא קנין וכ"ה בתוספות ישנים ר"ח וק"ל:

**בא"ד** וקשה אמאי דפסיק כו' ומתניתין בדקנו מיניה כו' ואין נראה כלל כו' כצ"ל:

## דף קנג:

**בד"ה** ר' נתן כו' חוששין לקידוש שניהם וקאמר כו' מייתי מר' נתן לרבה כו' ומסיפא נמי דקתני אם ש"מ כו' להך סוגיא סברא דהתם עכ"ל ובד"ה בימות הגשמים כו' כדקתני בתוספתא שהביא ר"ח כו' משתרד רביעה שניה לאו כו' בסוף פרק מרובה מהלכים כו' עכ"ל כצ"ל:

**בד"ה** אמר רבא לא שנו כו' ונראה דחולק בענין זה כו' א"כ כו' ושמא כדברי רבי ר"ל כדאיתא בירושלמי עלה כו' וחכ"א בא לישאל בימות החמה כו' ונראה לר"י לפרש לא כו' כצ"ל מתוספות ישנים ונ"ל לפרש דבריהם משום דר"ח בפירושו סתם דבריו לומר דלענין טומאה קאי אלא שהתוס' הבינו לעיל דבריו דאם עברו על הטומאה ימות הגשמים אף

אם נכנס בודאי בימות החמה הוי רה"י והקשו ע"ז למה יחשב רה"י כו' ועוד למה אמר רבא דבריו בכאן כו' וע"ז כתבו שוב דכל זה לא קשיא לפי מה שפר"ח דרבא חולק אדר"א ולא כתב יותר אלא שיש לפרש דבריו דמדחלק רבא בענין זה כו' ושמא בירושלמי ר"ל עלה כדברי רבי דהיינו כפי שהביאו לקמן לפנינו בשם ר"י דאיירי בספק לו אם נכנס בימות החמה או בימות הגשמים ולזה נתכוין גם ר"ח בפירושו בסתימת דבריו לקצר במקום שהיה לו להאריך ולזה לא כתבו התוס' ולרבי נראה לפרש כו' כחולק על פי' ר"ח אלא ונראה לרבי לפרש לא כו' דאפשר דלזה גם נתכוין ר"ח ודו"ק:

## דף קנד.

**בא"ד** פי' על טומאתה שנודע כו' ימות הגשמים משעבר שם כו' עכ"ל כצ"ל:
**בד"ה** וכן אמר רבה כו' דמוקי רבנן כר' יעקב ור"מ כר' נתן כו' כצ"ל:
**בד"ה** ועוד סימנים כו' וא"ת למה יש לנו כו' י"ל שאחר שהיה זה גדול כו' לא היה לו סימנים כו' עכ"ל פירוש כבר בגדולתו קודם המכירה בדקו אותו ולא היה לו סימנים דהמכירה ע"כ היה סמוך למיתתו שאם חיה אחר המכירה אין בדיקתו ללקוחות ראיה שמא אח"כ הביא סימנים וכ"כ בחדושי הרמב"ן ודו"ק:
**גמ'** א"ל אביי מ"ט כו' יש לדקדק מאי קא קשיא לאביי דהא איהו גופיה סבר לעיל דלא אזיל בתר השתא אלא בתר חזקת ממון וי"ל דדוקא לעיל הוה סבר דלא למיזל בתר השתא משום דאיכא רוב חולין לחיים משא"כ הכא דלא שייך רוב וק"ל:

## דף קנד:

**שם** שאל רשב"ל את ר"י כו' בחדושי רמב"ן לא גרסינן ת"ש כו' ושאלה היא ששאל ר"ל כו' ע"ש אבל נ"ל לקיים שפיר כל נוסחות הגמרות שכתוב בהן ת"ש שאל כו' ומקשה למאי דקאמר תלמודא לעיל לר"י מתני' ראיה בעדים ולר"ל ראיה בקיום השטר ת"ש ששאל ר"ל לר"י כו' לימא ר"מ היא וכו' דאמר מודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו דהשתא לפום מאי דפליגי לעיל אתיא בפשיטות לר"י ככ"ע ואדרבה לדידיה תקשי לימא ר"מ היא כו' דחכמים דפליגי עליה דר"מ סברי דצריך לקיימו לר"ל ומשני לה א"ר זירא אם כו' ברם נראין דברי רב יוסף כו' דהשתא לר"י נמי תיפוך מתני' וע"כ תיפוך נמי פלוגתייהו דר"י ס"ל ראיה בקיום השטר ור"ל ס"ל ראיה בעדים ולפום מה דלא ידע ר"ל למימר איפוך מתני' לר"י מקשה ליה שפיר לר"י לימא ר"מ היא כו' ולא רבנן והשיב לו ר"י

תיפוך מתני' והשתא אני אומר ד"ה מודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו כרבנן דהוו ד"ה לגבי ר"מ והדברים ברורים למבין וק"ל:

**שם** דאמר ר' ינאי מודה בשטר שכתבו אינו צריך לקיימו כו' כ"ה בנוסחת גמרות שלנו אבל בחידושי רמב"ן ובנ"י גרסי' מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו וכן משמע קצת לשון דא"ל ר"י לא משנתינו היא זו וק"ל:

**תוס'** בד"ה והלא משמך כו' עדים הס"ד ואח"כ מ"ה ברם נראין כו' וא"ל ר"י שאני אומר מודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו לא אמר כו' עכ"ל הד"א כצ"ל מה שכתבו הא דא"ל ר"י שאני אומר כו' לא אמר דבר זה מעולם הוא תמוה לפי גירסת כל הספרים וכפרשב"ם דמשני לה תלמודא לפי המסקנא מאי ד"ה דרבנן לגבי דר"מ ד"ה היא ויש לפרש דבריהם דה"ק משום דלדעת ר"ל דמקשה לר"י לימא ר' מאיר היא כו' והוה סבר ר"ל דר"י לא מפיך מתני' הא דהשיב לו ר"י שאני אומר כו' ה"ק לא אמר דבר זה מעולם שיהיה ר"מ סובר מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו אלא דמפכינן מתני' דהשתא רבנן ס"ל אין צריך לקיימו והיינו ד"ה דרבנן לגבי ר"מ כו' ושוב כתבו דכולה סוגיא דלעיל בתר הכי הא דפריך והא מיפלג כו' ור"י השיב דאי אלימי עדים כו' וא"ל והלא משמך כו' כולה ליתא לפי המסקנא דע"כ ההיא מתני' נמי תיפוך לה לר"י ורבנן ס"ל א"צ לקיימו ודו"ק:

## דף קנה.

**בפרשב"ם** בד"ה ה"ק ליה ר"י כו' ואפכינן נמי מתני' דלרבנן א"צ כו' עכ"ל ר"ל דלרבנן ניחא בפשיטות דמשכחת לה דנכסים ביד לקוחות אפי' בלא קיימו ולר"מ בקיימו אבל לדידך דלא תיפוך מתני' כדמוכח מה דהקשה לו לימא ר"מ היא כו' א"כ לרבנן דס"ל ראיה בעדים היכי משכחת להו דנחתי לקוחות שהרי צריכין להביא ראיה להוציא מחזקת ממון ומהרש"ל הבין בדברי התוס' דלר"ל נמי אמרינן איפוך במתני' ולא ידענא מי הכריחו לזה דשמעתין לא משמע אלא כפרשב"ם גם מה שפירש בזה דברי התוס' בדרך רחוק לא ידעתי לקיימו ולהולמו אבל דברי התוס' הם ממש כפרשב"ם ופירוש לדבריהם כיון דלדידך ראיה בעדים למקבל מתנה להוציא מחזקת ממון נכסים ביד לקוחות היכי משכחת לה שיצטרכו היורשים להביא עדים שהיה קטן ואף אם לא יוכלו למצוא עדים מה היא דקתני מערערים היורשים שצריכין להביא עדים דאדרבה הנכסים בחזקתן והלקוחות צריכין להביא ראיה בעדים שהיה גדול וזה ברור:

**תוס**' בד"ה אתמר כו' טפי בהכי הא דקאמר כו' ור"ש תירץ שם כו' דהיינו בת י"ב שנים כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דהאי כנגדו קאי אבן י"ב דהגיע לעונת נדרים שאז בשנת י"ב היא גדולה ושפיר חולצת וע"ש בתוס' וק"ל:

**בא"ד** דאמרינן בפרק מצות חליצה לדברי ר' יוסי קטנה כו' דלדברי ר' יוסי קאמר כו' כצ"ל:

**בא"ד** שהרי הוא כתוב אחר שלח גידל כו' עכ"ל ר"ל דלפי מה שמחקו הספרים דגרסינן והא דרבא לאו כו' כתבו הך עובדא דפחות מבן כ' כו' בתר הך דגידל בר מנשיא דהוה מפרשי ליה כפרשב"ם דמיירי בחכם ויודע בטוב משא ומתן דומיא דהך דגידל בר מנשיא ופחות מבן כ' דקאמר לאו דוקא וכל שהוא בן י"ג עד כ' הוא בכלל וע"ז כתבו דאין נראה לומר כן שיהיה חכם בשביל שהיה יודע לסבור וא"כ כיון דע"כ לא איירי הך עובדא דפחות מבן כ' בחכם א"כ אי הוה גרסינן הכא בדרבא עד שיהא בן כ' הוי קשה דרבא אדרבא אבל אי גרסינן בדרבא בן י"ח ניחא דהך עובדא דפחות מבן כ' הוי ממש כרבא דהכא ושפיר גרסינן הכא והא דרבא לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר מהך עובדא דפחות מבן כ' ודו"ק:

**בד"ה** מתיב ר' זירא כו' אבל למ"ד בחזקת יורשים הוו לא הל"ל כו' ולפי זה אין הוכחה גמורה דבזמן כו' עכ"ל צ"ל דודאי למ"ד בחזקת יורשים איכא הוכחה גמורה דהיה ידוע לנו דבזמן מכירה מכר דאל"כ אף אם היה לו ב' שערות ליטענו היורשין דעדיין ליכא זמן המכירה אבל שיעור דבריהם כיון דמהאי לישנא דקאמר כי בדקי ליה מאי הויא כו' מוכח דלמ"ד בחזקת הלקוחות הוי קאמר הכי ולפי זה ליכא הוכחה כו' אלא דמסתמא קודם לכן לא מכר כמ"ש לעיל ודו"ק:

**בא"ד** אבל מצאו עדים שהיה פחות מבן כ' כו' עכ"ל אף שלא העידו שהיה בן י"ח כיון דלמ"ד בחזקת הלקוחות קיימי קיימינן מצו למימר הלקוחות שהיה בן י"ח מספק אבל למ"ד בחזקת יורשים קיימי הוצרך ריב"ם לפרש לקמן שהביא עדים שהיה בן י"ח שאם לא היו עדים שהעידו בפי' שהיה בן י"ח מצו היורשים למימר מספק שהוא פחות מבן י"ח ואף אם היה לו שערות אין מכירתו מכירה וק"ל:

## דף קנה:

**בד"ה** לאו מי כו' קא משני הס"ד ואח"כ מ"ה הכי גריס ר"ת כו' כצ"ל:

**בד"ה** לא אמרו אלא במטלטלי אבל במקרקעי לא כו' דמ"ש למטלטלי כו' עכ"ל כצ"ל:

**בא"ד** דמקרבא דעתיה לגבי זוזא ישום אותה יותר משויה כו' עכ"ל כ"ה בכל נוסחות תוס' שלפנינו ובתוספות ישנים ולכאורה הוא קשה להבין דאדרבה כיון דמקרבא דעתיה לגבי זוזא ישום את הקרקע בפחות משוויה ויש ליישב דבריהם דה"ק דישום אותה היינו דישום מן הקרקע שיעור יותר גדול משיעור שוויה לפי הדמים המשל שישום לאח אחד קרקע השוה מאה ועשרים זוזים בעד ק' זוזים נגד ק' זוזים מעות שיטול אח השני ונמצא אותו שנטל הקרקע נטל יותר משווי הדמים שנטל אח השני והיינו משום דמקרבא דעתיה לגבי זוזא ודו"ק:

**בא"ד** וגם אין הפסד במטלטלי כמו במקרקעי עכ"ל כ"ה בתוספות ישנים והוא יותר נכון מנוסחת התוספות בדפוס שלפנינו וק"ל:

## דף קנו.

**בד"ה** וליטעמיך כו' דהוי ליה ביטול מקח להחזיר אונאה כו' עכ"ל ק"ק האי לישנא דביטול מקח ומחזיר אונאה ב' דברים הן דביטול מקח הוי ביותר משתות וקנה ומחזיר אונאה הוי בשתות ונראה להגיה דה"ל ביטול מקח ומחזיר אונאה כו' ר"ל לרב כדאית ליה ולשמואל כדאית ליה בפרק הזהב דהכא זבין שוה חמש בשיתא הוי שתות מעות דלרב הוי ביטול מקח ולשמואל קנה ומחזיר אונאה ותירוצא בתרא א"נ לא יתבטל לגמרי כו' היינו כשמואל דהלכתא כוותיה ובהכי ניחא נמי מה שכתבו א"נ דוקא וא"ש למה שמפרש ר"ת דאין אונאה כו' דהיינו שמפרש ר"ת בפרק הזהב דאין אונאה לקרקעות עד פלגא ולמה הוצרכו לזה דהא הכא בשתות מיירי ובודאי דאין אונאה לכ"ע דמשנה שלימה היא אבל לדברינו דלעיל ניחא דלרב הוצרכו לפי' ר"ת דהכא שתות מעות הוי כיותר משתות לרב ואמרינן התם דביטול מקח יש להן ביותר משתות לכך הוצרכו לפי' ר"ת דלא אמרינן ביטול מקח יש להן אלא בפלגא ודו"ק:

**בד"ה** בודקין כו' וגם מהניא הך בדיקה כו' אי משכחינן בתר הכי סימנין כו' וליכא למימר כו' וכדשמואל כו' חוששין לקדושי שניהם דלשמואל דהתם לא כו' עכ"ל כצ"ל ופירוש לדבריהם דגם מהניא הך בדיקה דאם נמצאו בה סימנין אף בתר הקדושין מחזקינן לה שגדולה היתה אף בשעת הקדושין וליכא למימר דבכה"ג לא מחזקינן לה בגדולה ודאי בשעת קדושין וכדשמואל דחושש שם לקדושי שניהם דהיינו גם לקדושי אב דשמא עתה נעשית גדולה וה"נ הכא ניחוש דשמא אחר קדושין הראשונים נעשית גדולה ובאו לה ב' שערות דלא דמי דהתם לא קאמר הכי אלא ביומא דמישלם שית דהשתא נעשית

גדולה משא"כ הכא כשכבר בא לה זמן הגדלות דמחזקינן לה שפיר בגדולה שהיו לה ב' שערות כבר ודו"ק:

**בד"ה** ולגרושין כו' בהכרת גומות הס"ד ואחר כך מ"ה וכי מאחר כו' ועוד דהל"ל האי לישנא למאי הלכתא בדקינן לגרושין כו':

**בד"ה** ר"א אומר כו' ואי גרס ר' אליעזר הא אית ליה בסמוך דבשבת דבריו כו' עכ"ל דמסתמא ר' לוי אמתניתין קאי דאית ליה לר"א דבריו קיימין בלא קנין ולא קאי אברייתא דקאמר ר"מ אליבא דר"א דבשבת בעי קנין וק"ל:

## דף קנו:

**בא"ד** וקאמר ר"י הנשיא שאמר משום ר' יעקב שאמר משום ר"מ כר"א דבחול צריך כו' בשטר ובחזקה ר"א אומר נכסים שיש להן אחריות נקנין בכסף ובשטר ובחזקה ושאין כו' עכ"ל כצ"ל:

**בא"ד** בד"א בחול אבל בשבת לא יעשה כו' דברי ר"מ כו' עכ"ל נראה לפי מה שהבין ריב"ם דבד"א אמלתא דר' אליעזר קאי דבעי קנין צ"ל הגירסא בד"א בשבת אבל בחול לא יעשה כו' דברי ר"מ ור"י אומר ר"א אומר בד"א בחול אבל בשבת כו' ופי' בד"א דבעי קנין בשבת אבל בחול לא יעשה בקנין משום דאין קנין לאחר מיתה ואם עשה בקנין עשוי ור"י אומר בד"א דבעי קנין בחול אבל בשבת לא יעשה בקנין משום דאין קונין בשבת ואם עשה הקנין עשוי אבל לפי' ר"י דקאי בד"א אמלתא דרבנן דאמרי דלא בעי קנין צ"ל הגירסא בד"א בחול אבל בשבת לא כו' דברי ר"מ ור"י אומר בד"א בשבת אבל בחול לא כו' דהשתא לפי זה ליכא לפרושי בפשיטות בדלעיל בד"א דלא בעי קנין בחול אבל בשבת לא יעשה בלא קנין ואם עשה בלא קנין עשוי וכן בדברי ר"י בד"א דלא בעי קנין בשבת אבל בחול לא יעשה בלא קנין ואם עשה עשוי בלא קנין שזה סותר מה שאמרו ר"מ ור"י בשמעתין דלר"מ אף בדיעבד בשבת אין דבריו קיימין בלא קנין ולר"י אף בדיעבד בחול אין דבריו קיימין בלא קנין ולכך הוצרך לומר לפי' ר"י דה"פ דאם עשה בקנין עשוי דכן צ"ל בין לר"מ בין לר"י דהא דקאמרי לא יעשו קאי אבלא קנין ודקאמרי ואם עשה עשוי קאי אקנין ומהרש"ל כתב אהא שכתבו התוס' ולא יעשה בלא קנין ואם כו' גם זה הפי' לר"י דוקא עכ"ל דרכו לא ידענו דלר"מ ודאי נמי הא דאם עשה עשוי בקנין דוקא איירי ודו"ק:

**בד"ה** כבינתי לבתי כו' דהכא ופי' רש"י התם נושקא ולמה כו' ובד"ה קונין מש"מ כו' אין מגרשין בשבת כו' עכ"ל כצ"ל:

## דף קנז.

**בד"ה** אמר רב יוסף כו' דאיקני קנה והוריש מיד ואליבא דר"מ קאמר כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל דממתני' דהכא דנפל הבית עליו כו' עדיפא ליה להביא ראיה דאיקני קנה והוריש מיד ולא עבידי דאתו ודחינן לה דאליבא דר"מ קאמר אדם מקנה דשלב"ל וא"כ ההיא דרב נחמן דאיירי נמי בכה"ג איכא לאוקמי נמי אליבא דר"מ ולכך לא הביא מדרב נחמן ואהא קשיא להו וא"ת אימר דאמר ר"מ כו' דעבידי דאתו הני דהיינו מתני' ודרב נחמן דאקני קנה והוריש דלא עבידי דאתי שיקנה נכסים ויוריש לא וי"ל כו' כן נראה לפרש דבריהם שהכל ד"א וכ"ה בתוספות ישנים אבל מהרש"ל כתב כאן שני דבורים ואין צורך וק"ל:

**בד"ה** אלא כי כו' דפי' לעיל דהכא מבעיא ליה לרבנן כו' עכ"ל כצ"ל:

**בד"ה** מצוה כו' בסמוך מדפריך מדקאמר מלוה כו' משמע דאי למ"ד כו' דגבי קטינא דארעא דהתם כו' והכא בדין בעי למימר דאע"ג דלא משתעבד כו' כצ"ל מתוספות ישנים:

## דף קנז:

**בא"ד** ליתומים גדולים דאמרי לא ניחא כו' ובד"ה המוקדמים כו' אך י"ל דשאני כו' כצ"ל:

**בד"ה** גובה את הקרן כו' ואפי' כתב לו דאקני וקנה ומכר ומשתעבד כבר לקח הב"ח כל שעבודו כו' עכ"ל כצ"ל מתוספות ישנים וה"ל לתירוצם דבין המשועבדים שגובה מהן הלוקח הקרן ובין הבני חורין שגובה מהן הלוקח השבח ע"כ איירי שלא היו לו למוכר נכסים כשטורף הבע"ח המשועבדים לו מן הלוקח דאל"כ יאמר לו הלוקח הנחתי לך מקום לגבות אלא שאותן המשועבדים והבני חורין שגובה מהן הלוקח חזר המוכר וקנה אותן אחר שטרף הב"ח מן הלוקח וע"ז כתבו ואפילו כתב לו דאקני כו' ומשתעבד לבע"ח אותן הנכסים המשועבדים השניים לא שייך לומר שיגבה מהן הבע"ח שהרי כבר לקח שעבודו מן הלוקח טרם שקנה המוכר אלו המשועבדים מיהו התוס' בפ"ק דמציעא לית להו האי תירוצא משום דאם טרף הבע"ח מהלוקח טרם שקנה המוכר משועבדים השניים למה לא יגבה הלוקח גם השבח מאותן משועבדים ע"ש ומהרש"ל כתב בזה בדרך רחוק לפי גמגום לשון התוספות שלפנינו ואין להאריך וק"ל:

**בד"ה** את"ל משתעבד לוה ולוה כו' והוריש לוה ולוה אפילו את"ל כו' עכ"ל כצ"ל:

## דף קנח.

**בד"ה** וב"ה אומר נכסים כו' קשה לר"י מ"ש כו' בחזקת יורשי אשה ואילו בסיפא כו' מודים שיחלוקו כו' עכ"ל הא דלא קשיא להו למ"ד הכא בחזקת יורשי הבעל ואילו

בסיפא מודים דיחלוקו וכן בנכסי מלוג ברישא קתני ב"ה בחזקת יורשי האב ואילו בסיפא מודים דיחלוקו כבר כתבנו בזה בחידושינו בפרק החולץ (יבמות דף ל"ח) ע"ש:
**בא"ד** מיהו קשה לר' אלחנן דהא ר' עקיבא איירי כו' וע"ק לו לטעם דמחמת קורבא כו' עכ"ל פי' לדבריו נ"ל דרבינו אלחנן ס"ל כפרש"י בפרק המפקיד דר' עקיבא שמותי הוא משל ב"ש ואומר בשאר נפילות יחלוקו בזו אני מודה לב"ה שהנכסים בחזקתן והשתא הקשה הר"א דע"כ האי יחלוקו דקאמרי ב"ש ברישא ר' עקיבא קאמר לה כדמוכח מסיפא דעלה קאמר ומודה אני וכיון דיחלוקו דברישא ר' עקיבא קאמר לה דס"ל ירושת הבעל דאורייתא א"כ הדרא קושיין לדוכתין דליכא לפלוגי כמ"ש בתירוצם קמא וכתבו שוב מיהו מצינן למימר דהרישא לאו ר"ע קתני לה אלא מאן דס"ל ירושת הבעל דרבנן קתני לה ודקאמר ר"ע ומודה בסיפא היינו משום דס"ל יחלוקו ברישא כב"ש אבל מ"מ איהו לא קתני לה אלא מאן דס"ל ירושת הבעל דרבנן וכתבו עוד ועוד קשה לו לר"א לטעם דמחמת קורבא למה כו' תלה קושייתו בטעם דמחמת קורבא משום דלמאי דמפלגינן לתירוץ קמא דירושת הבעל דרבנן איכא למימר למ"ד דבחזקתן היינו בחזקת הבן היינו טעמא כפרשב"ם לקמן משום דהבן היה ראוי ליורשה קודם לכל קרוביה כו' ע"ש וברישא דלא אמרינן הכי שיהיה בחזקת יורשי הבעל מה"ט שהיה הבעל ראוי ליורשה כו' היינו משום דהבעל אינו יורש כלל מדאורייתא אבל להא תירוצא בתרא דיורשי אשה קודמין היינו משום קורבא אע"ג דירושת הבעל הוי נמי מדאורייתא והיה ראוי נמי ליורשה קודם לכל קרוביה אינו מועיל לו לגבי יורשי אשה דבאו מחמת קורבא א"כ ע"כ הך סברא דראוי היה ליורשה ליתא כלל וא"כ למה יהא בסיפא יותר בחזקת הבן יותר מיורשי האם כיון ששניהם יורשים מדאורייתא ושניהם באים מחמת קורבא וזה ברור ודו"ק:
**בד"ה** וב"ה אומרים נכסים כו' למ"ד בחזקת יורשי הבעל ל"ל כו' אבל ר' יוחנן דהכא מסתמא לא פליג ארב כו' עכ"ל ק"ק דטפי ה"ל להקשות כן בפשיטות לרב ושמואל דאמרי אין אדם מוריש שבועה לבניו ל"ל טעמא דחזקתן ת"ל כו' וכן תקשי להו לר"ל דקאמר יחלוקו והלא אין אדם מוריש כו' ומסתמא לא פליג ר"ל ארב ושמואל ודו"ק:
**בא"ד** האשה לא תוכל להוריש לבניה ולא כו' מוחזקין בממון כו' להוריש לבניה בממון ולא אמרינן כו' ולב"ש נמי הואיל כו' דחייש לצררי הס"ד ואח"כ מ"ה נכסים בחזקתן כו' אבל בכתובה ב"ש כו' פליגי ב"ש אפילו בכתובה כו' ולהכי יש כח כו' כתובה לגבות מחיים כו' דיחלוקו מטעם דשטר עומד לגבות כו' וליכא לאקשויי למאי דפרישית התם הוו כו' בהדי נכסים הנכנסים ויוצאין דלא שוו כו' כצ"ל:

**בד"ה** נפל הבית כו' שיש לה בנים אחרים כו' שאם מת הבן אחריה אין כו' אפי' יש לה בנים כו' מדקאמר לקמן גבי נפל כו' ופי' רש"י בני מורישין אחי יורשי האב אחי הבן כו' עכ"ל ומ"ש בניי כו' הוא לפי סברת המקשה לקמן אבל עיקר הוכחתם לקמן מדברי המתרץ ע"ש:

## דף קנח:

**בא"ד** אמר רב אסי נוטל כו' אז יחזור על האחין אי כלקוחות שלא באחריות אז לא יחזור על האחין ולכך נוטל רביע כו' עכ"ל כצ"ל:

**גמ'** יורשי הבעל ורא"א בחזקת יורשי האשה כו' כי סליק ר' זירא קם בשיטתיה דר' אילא כו' כצ"ל:

**בפרשב"ם** בד"ה ומתמה גמ' לוה מאי מפיק כו' יוציא מיד הלקוחות מה שמכר להן אביו או הוא עכ"ל נראה מפירושו למאי דס"ד בן שלוה כו' לא מיירי בבן הבן שמוציא מיד הלקוחות אלא הבן שלוה גופיה מוציא מיד הלקוחות ומת דקאמר לא קאי אבן אלא אאביו אבל התוס' הבינו גם למאי דס"ד בן שלוה כו' נמי הא דקאמר בנו מוציא כו' היינו בבן הבן ומקשה כיון דלא לקחו מאביו כלום אלא לוה מהם מאי מפיק שייך ביה שהרי אינו בחזקתן וק"ל:

**תוס'** בד"ה הואיל והוחזקה כו' סובר כיון דתטלם כו' עכ"ל כצ"ל:

## דף קנט.

**בד"ה** ולימרו ליה כו' היינו כגון שלא מת הבן בחיי האב אלא שנתנו לו כו' עכ"ל וכ"ה בתוספות ישנים ודבריהם מבוארים בפשיטות למאי דאמרינן פ' י"נ יכיר לרבנן ל"ל למיתבא לו פי שנים לא יהא אלא אחר אלו בעי למיתבא לו במתנה מי לא יהיב לא צריכא בנכסים שנפלו לו לאחר מכאן ולר"מ דאמר אדם כו' בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס ומהרש"ל הגיה בכאן לאין צורך אולי היה נעלם מעיניו הסוגיא שם וק"ל:

**בא"ד** לא חשיב נמי לענין ראוי דאינה כו' שגבו קרקע בחובת כו' וע"ק למה יש לו להיות ללקוחות שעבוד על אביו מי עדיף ממלוה על פה כו' עכ"ל הגם שכתבו לעיל דקיימינן הכא כמ"ד מלוה על פה גובה מן היורשים היינו משום דמצוה לפרוע חובת אביהן בשחל השעבוד מעולם על קרקע זו שהיה של אביהן אבל הכא מעולם לא חל השעבוד של הלקוחות על קרקע זו דמעולם לא באת הקרקע ליד אביהן שהיה מוכר ללקוחות דקרקע זו של אבי אביהן היה מעולם והוא לא חייב כלום ללקוחות שיהיה שעבודן על קרקע

שלו ולא שייך כאן מצוה לפרוע חובת אביהן וא"כ הך דהכא אפילו למ"ד מלוה ע"פ גובה מן היורשין לא עדיף ממלוה ע"פ שאינו גובה מן היורשין למאן דאית ליה דאינו גובה מה"ט דלא חל שעבודו של המלוה מעולם ודו"ק:

**בד"ה** כגון שהוחזק כו' מי לא מצי למטעי בההוא גברא אי גזלן כו' עכ"ל ר"ל דאין דרך לכתוב זמן בהנפק וא"כ אף שמתוך זמן השטר ניכר שבטרם היותו גזלן נכתב כפרשב"ם מ"מ אפשר שהיום כתבו הגזלן והקדים זמנו ובא לפני הדיינין היום ולא ידעו בו שהוא גזלן וקיימוה היום אחר שכבר היה גזלן דליכא למימר לפרשב"ם שהדיינים הם בכאן והגידו שקיימוה טרם היותו גזלן דא"כ הנפק ל"ל דסגי להו למימר בע"פ שראו שטר זה קודם שנעשה גזלן כמו שפירשו התוס' ועוד שכתב הני אחריני אכתב ידן הן מעידים ולא אכתב ידו כו' ואם נאמר כן הרי ודאי אכתב ידו מעידין שראו אותה קודם שנעשה גזלן ודו"ק:

**בא"ד** בספ"ק דב"מ הס"ד ואח"כ מ"ה ואע"פ שלא הוחזק כו' כצ"ל:

## דף קנט:

**גמרא** לא יורשי האב אחיו מורישיו אחי דאבוה כו' כצ"ל נראה דה"ה נמי מצי לאוקמא לפי המסקנא מורישיו אחי כגון שנפל הבית על ראובן ושמעון ואחיהם לוי אומר ראובן מת ראשון ובע"ח אומר ראובן מת אחרון וירש את שמעון ונטל חלקו דהכא לוי לאו מכח ראובן קאתי לירש ולפי סברת המקשה דאמר נמי מורישיו אחי צ"ל דהיינו שנפל הבית על ראובן ושמעון וחנוך אומר ראובן מת ראשון דהשתא מכח ראובן בא חנוך לירש דומיא דיורשי האב לפי סברת המקשה ודו"ק:

**בפרשב"ם** בד"ה אמר אביי כו' בבעל כו' המקראות כו' הד"א כשהיא מתה בקבר הס"ד ואח"כ מ"ה אין הבן יורשת אמו כשהוא בקבר כו' האי בקבר לא דמי כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל אבעל איירי כשהיא בקבר ולבן איירי כשהוא בקבר אבל התוס' פירשו תרוייהו כשהוא בקבר ודו"ק:

**בד"ה** ההוא דא"ל כו' גרגא דמיירי כו' כצ"ל:

## דף קס.

**תוספות** בד"ה גט פשוט כו' וכהאי מלתא שייך למיתני פ' הניזקין ולא בסדר נזיקין כו' דאיירי בשטרות ואגב דאיירי התם כו' כצ"ל מתוספות ישנים:

**בד"ה** מקושר כו' תימה לרב ירמיה כו' דסתם שטר יש בו גליון מן הצד כו' עכ"ל הך קושיא בעצמה הקשו לקמן גם לרב הונא שיכתוב שטר למעלה מן העדים או מן הצד ואפשר שהקשו כן בפשיטות טפי לרב ירמיה דכל שטר מסתמא יש בו גליון מן הצד ויש לכתוב בו שטר גמור משא"כ לרב הונא אין לכתוב מן הצד רק כתיבת יד בשיטה אחת ודו"ק:

**בא"ד** וסהדי של אחוריו מסהדי כו' לצד אחד ואיכא טיוטא בין עדים כו' ויכתוב למעלה מן העדים בגליון או מן הצד כנגד כו' וה"נ איכא למיחש כו' כצ"ל:

**בא"ד** וגם צ"ע אם מקושר חתום בכתב ידו כו' דא"כ אי הוי מחוי אשחור כו' עכ"ל ר"ל דהשתא ליכא ראיה מהך דכתובות דא"נ דיכול להזדייף בשחור לא ה"מ למחוי בשחור משום דהוה עביד ליה המוצא מקושר בכתיבת ידו וק"ל:

**בד"ה** פשוט כו' והכי מוכח מר' חנינא כו' שום חילוק אלא כו' כתוב בו שריר כו' כצ"ל:

**בד"ה** מקושר שכתבו כו' ואם נאמר כאן שנדון כפשוט כו' לדברי ר' חנינא בן גמליאל כו' רבי לר' חנינא בן גמליאל כו' וזימנין דיזיף ביה כו' לא הוה קשה לרבי על מתני' כו' הוי מאוחר ולא כו' שכתוב בשטר שכיון שהיה כו' יעשה שובר מקושר תו לא כו' כצ"ל:

**בד"ה** שדות בכסף כו' ונתנו לתורף כו' והעד עדים כו' עכ"ל כצ"ל:

## דף קס:

**בד"ה** לרב הונא כו' שאין העד אחרי השיטה כו' עכ"ל כצ"ל אבל אחורי השיטה ודאי מקרי כמ"ש לעיל וק"ל:

**בד"ה** ואם איתא כו' דרך אורך השיטה וה"ה כו' ואפי' פשוט שפסול כשעדיו מאחוריו לא היה כו' עכ"ל כצ"ל:

**בא"ד** דהיה יודע ר' מתני' דפשוט ודמקושר ולא היה יודע דבמקושר שנה כי' עכ"ל ולפ"ז ע"כ טעם דפשוט עדיו מאחוריו דפסול לאו היינו משום שעשאו מקושר והוי מוקדם כמ"ש התוס' לעיל אלא כאידך טעמא שכתבו התוס' שלא נעשה כתיקון חכמים וק"ל:

## דף קסא.

**בד"ה** וליחוש דלמא כו' וליכא למימר דמטייט לה מצד אחר דשמא כו' עכ"נ מצד אחר היינו צד שהשטר כתוב בו ולא יניחו לטייט גם שם מפני האשרתא ובצד העדים פסיקא להו דלא יניח להו לטייט מפני הנפק וקיום העדים שדרכו להיות תחת עדים ולעיל שכתבו התוספות שאפשר לטייט לצד העדים עד סוף השטר היינו למאי דמסיק דחתימי עדים ממטה למעלה ודו"ק:

**בד"ה** וניחוש כו' וא"ת והוא יחתום כו' כי אם עד אחד חתום ואם הוא עצמו יחתום שני פסול כו' שלא יבא אדם אחר ויכתוב כו' ויהיה העד לזה שזהו כתב ידו עכ"ל כצ"ל ונראה דר"ל שיוסיף לחתום עדים בסוף השטר נגד העדים הראשונים ויכתוב בפנים מאי דבעי נגד העדים שמוסיף מבחוץ ואהא תירצו שלא היה בכל שיטה כ"א עד אחד דהיינו ג' עדים זה תחת זה ואם יוסיף לחתום ולהוסיף נגד כל עד עוד עד שני הרי הוא פסול דלא מכשרינן אלא באין בכל שיטה כ"א עד אחד אפי' עד ק' עדים בזה תחת זה ועוד תירצו שהעדים לא יניחו הגליון עד סוף השטר בלא טיוט משום שלא יעשה מכל עד א' כתיבת יד וכמ"ש התוס' ג"כ לעיל חבל לא ידענא מאי קא קשיא להו מעיקרא בעיקר קושייתם דא"נ שהם כתובים בשיטה א' צריכין לעשות טיוטא עד סוף השטר שלא יעשה שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת כמ"ש התוס' לעיל ודו"ק:

**בד"ה** דכתב ראובן כו' כשאפרש שיעקב וראובן בחד דרא לאורכו כו' שאם לא היה כשר בהכי בבן למעלה כו' עכ"ל נראה פי' לדבריהם שאם נפרש קושיא של ריב"ם דוקא בכה"ג* בראובן ויעקב בחד *כזה דרא דהשתא כשיחתוך שיטה התחתונה מהשטר עם ראו ראובן יעקב עד ועם בן תחתיו וישאר למעלה בן יעקב בשיטה א' הוי כשר בן אבל בבן למעלה ויעקב למטה בב' שיטין לא היה כשר כגון שיכתוב למעלה ראובן ולמטה בן יעקב* דהשתא כדגייז ראו *כזה שלמעלה עם בן שתחתיו לא ישאר בן יעקב בשיטה א' אלא ראובן בן למעלה ויעקב למטה ואינו כשר בהכי וע"ז כתבו דזה טעות בן יעקב עד ואין להעליל את ריב"ם בלשונו בקושייתו דנקט דוקא בכה"ג שראובן ויעקב בחד דרא לאורכו של שטר למעלה אלא דה"ה בבן ויעקב בחד דרא למטה באורכו של שטר ואם יגייז ראו עם בן שלמטה ישאר בן למעלה ויעקב למטה והוא כשר ושפיר יפול גם בזה בקושיית ריב"ם ואין להשיב גם בזה אלא בלשון ריב"א אלא שיהא בן שלמטה גדול כנגד כל ראובן שלמעלה כזה או שיהיה ראובן בן של מטה בן יעקב עד תחת בן של ראובן כזה ראובן ולפי פירוש ריב"ם דראובן בן יעקב עד ויעקב בחד דרא באורך השטר יהיה בן שלמטה גדול כנגד כל ראובן שלמעלה כזה ראובן יעקב עד או שיהיה בן של מטה נגד בן של ראובן בן כזה ראובן יעקב עד בן מיהו לא ידענא מאי הכרע איכא בלשון קושית ריב"ם שכתב אי בן בראש ראובן ואח"כ יעקב כו' דאדרבה משמע טפי דבן ויעקב למטה בחד דרא לאורך השטר מיהו מלשון ריב"א דלקמן משמע דקושייתו דראובן ויעקב בחד דרא למעלה באורכו של שטר ממה שכתב בתירוצו ואפי' ימחקנו לאותו בן שלמטה כו' ואי אירי בבן ויעקב בחד דרא למטה באורך השטר הל"ל ואפילו ימחקנו לאותו בן של מעלה ודו"ק:

**בא"ד** ולא כטועים שאינו כשר כו' מעולות שפירשנו ואין כו' אלא ראובן ובן ביחד ולא ישאר אלא יעקב עד והשתא ניחא הוא כו' וישאר בן של שם ראובן וגם יעקב ומתכשר בהכי אלא בן כנגד כל ראובן א"נ בן תחת בן של שם ראובן ואי גייז לראו כו' זה תחת זה ויעקב אחרי בן וז"ל ריב"א כו' בן תחת בן של שם ראובן שאם כו' לראו של ראובן וגם בן שלמטה כו' העליון של ראובן ישאר בן כו' כצ"ל:

**בד"ה** ומתכשר ביעקב עד כו' שיעקב לא חתם זה ומה סבור כו' יעקב שנשאר היא העד שפירושו הוי לראובן בנו של יעקב זה דוחק דא"כ הל"ל כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל כיון דהמלוה ידע שיעקב לא חתם א"כ מה סבור לחתוך ראובן בן דהא מיעקב לא מתכשר ולא יתקיים ע"י יעקב כיון שהוא לא חתמו אלא ע"י ראובן בנו שנחתך דבההיא דב' גיטין ניחא להו דהתם פריך דאימא דקושטא הוא דיעקב עד יעקב חתמו וע"י יתקיים כמ"ש התוס' לקמן ואי מיירי הכא בחתימת יונית וקושטא הוא יעקב היה העד בנו של ראובן והיה חתום מתחלה ראובן בן יעקב עד שפירושו הוי ראובן בנו יעקב והוא חתך ראובן ובן ולא נשאר רק יעקב עד ומתכשר שפיר ביעקב וזה דוחק דא"כ הל"ל כו' ודו"ק:

## דף קסא:

**בא"ד** נחזור כו' את שהעדים ראשונים נקראים כו' ליתכשר האי בראובן בן והאי ביעקב כו' ועם הראשון נקרא בן יעקב עד כו' ויעקב עד אדבתרא כו' דאבוה ופריך כו' הד"א והאי ביעקב עד דתנן כו' עכ"ל כצ"ל:

**בד"ה** דלא כתב כו' ומכשרינן בן איש פלוני עד או כו' עכ"ל יש לדקדק אדבריהם דמהיכא תיתי להו דליתכשר בבן איש פלוני עד דהא שייך בבן נמי שמא יגוז ליה כדפריך וליחוש שמא יגוז לראובן בן ומתכשר ביעקב עד ויש ליישב דר"ל דמכשרינן בבן איש פלוני היינו בן למעלה ופלוני עד למטה תחתיו כמ"ש התוס' לקמן אבל ק"ק דא"כ בכה"ג בראובן בן יעקב עד נמי מתכשר ראובן בן למעלה ויעקב עד תחתיו דלא שייך ביה שמא יגוז ויש ליישב דס"ל דבראובן בן יעקב עד פסול בכה"ג דכיון דיעקב הוא תחת ראובן בשוה נראה כאילו שניהם עדים וכן מוכח מדברי התוספות לקמן שפירשו בההיא דאין עדיו כלים בשיטה אחת פסול כלומר שיחתום ראובן כו' ותחתיו בן ותחתיו יעקב כו' ולא כתבו בפשיטות טפי שיחתום ראובן בן כו' ותחתיו יעקב עד והיינו משום דבכה"ג פסול מה"ט שכתבנו אבל בחידושי הרמב"ן מכשיר ליה בכה"ג ע"ש ודו"ק:

**בא"ד** או בן למעלה ופלוני עד למטה תחתיו כו' וי"ל דהא תנן בן כו' אע"ג דפלוני בן פלוני כשר וכ"ש כו' זיוף פסול ויש שנותנין כו' הד"א כצ"ל:

**בד"ה** כל מקושר כו' פי' ר"ש כו' אפי' כתב עד וא"כ כשחותמין מלמעלה כו' גייז בהדיה עד של כל החתומין כו' עכ"ל ובפשיטות לא קשיא להו כשחותמין מלמטה למעלה שיגוז שמות כל החתומים שבשיטה אחרונה דמסתמא אין שמות החתומים שוה ולא יכול לכוין לגוז אותם שלא יהיה ניכר אבל מלת עד הוא שוה בכולם לגוז כולם יחד ולא יהיה ניכר ודו"ק:

**בד"ה** וצריך כו' אי משום דאי הוה בעי מזייף כו' וי"ל דודאי כן הוא וכו':

## דף קסב.

**בא"ד** כיון שאין יוכל לזייף מדכר דכירי מיהו מצינן למימר דאף לר"י פריך ולא הכשיר ר"י אפי' כו' עכ"ל מתוספות ישנים כצ"ל:

**בד"ה** לפי כו' וי"ל שחששו כו' וירחיקו ב' שיטין כו' וכיון דכתב שריר וקים למדין כו' עכ"ל ויש לדקדק דהשתא נמי דכתיב שריר וקים שמא הרחיקו העדים ב' שיטין וימחוק שם שריר וקים ויכתוב בשיטה עליונה וגם באחרונה מאי דבעי ויקיים המחק ואח"כ יכתוב שריר וקים וי"ל דאף אם יהיה נמחק לפני העדות ב' שורות לא יועיל בו קיום מחקים כיון שכתוב בתר במנא דכשר למקניא ביה כנראה מפרשב"ם לעיל ועוד דכיון דיש לחוש שהרחיקו ב' שיטין מקרי שפיר המחק במקום שריר וקים וק"ל:

**בא"ד** חובתו מיהא למדין שבחובתו כו' עכ"ל אבל מפרשב"ם שכתב לעיל וצריך שלא יהא כתוב בסוף כו' שום דבר חידוש ושום תנאי כו' ויגבה בו שלא כדין כו' עכ"ל נראה מדבריו דלחובתו נמי אין למדין ודו"ק:

## דף קסב:

**בד"ה** איבעיא להו כו' בעובי כזה מהו כו' ברחוק יכתוב ב' שיטין ופסול עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה אלא מיהא כו' ומחצה כשיטה א' כו' כשני שיטין דפסול דמי עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה דאמר חזקיה כו' אלא כשנמצאו בסוף אחרי עדים כשרים כו' בכה"ג כשר הס"ד ואח"כ מתחיל הגה"ה שיטה כו' מה שירצה בחצי השלימה כו' עכ"ל כצ"ל אע"ג דע"כ דליכא כ"א רוחב שיטה א' בין עדים לשטר כשמרחיקין שיטה וחותמין באמצע שיטה כמ"ש התוס' לעיל מ"מ איכא למיבעיא שפיר שיהיו למדין מחצי השלימה שהיא שלא כנגד חתימת העדים ולכן הרחיקו העדים חתימת ראש השיטה כדי שיהיו למדין מצד השלימה ואח"כ מחצי האחרת וגם מחצי שלמטה אשר לפני העדים לא יהו למדין דההוא שיטה אחרונה מקרי ודו"ק:

**בד"ה** פחות כו' ולר"ת דמן הצד מיירי עכ"ל דברחוקים מן הכתב ותחת הכתב הא קתני ברישא דלכ"ע בהרחיק ב' שיטין מן הכתב דפסול אלא דמן הצד פליגי הכא ולא מן הצד ממש בגליון ימין או שמאל שהכתב שתי והחתימות ערב דהא פסול לכ"ע כדתנן בפרק המגרש מן הצד או מאחוריו בגט פשוט פסול אלא מן הצד היינו שחתימתה כלפי הכתב אלא שהם בגליון בסוף שיטה התחתונה ודו"ק:

**בד"ה** שהרי אויר פוסל בג' לא מיירי כו' למה תהיה פסולה וגם כו' ובד"ה נמצא כו' דגרס בראשונה לאו לאפוקי כו' דרב נחמן כו' כצ"ל:

## דף קסג.

**בא"ד** פסול בתחלה בין בתחלה בין בסוף כו' לשם עדות חתמו כו' וחזר בו ר"ת ואין מכשיר כ"א בתחלה ולא בסוף כו' עכ"ל כצ"ל וההיא דהמביא תניין אי חתים קרוב בתחלה פסול לא אתי לאפוקי לבסוף דכ"ש דפסול כו' אלא היכא שחתמו באמצע כו' עכ"ל הרא"ש ועיין בתוס' שם וק"ל. גמ' א"ר יצחק בן אלעזר כגון לך לך כו' כצ"ל:

**תוס'** בד"ה שיטה א' למאי חזיא אי מזייף ביה וכתב ביה ב' שיטין כו' עכ"ל נראה מפרשב"ם דל"ג שיטה א' אלא דה"ג דאס"ד הן ולא אוירן למאי חזיא כו' ופריך בפשיטות ב' שיטין בלא אוירן למאי חזיא והלא ניכר כו' ע"ש אבל התוספות גרסי ליה שפיר ופריך נמי הכי שיטה א' למאי חזיא כו' דשתי שיטין בלא אוירן הויא שפיר שיטה א' באוירה באותו כתב ממש ולמאי חזיא דע"כ אם יכתוב בו ב' שיטין דקות כדי להיות להן אויר יהא ניכר כו' ולפי' י"מ פריך על שיטה א' בלא אוירה דהא דומיא דב' שיטין בלא אוירן דפסול קתני נמי שיטה א' בלא אויר דכשר ודו"ק:

**בד"ה** כגון לך כו' רגל כ"ף שבשיטה ראשונה או כו' כנגד זה לך לך דלא יתחיל כו' לעשותו בריוח עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה שיטה א' ושני כו' כצ"ל ור"ל דשיטה א' בשני אוירין ל' למעלה וכ"ף למטה ע"כ הוי יותר מב' שיטין בלא אוירין דא"כ תקשי כדפריך לעיל שיטה א' באוירה למאי חזיא שאם יכתוב בו ב' שיטין דקות כו' כמ"ש התוס' לעיל לפי' קמא וק"ל:

**בד"ה** שטר הבא כו' על הנייר הס"ד ואח"כ מ"ה ר"י אומר כו' כצ"ל:

## דף קסג:

**בפרשב"ם** בד"ה אלא בין כו' וחתמי סהדי הס"ד ובד"ה ודלמא כו' השטר מלמעלה הס"ד ובד"ה ומשני כל כו' תחת אותה שיטה עדים כו' כצ"ל:

**תוס'** בד"ה אמר ר' יוחנן כו' א"נ שיטה א' בין עדים לאשרתא לרב כשר כו' עכ"ל פי' בלא טיוט ונ"ל דה"ה בב' שיטין בין אשרתא לעדים דכשר בלא טיוט לפי סברא זו דכה"ג אין מקיימין אותו מאשרתא דהא בב' שיטין נמי בין אשרתא לעדים לא יכול ג"כ לעשות רק שטר ועדים בשיטה א' ואין מקיימין אותו מאשרתא כו' דהא לא יכול לעשות שטר בשיטה א' ועדיו בשיטה האחרת דהוא פסול אלא לאפוקי טובא דקאמר רב נקטו התוס' שיטה א' דבטובא כגון ג' שיטין ודאי אפילו לרב בעי טיוט כדי שלא יעשה שטר ב' שיטין ועדיו בשיטה הג' ואשרתא מקיימו ודו"ק:

**בד"ה** שיטה א' כו' שטר הבא הוא בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחרת משום כו' דאמרינן חלק היה למעלה בשטר כו' ועשה זה שטר לפני העדים שיכולים להניח כו' אלא יש להו לחתום כו' ויחתוך ויודע זיופו כו' ולכך אינו צורך השטר כו' כצ"ל:

**בד"ה** גופא כו' ועדיו על המחק דפסול כו' עכ"ל ומהרש"ל הגיה דכשר אבל א"כ הויא בעצמה קושית התלמוד דפריך וניחוש דלמא מחיק כו' וע"כ נראה לקיים נוסחות ישנות שבתוס' ור"ל ניחוש שמא מעיקרא היה הוא על הנייר ועדיו על המחק דפסול אם לא היה נכתב בו אנחנא סהדי כו' ואהא תירצו דלהא ליכא למיחש דודאי הוה כתוב בו אנחנא סהדי כו' דאין לחוש שמסר לו שטר פסול ודו"ק:

## דף קסד.

**בא"ד** והשטר שכתב על הנייר שמחקו ה"ל נמחק פ"א כו' עכ"ל צ"ע דשמא ימחוק נמי השטר ב' פעמים ואי משום דאז יהיה ניכר הזיוף דהשטר יהיה מחוק ב' פעמים וחתימת העדים לא נמחק כ"א פ"א וכמ"ש לקמן א"כ ה"נ הל"ל הכא דאין לחוש שמא ימחוק אנחנא סהדי כו' דאם ימחקנו ה"ל נמחק ב' פעמים וחתימת העדים לא יהיה נמחק כ"א פ"א ודו"ק:

**בא"ד** אדרבה זה ראוי להכשיר יותר דודאי כו' עכ"ל ר"ל היה להם לתקן כך שלא יועיל אנחנא סהדי כו' אא"כ שכתוב על הנייר דודאי לא עשה שום זיוף וק"ל:

**בא"ד** אנחנא סהדי ונמחק וזייף אז ראוי כו' אין כותבין בזה הדבור כו' וי"ל דלא חיישינן שמא מחק כו' דלמא יכתוב ב' שיטות לפני העד ואין לומר שיחתום בשבילו דלענין אפוקי ממונא חשיד דלא מהימן אלא בשבועה קלה עכ"ל כצ"ל ופי' לדבריהם דכן משמע לקמן דב' שיטות בכל א' עד א' מצטרפין להוציא ממון דאין לומר כיון שאין בכל שטר רק ע"א יש לחוש שיחתום כ"א בשבילו שקר דלענין אפוקי ממונא חשוד עד א' בשהעיד בכתב משא"כ בעדות בע"פ שכל א' מעיד בולא יגיד ונשא עונו ואין להאמינו

זה אינו דמוכח לקמן דלא מהימן הלוה כנגד א' בכתב אלא בשבועה כמו בעדות ע"פ כמ"ש הרא"ש לקמן ע"ש וא"כ ה"ה בב' שטרות בכ"א ע"א מהני לאפוקי ממונא כמו ב' עדים כ"א בע"פ וה"נ יש לחוש הכא בדאיכא ב' שיטות בין עד לעד שיעשה ב' שטרות כ"א בע"א להוציא ממון ויש לדקדק אתירוצם דהשתא נמי שבא השטר שלפנינו על הנייר ועדיו על המחק ונכתב בו אנחנא סהדי כו' יהיה השטר פסול מהאי טעמא שמא ימחוק אנחנא סהדי כו' ויגוז אותו וגם ימחוק שטר הראשון ויעשה ב' שטרות כ"א בע"א דהיינו שטר אחד בשיטה העליונה ושטר שני בשני שיטין שלפני עד שני ויש לומר כיון שהשטר אינו נמחק לפנינו עדיין יהיה זה חששא רחוקה שימחוק אנחנא סהדי וגם השטר הראשון ואח"כ יעשה ב' שטרות ושוב מצאתי בגליון תוס' וז"ל מה שפי' בפנים דחיישינן שמא יעשה ב' שטרות בע"א ולא אמר שכל עד ועד חתם שקר כיון דלוה בע"א צריך שבועה זה אינו דא"כ ניחוש דלמא גייז אנחנא סהדי ואין נראה לחלק משום שהשטר אינו מחוק עדיין מהרמ"מ עכ"ל והוא כעין דברינו אבל מהרש"ל הבין דברי התוס' בדרך רחוק ודחוק ואין להאריך לאין צורך כי מדברי הגליון תראה ככל דברינו:

**ודע** דהאי תירוצא של התוס' הוא לפריב"ם ובשנכתב אנחנא סהדי כו' על הנייר דאז יש לחוש דלמא יכתוב בב' שיטין שבין עד לעד ויעשה ב' שטרות כ"א בע"א אבל בשנכתב אנחנא סהדי כו' על המחק אין כאן בית מיחוש שיכתוב באותן ב' שיטות שבין עד לעד דזה יהיה ניכר דאותן שני שיטין יהיו נמחקים ב"פ וחתימת עדים אין נמחק רק פ"א ודו"ק:

**בא"ד** וקשה לפי' רשב"ם שפי' כו' שאם יש ריוח מחוק בין עד לעד פסול כו' למה יכתבו אנחנא סהדי ירחיקו העדים זה מזה שיעור כו' עכ"ל כצ"ל אבל לפריב"ם לא קשיא מידי דאם לא יכתוב אנחנא סהדי כו' בריוח מחוק בין עד לעד אינו פסול אא"כ יהיה נמחק ב' פעמים וחתימת עדים פ"א ולכך יכתוב אנחנא סהדי כו' באם נמחק שיהיה ניכר שנמחק ב' פעמים ועוד להאי תירוצא שכתבו לפריב"א דשיעור דיבור אנחנא סהדי כו' הוא כשיעור ב' שיטין בין עד לעד הרי ודאי לא יוכל להניח ריוח שיעור זה בין עד לעד משום ההוא פסולא שכתבו שיעשה ב' שטרות כ"א בע"א ודו"ק:

**בא"ד** וזה אינו נראה לומר שאינו מצריך אנחנא סהדי אלא כשיש נייר כו' עכ"ל ק"ק דנהי נמי ביש נייר בין עד לעד ימחקנו ויניח חלק כשיעור אנחנא סהדי בין עד לעד ודי בכך שאם ימחוק ויהיה הכל על המחק יהא פסול ויש ליישב ודו"ק:

## דף קסד:

**בד"ה** הינא א' כו' ומה לי לשון כו' משמע בלשון הקודש כמה דיגון כו' דהוי כלשון חכמים וחייב כו' עכ"ל כצ"ל ותבא על תוכן דבריהם בחידושי הרמב"ן ע"ש:

## דף קסה.

**בד"ה** אמר אביי כו' ובב' שטרות ולא מיירי כגון כו' כגון שאותו שבכתב העיד על ההלוואה שראה כו' ושבע"פ מעיד שראה כו' ולהכי כשר נמי לאמימר כו' עכ"ל וליכא לאקשויי דא"כ מאי קא פריך לאמימר אלא מתני' קשיא אימא דמוקי לה בכה"ג כגון דליכא שני עדי מסירה אלא שהא' מעיד בכתב והשני מעיד בע"פ על ההלוואה דאפשר דפשיטא ליה לתלמודא דבכה"ג אינו מעיד ולא איצטריך ליה למיתני דפסול וק"ל:

**בא"ד** שהרי על חתימתו יש כו' כגון שכתוב בשטר בפני כו' א' שבע"פ היינו שמעיד על מסירת שטר כו' היינו משום שבשניהם כו' אפי' בשטרי דלאו אקנייתא דעדיו בחתומיו כו' לא חשבינן עדותו כראיית כו' עד בע"פ מהו ואחד כו' כצ"ל:

## דף קסה:

**בד"ה** מה התם כו' או פסול הס"ד ואח"כ מ"ה ה"נ כו' דאורייתא ולאו דוקא כו' עכ"ל כצ"ל:

**בד"ה** אימא נסכא כו' והכי הוה מצי כו' פ' בתרא אמרינן כתוב בו בבבל מגבי ממעות כו' כל מה שירצה לוה מגביהו כו' שאין רק שיתא פרוטות ומשמע שם שיתא פרוטות דמה כו' וה"נ בשמעתין כו' דאי לא גריעא טפי מאיסר ברישא כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל דתפסת מועט תפסת ה"ל לאקשויי ברישא ואימא פריטי דהיינו איסר כמ"ש התוס' לקמן וק"ל:

## דף קסו.

**בא"ד** אבל הכא פריך ואימא כו' מעות ופונדיונים ואיסרין כו' שאין הולך מטבע של כסף הפחותים מדינר קורין פריטי כו' עכ"ל יש להוכיח כן הכא מדמוקמינן ליה אדינר ולא אמעה או פונדיון או איסר דתפסת מועט תפסת ומה שיש לדקדק בההיא סוגיא דכתובות דמאי פריך ואימא נסכא ואימא פריטי אימא דקושטא הכי הוא דמה שירצה מגביהו היינו נסכא או פריטי עי' בתוספות במנחות וק"ל:

**בא"ד** איתא נמי במנחות הס"ד ואחר כך מ"ה א"ה כו' כל כמה דלא אמר בדינרין אין כו' ופריך רישא נמי כסף בדינרין יהיו של כסף כו' ה"א טעמא דרישא דכתיב בדינרין

הם של זהב כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם דפריך מעיקרא אסיפא בזהב בדינרין אימא דהבא פריכא דכיון שזהב דינרין ודינרין זהב הן דינרי זהב כמו כן זהב בדינרין יהא של זהב כו' כמ"ש התוס' לעיל מה"ט גופיה לפרוך ברישא כיון שכסף דינרין ודינרין כסף הן דינרין כסף כמו כן כסף בדינרין יהא של כסף שבכסף משתעי שטר ויש ליישב דברישא הוי סבר המקשה דב' בדינרין מהפכו לזהב אע"ג שבכסף משתעי אבל הכא בסיפא פריך כיון אע"ג שבכסף משתעי כיון דבזהב נמי משתעי מכ"ש דנימא ביה דיהא של זהב כמשמעות הב' של בדינרין והוא דוחק ודו"ק:

**בד"ה** אמר רב אשי כו' דדינרי אינו משמע כו' לא מפליג בין בית ובין לא בית בין דינרי לדינרין אבל כסף דינרי ודינרים כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דבלא בית נמי ה"ל לפלוגי בין דינרי דדינרין היינו כסף אבל כסף ודינרי כסף בלא בית ודאי דלא משמע זהב גם לא משמע דינרי כסף כי זה לא היה שום דיבור כו' ומהרש"ל הגיה כאן ללא צורך ואין להאריך כי לא מצאתי כהגהתו בתוס' ישנים וק"ל:

**בא"ד** דתפס לא מפקינן מיניה הס"ד ואח"כ מ"ה לר"י לפי הספרים כו' יאמר לעולם דינרין ולא דינרי כו' שנה גבי זהב דינרי זהב כו' ושנה דינרין סתם כו' במקום זוזין בלשון משנה ובלשון כו' שלאותן קורא זוזי כי' עד שיהיו בדינרין של כו' ודינרין גבי כסף אע"פ ששניהם דבוקים ונראה לספרים דגרסינן כו' וק"ל:

**בד"ה** נכנס כו' עליה חובה וכ"כ בכל הספרים כו' הכא טעמא דרשב"ג דפליג לפי גירסא זו כמו מלאת כו' ור' עקיבא כו' אבל לתרוייהו תשאר עליה חובה כרישא כו' כצ"ל והיינו לפי מה שפרש"י שם דל"ג בדברי ר' עקיבא ותפטר אבל רשב"ם פי' בשמעתין דגרסינן בדר"ע ותפטר וק"ל:

## דף קסו:

**בא"ד** דל"ג ואין דאי גרסינן ליה כו' כצ"ל:

**בד"ה** רבעתים כו' בפרוטה מנלן כו' ומדחס רחמנא כו' ואי גרסינן רבעתים כו' בההוא פירקא גר בזמן כו' ופ"ק דכריתות פרש"י שני כו' יכול לומר שלשה קינין בשלש רבעים כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דכיון דלטהרת אדם לא בעי רק קן א' אמאי קאמר שעמדו כ"כ בזול עד שלקח ב' קינין בב' רבעים כך היה יכול לומר ג' קינין בג' רבעים וק"ל ושוב בתוספות ישנים מצאתי כזה הלשון היה יכול לומר ג' או ה' קינין בב' רבעים ולמה היה לו ליקח שימכור ביחד ב' קינין בב' רבעים אלא נראה כו' ודו"ק:

**בא"ד** אלא נראה דגרסינן רבעתים ב' אחת פי' כו' נמי קן בדינר זהב כו' ב' פרידין ד' זוז כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל א' מב' הפרדות הוה ד' זוזין כפרש"י שם דחטאת שמתו בעליה היא ומהרש"ל הגיה ח' זוזין ואין צורך דע"כ לפי תירוצם דד' זוזי פשיטי ע"כ צ"ל דנקט שיעור דכל הקן אף שלא צריך רק כנגד פרידה א' כמ"ש מהרש"ל גופיה וק"ל:

**בא"ד** וי"ל דמצוה מן המובחר כו' בפרק בתרא דכריתות כו' בחטאת בת דנקא והכא סלע שהנסכים כו' ישלים מן הנסכים כ"ג חלקים כו' עכ"ל כצ"ל:

**בד"ה** א"כ למה כתוב כו' לבדו מפני מה כותבין את העליון באחד מהן די עכ"ל כצ"ל ואח"כ מ"ה א"כ למה כתוב העליון שאם תמחק כו' האי טעמא כו' היא וקאי אהא דאמר כותבין כו' ובפי' ר"ח כתוב א"כ למה כותבין את העליון כו' ר"ל לפי גירסת הספרים התם דתנן א"כ למה כתוב העליון היה אפשר לבעל דין לחלוק ולומר דקאי אמאתים ומנה אבל לפי פי' ר"ח דגריס במתני' א"כ למה כותבין כו' דהאי לישנא משמע דכותבין כן למעלה בכוונה ומדעת וא"א לפרש אמאתים ומנה דקתני במתני דודאי אם היה דעתו לכתוב מנה למטה לא היה כותב מדעת למעלה מאתים אלא בטעות אבל אי קאי אחנני וחנן ניחא שהיה כותב כן למעלה מדעת ודו"ק:

**בד"ה** הגה"ה בתוספתא תניא לעולם התחתון כו' ונראה לר"י דבחזרת וקנינא מיניה מיירי כו' עכ"ל נראה דודאי בפשוט נמי ילמד התחתון מן העליון באות א' כו' כדאמרינן בשמעתין אלא דבמקושר קתני דלעולם ילמד התחתון מן העליון כו' היינו אפילו בחזרת וקנינא כו' דהיינו בשיטה אחרונה ילמד התחתון מן העליון באות א' וניזל בתר התחתון כמ"ש התוספות לעיל דבמקושר למדין אף משיטה אחרונה משא"כ בפשוט דאין למדין משיטה אחרונה וא"כ אף באות א' לא ניזיל בה בתר התחתון וק"ל:

**בד"ה** ספל וקפל כו' ספ"ל ס' פלגי כמו כו' קפ"ל ק' פלגי כו' כצ"ל:

## דף קסז.

**בד"ה** ומשוי ליה כו' איסתרי זוזא כו' מאה זוזי וזוזא כו' ור"ת היה גריס בסוכה זוזא מלעיל כאיסתרא כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל לפר"ת שם סתם איסתרא היינו פלגא דזוזא כפר"ח ע"ש בתוספות וק"ל:

**בד"ה** אע"פ שאין כו' דאמרי לה כו' כצ"ל:

**בד"ה** ושובר לאשה כו' זכין לו והא דשביק כו' הד"א דמיירי בכל ענין אין האשה כו' כצ"ל:

## דף קסז:

**בד"ה** כותבין כו' זכין לו הס"ד ואח"כ מ"ה ס"א וליחוש דלמא כתביה כו' שאין זה שם האשה הזאת ועוד כו' עכ"ל כצ"ל מתוספות ישנים וזו היתה גירסת רשב"ם דל"ג ואזיל וממטי לאתתיה דהאיך אלא דלמא דכתביה בשם אתתא דלאו דיליה ומגרש לה דהיינו לאשתו דיליה ומתכוין להתירה להנשא שלא כדין ולקלקלה ולזה הקשו בתוספות שפיר דגם אם יכירו עדי המסירה שזו אשתו מיבעי להו למקרי הגט ויראו כו' שאין שם אשה הזאת אשתו אלא שם אשה אחרת ולא יוכל לקלקלה ומהרש"ל הבין דברי התוספות ופרשב"ם בדרך רחוק ודחוק והקשה מה שהקשה אבל אין להאריך בדחוקיו כי הדברים ברורים באין גמגום כמו שכתבנו וק"ל:

**בד"ה** שם האיש כו' שכבר הוצרכה להזכירם וה"ה כו' עכ"ל כצ"ל:

**בד"ה** וליחוש כו' לר"מ דאמר עדי חתימה כרתי כו' מאחר שכותבין לו גט בלא אשתו אז לא יעשו הגרושין בפניהם כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דאם יעשו הגרושין בפני הסופר ועדי החתימה ודאי שהיו נותנין לב לדעת שיש עוד יוסף בן שמעון אחר דחתימת עדים הוא מעשה ב"ד בכמה דברים ולא היה כאן חשש טעות וק"ל:

**בא"ד** כמו שפירש רבי וליחוש כו' דאי לא הוחזקו לא הוה מבעי ליה לרב למימר וה"ה לשם אשה דכי מוקי לה כר"מ סבר שאין שוין כו' כצ"ל:

**בד"ה** ומחזיק כו' א"נ מכירין את אשתו של יוסף בן שמעון שאומרים על פלונית שהיא אשתו של זה אבל לא שמעו שמו שיאמרו שפלונית היא אשת שמעון כו' עכ"ל כצ"ל מתוספות ישנים ור"ל שאיש זה הבא ומחזיק שמו יוסף בן שמעון עדים מכירין כבר אשתו שזאת פלונית בשמה היא אשתו של זה אבל לא שמעו שמו היאך הוא דאם כבר קודם שהחזיק עצמו שמעו שפלונית היא אשת שמעון הרי הוכחש על שמחזיק עצמו יוסף בן שמעון ודו"ק:

## דף קסח.

**בד"ה** אמר רב נחמן כו' עד ל' יום ליבטלו כו' באיזהו נשך הדר אמר כו' ומניומי החזירני מדברי כו' ואני איני מבין בזה דבהא רב נחמן כו' ומה"ט נמי א"ש לרב נחמן עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה ובא לפני כו' וכצ"ל ועיין בתוס' בפרק איזהו נשך שגמגמו בזה דלרב נחמן לא א"ש להאי טעמא:

**בד"ה** מעמיד כו' וקיום השטר עושין ב"ד ולא כפי' רשב"ם שהעדים כו' כצ"ל:

## דף קסח:

**בפרשב"ם** בד"ה בשטרי כו' א"נ דלמא חזר ומצאו כו' עכ"ל דודאי היכא דאיכא עדים דנאבד השטר בשוק אין לחוש שימצאהו דוקא המלוה ומכ"ש אם העידו שנאבד לגמרי כגון שנשרף דכותבין לו שטר אחר אבל הכא כיון שאין לו עדים שנאבד אף אם נאמר שאמת הוא כדבריו ולא ידע היכן הוא אפשר שהניחו באיזה מקום המשתמר ושכחו שם וימצאהו אח"כ וק"ל:

**תוס'** בד"ה ופלוני כו' לר"י שמזכירין ה"ה נמי העדים שהעידו שראו אותו שטר כו' לפוסלן כו' לכותבן כו' מזכירין כו' כצ"ל מת"י:

**בד"ה** אבל בשטר כו' ותימה קצת אם לא כתב לו שטר מכירה אלא קנה לך איהו כו' עכ"ל נראה דלהא ודאי לא ניחוש שיארע כך שימכור לו הלוקח שוב הקרקע באותו יום שקנאה הלוקח אלא שניחוש שהוא יטעון כן ומש"ה בכתב לו הלוקח שוב שטר מכירה על קרקע זו ויש בו זמן מאוחר לזמן ב' שטרות שביד הלוקח לא יוכל הלוקח להפסידו אבל בכתב לו קנה לך איהו כו' דאין דרך לכתוב ביה זמן יפסידנו הלוקח שלא יהיה המוכר מוחזק בה יותר מן הלוקח שיאמר הלוקח קנה לך איהו כו' נכתב בו ביום שנכתבו הב' שטרות ושמא הוא החזירה כו' ומה שכתב ר"י בתירוצו דכולי האי לא חיישינן היינו שיטעון כן דלא מסיק אדעתיה טענת שקר כזו וגם אם מסיק אדעתיה לא יהא לו פנים כו' ודו"ק:

**בא"ד** אין כתוב בו זמן ואח"כ כו' הכא שירא הוא כו' מתחלת כתיבה כתבת כו' ועוד תימה לר' שמעון בן גמליאל כו' ולא תקשה לרשב"ג כל זה רשב"ג אומר אף כו' אבל אם נכתב לו שטר שני ללוקח אפילו כו' שהחזיר לו לא יועיל כו' חזר המכר וא"ת אפי' כשיש כו' שמכרת לי השדה עשית שנים או כו' כצ"ל מת"י:

## דף קסט.

**בא"ד** ומקנה לו הג"ה וקשה לפי פי' ענין בתרא זה אמאי כו' אלא דבר ברור הג"ה וקצת כו' מת"י וכצ"ל ור"ל לפי פי' ענין בתרא שכתבו לעיל ובע"א יש לפרש כו' דאיירי שיש עדים שזה השטר שביד המוכר הוא שנתנו ללוקח כו' א"נ יבררו כו' כמ"ש התוס' אלא שהלוקח טוען כיון שלא החזיר לו גם השני לא חזר המכר דהשתא קשה שפיר שיעשו שטר שני שאמר לנו אבד שטרי כו' שעכשיו יש הוכחה טובה למוכר שמעולם לא היה לו רק אותו שטר שהחזיר לו בעדים ומעצמו עשה השני ע"י ששיקר לעדים לומר שנאבד אבל לפי' קמא דלא החזיר למוכר השטר בעדים ולא יכירו שזה הוא השטר שנתנו ללוקח

ליכא הוכחה למוכר יותר מן הלוקח דאדרבה הלוקח יאמר לו שאמת הוא שאבד שטרו ועדים נתנו לו שטר כזה ושטר שבידך את עצמך עשית אותו ודו"ק:

**בא"ד** וקצת קשה לפי ענין בתרא זה הא דמשמע כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל נמי לפי' ענין בתרא זה שפי' דמיירי שיש למוכר עדים שזה הוא השטר שנתן ללוקח כו' יש לחוש נמי שנתן הלוקח השטר לאינש דעלמא וכיון שלא החזיר לו שטר השני יאמר שלא חזר המכר אבל לפי' קמא ודאי דלא ק"מ דלאינש דעלמא לא יכתבו שטר בשם המוכר דדוקא למוכר כותבין כו' וק"ל:

**בא"ד** שטר השני אבל לחזור למוכר לא תועיל כו' כצ"ל מתוספות ישנים:

**בד"ה** לכתוב כו' המוכר לפנינו כו' כדפירש לעיל על מלתיה דרשב"ג וי"ל דרשב"ג ודאי בשאינו לפנינו אבל הכא כו' ונראה דודאי ה"ה דה"מ כו' אם הוא לפנינו הס"ד ואח"כ מ"ה לבר ממאן כו' כצ"ל מת"י:

## דף קסט:

**בד"ה** בעלמא כו' אמאי אין כותבין שני שטרי כו' ואומר ר"י דבשטרי הלואה לא מצינן למכתב כו' ואיכא נעילת דלת כו' שמא יפסיד האחר לאחר זמן ותימה למ"ד כותבין שובר לכתוב בר כו' עכ"ל כצ"ל מת"י ומהרש"ל שהגיה לא ראה ת"י:

**בד"ה** דמאן דמסיק כו' למה יניחו קרקעם כו' השטר עדיין אלא שיכולין לומר כו' עכ"ל כצ"ל מת"י:

**בד"ה** בחזקה כו' וקיימא לן דבצריך כו' דבפרק ד' אחין קאמר כו' היא צרתה בעי כו' ההיא משנה הס"ד ואח"כ מ"ה ורשב"ג כו' בגיטין וצ"ל דאליבא דרבנן דפליגי כו' עכ"ל כצ"ל ומהרש"ל הגיה בדברי התוס' דכצ"ל ודוחק הוא דהא אף אלו קאמר דמשמע בשאר שטרות נמי ס"ל הכי וצ"ל כו' עכ"ל אבל בת"י אינו אלא כמו שהוא בתוס' שלפנינו גם אין כאן קושיא מאף אלו כו' דקאמר התם דה"ק דאף אלו אינן כשרין אלא במקום שאין ישראל חותמין כו' כפרש"י התם וע"כ נראה לקיים דברי התוס' שלפנינו דמקיימין תירוץ של ר"י לחלק בין גיטין ובין שטרות אלא משום דהתם לר"ע בכל השטרות מכשיר חותמי עכומ"ז הוצרכו למימר דרשב"ג לא קאמר אליבא דר"ע אלא אליבא דרבנן דפליגי עליה דר"ע התם וקאמרי דחותמי עכומ"ז פסולים חוץ מבגיטי נשים כו' ועלייהו קאי רשב"ג ואמר אף אלו כשרים דוקא במקום שאין חותמי ישראל כו' מיהו לשון התוס' קצת דחוק ודו"ק:

## דף קע.

**בפרשב"ם** בד"ה אלא אמר כו' הכתוב בשם אחר כו' פליגי דהא כו' עכ"ל כצ"ל:
**בד"ה** א"ל ר' אבא והאמר רב גידל כו' עכ"ל ור' אבא גופיה דאמר לעיל משמיה דרב דצריך שיבואו עדים ויעידו אליבא דרבי קאמר הכי וליה לא ס"ל ודברי מהרש"ל דחוקין בזה ואין להאריך:

## דף קע:

**תוספות** בד"ה אלא לברר כו' מה דין הוא זה שיפסיד בחנם כו' ואדרבה מה כו' ואף רבי לא אמר אלא כו' פרק שבועות הדיינין דקאמר אתו כו' ואמר רבא כל כו' כדפסיק רב א"נ אפי' לרבי וכדפי' ר"ת כו' אי לא משכח להו או אומרים להד"ם כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל ר"ת לא פי' כן לעיל אלא לענין דלא משכח להו אבל אי משכח להו ויאמרו להד"ם מחייב אבל התוס' הכא כדי ליישב דברי רבא אליבא דרבי כתבו כדפירש ר"ת לענין דלא משכח להו ה"נ איכא למימר אי אתו ואמרו להד"ם לא מחייב ולא אמר דצריך לברר אלא אי משכח להו צריך להביאם כדי לצאת י"ש כמ"ש מהרש"ל א"נ אם יבואו ויעידו שידעו שלא פרע שחייב לשלם וק"ל:
**בא"ד** על זה שצריך כו' אפילו לפי' שלו ושמא היה ר"ל כו' ויש מיישבים דבריו כו' שהלכה כוותייהו ואפילו למ"ד כו' די"ל דלא כו' עכ"ל כצ"ל הני דמיישבים דבריו כו' הוא בעצמו שכתבו לעיל וי"ל דכרשב"ג ס"ל כו' אלא שהוסיפו לומר כאן דאפי' מ"ד התם הוחזק כפרן א"ש כרשב"ג וק"ל:
**בד"ה** אין הלכה כו' דהכי משמע יחליף כו' דאיהו מכשיר בעדים כו' דקאמר לרב הונא כו' ולא הוה פליג כו' דרב נחמן ס"ל דרב הוה מוקי כו' אע"פ שגם אם לא נכתוב כו' אי לאו משום כו' השטר השני ללוה שאם יפרע לוה כו' ועי"ל דרב נחמן כו' אבל הכא כתבי ליה עדים הלכך אין כח לחתום מזמן ראשון כו' עכ"ל כצ"ל נראה לומר מדבריהם דלתירוצם קמא למאי דס"ד דרב נחמן לרב דרבי יהודה במתניתין בין בעדים ובין בב"ד מזמן שני דוקא קאמר ואהא הוה פליג רב וקאמר דאין הלכה כרבי יהודה דב"ד מיהת מזמן ראשון הוא אבל בעדים מודה רב דמזמן שני מיהא מהני אבל לתירוץ בתרא שכתבו התוס' דרב נחמן ס"ד לרב אליבא דר"י התם בנמחק משום דבב"ד הוה מזמן ראשון והכא בעדים הוה מזמן שני ליכא למימר דרב נמי מודה בעדים דמזמן שני מיהא מהני דא"כ במאי קאמר רב דאין הלכה כר' יהודה דהא בב"ד נמי ס"ל לר"י דמזמן ראשון הוא כדמוכח ממתניתין דנמחק אלא ע"כ דאית לן למימר דבהכי פליג רב עליה דר' יהודה

למאי דס"ד דר"י בעדים מזמן שני קאמר ורב סבר בעדים אפי' מזמן שני לא מהני ואהא קאמר רב נחמן דאילו ידע רב ברייתא דבעדים מזמן ראשון קאמר הוה הדר ביה שכל עצמו לא בא אלא לאפוקי ממה שהיה סבור שר"י לא היה מכשיר מזמן ראשון בעדים לא מסתבר ליה מזמן שני אבל אי הוה שמיע ליה דאף מזמן ראשון מהני אף בעדים לא הוה פליג עליה ואל תתמה בזה לומר להאי תירוצא לרב דאפילו מזמן שני לא מהני שכבר כתבו הגהת אשר"י בשם ר"י לפי' אחד לרב בעדים מזמן ראשון לא מהני ולפי' ב' דאף מזמן שני לא מהני בעדים והוא ממש כדברינו ועיין עוד בזה בחידושי הרמב"ן אבל בדברי התוספות אין לך אלא כדברינו ודו"ק:

**בא"ד** תדע דאמר בהגוזל קמא גבי שורף שטרות כו' לכ"ע והכא קאמר ר"י כו' דכתיבי מדעת שניהם כו' כצ"ל:

## דף קעא.

**גמ'** אמר ר' פדת הכל מודים שאם הוזקקנו כו' כצ"ל מפרשב"ם ותוספות:

**תוס'** בד"ה אלא עדים כו' כי ההיא דהתקבל דכתבי תפוותא כו' דאין לומר כי הלוה כו' על ידן כו' ובד"ה מזמן ראשון כו' שנכתב לחובה בעלמא כו' כצ"ל:

## דף קעא:

**גמ'** והאידנא דלא קעבדינן הכי דכתבינן שטרי מאוחרי וכתבי תברא בתר כו' כצ"ל וכ"ה ברא"ש:

**תוס'** בד"ה בתר דא"ל כו' שמא היו שוכרין לכתוב כו' עכ"ל כ"ה בתוספות ישנים ונ"ל דכצ"ל וטעות נפל בתוס' שלפנינו שוכחין במקום שוכרין ור"ל שהיו שוכרין להוסיף לסופרים שכירות לכתוב כל זה שטרא דין לא בזימניה כו' ע"כ כתבו זה ר"ל סתמא כדרב ספרא וק"ל:

## דף קעב.

**גמרא** ואע"ג דמסירן לכו מילי בשילי. בריף ובראש גרסי הכא כי היכי דלא מתחזי כשיקרא ועיין בזה במרדכי ודו"ק:

**במשנה** עשאן לשכר השכר כו' כצ"ל:

**תוס'** בד"ה אי ידעיתו כו' מדעת עדים דללקוחות כו' עכ"ל כצ"ל מת"י ונ"ל דר"ל לאפוקי אי לא נכתב מדעת שניהם כההיא דשנינו כותבין שטר למוכר אע"פ שאין לוקח עמו אין כאן קול למקח וממכר אפי' באקנייתא ואיכא פסידא ללקוחות ודו"ק:

## דף קעב:

**בד"ה** מינך אפי' מר"ג לשון שאילה הוא וכן ההיא דאמר רב הונא כו' ובשנים אוחזין עכ"ל הס"ד ואח"כ מ"ה אפילו מריש כו' ור"ל מינך לשון שאילה הוא ומספקא ליה אי חיישינן לנפילה כמ"ש התוספות לקמן וכן ההיא דאמר ר"ה חיישינן לב' שוירי כו' דס"ל דחיישינן לנפילה וק"ל:

**בא"ד** אפילו מריש גלותא שאין כו' נאמר אפילו באותו כו' אבל פי' רשב"ם שתופס בו עיקר אין נראה כו' ההוא גברא דנפיק כו' לרב הונא הוה מספקא ליה כו' עכ"ל כצ"ל:

**בד"ה** עדי כו' והא דאמר היום לא כו' ור"א לא הוה בעי זמן כלל דס"ל עדי כו' עכ"ל כצ"ל:

**בד"ה** אבל הכא כו' המ"ל נמי דמשמע מההוא כו' הלכך לא שייך למיחש כו' ואפילו בלא אקנייתא כו' דנפק מידו ולא דנפק לב"ד ולא הוצרך מהיום אלא אם כו' ידעינן בבירור שלא כו' מקנה לו מטעם דפרישית או כו' משום דכר' אליעזר לא כו' כצ"ל:

**בד"ה** לנפילה דחד כו' לבד כי היכי דמתרמי כו' יש לתלות בנפילה הס"ד ואח"כ מה"ד אלא הא דתניא כו' ולנפילה כו' ובריייתא דמוציאין זה בלא זה עכ"ל הס"ד כן הגיה מהרש"ל אם נפרש דברי התוספות דר"ל דאי לאו דקאמר לנפילה דחד חיישינן ומתני' בבא כו' הרי העיקר חסר מן הספר ובתוספות ישנים ראיתי כלשון התוספות שלפנינו וז"ל הג"ה אלא הא דתניא כו' א"כ לנפילה דחד חיישינן ומתני' בבא בהרשאה ומברייתא דמוציאין זה על זה ניחא ע"כ מהרא"ש עכ"ל ת"י ונ"ל לפרש דבריהם דקשיא להו מאי מקשה הכא דמצי לאוקמא כאן לנפילה דחד חיישינן כדקאמר בברייתא ומתני' בבא בהרשאה מיהו מברייתא דלקמן דמוציאין זה ע"ז ניחא דפריך שפיר ממתניתין ודו"ק:

## דף קעג.

**בד"ה** והכא בצריך כו' בפ' המוכר את הספינה כו' עכ"ל כצ"ל:

**בד"ה** שטרו של כו' אע"ג דודאי לזה חיישינן כו' עכ"ל כצ"ל וכ"ה בת"י והגהת מהרש"ל אינו מבורר לן ודו"ק:

## דף קעג:

**בד"ה** חסורי כו' דיכול להפרע מן כו' כדפרישית וקבלן כו' הד"א תובע מלוה תחלה כו' ולא מן הלוה שאין כו' מדר' נתן דקי"ל כו' לשון הלואה ולא לשון פרעון כו' עכ"ל כצ"ל וכ"ה במרדכי:

## דף קעד.

**גמ'** לנכסי דלוה מקמי דלתבעיה כו' כ"ה ברי"ף וכן נראה מפרשב"ם:
**תוס'** בד"ה מקמי דלודעינהו כו' דודאי אם אין לו נכסים כו' אחר שישכיר עצמו ויקנה נכסים מ"ל אם ידחה כו' עד שישכיר עצמו עכ"ל הס"ד וכצ"ל וכל דבריהם אלו לשיטת ר"י לקמן בתוספות דבמלוה בשטר נמי אינו יכול לגבות מיתומים עד דגדלי אבל לפרשב"ם דיכול לגבות מיתומים קטנים במלוה בשטר אינו נפרע מן הערב דהא יש נכסים ללוה דהיינו לגבות מיתומים וק"ל:
**בד"ה** ואם כתב בו כו' וכן גרס ר"ח משכחת לה בשחייב מודה ומפרש כדפרישית דאלים כו' עכ"ל ר"ל דגרס בשחייב מודה כגירסת ספרים שלנו וכפרשב"ם ולאפוקי מפר"י שכתבו לקמן דאיירי בשכתב הלוה התקבלתי דל"ג לפי זה משכחת לה בשחייב מודה דאי נמי אין החייב מודה ניחא לרב הונא דליכא למיחש הכא לצררי כמ"ש התוספות לקמן והוסיפו לומר דר"ח מפרש כדפי' דאלים כו' ר"ל דהוא מפרש נמי דלהכי אף בחייב מודה בעי נמי דכתב ליה התקבלתי כדפי' דאלים כו' דאי לאו שטרא הוה חיישינן שמא לא גבה המלוה ממנו כמ"ש התוס' לעיל ודו"ק:
**בא"ד** שום היתומים ל' יום בשלמא כו' עכ"ל כצ"ל:
**בא"ד** ועוד קשיא כיון דמוקי מלתיה במלוה על פה כו' דטוענין ליורש שפרע שהאב כו' עכ"ל ומאי קושיא דאימא דמוקי מלתייהו בחייב מודה דליכא למימר שהאב פרע ולהכי איצטריך טעמא דלאו בני מיעבד מצוה ובקטנים ויש ליישב ודו"ק:

## דף קעד:

**בא"ד** מיהו קשה לר"י מן כו' ולשון בו משמע כפי' ר"ח ויש לפרש קצת לפירוש ר"י כי כו' עכ"ל כ"ה בת"י ור"ל דקשה על פר"י שפירש שהלוה כתב לערב התקבלתי ובתוספתא קאמר ואם כתב בו ב"ח גם לשון בו דקתני נמי בשמעתין משמע כפירוש ר"ח דמשמע שבאותו שטר שנתן הלוה למלוה כשפרע הערב למלוה נתן אותו השטר לערב וכתב בו התקבלתי אבל לפר"י דמעיקרא נתן הלוה לערב שטר אחר לשון בו מגומגם דהל"ל ואם כתב לו התקבלתי וק"ל:
**בא"ד** אבל הב"ח צוה כו' קבלן גמור והא דאמר מצוה כו' במלוה על פה ובמקום שלא כו' ולא כייפינן כו' עכ"ל דבריהם צ"ע מה שייך והא דאמר מצוה כו' לענין דלעיל מיניה גם קשה בדבריהם שכתבו דהיינו במלוה על פה במקום שלא נשארו קרקעות כו' הא במטלטלי דיתמי אפילו במלוה בשטר לא כייפינן אפילו לגדולים דמטלטלי דיתמי לא

משתעבדי לב"ח כלל אפי' במלוה בשטר ולשון המרדכי מיושב בכל זה וז"ל רב הונא אמר צררי אתפסיה ס"ל דנזקקין לנכסי יתומים בעודם קטנים כו' וכן פסק רבא כו' הרי לך פסק דרבא בערכין ושלחו מתם שוין והא דאמר בעלמא מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם וקטנים לאו בני מיעבד מצוה נינהו היינו במלוה על פה ובמקום שלא כו' נשאר מאביהם רק מטלטלין לא כייפינן כו' עכ"ל והשתא אפסק דשלחו מתם כרב הונא בריה דר"י דהיכא דליכא למיחש לצררי כגון בחייב מודה מדינא גובה אף מיתומים קטנים קשיא להו הא דאמר בעלמא מצוה על היתומים כו' וכיון דאינו אלא משום מצוה אמאי גובה מקטנים הא ודאי דלאו בני מיעבד מצוה נינהו ואהא תירצו דפר"י דהיינו מלוה על פה לא הוי אלא מצוה וקושטא הוא התם דאינו גובה מקטנים דלאו בני מיעבד מצוה נינהו והכא במלוה בשטר דגובה אף מקטנים מדינא וכתבו שוב דכל זה בקרקע אבל במקום שלא נשארו קרקעות מאביהן כו' אפילו מצוה ליכא ולא כייפינן אפילו לגדולים משום דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי ושוב מצאתי גם בת"י ובמקום שלא נשארו כו' פי' בתוס' וי"ו ובמקום דהשתא דבריהם ג"כ מפורשים כדברי המרדכי דלא קאי אדלעיל אלא שהוא מלתא באנפי נפשיה וזה ברור ודו"ק:

**בד"ה** בר מערב כו' ומלתיה דרשב"ג מיירי באבא לגבי ברא דמשעבד נפשיה עכ"ל ובת"י הג"ה ותימה למורי דלא פריך ממתני' הג"ה עכ"ל גם ק"ק בדברי התוספות אמאי לא מוקמי מתניתין כתירוץ קמא דשמעתין דרשב"ג מיירי דהוה ליה ואישתדוף ועי' בתוספות בפ' שום היתומים בזה וק"ל:

## דף קעה.

**בד"ה** ורב ושמואל כו' אלא מכח מלוה כאשר בתחלה כו' כצ"ל עכ"ל:

**בד"ה** הא דמקוים כו' כדמפרש בפרק שום היתומים כו' וי"ל דכולהו איצטריכו כו' דקתני כו' אבל נשבעין לקטן כו' הקדש ופריך תנינא כו' הד"א כצ"ל:

**בד"ה** הא דלא מקוים כו' דאי לא מקויים אמרינן שהוא מזוייף כו' בהא נמי לימא שלא להשביע כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל בהא באומר תנו דקיימיה האב לשטר נימא דפרוע הוא ושלא להשביע אמר כן ומעיקרא מהקדש ה"מ לאקשויי דנאמן במקויים ולא נימא דפרוע הוא ושלא להשביע אמר כן ודו"ק:

**בד"ה** חזר ואמר כו' פרעתי קודם לכן דלאו אדכורי מדכר באותה שעה כדמוכח בסמוך דקאמר אי איתיה כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל דפי' אדכורי מדכר שפרעתי קודם לכן לא שיהיה פירושו אידכר מדכר באותה שעה דהיינו דמש"ה לא אמרתי מעיקרא תנו משום דהשתא

באותה שעה אדכורי מדכר באמת שאני חייב לו ופרעתי אז כדמוכחא בסמוך דקאמר אי איתיה כו' דהיינו ע"כ אם איתיה דפרעיה כבר אבל דפרעיה אחרי כן היה אפשר אף שאמר כבר תנו ומהרש"ל הגיה דלמא אדכרי מדכר ואין צורך ודו"ק:

**בא"ד** א"ל הן למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך פטור כו' יכולין לומר פרענו אחרי כן כו' לעולם שיאמר טעיתי וגם יאמר כו' פרעתי אחרי כן כדאשכחן הכא כו' משום דקנין חשוב כתנו כו' במקום עדים הוא הכי נמי כו' כצ"ל:

**בד"ה** ודברי שכ"מ כו' דלעיל בפרק מי שמת כו' ובד"ה המלוה את כו' משום דקלא אית להו הס"ד ואח"כ מה"ד שעבודא דאורייתא הקשה הר"ר יעקב כו' יותר מבכאן הס"ד ואח"כ מה"ד גבו קרקע יש לו גבו מעות אין לו כו' אע"ג דהיינו מיניה קרקע כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל אע"ג דהיינו מיניה כו' דדומיא דהכי מיניה קרקע מ"מ לאו הני קרקע שבק אבוהון ואמאי יש לו טפי מגבו מעות אי לאו משום דשעבודא דאורייתא וק"ל:

## דף קעה:

**בגמרא** תנא מת וקברו התם כו' כצ"ל:

**תוס'** בד"ה דבר תורה כו' סובין ושמא עולא כו' דבמיניה הוא ונראה שמא כו' סובין או קרקע ימכרם כו' דבשעבוד דבמיניה פליגי כו' דבשלא בשעת הלואתו כו' כצ"ל:

**בד"ה** לא מן כו' לא מיניה מיניה אפילו מגלימא דעל כתפיה לא צריכא כו' ותימה דפסקינן כו' כדפי' התם אלא כגון שעשאו אפותיקי כו' כצ"ל ור"ל למאי דמשני הב"ע שעשאו אפותיקי הוי כמו אלא דלא קאי הא דקאמר לעיל לא מיניה אלא דאפילו מיתומים ומלקוחות גבי וכגון כשעשאו אפותיקי וע"ש בתוספות:

**בא"ד** משום דהוי כמוחזק כו' אלא בכתובתה הוי טעמא כו' וכ"ש הלקוחות כו' ומשמיטין לברייתא ותניא כוותיה דשמואל כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דעמד בדין לא הוי כמוחזק ומשמיטין אלא דהוי ככתוב דהיינו כשטרא בעלמא דאית ליה קלא וק"ל:

**בד"ה** דיתבי דיינא כו' רב נחמן וקברו מאחר כו' וס"ל אינו גובה מן הלקוחות כו' עכ"ל כצ"ל וה"ה דאינו גובה מן היורשים דאליבא דרב ושמואל קיימינן הכא ודו"ק:

## דף קעו.

**בד"ה** גובה מן כו' בפני לוין והכא מוקי הך כו' ואינו גובה כו' ויש לפרש דרב פפא לא אמר אלא מלוה ע"פ גובה מן כו' כצ"ל:

**בא"ד** ובגמרא מפרש לה הכא למ"ד שעבודא לאו דאורייתא והתם כו' עכ"ל אינו דומה לגמרי דהכא לכ"ע כמ"ש התוספות לעיל דהיינו אף למ"ד שעבודא לאו דאורייתא והתם

למ"ד שעבודא דאורייתא מיהו לפי מה שכתבו התוספות בפ"ק דקדושין גרסינן הכא ואינו גובה מן הלקוחות דשעבודא לאו דאורייתא ניחא וק"ל:

**בד"ה** משעת כתיבה שעבד נפשיה ול"ג כו' כדפי' בקונטרס כו' כצ"ל ועיין בתוספות בפ"ק דגיטין:

**בד"ה** הג"ה הכא נמי כו' דשאני שאילו דדומה כו' עכ"ל כצ"ל:

**בד"ה** והלכה כמותו כו' דלא פליג עליה ר' ישמעאל כו' ור' יוחנן גופיה אפשר דס"ל כשא"ל כו' עכ"ל ר"ל דר' ישמעאל לא פליג עליה דבן ננס אלא דוקא בחנוק דמשעבד נפשיה ור' יוחנן גופיה קאמר הכא הכי דחלוק ר"י אף בחנוק מטעמא דמשעבד נפשיה אבל בהודאה כי התם מודה ר' ישמעאל דאינה הודאה ומי יאמר דאית ליה לרבי ישמעאל אלימות דשטרא כדסבר ר' יוחנן התם כך מבוארים דבריהם בתוספות שם בפרק הנושא ע"ש ומהרש"ל הגיה כאן בתוספות ור"י גופיה אפשר דס"ל כו' ואתן לך פטור דליכא כו' עכ"ל אולי לא ראה התוספות שם וק"ל:

**בא"ד** מלתא דשטרא הס"ד ואח"כ מה"ד גמר ומשעבד כו' כצ"ל: